

9 69 74 B
Χωροφά (Α) Ποταμίου (Σ)

ΧΩΡΑΦΑ -
ΠΟΤΑΜΙΑΝΣ

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1149

9 69 ΤΔΒ
Α. ΧΩΡΑΦΑ ΚΑΙ Σ. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

Χωράφα (Α) Ποταμιάνας (Σ.)

ΝΕΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΤ' ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΣΤΑΤΟ
Ιωάννης Α. Κολλαρος.
αβξ. αριθ. είσοδ. 1257, του είσοδ. 146.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ
Αβξ. αρ. κατάθεσης
δυνάμει του νόμου 1061/1939

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΑΙ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",
38 - Όδος Τσώρτσιλ - 38
1946

002
ΚΛΣ
ΕΤΕΑ
1149

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν σφραγίδα τοῦ Βιβλιοπω-
λείου τῆς «Ἑστίας».

Τυπογραφεῖον ᾠδ/φῶν Γ, Ρόδη, Κεραμικοῦ 42

Η ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Μιά τρίτη, στις 29 Μαΐου τοῦ 1453, πήραν οἱ Τούρκοι τὴν Πόλη. Ἐπесе τότε ἡ ἐλληνικὴ αὐτοκρατορία, μὰ ὁ ἐλληνισμὸς δὲ χάθηκε. Στ' ἀτελείωτα σκοτεινὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς τὸ ἐθνικὸ αἶσθημα ὄχι μόνο κρατήθηκε, παρὰ ἐγινε καὶ βαθύτερο καὶ πιὸ μεγάλο. Ποτὲ ὁ ἐλληνικὸς λαὸς δὲν ἔχασε τὴν πίστη, πῶς θὰ ἔρθῃ ἡμέρα, ποὺ θὰ γίνῃ πάλι ἐλεύθερος καὶ θὰ διώξῃ τὸν Τούρκο ἀπὸ τὴ χώρα τῶν πατέρων του.

Πῶς κατωρθώθηκε αὐτό, νὰ διατηρηθῇ τόσα πολλὰ χρόνια στοὺς Ἕλληνες ἡ ἐθνικὴ ιδέα, θὰ τὸ καταλάβωμε ἅμα δοῦμε, πῶς εἶχε ὁργανωθῇ τὸ ἔθνος στὸν καιρὸ τῆς τουρκικῆς σκλαβιάς.

1. Πῶς ζοῦσαν οἱ Ἕλληνες μὲ τοὺς Τούρκους.

Τ' ὀθωμανικὸ κράτος ἦταν κράτος θρησκευτικόν. Σύμφωνα μὲ τὴν μωαμεθανικὴ θρησκεία πολῖτες στὸ κράτος αὐτὸ ἦταν μόνο οἱ πιστοὶ—οἱ μουσουλμάνοι—μόνος ἀρχηγὸς ὁ σουλτάνος, ὁ διάδοχος τοῦ προφήτη—χαλίφης—καὶ μόνος νόμος τὸ ἱερὸ βιβλίον τὸ κοράνι. Ὅσοι λοιπὸν δὲν ἦταν μουσουλμάνοι δὲ μπορούσαν νὰ ζήσουν στὸ κράτος αὐτό. Ἡ ἔπρεπε νὰ γίνουν μουσουλμάνοι ἢ νὰ λείψουν.

Μιά ἐξαίρεση ἔκαναν μονάχα οἱ Τούρκοι γιὰ τοὺς χριστιανοὺς καὶ τοὺς Ἑβραίους, γιατί αὐτοὶ ἂν καὶ δὲν παραδέχονται τὸ Μωάμεθ γιὰ προφήτη, πιστεύουν ὅμως στὸν ἴδιο Θεό. Αὐτοὶ μπορούσαν νὰ ζοῦν στὸ ὀθωμανικὸ κράτος, μόνο ποὺ ἔπρεπε νὰ ἔχουν καὶ αὐτοὶ ἰδιαιτέρο θρησκευτικὸ κράτος μ' ἓναν ἀρχηγὸ θρησκευτικόν. Γιὰ νὰ ζήσουν οἱ ἀλλόθρησκοι αὐτοὶ στὰ τούρκικα μέρη, ἦταν ἀκόμη ὑποχρεωμένοι ν' ἀγοράζουν τὴ ζωὴ τους μὲ τὸ χαράτσι, δηλαδὴ νὰ πληρώνουν κεφαλικὸ φόρο.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴ μωαμεθανικὴ θρησκεία, ἀφοῦ

υποτάχθηκε στους Τούρκους τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος, ἔγινε ἰδιαίτερο ὑπόδουλο κράτος με ἀναγνωρισμένο ἀρχηγό του τὸν πατριάρχη.

2. Τὶ ὑπέφεραν οἱ Ἕλληνες στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς.

Δὲν ἔφθανε ὅμως νὰ δίνουν μόνο τὸ χαράτσι γιὰ νὰ ζοῦν ἡσυχά οἱ Ἕλληνες. Ὑπόδουλοι, ρα γιὰ δεῖς καθὼς ἦταν, ὑπέφεραν τόσους ἐξευτελισμοὺς καὶ τέτοια βάσανα με τοὺς Τούρκους, πὺ ἡ ζωὴ τους καταντοῦσε ἀνυπόφορη.

Πρῶτα πρῶτα τοὺς πῆραν οἱ Τοῦρκοι τὰ περισσότερα καὶ τὰ καλύτερα κτήματά τους. Ἀπ' αὐτὰ ἄλλα δόθηκαν σὲ Τούρκους ἀξιοματικούς καὶ ἄλλα μοιράστηκαν στοὺς τούρκικους ναοὺς, ἔγιναν δηλαδὴ βακούφια. Μὰ καὶ στὰ λίγα καὶ χειρότερα κτήματα πὺ ἔμειναν στοὺς χριστιανούς, δὲν ἦταν αὐτοὶ σωστοὶ ἰδιοκτῆτες παρὰ ἓνα εἶδος καλλιεργητές, καὶ εἶχαν τὴν ὑποχρέωση νὰ πληρῶνουν τόσους φόρους στὸ σουλτάνο, ὥστε με ὅ,τι τοὺς ἀπόμεινε δύσκολα κατάρθωναν νὰ ζοῦν.

Ἐπειτα ἦταν δύσκολο γιὰ τοὺς χριστιανούς νὰ βροῦν δικαιοσύνη. Στὶς διαφορὲς τους με τοὺς Τούρκους ὁ Τοῦρκος δικαστής, ὁ καδής, ἔδινε τὸ δίκαιο πάντα στοὺς δικούς του.

Τοὺς ἀπαγόρευαν νὰ ἔχουν ἔξω ἀπὸ τὶς ἐκκλησίαις τους τὸ σημεῖο τοῦ σταυροῦ καὶ νὰ κτυποῦν καμπάνες γιὰ τὶς ἐκκλησιαστικὲς ἀκολουθίες τους.

Ἀκόμη δὲν εἶχαν δικαίωμα νὰ φοροῦν τὰ ἴδια ροῦχα με τοὺς Τούρκους καὶ ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ κάνουν κάθε θέλημα καὶ κάθε ἀγγαρεία πὺ τοὺς πρόσταζαν οἱ Τοῦρκοι. Ὅλα δηλαδὴ, καὶ ἡ ζωὴ τους καὶ ἡ τιμὴ τους καὶ ἡ περιουσία τους, ἦταν στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Ἡ μεγαλύτερη ὅμως ἀπὸ τὶς συμφορὲς τους ἦταν ὁ φόρος τοῦ αἵματος, δηλαδὴ τὸ παιδομάζωμα. Τὸ καλύτερο μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, οἱ γενίτσαροι, τὸ ἀποτελοῦσαν παιδιὰ χριστιανῶν. Κάθε χρόνο στρατολόγοι Τοῦρκοι γύριζαν ὅλες τὶς σκλαβωμένες ἑλληνικὲς χώρες καὶ μάζευαν τὰ πιὸ γερά παιδιὰ, τὰ ἔπαιρναν ἀπὸ τὶς οἰκογένειές τους καὶ τὰ πῆγαιναν στὴν Πόλη. Ἐκεῖ τ' ἀνάγκαζαν νὰ γίνουν μωαμεθανοί, τ' ἀνάτρεφαν μέσα στοὺς στρατῶνες κι' ἔπειτα τὰ ἔκαναν γενιτσαρούς. Τὸ κακὸ αὐτὸ εἶχε ἀρχίσει καὶ πρὶν ἀκόμη πάρουν οἱ Τοῦρκοι τὴν Κωνσταντινούπολη. Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ τὴν ἄλωση γινόταν συχνότερα. Οἱ γενίτσαροι αὐτοί, με ὅλη τὴ χριστιανικὴ καταγωγή τους, καταντοῦσαν οἱ φανατικώτεροι μωαμεθανοὶ στρατιῶτες. Οὔτε πατέρα καὶ μητέρα γνώριζαν, οὔτε οἰκογένεια ἔκαναν, γιὰτὶ τοὺς ἀπαγόρευαν τὸ γάμο, παρὰ εἶχαν γιὰ κατοικία τὸ στρατῶνα τους, γιὰ οἰκογένεια τὸ τάγμα καὶ γιὰ πατέρα τὸ σουλτάνο.

Τὸ χειρότερο ἀκόμη ἦταν ποὺ οἱ στρατολόγοι δὲν ἔπαιρναν μόνο ὅσα παιδιὰ τοὺς χρειάζονταν γιὰ τὸ τάγμα, παρὰ πολὺ περισσότερα. Ὅσα περισσεύαν τὰ πουλοῦσαν σκλάβους.

Λογαριάζουν πὼς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔπεσε ἡ Πόλη ὡς τὰ 1638, τότε ποὺ καταργήθηκε τὸ παιδομάζωμα, πήραν οἱ Τοῦρκοι περισσότερα ἀπὸ ἓνα ἑκατομμῦριο χριστιανόπαιδα.

Γι' αὐτὸ ὅταν ἔβλεπαν οἱ ραγιάδες τὰ παιδιὰ τους νὰ γίνωνται γερά καὶ ὁμορφα, δὲν καμάρωναν διόλου. Εἶχαν πάντα τὸ φόβο μὴ τοὺς τ' ἀρπάξουν οἱ Τοῦρκοι καὶ τοὺς τὰ κάμουν γενιτσάρους.

Γι' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ἐξευτελισμοὺς καὶ τὰ βάσανα πολλοὶ Ἕλληνες καὶ μάλιστα οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ γραμματισμένοι ἔφευγαν στὰ ξένα μέρη. Μερικοὶ ποὺ δὲν εἶχαν βαθιὰ τὴ θρησκευτικὴ πίστη, ἀλλαξοπίστησαν. Καὶ πάλι ἀπὸ κείνους ποὺ ἔμειναν στὴ χώρα τοὺς πιστοὶ στὴ θρησκεία τῶν πατέρων τους, πολλοὶ ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν στὰ βουνά. Ἐκεῖ ἀπάνω μπορεῖ νὰ ὑπέφεραν ἀπὸ στερήσεις πολλές, μὰ ἦταν τοῦλάχιστο ἐλεύθεροι. Οἱ ἄλλοι ὅσοι ἔμειναν ραγιάδες, δὲν εἶχαν καμιὰ ὄρεξη νὰ ἐργάζωνται ἔπειτα ἀπὸ τὴ βασανισμένη ζωὴ ποὺ ζοῦσαν.

Ὅλα αὐτὰ ἔγιναν αἰτία νὰ ρημάξη ἡ χώρα, νὰ καταστραφῇ τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ βιομηχανία, νὰ μείνουν ἀκαλλιέργητα τὰ ἐμφωρότερα μέρη καὶ νὰ λιγοστῇ φοβερὰ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμός.

3. Πὼς ὠργανώθηκε ἡ ἐκκλησία στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς.

Ἐξ ἀρχῆς ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία τῆς ἀνατολῆς εἶχε διοίκηση ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὸ κράτος καὶ ὁ κλῆρος εἶχε μερικὰ προνόμια. Τὰ προνόμια αὐτὰ καὶ ἡ διοικητικὴ αὐτονομία διατηρήθηκαν καὶ ἀφοῦ πήραν οἱ Τοῦρκοι τὴν αὐτοκρατορίαν. Μάλιστα στὸν καιρὸ τῶν Τούρκων αὐξήθηκαν τὰ προνόμια, γιατί ἡ μωαμεθανικὴ θρησκεία ἀναγνώριζε πὼς οἱ χριστιανοὶ ἀποτελοῦσαν ἰδιαιτέρου θρησκευτικοῦ κράτους, ὑπόδουλο στοὺς Τούρκους.

Ἀμέσως λοιπὸν μόλις ἔγινε ἡ ἄλωση, ὁ Μωάμεθ πρόσταξε τοὺς χριστιανοὺς νὰ ἐκλέξουν πατριάρχη τους τὸ Γεώργιο Σχολάριο. Ὁ σουλτάνος προτίμησε αὐτόν, γιατί ὁ Σχολάριος ἀπὸ μίαν ἀρχῆς δὲν ἤθελε νὰ ἐνωθῇ ἡ ἀνατολικὴ ἐκκλησία μὲ τὴ δυτικὴ. Ὁ σουλτάνος εἶχε μεγάλο συμφέρον νὰ κρατήσῃ αὐτὸς ὁ χωρισμὸς καὶ τὸ μῖσος τῶν Ἑλλήνων γιὰ τοὺς δυτικούς, γιὰ νὰ μὴ δοθῇ στὴν Εὐρώπῃ ἀφορμὴ νὰ ἀνακατωθῇ στὴν ἀνατολὴ καὶ νὰ σώσῃ τοὺς Ἕλληνες.

Ἡ διαταγὴ τοῦ σουλτάνου ἔγινε. Συναθροίστηκαν

στήν ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων πολλοὶ ἀρχιερεῖς ἀπὸ τὰ γύρω μέρη, ὅσοι ἱερεῖς εἶχαν σωθῇ μέσα στὴν Πόλιν καὶ ὁ λαός, κι' ἔκαμαν πατριάρχη τὸ Γεώργιο Σχολάριο, ποὺ ὠνομάστηκε τότε Γεννάδιος. Ἐπειτα ὁ σουλτάνος τὸν κάλεσε σὲ γεῦμα στὸ παλάτι. Ἐκεῖ τὸν ἐδέχτηκε μὲ μεγάλες τιμές, τοῦ ὑποσχέθηκε πολλὰ προνόμια καὶ τοῦ πρόσφερε μιὰ χρυσὴ πατερίτσα, καθὼς ἔκαναν οἱ χριστιανοὶ αὐτόκράτορες σὲ κάθε ἐκλογὴ νέου πατριάρχη.

Ἀπὸ τὰ προνόμια ποὺ ἔδωσε στὸν πατριάρχη ὁ σουλτάνος, τὰ πιὸ σπουδαῖα ἦταν τ' ἀκόλουθα :

1. Ἀναγνώριζε τὸν πατριάρχη γι' ἀνώτατο ἄρχοντα καὶ κύριο ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μοναστηριῶν, μὲ τὸ δικαίωμα νὰ διορίζη καὶ νὰ παύῃ ἀρχιεπισκόπους καὶ ἐπισκόπους. Ἀκόμη τὸν ἀναγνώρισε ἀνώτατο δικαστὴ τοῦ κλήρου καὶ ὄλων τῶν χριστιανῶν σὲ ὅσες ὑποθέσεις εἶχαν ἀναμεταξύ τους,

2. Πῆρε τὸ δικαίωμα ὁ πατριάρχης νὰ συνάξῃ φόρους ἀπὸ τοὺς κληρικοὺς καὶ λαϊκοὺς, καὶ νὰ διατηρῇ ἀστυνομικοὺς φύλακες.

3. Ὅσα κτήματα ἦταν ἀφιερωμένα στὰ μοναστήρια καὶ οἱ σὲ ἐκκλησίες δὲν πλῆρωναν στὸ κράτος κανένα φόρο.

Μὲ τὰ προνόμια αὐτὰ ὁ πατριάρχης γινόταν ὄχι μόνον ἐκκλησιαστικὸς ἀρχηγὸς τοῦ ἔθνους παρὰ καὶ πολιτικός. Καὶ ἡ ἐξουσία του δὲν περιοριζόταν στοὺς Ἕλληνας μόνον. Ἐφτανε σὲ ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους, Ἀρβανίτες, Βουλγάρους, Σέρβους καὶ Ἀρμενίους.

Ἀλήθεια εἶναι πὼς πολλὲς φορὲς οἱ Τοῦρκοι πατοῦσαν τὰ προνόμια αὐτὰ τῆς ἐκκλησίας. Ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ π. χ. πῆραν τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἀπὸ τὸν πατριάρχη καὶ τὴν ἔκαμαν τούρκικη ἐκκλησία, τζαμί. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ ἀργότερα μὲ διάφορες ἄλλες ἐκκλησίες, ποὺ οἱ χριστιανοὶ τῆς εἶχαν κάμει πατριαρχεῖα, ὥσπου τὸν 16. αἰῶνα ἔμεινε γιὰ πατριαρχεῖο ἡ μικρὴ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὴ συνοικία τοῦ Φαναρίου, ὅπου καὶ μένει ὡς σήμερα.

Μὲ ὅλες αὐτὲς ὅμως τίς παραβάσεις ποὺ ἔκαναν στὰ προνόμια οἱ Τοῦρκοι, ὁ ὀργανισμὸς τῆς ἐκκλησίας ἔμεινε δυνατός.

Ἀρχηγὸς ὅλου τοῦ ἔθνους ἦταν ὁ πατριάρχης ποὺ εἶχε ἀντικαταστήσει τὸν Ἕλληνα αὐτοκράτορα. Ὁ πατριάρχης διεύθυνε μὲ μιὰ σύνοδο ἀπὸ ἀρχιερεῖς ὅλο τὸ δουλωμένο ἔθνος.

Ἀπ' αὐτὸν ἦταν ἐξαρτημένοι οἱ ἱεράρχες, ποὺ καὶ αὐτοὶ ἦταν στὴν ἐπαρχία τους καὶ ἐθνάρχες, καὶ ἀπ' αὐτοὺς πάλι οἱ ἡγούμενοι τῶν μοναστηριῶν καὶ ὁ κατώτερος κληρὸς.

“Όλοι αὐτοὶ προστάτευαν τὸ λαὸ ἀπὸ τὴς αὐθαιρεσίης τῶν Τούρκων, φρόντιζαν γιὰ τὴν ἐκπαίδευσή του καὶ διατηροῦσαν τὴν ἀγάπην στὴν θρησκεία του καὶ στὴν πατρίδα.

4. Οἱ Φαναριῶτες.

“Ἐτσι ἔγινε τὸ πατριαρχεῖο κέντρο τοῦ σκλαβωμένου ἔθνους, θρησκευτικὸ μαζὶ καὶ πολιτικὸ. Τότε συνάχθηκαν γύρω του ὅλοι οἱ πρόκριτοι καὶ γραμματισμένοι τοῦ ἔθνους. Κατοίκησαν καὶ αὐτοὶ στὸ Φανάρι, στὴ συνοικία ὅπου ἦταν τὸ πατριαρχεῖο, καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς συνοικίας ὠνομάστηκαν οἱ ἴδιοι φαναριῶτες. Αὐτοὶ μαζὶ μὲ τοὺς κληρικοὺς ἀπετέλεσαν τὴν ἀριστοκρατία τοῦ ἔθνους.

Σιγὰ σιγὰ ὅμως οἱ φαναριῶτες, γραμματισμένοι καθὼς ἦταν, ἄρχισαν νὰ παίρνουν κι’ ἐπίσημες θέσεις στὸ ὀθωμανικὸ κράτος. Στὴν ἀρχὴ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις τοὺς μεταχειριζόταν γιὰ γραμματικούς, γιὰτὶ οἱ Τούρκοι, ἦταν ἀγράμματοι. Οἱ θέσεις αὐτὲς βέβαια δὲν εἶχαν μεγάλη σημασία. “Ἐπειτα ὅταν ἀναγκάστηκαν οἱ Τούρκοι νὰ ἔρθουν σὲ σχέση μὲ τοὺς Εὐρωπαίους, στὸ 17 αἰῶνα, εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ διερμηνεῖς ποὺ νὰ ξέρουν τὴς ἐυρωπαϊκὰς γλῶσσες. Οἱ φαναριῶτες τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν πολὺ μορφωμένοι, γιὰτὶ εἶχε ἀρχίσει νὰ ξαναζῇ ἡ παιδεία τοῦ ἔθνους κι’ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα μάθαιναν καὶ ξένες γλῶσσες. Οἱ Τούρκοι ἔχοντας ἀνάγκη ἀπὸ διερμηνεῖς, ἔπαιρναν ἀναγκαστικὰ τοὺς φαναριῶτες. Ἡ θέση τοῦ διερμηνέα εἶχε τότε μεγάλη σημασία, γιὰτὶ θέλοντας καὶ μὴ οἱ Τούρκοι ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ τοὺς ἐμπιστεύωνται τὰ μυστικά τοῦ κράτους τῶν. Πολλὲς φορὲς μάλιστα οἱ Τούρκοι ἀπ’ αὐτοὺς ἔστελναν πρέσβεις στὸ ἐξωτερικόν, γιὰ νὰ κλείνουν καὶ νὰ ὑπογράφουν συνθήκας.

Τοὺς σπουδαιότερους ἀπ’ αὐτοὺς τοὺς διερμηνεῖς ὠνομάζαν μεγάλους διερμηνεῖς ἢ ἐξ ἀπορρήτων. Τέτοιοι εἶχαν γίνει ὁ Παναγιώτης Νικολαΐος, οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Καλλιμάχες, οἱ Καρατζάδες, οἱ Σοῦτσοι, οἱ Ὑψηλάντες, οἱ Ράλληδες, οἱ Ἀργυρόπουλοι καὶ διάφοροι ἄλλοι.

Οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ μὲ τὴ μεγάλη ἐπιρροή ποὺ εἶχαν στοὺς Τούρκους ὑπερασπίστηκαν πολλὰς φορὲς τὰ συμφέροντα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς ἐκκλησίας καὶ προστάτεψαν τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν.

Ἀλλὰ οἱ φαναριῶτες ὠφέλησαν τὸ ἔθνος καὶ μὲ ἄλλο τρόπο. Τὴ Βλαχία καὶ Μολδαβία (σημερινὴ Ρουμανία) ὡς τὸ 18. αἰῶνα τὴν κυβερνοῦσαν ντόπιοι ἡγεμόνες διοριζόμενοι ἀπὸ τὸ σουλτάνο. Ἐπειδὴ ὅμως στὰ μέρη αὐτὰ γίνονταν συχνὰ ἐπαναστάσεις, οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἄρχισαν νὰ στέλνουν ἡγεμόνες φαναριῶτες, ἀπ’ ὅσους εἶχαν γίνει μεγάλοι διερμηνεῖς.

Οἱ ἡγεμόνες πήγαιναν στὴν Μολδοβλαχία παίρνοντας μαζί καὶ συγγενεῖς τους, στοὺς ὁποίους ἔδιδαν ἀξιώματα. Ἐπειτα εἶχαν ὑπηρεσία, σωματοφυλακὴ καὶ χωροφυλακὴ ἀπὸ Ἑλλήνες, καὶ ἐπίσημη γλῶσσα στὴν αὐλή τους ἦταν τὰ ἑλληνικά. Ἰδρυσαν ἀκόμη στὰ μέρη ἐκεῖνα πολλὰ σχολεῖα ἑλληνικά καὶ αὐτὸ ἔκαμε νὰ πηγαινουν ἐκεῖ πολλοὶ Ἕλληνες γιὰ νὰ σπουδάζουν, καθὼς πήγαιναν καὶ πολλοὶ Ἕλληνες ἔμποροι, γιατί μπορούσαν νὰ ἐργασθοῦν ἐκεῖ ἐλεύθερα μὲ τὴν προστασία πού εὑρίσκαν. Ἔτσι μὲ τὸν καιρὸ οἱ ἡγεμονίες κοντὰ στὸ Δούναβη ἔγιναν κέντρα ἑλληνικά.

Οἱ φαναριώτες λοιπὸν καὶ στὴν Πόλη καὶ στὶς ἡγεμονίες προστάτεψαν τὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους καὶ τὴν παιδεία του. Στὰ παλάτια τους γινόνταν συχνὰ συζήτηση γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἔθνους καὶ ἄρχισε νὰ γεννιέται ἡ μεγάλῃ ἰδέα.

5. Οἱ κοινότητες.

Τὸν ἑλληνικὸ ἔθνισμὸ τὸν κράτησε ἀκόμη ὁ τρόπος πού ἦταν ὠργανωμένες οἱ κοινότητες.

Ἀπὸ τὰ παλιὰ δηλαδὴ χρόνια, κάθε πόλη εἶχε τοὺς δικούς της ἄρχοντες, πού τῇ διεύθυναν. Ἡ συνήθεια αὐτὴ διατηρήθηκε καὶ στὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας. Κάθε πόλη, κάθε χωριὸ εἶχαν τοὺς δικούς τους ἄρχοντες, πού τοὺς διάλεγαν οἱ κάτοικοι. Οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ λέγονταν δημογέροντες ἢ προεστοί, ἢ τούρκικα κοτσάμπάσηδες.

Αὐτοὶ διοικοῦσαν τὶς κοινότητες, δίκαζαν τὶς ὑποθέσεις τῶν χριστιανῶν καὶ σύναζαν τοὺς φόρους πού ὥριζαν οἱ ἴδιοι στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὴν περιουσία του. Αὐτοὶ ἀκόμη συμβούλευαν καὶ προστάτευαν κάθε κατατρεγμένο κάτοικο, φρόντιζαν νὰ συντηροῦν τὰ σχολεῖα καὶ ἔστελναν ἀντιπροσώπους στὴν πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας γιὰ νὰ εἶναι σύμβουλοι κοντὰ στὸν διοικητή.

Αἱ αὐθαιρέσιες ὅμως τῶν Τούρκων δὲν ἔλειπαν καὶ τότε. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο πρόκοβαν περισσότερο οἱ κοινότητες στὰ βουνὰ καὶ στὰ μακρινὰ νησιά, γιατί ἐκεῖ οἱ Τούρκοι ἢ ἦταν πολὺ λίγοι ἢ ἔλειπαν ὁλότελα. Τέτοιες κοινότητες ἦταν τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν, οἱ κοινότητες τῆς Χαλκιδικῆς — τὰ Μαδεμοχώρια — πολλές κοινότητες στὴν Ἠπειρὸ, τὰ 24 χωριά τοῦ Βόλου στὸ Πήλιο, ἔπειτα τ' Ἀμπελάκια στὴ Θεσσαλία, οἱ Κυδωνίες στὴ Μ. Ἀσία καὶ ἄλλες. Μὰ καὶ ἀπὸ τὶς κοινότητες πού εἶχαν καὶ Τούρκους πρόκοψαν πολλές, ὅπως στὰ Γιάννενα, στὴ Λεβάδεια, στὴ Χίο, στὴν Πελοπόννησο, στὴν Ἀθῆνα καὶ ἄλλοι.

Μὲ τὶς κοινότητες αὐτὲς καὶ μὲ τὴ θρησκεία, οἱ Ἕλλη-

νες ἔμειναν ἐνωμένοι ἀναμεταξύ τους καὶ χωρισμένοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους Τούρκους. Διατηροῦσαν λοιπὸν τὴ συνείδηση τοῦ ἔθνισμοῦ τους καὶ εἶχαν πάντα τὸ ὄνειρο νὰ ἐλευθερωθοῦν.

6. Ἡ πολεμικὴ δύναμη τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς.

Μανιάτες, Σφακιανοί, Σουλιῶτες. Κοντὰ στὶς κοινότητες αὐτὲς ἦταν ὁμῶς καὶ ἄλλες κοινότητες ποὺ ὄχι μόνον βρῆκαν τρόπο νὰ προκόψουν, ἀλλὰ δὲν ὑποτάχτηκαν ποτέ. Αὐτὲς σχεδὸν οὔτε γνώρισαν τὴν τουρκικὴ σκλαβιά. Τέτοιες κοινότητες ἦταν ἡ Μάνη, τὰ Σφακιά τῆς Κρήτης, καὶ τὸ Σοῦλι στὴν Ἠπειρο. Στὰ ψηλὰ βουνὰ τους, ποὺ δὲ μπορούσε νὰ τὰ πατήσῃ πόδι ἐχθρικό, οἱ πολεμικοὶ κάτοικοι αὐτῶν τῶν τόπων ἦταν ἀκαταγώνιστοι. Γι' αὐτὸ οἱ Τούρκοι ἀναγκάστηκαν νὰ τοὺς ἀφήσουν ἡσυχους περιοριζόμενοι νὰ τοὺς παίρνουν μικρὸ φόρο γιὰ σημεῖο τῆς ὑποταγῆς τους.

Στὶς κοινότητες αὐτὲς εὗρισκαν καταφύγιο ὅλοι οἱ κυνηγημένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ ὕστερα στὴν ἐπανάσταση αὐτὲς πρόσφεραν μεγάλες ὑπηρεσίες.

Κλέφτες καὶ ἀρματολοί. Πολλοὶ κάτοικοι τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδας ποὺ δὲν μπορούσαν νὰ ὑποφέρουν τὴν τουρκικὴ σκλαβιά εἶχαν καταφύγει στὰ βουνά. Ἐκεῖ ἔκαναν λημέρια, ἓνα εἶδος στρατόπεδο κοί ἀπ' αὐτὰ ξεκινούσαν κι ἔκαναν ἐπιδρομὲς στοὺς Τούρκους ποὺ κατοικοῦσαν στοὺς κάμπους, καὶ τοὺς λήστευαν. Αὐτοὶ ἦταν οἱ κλέφτες.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις δὲ μπορούσε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ. Ἰσα ἴσα βρισκόταν στὴν ἀνάγκη πολλοὺς ἀπὸ αὐτοὺς νὰ τοὺς παίρῃ στὴν ὑπηρεσία τῆς γιὰ νὰ ἐμποδίζουσιν τὶς ἐπιδρομὲς τῶν ἄλλων. Αὐτοὶ ὠνομάστηκαν ἀρματολοί καὶ τὰ μέρη ποὺ φύλαγαν λέγονταν ἀρματολίκια. Ὁ ἀρχηγὸς κάθε ἀρματολικιοῦ λεγόταν καπετάνιος καὶ οἱ ἄνδρες του παλικάρια.

Οἱ ἀρματολοί ὁμῶς δὲν ἔμεναν συχνὰ πιστοὶ στοὺς Τούρκους. Ὅσο νὰ ἦταν συμπαθοῦσαν τοὺς κλέφτες καὶ πολλὰς φορὲς ἐνώνονταν μαζί τους νὰ πολεμήσουν τοὺς Τούρκους. Τότε φυσικὰ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις τοὺς ἔπαινε καὶ προσπαθοῦσε νὰ τοὺς καταστρέψῃ. Καὶ ἔτσι οἱ ἀρματολοὶ γίνονταν πάλι κλέφτες, ἐνῶ πάλι ἄλλοι κλέφτες γίνονταν ἀρματολοί. Τόσο δὲ συχνὰ γινόταν αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ, ὥστε τὰ ὀνόματα ἀρματολὸς καὶ κλέφτης πῆραν τὴν ἴδια σημασίαν.

Οἱ κλέφτες ἔμεναν στὰ βουνά καὶ ζοῦσαν ἀπὸ τὴ ληστεία. Μὲ τὶς ἐπιδρομὲς τοὺς ἄρπαζαν τὰ κοπάδια τῶν Τούρκων ἢ ἐπιάναν τοὺς ἴδιους τοὺς πλούσιους Τούρκους.

καὶ δὲν τοὺς ἐλευθέρωναν, ἂν δὲν ἐπαιρναν μεγάλα λύτρα. Τ' ἄρματά τους—τὰ ὅπλα τους—δὲν τ' ἄφηναν οὔτε στιγμή. Τὸν καιρὸ ποὺ δὲν δὲν εἶχαν πόλεμο γυμνάζονταν σ' αὐτὸν καὶ παράβγαιναν στὸ σημάδι καὶ στὸ πήδημα, στὸ δρόμο καὶ στὸ λιθάρι.

Ἦταν συνηθισμένοι νὰ ὑποφέρουν τὴν πείνα καὶ τὴ δίψα, τὴν ἀγρυπνία καὶ προπάντων τὰ βασανιστήρια ποὺ τοὺς ἔκαναν οἱ Τούρκοι ὅταν τύχαινε νὰ τοὺς πιάσουν. Τὰ ὑπόφεραν ὅλα παλικαρῖσια χωρὶς νὰ βγάλουν στεναγμό, καὶ μάλιστα ἔβριζαν κι αὐτοὺς ποὺ τοὺς βασάνιζαν. Ἐπειδὴ ἤξεραν πόσο σκληρὰ ἦταν τὰ βασανιστήρια αὐτὰ συνήθιζαν μεταξύ τους τὴν εὐχή «καλὸ μολύβι». Προτιμοῦσαν δηλαδὴ νὰ βροῦν τὸ θάνατο ἀπὸ τὴ σφαῖρα τοῦ Τούρκου παρὰ νὰ πέσουν ζωντανοὶ στὰ χέρια του.

Μ' ὅλα αὐτὰ δὲν εἶχαν σκληρὴ ψυχὴ. Σκότωναν βέβαια Τούρκους ὅσους μποροῦσαν. Αὐτὸ ἦταν ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ σκοπὸς τους. Μὰ δὲν τοὺς βασάνιζαν ποτέ. Προπάντων στὶς γυναῖκες ἦταν εὐγενικοὶ καὶ ποτέ δὲν τὶς κακοποιοῦσαν.

Πίστευαν ἀκόμη οἱ κλέφτες μ' εὐλάβεια στὴ θρησκεία. Σ' ὅποια ἀνάγκη κι ἂν ἔφταναν δὲν ἐπαιρναν τίποτε ἀπὸ ἐκκλησιά ἢ μοναστήρι καὶ ποτέ δὲν ἀκούστηκε κλέφτης ν' ἀλλάξοπιστήση.

Τὴ ζωὴ καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν κλεφτῶν τὰ ὕμνουν τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια. Τὰ τραγούδια αὐτὰ καθὼς καὶ οἱ διηγῆσεις γιὰ τὰ κατορθώματά τους, ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, δυνάμωναν τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Στους κλέφτες καὶ στοὺς ἄρματολοὺς στηρίχτηκαν ὅλες οἱ ἐπαναστάσεις ποὺ ἔκαναν οἱ πατέρες μας τὰ τετρακόσια χρόνια τῆς σκλαβιάς καὶ αὐτοὶ ἦταν ἔπειτα ὁ σωστὸς πεζικὸς στρατὸς στὴ μεγάλη ἐπανάσταση.

Τὸ ναυτικόν. Τὸν καιρὸ τῆς σκλαβιάς ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμὴ ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία. Αὐτὴ ἔδωσε στοὺς Ἕλληνας τὴ δύναμη νὰ μετρηθοῦν καὶ στὴ θάλασσα μὲ τοὺς Τούρκους, ὅταν ἔγινε ἡ μεγάλη ἐπανάσταση. Τὴν ἀκμὴ τῆς αὐτῆς τῆς χρεωστῆς ἡ ναυτιλία στὶς πλούσιες κοινότητες ποὺ ἦταν στὰ μικρὰ νησιά, μὰ καὶ σὲ μιὰν ἄλλῃ αἰτία.

Στὸ 18. αἰῶνα οἱ Τούρκοι ἄφηναν ἐλεύθερα ὅσα πλοῖα εἶχαν ρωσικὴ σημαία νὰ ταξιδεύουν στὴ Μαύρῃ θάλασσα καὶ στὸ Αἰγαῖο. Τὰ ἑλληνικὰ καράβια μὲ πρόσφαση πῶς εἶχαν Ρώσους ἰδιοκτῆτες εἶχαν ὅλα ρωσικὴ σημαία. Τὰ πλοῖα αὐτὰ κουβαλοῦσαν ἀδιάκοπα ἀπὸ τὰ λιμάνια τῆς Μαύρης θάλασσας τὰ σιτάρια τῆς Πολωνίας καὶ τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας στὴ Μεσόγειο καὶ τὰ προϊόντα τὰ γεωργικὰ καὶ τὰ βιομηχανικὰ ἀπὸ τὶς χώρες τῆς Μεσογείου στὰ λιμάνια τῆς Μαύρης θάλασσας. Μὲ τὴ μεταφορά καὶ τὸ ἐμπόριο αὐτὸ πολλὰς ἑλληνικὰς χώρας πλού-

τησαν. Στὴν Ὀδησσὸ καὶ στὸ Ταϊγάνι τῆς Μαύρης θάλασσας, στὸ Τριέστι καὶ στὴ Βενετία τῆς Ἀδριατικῆς ἔγιναν πλούσιες ἐλληνικὲς κοινότητες καὶ ἡ ἐλληνικὴ ναυτιλία πρόκοψε σημαντικά.

Κατασκευάστηκαν τότε καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα καὶ ὅλες οἱ ναυτικὲς κοινότητες, προπάντων ἡ Ὑδρα, οἱ Σπέτσες καὶ τὰ Ψαρά μάζεψαν πλούτη πολλά. Καὶ ἐπειδὴ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ πλήθυναν οἱ κουρσάροι, πειρατὲς δηλαδὴ ποὺ λήστευαν τὰ πλοῖα καὶ τὰ παράλια, τὰ ἐλληνικὰ πλοῖα ἦταν ὥπλισμένα σὰν πολεμικά, καὶ οἱ ναῦτες ἦταν καλὰ γυμνασμένοι στὸ θαλασσινὸ πόλεμο.

Ἔτσι ὅταν ἄρχισε ἡ ἐπανάσταση, ἡ Ἑλλάδα βρέθηκε μὲ πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα ὥπλισμένα καὶ μὲ ναῦτες ποὺ ἔξεραν νὰ πολεμοῦν στὴ θάλασσα.

7. Τὰ σχολεῖα καὶ τὰ γράμματα στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς.

Καθὼς εἶδαμεν πρὶν, ἅμα ἔπese ἡ Πόλη, ὅλοι σχεδὸν οἱ σπουδασμένοι Ἕλληνες ἔφυγαν στὴν Εὐρώπη. Αὐτὸ ἔβλαψε πολὺ τὴν Ἑλλάδα, γιατί ἔμεινε ὁ τόπος χωρὶς γραμματισμένους. Τὰ σχολεῖα ὅλα κλείστηκαν καὶ γιὰ διακόσια χρόνια σταμάτησε κάθε μόρφωση στὸ ἔθνος. Ἡ παιδεία περιοριζόταν σὲ λίγα γράμματα, ποὺ διδάσκαν οἱ παπάδες τὰ παιδιὰ στοὺς νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν ἢ στὰ μοναστήρια. Πολλὲς φορὲς μάλιστα γινόταν καὶ αὐτὸ κρυφά, τὴ νύχτα γιὰ νὰ μὴ τοὺς καταλάβουν οἱ Τούρκοι. Ἀπὸ ἐκεῖ βγήκε καὶ τὸ δημοτικὸ τραγοῦδι :

*Φεγγαράκι μου λαμπρὸ
φέγγε μου νὰ περπατῶ,
νὰ πηγαίνω στὸ σχολεῖο. . .*

Ἀπὸ τὸ 17. ὅμως αἰῶνα ἔγινε μιὰ ἀλλαγὴ καὶ σ' αὐτὸ βοήθησε προπάντων ἡ κοινότητά τῆς Βενετίας.

Στὴ Βενετία εἶχαν συναχθῇ τότε γι' ἀσφάλεια ἢ γιὰ ἐμπορικὲς ἐργασίες πάρα πολλοὶ Ἕλληνες. Αὐτοὶ φρόντισαν νὰ κάμουν ἐκεῖ δική τους ἐκκλησία, καὶ γιὰ νὰ μορφώσουν τὰ παιδιὰ τους ἱδρυσαν καὶ ἓνα ἐλληνικὸ σχολεῖο ποὺ δεχόταν μόνο τὰ ὀρθόδοξα ἐλληνόπουλα. Ἡ κοινότητα αὐτὴ μὲ τὸν καιρὸ, γνωρίζοντας τὴν ἀμάθεια ποὺ βασιλεύεε τότε στὴν Ἑλλάδα ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ καὶ ἐκεῖ σχολεῖα.

Τὴν κοινότητα τῆς Βενετίας μιμήθηκαν ἔπειτα καὶ ἄλλες κοινότητες τοῦ ἐξωτερικοῦ, καὶ ἔτσι ἱδρύθηκαν στὴν Ἑλλάδα ἀρκετὰ σχολεῖα, ὅπως στὰ Γιάννενα, στὴν Ἀθήνα, στὴ Λεβάνεια, στὴν Πάτμο κλπ. Ἀπὸ τὰ σχολεῖα αὐτὰ βγήκαν ἀρκετοὶ δασκάλοι. Καὶ ἄλλες ὅμως ἐλληνικὲς κοινότητες φιλοτιμήθηκαν τότε νὰ κάμουν δικά τους

σχολεῖα. Ἰδρυσεν καὶ τὸ πατριαρχεῖο διάφορα σχολεῖα στὸ "Ἅγιο" Ὅρος καὶ στὴν Πόλη, ὅπου ἔγινε ἡ Μεγάλη τοῦ γένους σχολή. Ἔτσι τὸν 18. αἰῶνα κάθε πόλη προσπαθοῦσε νὰ ἔχει τὸ σχολεῖο της.

Στὰ σχολεῖα αὐτὰ διδάξαν ὀνομαστοὶ δάσκαλοι, ποὺ ὠνομάστηκαν διδασκαλοὶ τοῦ γένους. Πιὸ γνωστοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Κωνστ. Οἰκονόμος, ὁ Βάμβας, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος καὶ ἄλλοι.

Οἱ δάσκαλοι αὐτοὶ δὲ μάθαιναν τὰ παιδιὰ μόνο τὴν ἀρχαία σοφία καὶ τὶς νέες ἐπιστήμες, παρὰ τοὺς δυνάμωσαν καὶ τὸ ἔθνικὸ αἶσθημα καὶ τοὺς χάραζαν βαθειὰ στὴν ψυχὴ τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας.

Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Ἐνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους αὐτοὺς δασκάλους εἶναι καὶ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς, ἀπὸ τῆς Χίο. Αὐτὸς δὲ διδάξε ποτέ του σὲ σχολεῖο, πέρασε ὅμως ὅλη του τὴ ζωὴ γράφοντας συγγράμματα σοφά, καὶ μὲ τὰ ἔργα του αὐτὰ ἐνεθουσίασε τὸ ἔθνος καὶ τὸ βοήθησε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον νὰ σηκώσῃ τὰ ὄπλα γιὰ νὰ ξαναῤῃρη τὴν ἐλευθερίαν του.

Ὁ Κοραῆς γεννήθηκε στὴ Σμύρνη τὸ 1748. Ὁ πατέρας του ἦταν ἔμπορος ἀπὸ τὴ Χίο. Τὰ πρῶτα γράμματα τὰ ἔμαθε στὴ Σμύρνη. Ἐπειτα τὸν ἔστειλε ὁ πατέρας του στὸ Ἀμστερνταμ τῆς Ὁλλανδίας γιὰ ἐμπορικὰς ἐργασίας. Ἐκεῖ ὁ Κοραῆς ἄφησε τὸ ἐμπόριο καὶ ἄρχισε νὰ μαθαίνει ξένες γλῶσσες καὶ ν' ἀκούῃ μαθήματα στὸ πανεπιστήμιον. Ἐπειτα ἀπὸ μερικὰ χρόνια γύρισε στὴ Σμύρνη, ἐκεῖ ὅμως εἶδε πὼς δὲ μπορούσε πιά νὰ ζήσῃ μὲ τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων.

Ἐπεισε λοιπὸν τὸν πατέρα του νὰ τὸν στείλῃ στὸ Μομπελιὲ τῆς Γαλλίας γιὰ νὰ σπουδάσῃ γιατρός. Ὅταν τελείωσε, οἱ γονεῖς του εἶχαν πεθάνει καὶ ὁ Κοραῆς ἀντὶ νὰ γυρίσῃ στὴ Σμύρνη προτίμησε νὰ πάῃ στὸ Παρίσι.

Ἐκεῖ ἀφιέρωσε τὴν ζωὴν του εἰς τὸ νὰ γράφῃ βιβλία γιὰ νὰ φανῇ ὠφέλιμος στὸ ἔθνος του.

Τύπωσε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς μὲ προλόγους καὶ σημειώσεις, μὲ τὶς ὁποῖες προσπαθοῦσε ν' ἀνάψῃ στὶς ψυχὰς τῶν νέων τὸν ἔρωτα γιὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸν πόθο γιὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ἔθνους. Ὁ Κοραῆς πέθανε 85 χρονῶν, στὰ 1833.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

1. Τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη
καὶ οἱ Ἕλληνες ὡς τὰ 1800.

“Ὅλο τὸν καιρὸ τῆς σκλαβιάς οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχασαν ποτὲ τὴν ἐλπίδα πὼς κάποια μέρα θὰ ἐλευθερωθοῦν καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔμειναν ποτὲ ἡσυχοί.

Καταλαμβάναν πὼς μόνοι τους δὲν ἦταν εὐκολο νὰ ἐπαναστατήσουν. Κάθε φορὰ λοιπὸν ποὺ εἶχε ἡ Τουρκία πόλεμο μεῖ ἄλλο κράτος ἄρπαζαν καὶ αὐτοὶ τὰ ὅπλα ζητώντας τὴν ἐλευθερίαν τους.

“Ὅταν πῆραν οἱ Τούρκοι τὴν Πόλην, ὅλη ἡ δυτικὴ Εὐρώπη τρόμαξε ἀπὸ φόβο μήπως ἡ Τουρκία θὰ ζητοῦσε νὰ προχωρήσῃ ὡς ἐκεῖ.

Τὰ μεγαλύτερα κράτη τῆς Εὐρώπης τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν ἡ Ἀγγλία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρία, ἡ Οὐγγαρία καὶ ἡ Βενετία.

Τὰ τέσσερα πρῶτα δὲν κιντύνευαν ἀμέσως ἀπὸ τοὺς Τούρκους, γιατί δὲ γειτόνευαν μ' αὐτούς. Γι' αὐτὸ ἡ Ἀγγλία ἀκόμη καὶ στὸ 18. αἰῶνα, μόνο ἐμπορικὲς σχέσεις εἶχε με τοὺς Τούρκους. Τ' ἄλλα τρία κράτη πολὺ λίγο ἦρθαν σὲ σύγκρουση μ' αὐτούς. Ἡ Γαλλία μάλιστα τὸν περισσότερον καιρὸ ἦταν σύμμαχος με τοὺς Τούρκους. Γι' αὐτὸ εἶχε πάρει ἀπ' αὐτούς καὶ ἐμπορικὰ προνόμια γιὰ τοὺς ὑπηκόους της, καὶ τὴν προστασίαν τῶν καθολικῶν στὴν Ἑλλάδα. Μόνο μιὰ φορὰ ἔκαμε ἡ Ἰσπανία συμμαχία με τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας, με τὸν πάπα καὶ με τὴν Βενετία, γιὰ νὰ πολεμήσουν τὴν Τουρκία, καὶ νίκησαν καὶ κατάστρεψαν τὸ στόλο της στὴ Ναύπακτο (1571).

Ἡ Αὐστρία ὅμως, ἡ Οὐγγαρία καὶ ἡ Βενετία, ἐπειδὴ γειτόνευαν με τοὺς Τούρκους, καταλάβαιναν πιὸ πολὺ τὸν κίντυνο ποὺ εἶχαν ἀπ' αὐτούς.

Με τοὺς Οὐγγρους εἶχαν πόλεμο οἱ Τούρκοι καὶ πρὶν παροῦν τὴν Πόλην. “Ὅταν ὅμως τὴν πῆραν, ὁ πόλεμος ἔγινε σοβαρώτερος, γιατί οἱ Τούρκοι ἤθελαν νὰ προχωρήσουν καὶ βορειότερα. “Ἐκαμαν λοιπὸν με τοὺς Οὐγγρους πολέμους ποὺ κράτησαν πολὺν καιρὸ, καὶ ὕστερα ἀπὸ ἓνα αἰῶνα πῆραν τὴν Οὐγγαρία καὶ τὴν κράτησαν 150 χρόνια.

“Ἐπειτα οἱ Τούρκοι γιὰ νὰ μεγαλώσουν τὸ κράτος τους πρόσβαλαν καὶ τὴν Αὐστρία. Ἡ Αὐστρία εἶχε μεγάλη δύναμη, γιατί ἡ Γερμανία ἦταν χωρισμένη σὲ μικρά

κράτη, πού ὅλα ἀναγνώριζαν ἀρχηγό τους τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας. Πολέμησε λοιπὸν ἡ Αὐστρία καὶ σταμάτησε τοὺς Τούρκους πού εἶχαν φτάσει δυὸ φορές ὡς τῇ Βιέννῃ καὶ τὴν πολιορκήσαν. Τῇ δεύτερῃ μάλιστα φορὰ οἱ Αὐστριακοὶ ἀφοῦ νίκησαν τοὺς Τούρκους τοὺς κυνήγησαν ὡς τὸ Βελιγράδι καὶ ἔτσι ἐλευθέρωσαν καὶ ὅλη τὴν Οὐγγαρία. Ἀπὸ τότε ἡ Οὐγγαρία ἐγίνε ἰδιαίτερο βασίλειο καὶ ἀναγνώρισε τὴν κυριαρχία τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Αὐστρίας. Ἀπὸ τότε ὅμως δὲν ἦταν πιά ἡ Τουρκία ἐπικίντυνη γιὰ τὴν Αὐστρία. Στὸ 19. αἰῶνα ἐγίναν πολλοὶ πόλεμοι μεταξὺ Αὐστρίας καὶ Τουρκίας, καὶ πάντοτε σὲ κάθε τέτοιο πόλεμο ἡ Αὐστρία ἔπερνε κάποιο μέρος ἀπὸ τὴν Τουρκία. Ἔτσι πῆρε τὴν Τρανσυλβανία κι ἓνα μέρος τῆς Βοσνίας.

Ἡ Βενετία ἦταν σὰ χρόνια αὐτὰ μεγάλη ναυτικὴ δύναμη. Τὸ κράτος τῆς περιοριζόταν στὸ βορειοανατολικὸ μέρος τῆς Ἰταλίας. Μὲ τὸ δυνατό της ὅμως ναυτικὸ κυριαρχοῦσε στὴ θάλασσα καὶ κρατοῦσε πολλές παράλιες πόλεις στὴν Πελοπόννησο (Μονεμβασία, Κορώνη, Μεθώνη, Πύλο, Ναύπλιο, Ἄργος), στὴ Στερεὰ τῇ Ναύπακτο, στὴν Ἀλβανία τὴν Κρόγια, καὶ εἶχε ἀκόμη τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου, τὶς Κυκλάδες, τὴ Λήμνο, τὴν Εὐβοία, τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κύπρο. Γι' αὐτὸ οἱ Τούρκοι ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους μὲ τοὺς Βενετοὺς καὶ στὸ τέλος κατάρθωσαν νὰ τοὺς διώξουν ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἐλληνικὲς χώρες, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν Ἐπτανήσο.

Σὲ ὅλους αὐτοὺς τοὺς πολέμους, πού βάσταξαν ὡς τριακόσια χρόνια, οἱ Ἕλληνες ἐπαναστατοῦσαν πάντα πολεμώντας τοὺς Τούρκους μαζὶ μὲ τοὺς Φράγκους. Σὲ κάθε τέτοιο πόλεμο ὅμως οἱ Φράγκοι ὄταν ἐκλείναν εἰρῆνῃ μὲ τοὺς Τούρκους, ἄφηναν τοὺς Ἕλληνες στὴν τύχη τους. Οἱ Ἕλληνες ὑπόφεραν τότε φοβερὲς καταστροφές ἀπὸ τοὺς Τούρκους, μὰ πάλι ἅμα ξανάρχιζε νέος πόλεμος ἄρπαζαν τὰ ὅπλα γιὰ νὰ χτυπήσουν τοὺς τυράννους των.

2. Οἱ Ρῶσοι καὶ οἱ πρῶτες τους ἐνέργειες στὴν ἀνατολή.

Ὡς τὸ 18. αἰῶνα ἡ Ἑλλάδα εἶχε τὶς ἐλπίδες τῆς στὴ δυτικὴ Εὐρώπῃ. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ὅμως ἐκείνῃ παρουσιάστηκε ἄλλος βοηθὸς γιὰ τοὺς Ἕλληνας, ἡ Ρωσία πού εἶχε τότε αὐτοκράτορα τὸ Μεγάλο Πέτρο. Αὐτὸς ἔκαμε τὸ σχέδιο νὰ καταλύσῃ τὴν Τουρκικὴ αὐτοκρατορία μὲ τὴ βοήθεια τῶν Ἑλλήνων σηκώνοντάς τους σ' ἐπανάσταση.

Στὴν ἀρχὴ κήρυξε πόλεμο τῶν Τούρκων γιὰ νὰ πάρῃ τὰ βόρεια παράλια τῆς Μαύρης Θάλασσας. Μήνυσε τότε στοὺς Ἕλληνες νὰ ἐπαναστατήσουν καὶ τοὺς ἔδινε τὴν

υπόσχεση πώς θά τοὺς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Οἱ Ἕλληνες πίστεψαν πώς ὅ,τι δὲν εἶχαν κατορθώσει μὲ τοὺς Φράγκους θά τὸ πετύχουν μὲ τοὺς Ρώσους, τοῦ εἶχαν καὶ τὴν ἴδια θρησκεία μὲ αὐτούς. Τὸ μήνυμα τοῦ Μεγάλου Πέτρου σκόρπισε στὴν Ἑλλάδα μεγάλο ἐνθουσιασμό γιὰ τὴ Ρωσία. Πολλοὶ Ἕλληνες πῆγαν τότε στὴ Ρωσία καὶ κατατάχθηκαν στὸ Ρωσικὸ στρατὸ καὶ στόλο. Ἡ ἐπανάσταση ὅμως δὲν πρόφτασε νὰ γίνη στὴν Ἑλλάδα, γιατί ὁ Πέτρος νικήθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἔκλεισε εἰρήνη.

3. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1770.

Τὰ σχέδια τοῦ Μεγάλου Πέτρου, δταν ἀπέθανε αὐτός, ἀποφάσισε νὰ τὰ πραγματοποιήσῃ ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνα.

Τὸ 1766 ἔστειλε ἡ Αἰκατερίνα στὴν Ἑλλάδα ἕναν Ἕλληνα ἀξιωματικὸ στὸ Ρωσικὸ στρατό, τὸν Γεώργιο Παπάζογλου, μὲ τὴν παραγγελία νὰ προετοιμάσῃ τοὺς Ἕλληνες στὴν ἰδέα νὰ ἐπαναστατήσουν. Ὁ Παπάζογλου ἦταν νέος ἐνεργητικὸς, μὲ ἐνθουσιασμό καὶ φιλοπατρία. Πῆγε στὴν Ἡπειρο, ἔπειτα στὴν Ἀκαρνανία καὶ Αἰτωλία καὶ τελευταῖα στὴν Πελοπόννησο. Σὲ ὅλα αὐτὰ τὰ μέρη συνεννοήθηκε μὲ τοὺς προκρίτους, τοὺς μητροπολίτες καὶ τοὺς ὀπλαρχηγούς, καὶ ὅλοι ἄκουσαν τὴν πρότασή του, μ' ἐνθουσιασμό.

Στὸ ἀναμεταξύ, στὰ 1763, ἄρχισε ὁ πόλεμος μεταξὺ Ρωσίας καὶ Τουρκίας.

Τὸ ἄλλο χρόνο ρωσικὸς στόλος ἀπὸ 16 πλοῖα, μὲ ἀρχηγούς τὸν Θεόδωρο καὶ Ἀλέξιο Ὁρλώφ, κατέβηκε ἀπὸ τὴν Βαλτικὴν στὴν Πελοπόννησο. Οἱ Ἕλληνες σήκωσαν ἀμέσως ἐπανάσταση.

Ἡ ρωσικὴ ὅμως βοήθεια δὲν ἦταν ἀρκετὴ καὶ ἡ ἐπανάσταση δὲν ὀργανώθηκε καλὰ. Ὁ σουλτάνος ἔστειλε 15 χιλιάδες Ἀρβανίτες στὴν Πελοπόννησο καὶ αὐτοὶ ἐπνίξαν τὴν ἐπανάσταση. Ὁ ρωσικὸς στόλος ἔφυγε τότε ἀφίνοντας τοὺς Ἕλληνες στὴν τύχη τους.

Ἀλήθεια εἶναι πὼς ὕστερ' ἀπ' ἴδιο τὸν Ἰούνιο τοῦ 1669, ὁ ρωσικὸς στόλος κατὰστρεψε τὸν τουρκικὸ στόν Τσεσμέ τῆς Μ. Ἀσίας, ἀντικρὺ στὴ Χίο. Εἶναι ἀκόμη ἀλήθεια πὼς στὴν συνθήκη ποὺ ἔκαναν οἱ Ρῶσοι μὲ τοὺς Τούρκους, τοὺς ἔβαλαν ὅρο νὰ δώσουν ἀμνηστία στοὺς Ἕλληνες. Αὐτὰ ὅμως λίγο ὠφέλησαν τοὺς Ἕλληνες. Οἱ Τούρκοι γιὰ νὰ τοὺς ἐκδικηθοῦν, ἔκαμαν σὲ πολλὰ μέρη, καὶ στὴ Θεσσαλία καὶ στὴ Κρήτη καὶ στὴ Στερεὰ καὶ στὴ Σμύρνη, μεγάλες σφαγές.

Τὶς μεγαλύτερες ὅμως καταστροφές ἔκαμαν στὴν Πελοπόννησο οἱ Ἀρβανίτες. Ἡ χώρα ἐρημώθηκε. Ἀπὸ τοὺς

κατοίκους άλλους ἔσφαξαν, άλλους αἰχμαλώτισαν, άλλοι ἔφυγαν στήν Ἐπτάνησο καί άλλοι σώθηκαν στά σπήλαια καί στά βουνά. Στό τέλος οἱ Ἀρβανίτες ἄρχισαν νά χτυποῦν στήν Πελοπόννησο καί τοὺς Τούρκους. Ὁ σουλτάνος τότε τοὺς ἔστειλε διαταγή νά φύγουν, καί ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἀρνήθηκαν, παράγγειλε στόν ναύαρχο Χασάν νά τοὺς διώξῃ. Ὁ Χασάν ζήτησε βοήθεια ἀπὸ τοὺς κλέφτες, καί μὲ τὴ βοήθεια αὐτὴ νίκησε τοὺς Ἀρβανίτες καί ἔσφαξε πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς. Ὅσοι πρόφτασαν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Ὑστερα ὁμοῦς ὁ Χασάν στράφηκε καί πρὸς τοὺς κλέφτες γιατί δὲν ἤθελαν νά προσκυνήσουν, καί τοὺς ἔκαμε μεγάλα κακά.

4. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Λάμπρου Κατσόνη.

Μὲ ὅλες αὐτὲς τίς συμφορὲς πού ἔπαθαν οἱ Ἕλληνες στήν ἐπανάσταση τοῦ 1770, δὲν κράτησαν παράπονο γιὰ τοὺς Ρώσους πού τοὺς εἶχαν παρατήσει. Ὑστερα ἀπὸ λίγα χρόνια, στὰ 1788, ὅταν ἄρχισαν πάλι οἱ Ρῶσοι νά πολεμοῦν μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ Ἕλληνες σήκωσαν πάλι ἐπανάσταση. Στὴν ἐπανάσταση αὐτὴ ἔμειναν ἱστορικοὶ οἱ ἀγῶνες πού ἔκανε στὴ θάλασσα ἕνας νέος ἥρωας, ὁ Λάμπρος Κατσόνης.

Ὁ Κατσόνης γεννήθηκε στὴ Λεβάδεια τῆς Βοιωτίας. Νέος ἀκόμη εἶχε πολεμήσει στήν ἐπανάσταση τοῦ 1770. Ἐπειτα πῆγε στὴ Ρωσία καί κατατάχτηκε στὸ ρωσικὸ στρατὸ μὲ τὸ βαθμὸ τοῦ λοχαγοῦ.

Ὅταν ἄρχισε ὁ νέος ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, ὁ Λάμπρος πῆγε στὸ Τριέστι. Ἐκεῖ παρακίνησε τοὺς Ἕλληνες καί τοῦ ἐτοίμασαν τρία πλοῖα καί μὲ αὐτὰ κατέβηκε στὸ Αἰγαῖο, ὅπου χτύπησε τὸν τουρκικὸ καί τοῦ πήρε δώδεκα πλοῖα.

Ἀφοῦ μὲ αὐτὴ τὴ νίκη μεγάλωσε ὁ Λάμπρος τὸ στόλο του, κυρίεψε τὸ Καστελλόριζο καί νίκησε πολλὰς φορὲς τὸν τουρκικὸ στόλο.

Οἱ Τούρκοι ἀνησύχησαν μὲ τὴν τόλμη τοῦ Λάμπρου καί προσπάθησαν μ' ἐλκυστικὰς προτάσεις νά τὸν κάμουν νά παρατήσῃ τὸν ἀγῶνα του. Ὁ Λάμπρος ὁμοῦς δὲν ἐδέχτηκε καμιὰ τους πρόταση. Ἰσα ἴσα, στὰ 1790 πῆρε στὰ πλοῖα του καί τὸν ἄρματολὸ Ἀντροῦτσο μὲ πεντακόσια παλικάρια του, καί τότε πιά ἔγινε ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Τουρκικὸ καράβι δὲν τολμοῦσε νά ταξιδέψῃ στὸ Αἰγαῖο. Τότε ὁμοῦς ἔπαθε μιὰ μεγάλη συμφορά. Ἀνάμεσα στήν Ἀντρο καί τὴν Εὐβοία συναντήθηκε μὲ μεγάλο τουρκικὸ στόλο ἀπὸ 30 πλοῖα, ἐνῶ αὐτὸς εἶχε μαζί του 7 μονάχα. Μὲ ὅλα αὐτὰ δὲν φοβήθηκε, παρὰ ἄρχισε τὴ ναυμαχία. Ὁ ἀγῶνας ἦταν ἄνισος. Οἱ Ἕλληνες πολέμησαν μὲ γενναιότητα καί ἔκαμαν στόν ἐχθρὸ μεγάλην καταστροφή.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Σκότωσαν τρεῖς χιλιάδες ἄντρες. "Επαθε ὁμως καὶ ὁ Λάμπρος μεγάλη ζημία. "Εχασε πέντε πλοῖα του καὶ 650 ἄντρες. Γι' αὐτὴ τὴ ναυμαχία ἔγινε καὶ τὸ λαϊκὸ δίστιχο.

*Σὰ σ' ἀρέσει μπάμπρα - Λάμπρο
ξαναπέφτα ἀπ' τὴν "Αντρο.*

Δὲν ἔχασε ὁμως ὁ Λάμπρος τὸ θάρρος του μὲ τὸ πάθημα αὐτό. "Αρχισε νὰ ξαναφτιάχνῃ τὸ στόλο του. Τότε πῆρε διαταγὴ ἀπὸ τὴν αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνα νὰ σταματήσῃ τὸν πόλεμο, γιατί ἐκείνη εἶχε κλείσει εἰρήνην μὲ τοὺς Τούρκους. Αὐτὸς ὁμως ἀπάντησε: «"Αν ἡ Αἰκατερίνα ὑπόγραφε τὴν εἰρήνην της, ὁ Λάμπρος δὲν ὑπόγραφε ἀκόμη τὴ δική του». Καὶ ἀποφάσισε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμο.

Μὲ τὸν "Αντροῦτσο μαζί πῆραν τὸ Ταίναρο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔκανε ἐπιδρομὲς ἀπὸ τὴ θάλασσα ἐναντίον τῶν Τούρκων. Στὸ τέλος ὁμως βλέποντας πὼς ἡ ἐπανάσταση δὲ μποροῦσε νὰ κρατηθῇ χωρὶς ξένη βοήθεια, ἔφυγε μ' ἓνα καράβι στὴν "Ιθάκη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πῆγε στὴ Ρωσία, ὅπου σὲ λίγα χρόνια πέθανε.

Ὁ "Αντροῦτσος μὲ τὰ παλικάρια του ἔφυγε διὰ ξηρᾶς. Πέρασε ὅλην τὴν Πελοπόννησο, ἐνῶ τὸν κυνηγοῦσαν ἑξὶ χιλιάδες Τούρκοι, κι ἔφτασε στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. "Απὸ ἐκεῖ πῆγε στὴν Ἑπτάνησο. Οἱ Βενετοὶ ὁμως τὸν παρέδωσαν στοὺς Τούρκους καὶ αὐτοὶ τὸν ἔρριξαν στὶς φυλακὲς τῆς Πόλης, ὅπου πέθανε ἔπειτα ἀπὸ πολλὰ βασανιστήρια.

Εἰκ. 1.
Λάμπρος Κατσόνης

5. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση καὶ οἱ "Ελληνες.

Τὸ μεσαίωνα στὴ Εὐρώπῃ ὅλη τὴ γῆ, ὅλα τὰ κτῆματα τὰ εἶχαν ἰδιοκτησίαν τοὺς, οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοὶ.

Ὁ λαὸς ποὺ ζοῦσε τριγύρω στὰ κτῆματα τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν κληρικῶν ἦταν σχεδὸν δοῦλος τοὺς. "Ηταν ὑποχρεωμένος νὰ καλλιεργῇ τὰ κτῆματά τοὺς καὶ νὰ τοὺς ἀκολουθῇ σὲ κάθε πόλεμο.

"Ετσι οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοὶ εἶχαν ἀποκτήσει μεγάλη δύναμη καὶ στὸ τέλος εἶχαν γίνῃ σχεδὸν καὶ ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τοὺς βασιλεῖς.

"Απὸ τὸ 16. αἰῶνα ὁμως, τότε ποὺ ἀνακαλύφθηκε τὸ μπαρούτι, οἱ εὐγενεῖς ἄρχισαν νὰ χάνουν τὴ δύναμή τοὺς γιατί ἄλλαξε ὁ τρόπος τοῦ πολέμου. "Εγιναν τὰ κανόνια

καὶ τὰ ὅπλα, καὶ οἱ βασιλεῖς ἄρχισαν νὰ ὀργανώνουν τακτικά μισθοφορικά στρατεύματα.

Μὲ τὴν ἐφεύρεση ἀκόμη τῆς ναυτικῆς πυξίδας καὶ μετὰ τὴν ἀνακαλύψει, πολλοὶ ἀπὸ τὸ λαὸ πλούτησαν, γιατί ἄρχισαν νὰ ἐμπορεύωνται. Ἐγινε λοιπὸν μιὰ μεσαία τάξη στὴν κοινωνία πρὸ πλούσια ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, αὕτὴ ποὺ λέμε ἀστική τάξη.

Ἡ τάξη αὕτὴ ἐνώθηκε μὲ τοὺς βασιλεῖς σὲ ὅλες τὶς χώρες τῆς Εὐρώπης καὶ ἔτσι καταστράφηκε ἡ δύναμη τῶν εὐγενῶν. Ἀπὸ τότε ὅμως μεγάλωσε ἡ δύναμη τῶν βασιλέων καὶ ἐπικράτησε παντοῦ ἡ ἀπόλυτη μοναρχία.

Ὅταν οἱ εὐγενεῖς ἔχασαν τὴν ἀπόλυτη ἀνεξαρτησίαν τους, γιὰ νὰ προστατέψουν τὰ κτηματικά τους συμφέροντα καὶ τὰ προνόμιά τους πῆγαν στοὺς βασιλεῖς καὶ ἐγιναν πιστοὶ ἀκόλουθοι καὶ ὁπαδοὶ τους. Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ ὁ κληρὸς.

Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο καὶ ὁ λαὸς (οἱ γεωργοὶ) ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι στὴν κατάστασι τοῦ δούλου, καθὼς καὶ πρὶν, καὶ ἡ ἀστική τάξη δὲν ἀπόκτησε δικαιώματα. Ὅλα τὰ ἀξιώματα τὰ εἶχαν πάλι οἱ εὐγενεῖς καὶ τὰ βάρη ἦταν γιὰ τὸ λαό.

Ἡ κατάστασι αὕτὴ βάσταξε ὁλόκληρο τὸ 18. αἰῶνα. Τότε ὅμως ἡ ἀστική τάξη, ποὺ μὲ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιομηχανία εἶχε ἀποκτήσει θησαυροὺς καὶ δύναμη, ἐνώθηκε μὲ τὴν ἐργατικὴ τάξη καὶ ἔκαμαν ἐπαναστάσεις σὲ ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη ἐναντίον τῶν βασιλέων, τῶν εὐγενῶν καὶ τοῦ κλήρου.

Ἡ σπουδαιότερη ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἐπαναστάσεις ἦταν ἡ γαλλικὴ.

Ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασι κατάργησε τὰ προνόμια ποὺ εἶχαν οἱ εὐγενεῖς, κήρυξε τὴν ἰσότητά ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἀποφάσισε νὰ μοιρασθοῦν τὰ κτήματα στοὺς ἀγρότες καὶ ὥρισε πῶς σὲ κάθε χώρα κυρίαρχος εἶναι ὁ λαός. Στὸ τέλος κατάργησε καὶ τὴ βασιλείαν καὶ καταδίκασε σὲ θάνατο τὸ βασιλεῖα τῆς Γαλλίας.

Τότε ὅμως οἱ ἄλλοι βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης, Ἀγγλίας, Ὀλλανδίας, Πρωσίας, Ἰσπανίας, Αὐστρίας καὶ ὕστερα τῆς Ρωσίας κήρυξαν τὸν πόλεμο τῆς Γαλλίας. Στὴν περίστασι αὕτὴ ἔσωσε τὴ Γαλλία ἓνας μέγας στρατηγός, ὁ Ναπολέοντας, ποὺ ἐγινε στὸ τέλος αὐτοκράτορας τῶν Γάλλων.

Ὁ Ναπολέοντας πολέμησε μὲ ὅλη τὴν Εὐρώπην, νίκησε σὲ πολλὰ καὶ μεγάλα μάχες ὅλους τοὺς στρατοὺς της, διάλυσε τὸ γερμανικὸ κράτος καὶ ἀνάγκασε τὸν αὐτοκράτορά του νὰ μείνῃ μόνο αὐτοκράτορας τῆς Αὐστρίας. Στὸ τέλος ὅχι μόνο μεγάλωσε τὴ Γαλλία παρὰ ἀνάγκασε ὅλους τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης νὰ τὸν ὑπακούουν.

Στὰ τελευταῖα ὅμως νικήθηκε. Καὶ τότε ἡ Γαλλία ἐξα-

ναγύρισε στα παλιά της σύνορα με την παλιά της βασιλεία. Ο βασιλιάς όμως της Γαλλίας δεν ήταν πιά απόλυτος μονάρχης. Όπως και στην Αγγλία, έγινε και στη Γαλλία μια βουλή από αντιπροσώπους του λαού, που τους ψήφιζαν οι ευπορώτεροι πολίτες, και μια γερουσία που διώριζε τα μέλη της ό βασιλιάς. Δεν ήταν πιά νόμος ή βασιλική θέληση, παρά ό,τι αποφάσιζαν ή βουλή και ή γερουσία. Και τό σπουδαιότερο, διατηρήθηκαν οι ιδέες της ισοτιίας και της έλευθερίας τών ανθρώπων και διαδόθηκαν σέ όλη την Εύρώπη.

Η γαλλική επανάσταση δέ μπορούσε παρά νά έχη τόν αντίχτυπό της και στούς Έλληνες που είχαν πάντα στην καρδιά τους τή δίψα της έλευθερίας. Προπάντων στήριζαν πολλές ελπίδες στο Ναπολέοντα, πώς μπορούσε αυτός νά τούς βοηθήση, ύστερ' από την κατάλυση του κράτους της Βενετίας (1707). Τότε τίς άλλες χώρες της Βενετίας της πήρε ή Αύστρία και μόνον την Έπτάνησο κράτησε ή Γαλλία.

Οί Έλληνες στην Έπτάνησο δέχθηκαν τούς Γάλλους σάν έλευθερωτές. Σέ όλη την Ελλάδα ριζώθηκε ή ιδέα πώς με τόν Ναπολέοντα θ' αναστηθή πάλι ή ελληνική αυτοκρατορία.

Στό ξύπνημα αυτό της έθνικης ψυχής έδωσε τότε άφορμή και ή εμφάνιση και ό σκληρός θάνατος του πρωτομάρτυρα της ελληνικής επανάστασσεως, του Ρήγα Φεραίου.

6. Ο Ρήγας ό Φεραίος.

Ο Ρήγας γεννήθηκε στο Βελεστίνο της Θεσσαλίας στα 1757. Τόν ωνόμασαν Φεραίο, γιατί κοντά στο Βελεστίνο ήταν στα παλιά χρόνια ή πόλη Φερές.

Τά πρώτα γράμματα τά έμαθε ό Ρήγας στο σχολείο της Ζαγοράς, που ήταν τότε σέ μεγάλη άκμή. Έπειτα γιά λίγα χρόνια έκαμε τό δάσκαλο και στα 1780 πήγε στο Βουκουρέστι.

Εκεί συμπλήρωσε τίς σπουδές του, έμαθε προπάντων ξένες γλώσσες και άργότερα έγινε γραμματικός του ήγεμόνα της Βλαχίας Μαυρογένη.

Τήν εποχή εκείνη άρχισε ή γαλλική επανάσταση. Αυτή ξεσήκωσε και τή γενναία ψυχή του Ρήγα, που είχε πάντα στο νού του πώς νά ξεσκλησθώ ή πατρίδα του, και αποφάσισε νά έργαστ ή γιά νά σηκώση ύλους τούς Έλληνες σ' επανάσταση.

Άρχισε λοιπόν ν' άλληλογραφ ή με πολλούς πλούσιους έμπόρους, άρματολούς, έπισκόπους και άλλους στην Ελλάδα. Δημοσίεψε κι ένα χάρτη της Ελλάδας, ποιήματα και διάφορα άλλα έργα σχετικά με την επανά-

σταση. Μὲ τὰ τραγούδια του παρακινούσε ὅλους ὅσοι κατοικοῦσαν στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο καὶ ἰδίως τοὺς Ἕλληνας νὰ πολέμησουν γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τοὺς τυράννους τῶν.

Ἐπειτα ὁ Ρήγας γιὰ νὰ τυπώσῃ τὰ βιβλία του καὶ νὰ βρεθῇ πρὸ κοντὰ στὴν ἐπαναστατημένη Γαλλία, πῆγε στὴ Βιέννη. Ἐκεῖ συνεννοήθηκε μὲ πολλοὺς Ἕλληνας σπουδαστὲς καὶ ἐμπόρους, καὶ ἄρχισε ν' ἀλληλογραφεῖ μὲ τὸ Ναπολέοντα πού ἦταν τότε στὴν Ἰταλία.

Ὁ Ρήγας προσπαθοῦσε νὰ πείσῃ τὸ Ναπολέοντα νὰ βοηθήσῃ μὲ στρατὸ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση. Ἐκεῖνος τὸν προσκάλεσε νὰ πάῃ στὴ Βενετία γιὰ νὰ συνεννοηθοῦν καὶ ὁ Ρήγας ἦρθε στὸ Τριέστι γιὰ νὰ προχωρήσῃ στὴ Βενετία.

Εἰκ. 2. Ρήγας ὁ Φεραῖος

Στὸ Τριέστι ὅμως οἱ Αὐστριακοὶ βρῆκαν μέσα στὰ πράγματά του τὶς ἐπαναστατικὲς του προκηρύξεις καὶ τὴν ἀλληλογραφία του, τὸν ἔπιασαν μὲ ἄλλους συντρόφους του καὶ τοὺς ἐγύρισαν πίσω στὴ Βιέννη. Ἐκεῖ στὴν ἀνάκριση δὲν ἀρνήθηκε ὁ Ρήγας τὰ σχέδιά του, παρὰ εἶπε στὸν ἀνακριτὴ: «Ἐπειτα ἀπὸ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς μου ὁ μόνος μου πόθος εἶναι νὰ ξεσκαβώσω

τὴν πατρίδα μου ἀπὸ τοὺς τυράννους».

Ἡ αὐστριακὴ ὅμως κυβέρνησις, σύμμαχος τότε μὲ τὴ Τουρκία, ἔστειλε τὸν Ρήγα μὲ τοὺς συντρόφους του δεμένους στὸ Βελιγράδι καὶ τοὺς παράδωσε στὸν πασά ἐκεῖ. Αὐτὸς τοὺς σκότωσε ὅλους, ἀφοῦ τοὺς βασάνισε, στίς φυλακὲς τοῦ Βελιγραδίου (1796).

Ὁ Ρήγας χάθηκε, μὰ τὸ εὐγενικὸ του αἷμα ἀναψε φωτιά στίς καρδιὲς τῶν Ἑλλήνων. Τὰ τραγούδια του τὰ τραγουδοῦσαν σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ σκόρπιζαν παντοῦ τὸν ἐνθουσιασμὸ γιὰ τὴν ἐλευθερία.

Γιὰ νὰ τὸν τιμήσῃ ἡ Ἑλλάδα, ἅμα ἐλευθερώθηκε, ἔστησε τὸ ἀγαλμὰ του στὴν πρωτεύουσα ἔξω ἀπὸ τὸ πανεπιστήμιο μὲ τὴν ἐπιγραφή: Ὁ Ρήγας ἔσπειρε σπόρο ἐλευθερίας πού βλάστησε κι' ἔφερε τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἔθνους.

7. Οἱ Σουλιῶτες πολεμοῦν μετὸν Ἀλῆ πασά.

Οἱ Σουλιῶτες. Κατὰ τὸ 17. αἰῶνα μερικοὶ χριστιανοὶ βοσκοὶ ἀπὸ τὴν Ἡπειρο γιὰ νὰ γλιτώσουν ἀπὸ τὴν τούρκικη σκλαβιά, ἀνέβηκαν στ' ἄγρια καὶ ἀπότομα βουνὰ ποὺ εἶναι στὸ νοτιοδυτικὸ μέρος κάτω ἀπὸ τὰ Γιάννενα, κι' ἔχτισαν ἐκεῖ ἀπάνω τέσσερα χωριά, τὸ Σούλι, τὴν Κιάφα, τὸ Ἀβαρικό καὶ τὴ Σαμονίβα. Οἱ κάτοικοι καὶ τῶν τεσσάρων χωριῶν λέγονταν Σουλιῶτες.

Οἱ Σουλιῶτες εἶχαν ὁχυρώσει τὰ χωριά τους καὶ ζοῦσαν ἐλεύθεροι. Ἦταν χωρισμένοι σὲ γένη—σὲ φάρες—καὶ σὲ κάθε φάρα ἦταν ἀρχηγὸς ὁ πιὸ ἀντρεῖος. Οἱ ἀρχηγοὶ ἀποτελοῦσαν μαζὶ ἓνα γενικὸ συνέδριο, καὶ τὸ συνέδριο αὐτὸ κανόνιζε τὰ κοινὰ συμφέροντα τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἀποφάσιζε γι' αὐτά.

Ἀργότερα ἅμα πλήθυναν οἱ κάτοικοι, ἔχτισαν πιὸ κάτω στὰ ριζοβούνια καὶ ἄλλα ἑπτὰ χωριά. Ὅταν ὅμως ἄρχιζε ὁ πόλεμος, ὅσοι κατοικοῦσαν στὰ κάτω χωριά, ἀνέβαιναν στ' ἀπάνω γιὰ νὰ ἔχουν μεγαλύτερη ἀσφάλεια.

Τὴ ζωὴ τους τὴν περνοῦσαν οἱ Σουλιῶτες, καθὼς καὶ οἱ κλέφτες, στὸν πόλεμο. Μὰ καὶ ὅταν δὲν εἶχαν πόλεμο, γυμνάζονταν γι' αὐτόν. Ἐρριχναν στὸ σημάδι, παράβγαιναν στὸ τρέξιμο, στὸ πῆδημα καὶ τὰ ὅμοια.

Οἱ Τούρκοι, μιὰ καὶ δὲμποροῦσαν νὰ τοὺς ὑποτάξουν τοὺς ἄφιναν ἥσυχους πέρνοντάς τους μόνο ἓνα μικρὸ φόρο. Ὅταν ὅμως ἔγινε πασὰς στὰ Γιάννενα ὁ Ἀλῆς (1778) ἄλλαξαν τὰ πράγματα.

Ὁ Ἀληπασὰς καὶ ὁ πρῶτος τοῦ πόλεμος μετὸς Σουλιῶτες. Ὁ Ἀλῆς ἦταν γιὸς ἐνὸς μπέη ἀπὸ τὸ Τεπελένη. Μικρὸς ἀκόμη ἔχασε τὸν πατέρα του καὶ τὰ κτήματά του. Λίγο λίγο ὅμως κατάρθωσε νὰ ξανακάμῃ περιουσία καὶ μετὰ τὴν ἐξυπνάδα καὶ τὴν πανουργία του ἀπόκτησε τέτοια δύναμη, ὥστε πῆρε τὰ Γιάννενα καὶ ἀναγνωρίστηκε ἀπὸ τὸ σουλτάνο, πασὰς, δηλαδὴ διοικητῆς.

Ὑστερα ἀπὸ τὸ κατάρθωμα αὐτὸ συλλογίστηκε ὁ Ἀλῆς νὰ μεγαλώσῃ τὸν τόπο ποὺ εἶχε στὴν ἐξουσία του καὶ νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸ σουλτάνο. Καὶ ἀλήθεια μετὰ τὴν πανουργίαν καὶ τὰ κακουργήματά του ἔγινε κύριος ὅλης τῆς Ἡπείρου, τῆς Ἀκαρνανίας καὶ τῆς Θεσσαλίας.

Τότε ἀποφάσισε νὰ κυριέψῃ καὶ τὸ Σούλι. Δὲμποροῦσε νὰ βλέπῃ τοὺς Σουλιῶτες ἀνεξάρτητους, ἄφοῦ ὅλη ἡ χώρα γύρω ἦταν δική του. Ἐπρεπε μετὰ κάθε τρόπο νὰ τοὺς ὑποτάξῃ.

Τὴν πρώτη του ἐκστρατεία τὴν ἔκαμε στὰ 1791 μετὰ τρεῖς χιλιάδες Ἀρβανίτες. Οἱ Σουλιῶτες νίκησαν τοὺς Ἀρβανίτες καὶ τοὺς κυνήγησαν ὡς τὰ Γιάννενα.

Δεύτερος πόλεμος τοῦ Ἀληπασὰ μετὸς Σουλιῶτες.

Τὸν ἄλλο χρόνο (1792) ὁ Ἀλῆς ἀποφάσισε νέα ἐκστρατεία γιὰ νὰ πάρῃ τὸ Σούλι. Γιὰ νὰ προφτάσῃ ὅμως πρὶν ἐτοιμαστοῦν οἱ Σουλιῶτες, μεταχειρίστηκε δόλο. Προσποιεῖτο πὼς θὰ χτυπήσῃ τὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ ζήτησε μάχιστα βοήθεια ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες. Οἱ ἀρχηγοὶ ὅμως τῶν Σουλιωτῶν δὲν ἔπασαν στὴν παγίδα τοῦ Ἀλῆ. Μόνο ὁ Τζαβέλας γελάστηκε καὶ πῆγε στὸν Ἀλῆ μὲ τὸ γιό του τὸ Φῶτο καὶ ἐβδομήντα παλικάρια.

Ὁ Ἀλῆς στὴν ἀρχὴ φάνηκε πὼς πηγαίνει κατὰ τὸ Ἀργυρόκαστρο. Στὸ δρόμο ὅμως σ' ἓνα σταθμό, οἱ Σουλιῶτες ἄφησαν καταγῆς τ' ἄρματα τοὺς καὶ ἄρχισαν σύμφωνα μὲ τὴ συνήθεια ποὺ εἶχαν νὰ γυμνάζωνται. Τὴν ὥρα ἐκείνη προστάζει ὁ Ἀλῆς τοὺς Ἀρβανίτες καὶ αὐτοὶ περικυκλώνουν τοὺς Σουλιῶτες ἄοπλους, τοὺς πιάνουν καὶ τοὺς πᾶνε στὰ Γιάννενα δεμένους.

Ἐπειτα ὁ Ἀλῆς ἄλλαξε δρόμο καὶ τράβηξε γιὰ τὸ Σούλι. Γιὰ καλὴ τύχη ἓνας ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες κατῶρθωσε νὰ ξεφύγῃ. Αὐτὸς ἔτρεξε γρήγορα στὸ Σούλι καὶ εἶπε τὴν προδοσίαν τοῦ Ἀλῆ. Ἔτσι ὅταν ἔφθασε ὁ Ἀλῆς ἐκεῖ, βρῆκε τοὺς Σουλιῶτες ἐτοιμοὺς νὰ τὸν ὑποδεχτοῦν. Πραγματικὰ κατῶρθωσαν ν' ἀποκρούσουν ὅλες τίς ἐπιθέσεις του. Ἀπελπισμένος τότε πιά ὁ Ἀλῆς πὼς θὰμποροῦσε νὰ πάρῃ τὸ Σούλι θυμήθηκε πάλι τὴν πονηριά. Λέει νὰ φέρουν τὸ Τζαβέλα καὶ τοῦ ὑπόσχεται πολλές ἀμοιβές, ἂν θὰ τὸν βοηθοῦσε νὰ πάρῃ τὸ Σούλι.

Στὴν πανουργίαν τοῦ Ἀλῆ ὅμως βρῆκε τρόπο καὶ ὁ Τζαβέλας νὰ φερθῇ. Προσποιεῖτο πὼς εἶναι σύμφωνος καὶ ζήτησε νὰ τὸν ἀφήσῃ νὰ πᾶι στὸ Σούλι γιὰ νὰ συννενοηθῇ μὲ τοὺς πατριῶτες του. Ὁ Ἀλῆς τὸν ἄφησε, κράτησε ὅμως γιὰ ὅμορο τὸ γιό τοῦ Τζαβέλα, τὸ Φῶτο.

Ὅταν ἔφθασε ὁ Τζαβέλας στὸ Σούλι, εἶπε στοὺς Σουλιῶτες τὰ σχέδια τοῦ Ἀλῆ καὶ τοὺς παρακίνησε νὰ ἀντισταθοῦν. Στὸν Ἀλῆ πάλι ἔστειλε αὐτὸ τὸ γράμμα.

Βεζιρῇ Ἀληπασᾶ

Χαίρομαι ποὺ ἐγέλασα ἓνα δόλιον. Εἶμαι ἐδῶ νὰ διαφαντέψω τὴν πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἓναν κλέφτην ὡσάν καὶ σένα. Ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως ἀπελπίστως θέλω τὸν ἐκδικήσῃ πρὶν ἀποθάνω. . . Ἄν ὁ υἱός μου νέος καθὼς εἶναι, δὲ μένει εὐχαριστημένος νὰ ἀποθάνῃ γιὰ τὴν πατρίδα του, αὐτὸς δὲν εἶναι ἄξιος νὰ ζῇ καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς υἱός μου. Προχώρησε λοιπὸν ἄπιστε. Εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ νὰ πῶ τὸ αἶμα σου.

Ἐγὼ ὁ ὡμοσμένος ἐχθρός σου
καπετὰν Λάμπρος Τζαβέλας

Ἀληθινὰ ὁ Φῶτος δείχτηκε ἄξιος γιὸς τοῦ πατέρα του. Ὅταν ὁ γιὸς τοῦ Ἀλῆ τὸν ἐφοβέριζε μὲ βασανιστήρια γιὰ τὴν ἀπιστίαν τοῦ πατέρα του, ἀπάντησε :

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

«Δὲ σὲ φοβοῦμαι· ὁ πατέρας μου θὰ μὲ ἐκδικηθῇ».

Μάνιασε ὁ Ἀλῆς, ποὺ διάβασε τὸ γράμμα τοῦ Λάμπρου, κι ἑτοίμασε ἀμέσως στρατὸ νὰ πάρῃ τὸ Σούλι. Οἱ Σουλιῶτες ὅμως ἀντιστάθηνσαν σὰν τὰ λιοντάρια. Καὶ οἱ γυναῖκες τοὺς ἀκόμη μὲ ἀρχηγὸ τῇ Μόσχῳ, τῇ γυναῖκα τοῦ Τζαβέλα, πολεμοῦσαν μὲ μεγάλη γενναιότητα.

Στὸ τέλος οἱ Ἀρβανῖτες ὑποχώρησαν κι' ἔφυγαν. Λυσσασμένος ἔτριξε ὁ Ἀλῆς τὰ δόντια του, ποὺ ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ ὁ ἴδιος τρεχάλα μὲ τὸ ἄλογό του, γιὰ νὰ σωθῇ στὰ Γιάννενα.

Ἐπειτα ἔκαμε εἰρήνῃ μὲ τοὺς Σουλιῶτες καὶ ὑποχρεώθηκε ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερο τὸ Φῶτο καὶ τοὺς ἄλλους Σουλιῶτες.

Τρίτος πόλεμος τοῦ Ἀλῆ μὲ τὸ Σούλι. Τὸ Σούλι πέφτει. Ὁ Ἀλῆς κι ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ δὲ μποροῦσε νὰ ἡσυχάσῃ. Οἱ Σουλιῶτες ἔπρεπε νὰ ὑποταχτοῦν. Στὰ 1800 λοιπὸν τοὺς ἔκαμε ξαφνικὰ νέα ἐπίθεση. Οἱ Σουλιῶτες πάλι ἀντιστάθηκαν μὲ ἀρχηγὸ τὸ Φῶτο Τζαβέλα. Αὐτὴν τὴν φορὰ ὅμως ὁ Ἀλῆς ἀποφάσισε νὰ μὴν ὑποχωρήσῃ καὶ πολιορκίησῃ τὸ Σούλι.

Τρία χρόνια βάσταξε ἡ πολιορκία. Οἱ Σουλιῶτες ὑπόφεραν μεγάλες στερήσεις, καὶ βαρτανίστηκαν ἀπὸ τὸ κρύο, τὰ χιόνια καὶ τὴ βροχὴ. Εἶχαν τελειώσει τὰ τρόφιμά τους κι ἔτρωγαν ρίζες ἀπὸ φυτὰ. Στὸ τέλος τοὺς ἔλειψε καὶ τὸ νερό. Ἀπὸ τὰ ὕψη ποὺ βρίσκονταν κρεμοῦσαν σκοινιά μ' ἓνα σφουγγάρι στὴν ἄκρῃ, καὶ προσπαθοῦσαν νὰ τραβήξουν λίγο νερὸ ποὺ ἐβλεπαν ἀπὸ πάνω στὶς κουφάλες τῶν βράχων. Μὲ ὅλα αὐτὰ οἱ Σουλιῶτες βαστοῦσαν. Μόνο ἡ προδοσία κατὰστρεψε τὸ Σούλι.

Ἕνας Σουλιώτης, ὁ Πήλιος Γούσης, εἶχε φανῇ δειλὸς σὲ κάποια μάχῃ, καὶ γι αὐτὸ οἱ ἄλλοι τὸν περιφρονοῦσαν. Αὐτὸς λοιπὸν, γιὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς συμπατριῶτες του, πῆρε ἀπὸ τὸν Ἀλῆ χρήματα, ὠδήγησε μιὰ νυχτιὰ ἀπὸ κρυφὰ μονοπάτια στὸ Σούλι 200 Τούρκους καὶ τοὺς ἔκρυψε στὸ σπίτι του.

Τὴν ἄλλῃ μέρα ὅταν ἄρχισαν οἱ Τούρκοι τὴν ἔφοδο, οἱ κρυμμένοι βγήκαν ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ χτύπησαν τοὺς Σουλιῶτες ἀπὸ πίσω. Οἱ Σουλιῶτες ἀναγκάστηκαν τότε νὰ ὑποχωρήσουν καὶ ἀνέβηκαν σ' ἓνα ψηλὸ βράχο, ποὺ ἦταν ἡ ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς. Ἐκεῖ ἀπάνω ὅμως δὲν εἶχαν νερό. Ἀναγκάστηκαν λοιπὸν νὰ κάψουν συνθήκη, μὲ τὸν ὄρο νὰ φύγουν καὶ νὰ πᾶνε ὅπου θέλουν, παίρνοντας καὶ τὰ ὅπλα τους καὶ τὰ πράγματά τους. Ἔτσι ἄφησαν οἱ Σουλιῶτες τὴν πατρίδα τους.

Στὴν Ἀγία Παρασκευὴ ἔμεινε μόνο ὁ καλὸγερὸς Σαμουὴλ μὲ πέντε ἄλλους γιὰ νὰ παραδώσουν στοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ἀλῆ τὰ πολεμοφόδια ποὺ εἶχαν ἀπομεινεῖ στοὺς Σουλιῶτες καὶ νὰ πάρουν τὸ ἀντίτιμό τους.

“Αμα μέτρησαν τὰ χρήματα οἱ Τοῦρκοι, ὁ γραμματικὸς τοῦ Ἀλῆ γύρισε στὸ Σαμουήλ καὶ τοῦ εἶπε :

«Καὶ τώρα καλόγερε, ποιά τιμωρία φαντάζεσαι πῶς θὰ σοῦ βάλῃ ὁ βεζύρης, ἀφοῦ τόσο ἀνόητα παραδόθηκες στὰ χέρια του;»

«Καμιά» ἀπάντησε ὁ Σαμουήλ.

Καὶ πυροβολεῖ ἀμέσως σ’ ἓνα βαρέλι γεμᾶτο μπα-
ροῦτι, ποὺ καθόταν ἀπάνω.

Κρότος φοβερός ἀκούστηκε καὶ ἡ Ἀγία Παρασκευὴ τινάχτηκε θάβοντας ὅλους κάτω ἀπὸ τὰ χαλάσματά της.

Αὐτὸ ὅμως τὸ βρῆκε ἀφορμὴ ὁ Ἀλῆς γιὰ νὰ πατήσῃ τίς συμφωνίες ποὺ εἶχε κάμει καὶ ἀμέσως πρόσταξε νὰ χτυπήσουν τοὺς Σουλιώτες.

Οἱ Σουλιῶτες φεύγοντας εἶχαν χωριστῇ σὲ τρία σώ-
ματα. Ἀπ’ αὐτὰ τὸ πρῶτο μὲ ἀρχηγὸ τὸ Τζαβέλα, πρό-
φθασε καὶ πῆγε στὴν Πάργα, παραθαλάσσια πόλη ἀπέ-
ναντι στὴν Κέρκυρα, ποὺ ἦταν τότε μαζί μὲ τὰ ἄλλα νη-
σιά τοῦ Ἰονίου στὰ χέρια τῶν Ρώσων.

Τὸ δεύτερο σῶμα μὲ ἀρχηγὸ τὸν Κουτσονίκα, τὸ ἔφτα-
σαν οἱ Τοῦρκοι κοντὰ στὸ Ζάλογκο καὶ τὸ πολιορκήσαν
ἐκεῖ ἀπάνω σ’ ἓνα ἀπότομο βράχο. Οἱ Σουλιῶτες ἀντι-
στάθηκαν. Μὰ ὕστερα ἀπὸ δυὸ μέρες τέλειωσαν τὰ τρό-
φιμα καὶ τὰ πολεμοφόδια ποὺ εἶχαν μαζί τους. Τότε οἱ
γυναῖκες τοὺς φίλησαν γιὰ στερνὴν φορὰ τὰ παιδιά τους
καὶ τὰ ἔρριξαν ἀπὸ τὸ ὕψος ἐκεῖνο στοὺς γκρεμνοὺς.
Ἔπειτα πιάσθηκαν μόνες τους σὲ χορὸ καὶ σὲ κάθε γύρο
ἔπεφτε καὶ ἀπὸ μιὰ στὸ βαθὺ γκρεμνὸ. Ὁ χορὸς βάσταξε
ὥσπου ἔπεσαν ὅλες. Ἔπειτα οἱ ἄντρες ἅμα νύχτωσε, ξε-
γύμνωσαν τὰ σπαθιά τους καὶ ἔπεσαν ἀπάνω στοὺς ἐχ-
θροὺς γιὰ νὰ περάσουν. Ἀπὸ τοὺς 800 μόνον 150 κατῶρ-
θωσαν νὰ σωθοῦν καὶ νὰ φτάσουν στὴν Πάργα.

Τὸ τρίτο σῶμα ἀπὸ χίλιους Σουλιῶτες μὲ ἀρχηγὸ τὸ
Μπότσαρη, δὲν εἶχε οὔτε αὐτὸ καλύτερη τύχη. Οἱ Τοῦρ-
κοι τὸ ἔφτασαν στὸ μοναστήρι τοῦ Σέλτσου. Σ’ αὐτὸ ἀν-
τιστάθηκαν οἱ Σουλιῶτες τέσσερεις μῆνες. Στὸ τέλος
σκοτώθηκαν οἱ περισσότεροι. Σαρανταπέντε μόνον σώθη-
καν στὴν Πάργα καὶ πέρασαν ὕστερα ἀπὸ κεῖ στὴν ἀντι-
κρινὴ Κέρκυρα.

Καναστροφὴ τοῦ Ἀλῆ. Ὑστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ
τοῦ Σουλιῶ, ὁ Ἀλῆς ἄρχισε φοβερὸ πόλεμο μὲ τοὺς ἄρ-
ματολούς. Οἱ πῖο ἑκκουσμένοι ἀπ’ αὐτοὺς ἦταν ὁ Νικο-
τσάρας, ὁ Βλαχάβας, οἱ Κατσαντώνηδες καὶ ἄλλοι. Μὲ τὰ
ὄπλα ὅμως δὲ μπορούσε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ. Ὅπως τὸ συνή-
θιζε, κατέφυγε στὸ δόλο καὶ ἔτσι κατῶρθωσε ἄλλους νὰ
πίσῃ καὶ νὰ σκοτώσῃ καὶ μὲ ἄλλους νὰ συμβιβαστῇ.

Σὲ λίγα ὅμως χρόνια τιμωρήθηκε καὶ αὐτός. Ὁ σουλ-
τάνος κατάλαβε τὰ σχέδιά του, τὸν κήρυξε ἀποστάτη
καὶ ἔστειλε ἐναντίον του πολὺ στρατό.

Ὁ Ἀλῆς νικήθηκε, πολιορκήθηκε στὰ Γιάννενα καὶ στὸ τέλος σκοτώθηκε (1822).

Μὲ τὸν πόλεμο αὐτὸν βρῆκαν καὶ οἱ Σουλιῶτες εὐκαιρία καὶ πῆραν πάλι πίσω τὸ Σούλι μὲ τὴν πρόφαση πὼς θὰ βοηθοῦσαν τὸν Ἀλῆ. Οἱ Σουλιῶτες φάνηκαν τότε πὼς γιὰ χάρη τοῦ Ἀλῆ πολεμοῦσαν τοὺς Τούρκους. Πραγματικά ὅμως τὸ ἔκαναν, γιατί τότε εἶχε ἀρχίσει ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

ΠΩΣ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΕ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

1. Ἡ Φιλικὴ ἐταιρεία.

Ἡ μεγάλη ἑλληνικὴ ἐπανάσταση διαφέρει πολὺ ἀπὸ ὄλες τὶς ἄλλες ἐπαναστάσεις πού εἶχαν κάμει προτύτερα οἱ Ἕλληνες.

Οἱ ἄλλες ἦταν τοπικέες. Τὴ μιὰ φορά δηλαδὴ σηκωνόταν μονάχα ἡ Πελοπόννησος, τὴν ἄλλη μόνο ἡ Στερεὰ καὶ ἄλλοτε πάλι μόνο μερικὰ νησιά.

Ἡ μεγάλη ὅμως ἐπανάσταση ἔγινε μὲ σχέδιο, ἀφοῦ συνεννοήθηκαν ἀναμεταξύ τους ὄλες οἱ ἑλληνικὲς χώρες, καὶ πῆρε χαρακτῆρα γενικό. Τὴ συνεννόηση αὕτη κατῴρθωσε νὰ τὴν κάμῃ ἡ Φιλικὴ ἐταιρεία.

Τρεῖς τολμηροὶ Ἕλληνες ἔμποροι στὴν Ὀδησσὸ τῆς Ρωσίας ἔκαμαν πρῶτοι τὴ σκέψη, πὼς πρέπει νὰ γίνη μιὰ ἐταιρεία μὲ σκοπὸ νὰ προετοιμάσῃ τὸ ἔθνος γιὰ τὴν ἐπανάσταση. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ πατριῶτες ἦταν ὁ Σκουφᾶς ἀπὸ τὴν Ἀρτα, ὁ Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ ὁ Ξάνθος ἀπὸ τὴν Πάτμο. Οἱ τρεῖς αὐτοὶ Ἕλληνες πέτυχαν τὸ σκοπὸ τους, γιατί κατῴρθωσαν νὰ ἐργαστοῦν μὲ μεγάλη ἐπιτηδειότητα. Γιὰ νὰ προσελκύσουν τὴν ἐμπιστοσύνη τοῦ ἔθνους δὲν ὥρισαν στὴν ἀρχὴ κανένα ἀρχηγό. Παράστηναν τοὺς ἑαυτοὺς των πὼς ἦταν τάχα ἐπίτροποι κάποιου μουσικῆς «ἀρχῆς», πού δὲν ἤθελε νὰ φανερωθῇ, καὶ ἄφηναν νὰ πιστεῦῃ ὁ κόσμος πὼς ἡ ἀρχὴ αὕτη ἦταν ὁ παντοδύναμος αὐτοκράτορας τῆς Ρωσίας. Τὸ ἔθνος πού λαχταροῦσε τὴν ἐπανάσταση, ἤθελε νὰ ἔχῃ καὶ ἓνα δυνατό βοηθό, καὶ ἔτσι τὸ πίστεψε. Σὲ λίγα χρόνια ἡ Ἐταιρεία εἶχε ἀπλωθῇ σὲ ὄλες τὶς ἑλληνικὲς χώρες ὡς καὶ στὰ μικρότερα χωριά, καὶ παντοῦ ὅπου ζοῦσαν Ἕλληνες.

Μέλη τῆς Ἐταιρείας ἦταν ἄντρες ἀπ' ὄλες τὶς κοινωνικὲς τάξεις, πατριάρχες, μητροπολίτες, παπάδες, γραμματισμένοι, φαναριῶτες, πρόκριτοι τῶν ἐπαρχιῶν, ἄρματολοί, κλέφτες, ναυτικοί, ἔμποροι, γεωργοί. Μὲ ἓνα λόγο,

ὅλο τὸ ἔθνος δέχτηκε μὲ χαρὰ τὴν ἰδέα νὰ ἐπαναστατήσῃ. Παντοῦ ὄρχισαν οἱ προετοιμασίαι, ἐτοίμασαν ὅπλα καὶ ἀποθήκευσαν μπαρούτι. Στὸ τέλος μεταφέρθηκε ἡ ἔδρα τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας στὴν Πόλη.

Ὅσο ὅμως ἀπλωνόταν ἡ ἑταιρεία, τόσο μεγάλωνε ὁ κίνδυνος νὰ τὴν καταλάβουν οἱ Τοῦρκοι. Κατάλαβαν λοιπὸν οἱ ἀρχηγοὶ πὼς ἦταν ἀνάγκη ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐνέργεια, νὰ ξεσπάσῃ δηλαδὴ ἡ ἐπανάσταση, καὶ γι' αὐτὸ ἦταν ἀνάγκη νὰ βρεθῇ ἀρχηγός.

Ὁ ἀρχηγὸς αὐτὸς ἔπρεπε νὰ εἶναι τέτοιος ἄνθρωπος, ποῦ νὰ πιστέψῃ ὁ κόσμος πὼς ὁ τοάρος τῆς Ρωσίας

Εἰκ. 3. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

ἤξερε τὸ μεγάλο μυστικὸ καὶ θὰ βοηθοῦσε. Στὴν ἀρχὴ πρότειναν τὴν ἀρχηγία στὸν Ἰωάννη Καποδίστρια, ὑπουργὸ τότε τῆς Ρωσίας. Ὁ Καποδίστριας ὅμως εἶχε τὴ γνώμη πὼς ὁ ἀρχηγὸς ἔπρεπε νὰ εἶναι στρατιωτικὸς καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἐδέχτηκε. Τότε πρότειναν τὴν ἀρχηγία στὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη.

Ὁ Ὑψηλάντης ἦταν ἀπὸ μεγάλη φαναριώτικη οἰκογένεια. Ὁ πατέρας του εἶχε γίνῃ ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἦταν ἀξιωματικὸς στὸ Ρωσικὸ στρατὸ καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου, εἶχε πολέμησει πολλὰς φορὰς καὶ σὲ μιὰ μάχη εἶχε χάσει τὸ δεξί του χέρι. Ὁ Ἀλέξανδρος, νέος εὐγενικὸς καὶ πατριώτης, δέχτηκε ἀμέσως τὴν ἀρχηγία (Ἰούνιος 1820).

Ὅταν ἔμαθαν στὴν Ἑλλάδα πὼς ἔγινε ἀρχηγὸς ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, σκορπίστηκε παντοῦ χαρὰ καὶ ἐνθουσιασμὸς. Τὸν ἐθεώρησαν πρόδρομο τοῦ τσάρου Ἀλεξάνδρου.

2. Ἡ ἐπανάσταση στὴ Μολδοβλαχία.

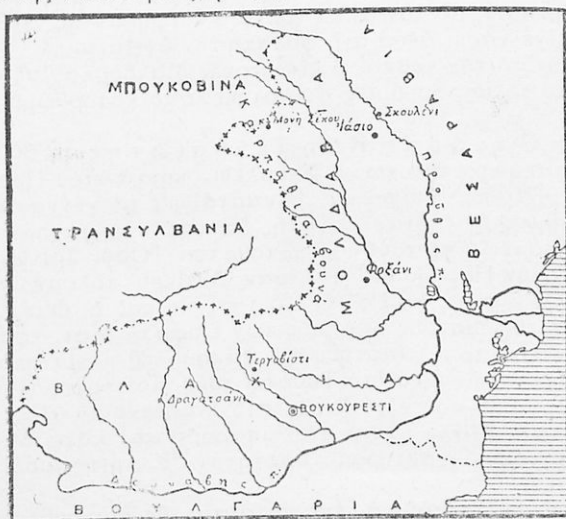
Μόλις δέχτηκε τὴν ἀρχηγία ὁ Ὑψηλάντης κατέβηκε στὴ νότια Ρωσία. Ἐκεῖ συνεννοήθηκε μὲ τοὺς Ἕλληνας ποῦ ἦταν πολλοὶ στὰ μέρη ἐκεῖνα, καὶ ἀπεφάσισε ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάσταση ἀπὸ τὴ Μολδαβία καὶ Βλαχία.

Στὶς ἐπαρχίες αὐτὲς ἦταν Ἕλληνες ἡγεμόνες μέλη τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας καὶ ἡ διοίκηση ἦταν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Οἱ φρουρὲς τῶν ἡγεμόνων ἦταν ἀπὸ ἀρματολούς καὶ ἔμπειρους πολεμιστὰς μὲ ἀρχηγούς καλοὺς, σὰν τὸ Γεωργάκι Ὀλύμπιο, τὸ Φαρμάκη, τὸ Θανάση Καρπε-

νησιώτη καὶ ἄλλους. Τουρκικὸς στρατὸς στὶς ἐπαρχίες αὐ-
τὲς δὲν ἦταν διόλου.

Ἐπειτα, ἂν ἄρχιζε ἡ ἐπανάσταση ἀπὸ τὴ Μολδαβία
καὶ Βλαχία, θὰ πιστευαν ὅλοι πὼς ἡ Ρωσία βοηθοῦσε τὴν
ἐπανάσταση. Αὐτὸ θὰ ἔδινε μεγάλο θάρρος στους Ἑλλη-
νες καὶ θὰ φόβιζε τοὺς Τούρκους.

Τὸ Φεβρουάριο λοιπὸν τοῦ 1821 ὁ Ὑψηλάντης περνᾷ
τὸν ποταμὸ Προῦθο καὶ μπαίνει στὸ Ἰάσιο, τὴν πρωτεύ-
ουσα τῆς Μολδαβίας, μαζί μὲ τοὺς ἀδελφούς του τὸ Νι-

Εἰκ. 4. Ἡ ἐπανάσταση στὴ Μολδοβλαχία.

κόλαο καὶ τὸ Γεώργιο, καὶ μὲ μερικοὺς ὁπαδούς. Ἐκεῖ μὲ
μιὰ προκήρυξη προσκαλοῦσε τοὺς Ἕλληνες καὶ ντόπιους
νὰ πάρουν τὰ ὅπλα νὰ πολεμήσουν τοὺς τυράννους, κι'
ἔδινε τὴν υπόσχεση πὼς μιὰ μεγάλη δύναμη θὰ τοὺς βο-
ηθοῦσε, ἐννοώντας τὴ Ρωσία. Ἀμέσως ἔτρεξαν γύρω ἀπὸ
τὴ σημαία του ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ὅσοι ἦταν ἐκεῖ, καὶ πολ-
λοὶ ἀπὸ τοὺς ντόπιους. Πεντακόσιοι νέοι τοῦ σχολείου
ἀπὸ τὰ καλύτερα σπῆτια οὔστησαν ἰδιαίτερο στρατιωτικὸ
σῶμα καὶ τὸ ὠνόμασαν ἱερὸ λόχο, ὅπως ἦταν μιὰ
φορὰ ὁ ἱερὸς λόχος στους ἀρχαίους Θηβαίους.

Ἐπειτα ὁ Ὑψηλάντης προχώρησε στὸ Βουκουρέστι.
Ἐκεῖ ἦρθε ἡ εἶδησι πὼς ὁ Τσάρος ἀποκήρυξε τὸν Ὑψη-
λάντη καὶ πὼς ἔρχεται τουρκικὸς στρατὸς ἐναντίον του.
Οἱ ντόπιοι ἄφησαν τότε τὸν Ὑψηλάντη κι' ἔφυγαν, καὶ ὁ
Ὑψηλάντης ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι
ὕποχωνόντας πρὸς τὰ Κορπάθια, γιὰ νὰ καταφύγῃ, ἂν
τὸ ἔφερνε ἡ ἀνάγκη, στὸ αὐστριακὸ ἔδαφος.

Οἱ Τοῦρκοι τὸν πρόφτασαν στὸ Δραγατσάνι, ὅπου ἔγινε μεγάλη μάχη. Οἱ Ἕλληνες πολέμησαν γενναῖα, μὰ νικήθηκαν. Ὁ ἱερός λόχος ἔπεσε ὁλόκληρος στὴ θέσῃ ποῦ τὸν εἶχαν βάλει.

Ὁ Ὑψηλάντης τότε ἀπελπίστηκε κι ἔφυγε πρὸς τὰ αὐστριακὰ σύνορα, μὲ σκοπὸ νὰ πάῃ στὴν Αὐστρία καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ κατέβῃ μὲ πλοῖο στὴν Πελοπόννησο. Στὴν Αὐστρία ὅμως τὸν ἐπίασαν καὶ τὸν ἔκλεισαν στὴ φυλακὴ, ὅπου ἔμεινε ὡς τὰ 1827. Τότε μεσίτεψε ὁ Τσάρος καὶ τὸν ἐλευθέρωσαν, μὰ τὸν ἄλλο χρόνο ὁ Ὑψηλάντης πέθανε, γιατί εἶχε χάσει μέσα στὴ φυλακὴ τὴν ὑγεία του.

Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τὸ κίνημα τῆς Μολδοβλαχίας ἀπότυχε, τὸ τέλος τοῦ ὅμως φωτίστηκε ἀπὸ κατορθώματα ἡρωικά.

Ὁ Θανάσης Καρπενησιώτης μὲ 500 ἄντρες χτυπήθηκε στὸ χωριὸ Σκουλένι, κοντὰ στὸν Προῦθο, μὲ ἑξὶ χιλιάδες Τοῦρκους. Ἀντιστάθηκε μὲ γενναϊότητα, ἡ νίκη ὅμως δὲν ἦταν δυνατὴ. Ἔπεσε στὴ μάχη μὲ τὰ τρία τέταρτα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους του. Ὅσοι ἔμειναν, ἔπесαν στὸν Προῦθο καὶ πέρασαν ἀντίκρυ κολυμπώντας.

Ὁ Γεωργάκις Ὁλύμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης μὲ 350 πιστοὺς ὁπαδοὺς τῶν ἐπίασαν ὅταν ἔφυγε ὁ Ὑψηλάντης τὸ μοναστήρι τοῦ Σέκου καὶ κλείστηκαν σ' αὐτό. Τέσσερεις χιλιάδες Τοῦρκοι τοὺς πολιορκήσαν ἐκεῖ. Ὁ Γεωργάκις ποῦ εἶχε ἀνεβῇ στὸ καμπαναριὸ μὲ ἑντεκα παληκάρια, ἔβαλε φωτιά στὸ μπαρουτί καὶ κάτω ἀπὸ τὰ ἑρείπια τοῦ μοναστηριοῦ θάφτηκαν Ἕλληνες μαζί καὶ Τοῦρκοι.

Ἄν καὶ ἀπότυχε ἡ ἐπανάσταση τῆς Μολδοβλαχίας, ὠφέλησε ὅμως πολὺ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση. Οἱ Τοῦρκοι ὑποψιάστηκαν πὼς ἡ ἐπανάσταση γίνεται μὲ ἐνέργεια τῆς Ρωσίας καὶ κρατοῦσαν πάντοτε ἔτοιμο στρατό, ποῦ ἀλλιῶς θὰ μπορούσαν καὶ στείλουν στὴ νότια Ἑλλάδα, γιὰ τὴν ἐκεῖ ἐπανάσταση.

3. Οἱ Τοῦρκοι κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη.

Ὅταν ὁ σουλτάνος ἔμαθε πὼς μπῆκε ὁ Ὑψηλάντης στὶς ἡγεμονίες καὶ πὼς σηκώθηκαν καὶ οἱ μεσημβρινές ἑλληνικὲς χῶρες, ἔγινε σωστὸ θηρίο ἀπὸ τὸ θυμὸ του. Καταλάβαινε πὼς τὸ σκλαβωμένο ἑλληνικὸ ἔθνος ὁλόκληρο εἶχε κάμει συνωμοσίαν μὲ σκοπὸ νὰ ρίξῃ τ' ὀθωμανικὸ κράτος, καὶ φοβήθηκε ἀκόμη πὼς τὴ συνωμοσίαν τὴν ὑποστήριζε κρυφὰ ἡ Ρωσία. Ὁ θυμὸς του ξέσπασε τότε στοὺς ἄοπλους χριστιανούς, ποῦ ζοῦσαν στὴν πρωτεύουσά του καὶ στὶς ἐπαρχίες.

Πρῶτα πρῶτα πρόσταξε νὰ σφάξουν τοὺς πρόκριτους τοῦ ἔθνους, λαϊκοὺς καὶ κληρικοὺς. Ἐπειτα ἀποφάσισε νὰ

χτυπήση τὸν ἴδιο τὸν ἀρχηγὸ τοῦ γένους, τὸν Πατριάρχη Γρηγόριο Ε'.

Ὁ Γρηγόριος εἶχε γεννηθῇ στὴ Δημητσάνα καὶ ἦταν ἄνθρωπος ἐνάρετος καὶ φλογερὸς πατριώτης. Ἦταν καὶ μέλος τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας. Ὁ σουλτάνος τὸν ὑποχρέωσε στὴν ἀρχὴ ν' ἀφορίσῃ τὸν Ὑψηλάντη καὶ τοὺς ὁπαδοὺς του καὶ νὰ παρακινήσῃ τοὺς χριστιανοὺς νὰ ὑποταχθοῦν στὸ σουλτάνο. Ὅλα αὐτὰ ὁμως δὲν ἔφταναν. Ὁ σουλτάνος ἤθελε στὸ πρόσωπο τοῦ πατριάρχη νὰ τιμωρήσῃ ἐπίσημα καὶ πανηγυρικά τὸ ἑλλη- νικὸ ἔθνος.

Γι' αὐτὸ διάλεξε τὴν ἡμέρα τῆς μεγαλύτερης γιορτῆς τῶν χριστιανῶν, τῇ Λαμπρῇ (10 Ἀπριλίου). Μόλις εἶχε τελειώσει ἡ λειτουργία, Τοῦρκοι στρατιῶ- τες μπῆκαν στὰ πατριαρ- χεῖα καὶ ἔδειξαν στὸν πα- τριάρχη τοῦ σουλτάνου φερμάνι ποὺ τὸν καθαιροῦ- σε ἀπὸ τὸ ἀξίωμά του. Ἐ- πεῖτα οἱ στρατιῶτες τὸν ἔπιασαν καὶ τὸν ἔσυραν στὴ φυλακὴ. Ἡ σύνοδος τρομαγμένη τότε συνεδρία- σε σύμφωνα μὲ τὴ διατα- γὴ τοῦ σουλτάνου καὶ ἔβγαλε ἄλλον πατριάρχη.

Εἰκ. 5. Ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε'.

Ἐπειτα οἱ Τοῦρκοι πῆ- ραν τὸ Γρηγόριο ἀπὸ τῇ φυλακῇ καὶ μ' ἐμπαιγμοὺς πολ- λοὺς τὸν ἔσυραν πάλι ὡς τὰ πατριαρχεῖα ὅπου τὸν κρέ- μασαν ἀπὸ τὴν μεσαίαν πύλη. Ὁ πατριάρχης πέθανε σὰ χριστιανὸς καὶ σὰν ἥρωας. Ἡ πύλη ποὺ τὸν κρέμασαν ἔ- μινε γι' ἀνάμνηση τῆς μεγάλης θυσίας ἀπὸ τότε κλειστῇ.

Τὸ σῶμα τὸ ἄφησαν οἱ Τοῦρκοι τρεῖς μέρες κρεμα- σμένο καὶ μαζεῦσταν ὁ ὄχλος γύρω του καὶ τὸ χλευάζε. Τὸν καιρὸ αὐτὸν οἱ χριστιανοὶ ἔμεναν ἀπὸ τὸ φόβο κλει- σμένοι στὰ σπίτια τους. Ἐπειτα οἱ Τοῦρκοι ἔσυραν τὸ λείψανο ἀπὸ τὰ πόδια μέσα στοὺς δρόμους τῆς Πόλης καὶ τέλος ἀφοῦ ἔδεσαν στὸ λαιμὸ μιὰ πέτρα, τὸ ἔριξαν στὴ θάλασσα. Σὲ λίγες μέρες ὁμως τὸ λείψανο ἀνέβηκε στὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας καὶ βρέθηκε κοντὰ σ' ἓνα ἑλληνικὸ καράβι. Ὁ πλοίαρχος τὸ ἀναγνώρισε καὶ τὴ νύχτα τὸ ἀνέβασε στὸ πλοῖο του καὶ τὸ ἔφερε στὴν Ὁδησσό.

Ἐκεῖ κατὰ διαταγὴ τοῦ Τσάρου τὸ ἔθαψαν μὲ βασι- λικὲς τιμές. Ἀπὸ ἐκεῖ ὕστερ' ἀπὸ πενήντα χρόνια τὸ με-

τακόμισαν στήν Ἀθήνα καί τὸ ἔθαψαν στή μητρόπολη, ὅπου βρίσκεται τώρα.

Τὸ φόνου τοῦ πατριάρχου ἀκολούθησαν πολλοὶ ἄλλοι. Ἐπίσκοποι, φαναριῶτες καὶ ἄλλοι πολλοὶ Ἕλληνες ἀπὸ κάθε τάξη σφάχτηκαν τότε. Γιὰ πολλές ἐβδομάδες ὁ τουρκικὸς ὄχλος γύριζε στήν Πόλη καὶ τὰ περίχωρα ληστεύοντας καὶ σφάζοντας χριστιανούς. Τὸ ἴδιο ἔγινε τὴν ἴδια ἐποχὴ καὶ στὶς ἐπαρχίες, στήν Ἀδριανούπολη, στὴ Λάρισα, στὴ Σμύρνη, στὶς Κυδωνίες, στήν Κῶ, στὴ Ρόδο, στήν Κρήτη καὶ στήν Κύπρο.

Τ' ἀποτελέσματα ὅμως ἀπὸ τὸ φόνου τοῦ πατριάρχου καὶ τίς ἄλλες σφαγές δὲν ἦταν καθὼς τὰ περίμεναν οἱ Τούρκοι. Αὐτοὶ φαντάστηκαν πὼς ἅμα σκοτώσουν τοὺς ἀρχηγούς τοῦ ἔθνους, οἱ Ἕλληνες θὰ φοβηθοῦν καὶ ἡ ἐπανάσταση θὰ σβύσῃ. Ἐγινε ὅμως τὸ ἀντίθετο. Οἱ σφαγές καὶ ὁ φόνος τοῦ πατριάρχου ἐρέθισαν καὶ δυνάμωσαν τὸ ἐθνικὸ φρόνημα στοὺς Ἕλληνες καὶ γέννησαν στὶς ψυχές τους τὴ μανία νὰ ἐκδικηθοῦν δίνοντας στήν ἐπανάσταση χαρακτηριστὴρα θρησκευτικὸ. Ὁ ἀγῶνας ἦταν πιά τώρα γιὰ τὴν πίστη καὶ τὴν πατρίδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

ΠΩΣ ΑΝΑΨΕ ΚΑΙ ΠΩΣ ΑΠΛΩΘΗΚΕ Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (1821)

1. Ἡ ἐπανάσταση στήν Πελοπόννησο.

Ἡ Πελοπόννησος πρὶν ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάσταση. Τὸ σύνθημα γιὰ τὴν ἐπανάσταση στήν μεσημβρινὴ Ἑλλάδα τὸ ἔδωσε ἡ Πελοπόννησος. Ἐκεῖ ἦταν ὅλα βολικὰ γιὰ τὴν ἐπανάσταση. Παράμερα καθὼς ἦταν κι ἔτσι ποὺ εἶναι φυσικὰ ὠχυρωμένα τὰ μέρη ἐκεῖνα, δὲν ἦταν δύσκολο νὰ ἐμποδίσουν οἱ ἐπαναστάτες τὰ τουρκικὰ στρατεύματα νὰ μποῦν στήν Πελοπόννησο. Ἐπειτα ὁ ἐλληνικὸς πληθυσμὸς ἦταν πολὺς καὶ οἱ Τούρκοι λίγοι. Ὁ Τούρκος διοικητής, ὁ πασάς τοῦ Μοριά, ἔλειπε ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὸν περισσότερον στρατό του, γιὰτὶ πολιορκοῦσε τὸν Ἀλῆ στὰ Γιάννενα. Τέλος στήν Πελοπόννησο ἦταν σπουδαῖοι πρόκριτοι, ποὺμποροῦσαν νὰ ἐπιβληθοῦν στό λαὸ καὶ νὰ πάρουν τὴν ἀρχηγίαν. Τέτιοι πρόκριτοι ἦταν ὁ Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ Ἀνδρέας Λόντος, ὁ Μητροπολίτης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς καὶ ἄλλοι.

Ἐπειτα καὶ οἱ πρόκριτοι αὐτοὶ καὶ ὁ λαός, προετοιμασμένοι ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας ἀ-

νυπομονοῦσαν πότε ν' ἀκούσουν τὸ σύνθημα γιὰ νὰ ἐπα-
νοστατήσουν,

Αὐτὸ εἶχε κατορθώσει πρὸ πάντων ἕνας ἀπὸ τοὺς
ἀρχηγούς τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας, ὁ Γρηγόριος Δικαῖος ἢ
Παπαφλέσας. Αὐτὸς γύριζε σ' ὁλόκληρο τὴν Πελο-
πόννησο διαδίδοντας πὼς ὁ ῥωσικὸς στρατὸς ἦταν ἔτοι-
μος νὰ μπῇ στὴν ἑλληνικὴ χερσόνησο, πὼς σὲ μιὰ μέρα
μόνο θὰ σκοτωθῇ ὁ σουλτά-
νος καὶ θὰ καὶ ἡ Πόλη καὶ
ἄλλα διάφορα ποὺ ἐρέθιζαν
τὴ φαντασία τῶν σκλάβων.

Ἡ ἔξαψη αὐτῇ μεγάλω-
σε μὲ τὸν Κολοκοτρώνη, ποὺ
ἔφτασε στὴ Μάνη τὸν Ἰα-
νουάριο τοῦ 1821.

Ὁ Θεόδωρος Κολο-
κοτρώνης ἦταν ἀπὸ με-
γάλῃ οἰκογένεια κλεφτῶν,
ἀπὸ τοὺς Κολοκοτρωνάους.
ποὺ εἶχαν ξεριζωθῇ στὴν ἐ-
πανάσταση τοῦ 1870. Ὅταν
μεγάλωσε ὁ Κολοκοτρώνης
δὲν εἶχε ἄλλῃ σκέψη παρὰ
πὼς θὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Τούρ-
κους, ποὺ τοὺς μισοῦσε ἀφάν-
ταστα. Ὁ Κολοκοτρώνης ἦ-
ταν ἄντρας γερός, μὲ βλέμμα
ἐπιβλητικὸ καὶ βροντερὴ φω-
νὴ. Εἶχε μεγάλη ἐξυπνάδα,
ἐπιμονὴ καὶ στρατιωτικὴ ἱκα-
νότητα, καὶ μιλοῦσε εὐγλωττα
καὶ εὐχάριστα. Ὅση ἐμπιστοσύνη τοῦ εἶχαν οἱ κλέφτες,

ἄλλο τόσο τὸν ἐμισοῦσαν οἱ Τούρκοι. Γι' αὐτὸ στὰ 1818
τὸν ἔδιωξαν ἀπὸ τὸ Μοριά καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ κατα-
φύγῃ στὰ Ἐφτάνησα. Ἐκεῖ κατατάχθηκε στὸν ἀγγλικὸ
στρατὸ καὶ εἶχε γίνῃ στὸ τέλος ταγματάρχης. Τώρα ὁ-
μως σὰ μέλος τῆς Φιλικῆς ἐταιρείας ποὺ ἦταν, κατάλαβε
πὼς ὅπου νὰ εἶναι θὰ ἀρχίζε ἡ ἐπανάσταση καὶ γύρισε
πίσω στὴν Πελοπόννησο. Ὁ γυρισμὸς τοῦ ἔφερε τρόμο
στοὺς Τούρκους καὶ θάρρος στοὺς Ἕλληνες, γιατί ἀπ'
αὐτὸν κατάλαβαν πὼς γρήγορα θ' ἀκουστῇ τὸ σύνθημα
γιὰ νὰ σηκωθοῦν.

Ἡ ἐπανάσταση ξεσπᾷ στὴν Πελοπόννησο. Δυὸ ἀσὴ-
μαντα καὶ τυχαῖα περιστατικὰ ἔδωσαν ἀφορμὴ κατὰ τὴ
μέσῃ τοῦ Μαρτίου ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάσταση. Τὸ ἓνα ἦταν
μιὰ πρόποση ποὺ ἔκαμε ὁ Ἀσημάκης Ζαΐμης στὴν Κερ-
πινή. Τὸ ἄλλο ἦταν πὼς δυὸ Ἕλληνες κλέφτες λήστεψαν
ἓνα Τούρκον εἰσπράκτορα. Οἱ Τούρκοι ἀρχισαν νὰ προ-

Εἰκ. 6. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

νάσταση. Οί ἄλλοι ἀρχηγοί δὲν ἦσαν σύμφωνοι, αὐτὸς ὁμως ἐπιμένει. Στρατολογεῖ χωρικοὺς καὶ προσπαθεῖ νὰ τοὺς δώσῃ θάρρος, μὰ οἱ ἀσυνήθιστοι χωρικοὶ μὲν ἐβλεπαν τοὺς Τούρκους ἔφευγαν. Μὲ ὅλα αὐτὰ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἔχανε τὸ θάρρος του, παρὰ μάζεψε ἄλλους.

Τέλος μὲ τὴν ἐπιμονή του κατάρθωσε καὶ στρατὸ νὰ κάμῃ καὶ νὰ πείσῃ καὶ τὸν Πετρόμπεη καὶ τοὺς ἄλλους στρατηγούς νὰ συμφωνήσουν μὲ τὸ δικό του σχέδιο. "Εἶσι ὅλοι μαζί ἔπιασαν τὶς γύρω θέσεις καὶ ἀπόκλεισαν τὴν Τρίπολη.

Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετισιοῦ καὶ ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς. Ὁ Χουροῖτ πασάς, ὁ διοικητὴς τοῦ Μωριά, πολιορκοῦσε, καθὼς εἶπαμε, τὸν Ἀλῆ στὰ Γιάννενα. "Αμα ἔμαθε τὴν ἐπανάσταση τῆς Πελοποννήσου, ἔστειλε στρατὸ μὲ ἀρχηγὸ τὸ Μουσταφάμπεη γιὰ νὰ τὴν πνίξῃ. Ὁ Μουσταφάμπεης κατέβηκε ἀπὸ τὴ δυτικὴ Ἑλλάδα, καὶ ἀπὸ τὸ Ρίο πέρασε στὴν Πελοπόννησο. Στὴν ἀρχὴ ἔλυσε τὴν πολιορκία τῆς Πάτρας, ἔπειτα πηγαίνει στὴν Κόρινθο καὶ σκορπίζει τοὺς Ἕλληνες πρὸς τὴν πολιορκοῦν. Ὑστερα παίρνει τὸ Ἄργος καὶ στὸ τέλος φτάνει στὴν Τρίπολη.

Οἱ Ἕλληνες κατατρόμαξαν. Ἀπὸ τὸν τρόπο αὐτὸν θέλησε νὰ ὠφεληθῇ ὁ Μουσταφάμπεης καὶ ἀποφάσισε νὰ ριχτῇ ἀμέσως στοὺς Ἕλληνες πρὸς κρατοῦσαν τὰ γύρω βουνά.

Τὸ περισσότερο σῶμα τῶν Ἑλλήνων ἦταν τότε στὸ Βαλτέτσι, μὲ ἀρχηγούς τὸν Ἡλία καὶ τὸν Κυριακούλη Μαυρομιχάλη. Ἄλλα σώματα ἦταν στὸ Χρυσοβίτσι μὲ ἀρχηγὸ τὸν Κολοκοτρώνη, στὴν Πιάνα μὲ ἀρχηγὸ τὸν Πλαπούτα καὶ στὰ Βέρβαινα. Στὰ μέρη αὐτὰ οἱ Ἕλληνες ἦταν ὠχυρωμένοι σὲ προχώματα, τὰ μπουριά, πρὸς εἶχαν τὸ σχῆμα τοῦ μισοφέγγαρου.

Ὁ Μουσταφάμπεης ἔστειλε χίλιους στρατιῶτες στὰ Βέρβαινα νὰ ἐπιτηροῦν τοὺς Ἕλληνες πρὸς ἦταν ἐκεῖ, καὶ αὐτὸς μὲ ὅλο τὸν ἄλλο στρατὸ χτύπησε τὸ Βαλτέτσι. Ἐκεῖ οἱ Μανιάτες ἀντιστάθηκαν τρεῖς ὥρες μόνον τοὺς μὲ μεγάλη γενναιότητα. Ἐπειτα ἔφτασαν ἀπὸ τὰ πλάγια, ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι καὶ ὁ Πλαπούτας ἀπὸ τὴν Πιάνα καὶ τοὺς δυνάμωσαν.

"Ὀλη τὴν ἡμέρα οἱ Ἕλληνες ἀποκρούουν τὶς ἐφόδους τῶν Τούρκων. Τὴν ἄλλη μέρα ὁμως ἀρχίζουν οἱ ἴδιοι τὴν ἐπίθεση καὶ ἀναγκάζουν τοὺς Τούρκους νὰ ὑποχωρήσουν. Ἀπὸ τὴν ὁρμὴ τῶν Ἑλλήνων ἔφευγαν οἱ Τούρκοι τόσο τρομαγμένοι, ὥστε ἔρριχναν τὰ ὅπλα τους στὸ δρόμο, γιὰ νὰ ἀναγκάσουν τοὺς Ἕλληνες νὰ τὰ μαζεύουν, κ' ἔτσι νὰ τοὺς κόβουν τὸ δρόμο.

Τὴ νίκη τοῦ Βαλτετισιοῦ ἀκολούθησε σὲ λίγες μέρες ἄλλη νίκη. Ὁ Μουσταφάμπεης ὕστερα ἀπὸ λίγες μέρες ἔστειλε 4 χιλιάδες στρατιῶτες στὰ Βέρβαινα. Ἐνα μέρος ἀπὸ τὸ στρατὸ του πρόσβαλε τὸ Νικίττα Σταματελόπουλο,

πού ήταν στο χωριό Δολιανά με 150 παλικάρια. Ὁ Νικήτας ἀντιστάθηκε ἔντεκα ὥρες σὴν προσβολὴ τῶν Τούρκων. Στὸ τέλος ὅμως ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ποὺ ἦταν στὰ Βέρβαινα νίκησε τοὺς Τούρκους καὶ πῆγε νὰ δώσῃ βοήθεια στὸ Νικήτα, στὰ Δολιανά. Οἱ ἐχθροὶ τότε ὑποχώρησαν καὶ τέτοια καταστροφὴ ἔκανε στοὺς Τούρκους ὁ Νικήτας, ποὺ ὠνομάστηκε τ ο υ ρ κ ο φ ἄ γ ο ς.

Εἰκ. 9. Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης.

Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετισιοῦ ἔχει μεγάλη σημασία γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση. Ἀπὸ τότε οἱ Ἕλληνες πῆραν ἐμπιστοσύνη στὴ δύναμή τους καὶ στοὺς ἀρχηγούς τους καὶ οἱ Τούρκοι δὲν εἶχαν πιά τὸ θάρρος νὰ τοὺς ἐπιτεθοῦν. Ἡ πολιορκία τῆς Τριπολιτσᾶς γίνεται ἀπὸ τώρα στενότερη, τὰ τρόφιμα ἀρχίζουν νὰ λιγοστεύουν καὶ τὸ Σεπτέμβριο οἱ Ἕλληνες τὴν κυριεύουν.

Ἡ ἐπανάσταση εἶχε πιά στερεωθῇ στὴν Πελοπόννησο. Λίγο προτύτερα εἶχαν πάρει οἱ Ἕλληνες τὸ Ναυαρίνο καὶ τὴ Μονεμβασιά, καὶ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1822 πῆραν καὶ τὴν Κόρινθο. Μόνο σὲ λίγα παραθαλάσσια φρούρια ἔμεναν ἀκόμη Τούρκοι.

2. Ἡ ἐπανάσταση στὴν ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

Στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα δὲν ἦταν ἀρχηγοὶ πολιτικοί, ὅπως στὴν Πελοπόννησο. Εἶχε ὅμως αὐτὴ στρατιωτικούς ἀρχηγούς σπουδαίους, τοὺς καπετανέους τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματολῶν, καὶ στρατὸ ἐτοιμὸ τὰ παλικάρια τους. Στὴν ἀνατολικὴ Στερεὰ ἡ ἐπανάσταση ἄρχισε σχεδὸν τὴν ἴδια ἐποχὴ πού ἄρχισε καὶ στὴν Πελοπόννησο. Τὴ

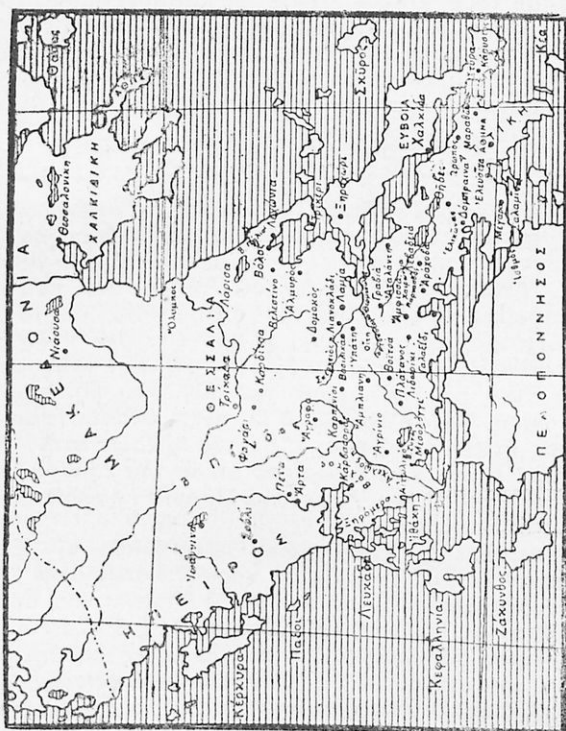

Εἰκ. 10. Ὁ Παλαιὸν Πατρῶν Γερμανός.

σῆκωσαν ὁ Πανουργιὰς στὴν Ἀμφισσα, ὁ Θανάσης Διάκος στὴ Λεβάδεια καὶ ὁ Δουβουνιώτης στὴ Βουδουνίτσα. Ἐπειτα ἡ ἐπανάσταση ἀπλώθηκε γρήγορα σὲ ὅλη τὴ χώρα, καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ ὀπλαρχηγοὶ μὲ τὰ παλικάρια τους πῆγαν στὶς Θερμοπύλες νὰ ἐμποδίσουν τὸν τουρκικὸ στρατὸ, πού ἐρχόταν ἀπὸ τὴν Ἠπειρο.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν καὶ ὁ Διάκος. Ὁ Χουρσίτ πασὰς ἀφοῦ ἔστειλε ἀπὸ τὴν Ἠπειρο τὸ Μουσταφάμπεη γιὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα στὴν Πελοπόννησο, ἐτοίμασε καὶ ἄλλο στρατὸ καὶ μὲ ἀρχηγούς τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ πασὰ καὶ τὸν Ὁμέρ Βριόννη τὸν ἔστειλε στὴν ἀνατολικὴ Ἑλλάδα μὲ τὴ διαταγὴ, ἀφοῦ τὴν ὑποτάξουν νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Πελοπόννησο. Οἱ Τούρκοι

ἄμα ἔφτασαν στὴ Λαμία δὲν ἔδωσαν καιρὸ στοὺς Ἕλλη-
νες νὰ ὀχυρωθοῦν, παρὰ τοὺς ρίχτηκαν ἀμέσως στὶς 22
Ἀπριλίου. Ὁ Διάκος ἦταν στὸ γεφύρι τῆς Ἀλαμά-
νας, ὁ Δουβουνιώτης καὶ ὁ Πανουργιᾶς στὶς πλαγιές
τῆς Οἴτης. Ὁ Δουβουνιώτης καὶ ὁ Πανουργιᾶς δὲν μπό-
ρεσαν νὰ βαστάξουν στὴν προσβολὴ τῶν Τούρκων καὶ
ὑποχώρησαν. Ὁ Διάκος ὅμως δειχτήκε ἀληθινὸς ἥρωας.

Εἰκ. 11. Ἡ ἐπανάσταση στὴ Στερεά, Θεσσαλία καὶ Μακεδονία.

Ὁ Διάκος ἦταν ὥραϊο καὶ γερὸ παλικάρι. Τὸν ἔλε-
γαν Διάκο γιατί ἀπὸ παιδί ἢ μητέρα του τὸν ἔκλεισε σ'
ἓνα μοναστήρι καὶ ὅταν μεγάλωσε χειροτονήθηκε διάκος.
Μὰ ὁ Θανάσης δὲν ἦταν γεννημένος γιὰ παπάς. Ἀγα-
ποῦσε τὴν ἐλεύθερη ζωὴ τοῦ βουνοῦ. Ἐφυγε λοιπὸν ἀπὸ
τὸ μοναστήρι καὶ γίνηκε κλέφτης. Σ' αὐτὴ τῶρα τὴν περὶ-
σταση ἀποφάσισε νὰ μιμηθῇ τὸ παράδειγμα τοῦ Σπαρ-
τιάτη Λεωνίδα, ποῦ στὴν ἴδια θέση πρὶν ἀπὸ 2500 χρό-
νια εἶχε θυσιάσθῃ γιὰ τὴν ἐλευθερίαν. Οἱ σύντροφοι τοῦ
Διάκου βλέποντας βέβαια τὴν καταστροφὴ ἔφυγαν. Αὐ-

τὸς ὅμως μὲ σαράντα μόνο πιστοὺς συντρόφους ἔμεινε καὶ πολέμησε ὥσπου ὅλοι του οἱ σύντροφοι σκοτώθηκαν καὶ αὐτὸς ἔμεινε λαβωμένος. Τὸν ἔπιασαν τότε οἱ Τοῦρκοι ζωντανὸ καὶ τὸν πῆγαν στὴ Λαμία μπροστὰ στὸ Μεχμέτ καὶ τὸν Ὁμέρ Βριόνη.

Οἱ Τοῦρκοι ἀρχηγοὶ θαύμασαν τὴν ἀνδρεία τοῦ ἥρωα καὶ τοῦ πρότειναν ν' ἀλλάξοπιστήση καὶ νὰ τοῦ δώσουν μεγάλες τιμὲς καὶ ἀξιώματα. Αὐτὸς ὅμως ἀντὶ νὰ ἀπαντήσῃ τοὺς ἔβρισε. Τότε οἱ πασάδες πρόσταξαν νὰ τὸν σουβλήσουν. Τὸ φοβερὸ μαρτύριο τὸ ὑπόφερε ὁ ἥρωας χωρὶς νὰ τοῦ φύγῃ οὔτε ἓνας στεναγμός. Μόνον τὴν ὥρα ποὺ τὸν πῆγαιναν στὸν τόπο τῆς καταδίκης γυρίζοντας τὸ βλέμμα του γύρω στὴν ἀνθισμένη φύση εἶπε:

*Γιὰ δὲς καιρὸ ποὺ διάλεξε ὁ χάρος νὰ μὲ πάρῃ
τόρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαδιά καὶ βγάζ' ἡ γῆ χοιτάρι.*

Τὸ χάνι τῆς Γραβιάς. Τοῦ Διάκου τὸ σκληρὸ θάνατο ἐκδικήθηκε σὲ λίγες μέρες ὁ φίλος του Ὀδυσσεάς Ἀνδρουτσός.

Ὁ Ὀδυσσεάς ἦταν γιὸς τοῦ Ἀντρούτσου, ποὺ εἶδαμε πῶς τὸν εἶχε πάρει μαζί του ὁ Κατσόνης μὲ τὸ στόλο του. Ἦταν ἄντρας ὠραῖος, 33 χρονῶν, ὄχι πολὺ ψηλὸς μὰ ρωμαλέος, ἀργὸς στὴν ὀμιλία του καὶ γρήγορος στὰ ἔργα. Εἶχε μεγάλη πείρα τοῦ πολέμου καὶ ἱκανότητα στρατηγική. Ὅταν ἄρχισε ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάσταση, ὁ Ὀδυσσεάς ἦταν στὴν Ἰθάκη. Ἐτρεξε ἀμέσως στὴν Ἀμφισσα. Ἐκεῖ ἔμαθε τὸ θάνατο τοῦ φίλου του Διάκου, μὰ δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Μὲ 120 παλικάρια πῆγε νὰ βρῇ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν οἱ Ἕλληνες περίμεναν πῶς οἱ Τοῦρκοι θὰ προχωροῦσαν στὴν Ἀμφισσα. Γι' αὐτὸ ἔπιασαν τὸ στενὸ τῆς Ἀμπλιανῆς, ὅπου θὰ περνοῦσαν οἱ Τοῦρκοι. Πραγματικὰ στὶς 8 Μαΐου φάνηκε ὁ τουρκικὸς στράτος. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες στάθηκαν στὰ πλάγια νοῦ στενοῦ ἐνῶ ὁ Ὀδυσσεάς ἀποφάσισε νὰ κλειστῇ σ' ἓνα χάνι, κτισμένο ἀπὸ τοῦβλα, στὸ χάνι τῆς Γραβιάς, ποὺ κυριαρχοῦσε τὸ στενόν.

«Ἐ παιδιά, ὅποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήσῃ, φώναξε ὁ Ὀδυσσεάς, ἄς πιαστῇ στὸ χορὸ».

Ἀμέσως 129 γενναῖοι πιάστηκαν στὸ χορὸ καὶ μπῆκαν στὸ χάνι. Ἐφράξαν τίς πόρτες καὶ τὰ παράθυρα μὲ πέτρες, ἄνοιξαν στοὺς τοίχους πολεμιστρες καὶ περίμεναν τοὺς Τούρκους.

Στὸ χάνι ἐκεῖνο ὁ Ὀδυσσεάς ἀπόχτησε δόξα ἀθάνατη. Οἱ Τοῦρκοι ἀφοῦ σκόρπισαν τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς, προχώρησαν κατὰ τὸ χάνι. Μπροστὰ πῆγαινε ἓνας δερβίσης. Ὁ Ὀδυσσεάς τὸν ἐχαιρέτισε ἀρβανίτικα καὶ μ' ἓνα πυροβολισμὸ τὸν ξάπλωσε νεκρό.

Λυσσασμένοι τότε οἱ Ἀρβανίτες χύθηκαν γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὸ δερβίση τους, τὸ τουφέκι ὅμως τῶν Ἑλλήνων θερίζει ἀλύπητα τοὺς Τούρκους. Οὔτε μιὰ ριζιά δὲν πάει χαμένη. Τρεῖς ἐφόδους ἔκαναν οἱ Τούρκοι, μὰ τίς ματαίωσαν οἱ Ἕλληνες. Στὸ τέλος νύχτωσε.

Τότε οἱ Τούρκοι ἔστειλαν νὰ φέρουν κανόνια ἀπὸ τὴ Λαμία καὶ περικύκλωσαν τὸ χάνι. Τὴ νύχτα ὅμως οἱ Ἕλληνες βγῆκαν μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι ἀπὸ τὸ χάνι καὶ πέρασαν ἀνάμεσα στοὺς Τούρκους χωρὶς νὰ πάθουν τίποτε.

Ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν. Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῆς Γραβιᾶς τρόμαξε τοὺς Τούρκους. Δὲν τόλμησαν πιά νὰ προχωρήσουν πρὸς τὴν Ἀμφισσα καὶ στράφηκαν πρὸς τὴ Βοιωτία καὶ τὴ Λεβάνεια. Ὑστερα ὁ Ὁμέρ Βριόνης πῆγε στὴν Εὐβοία. Ἐκεῖ ὅμως νικήθηκε ἀπὸ τοὺς ἐπαναστάτες καὶ γύρισε στὴν Ἀττικὴ, ὅπου ἔλυσε τὴν πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως. Στὴν Πελοπόννησο δὲν τόλμησε νὰ προχωρήσῃ. Οἱ Τούρκοι ἀποφάσισαν νὰ περιμένουν καινούργιο στρατό τους, ποὺ ἐρχόταν νὰ τοὺς βοηθήσῃ μὲ τὸ Μπαϊράμ πασά.

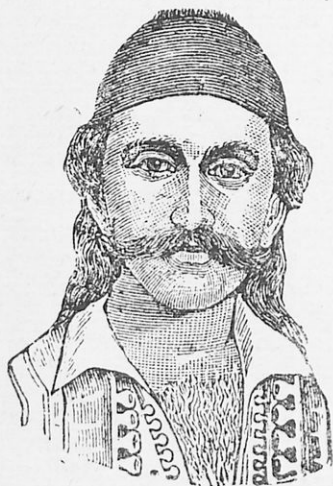

Εἰκ. 12. Θανάσης Διάκος.

Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἔμειναν ἀργοί. Πῆραν μιὰ θέση κατάλληλη κοντὰ στὸ χωριὸ Βασιλικά, ἀπὸ ὅπου ἤξεραν πὼς θὰ περνοῦσαν οἱ Τούρκοι. Στὸ μέρος αὐτὸ οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν μιὰ λαμπρὴ νίκη στὶς 20 Αὐγούστου. Ὅχι μόνο σκότωσαν καὶ αἰχμαλώτισαν πολλοὺς, παρὰ ἀνάγκασαν καὶ τὸν Μπαϊράμ νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἐπειτα ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Βαλτετσίου ἡ μάχη τῶν Βασιλικῶν εἶναι τὸ δεῦτερο μεγάλο κατόρθωμα τῶν Ἑλλήνων, γιατί εἶχε σπουδαῖα ἀποτελέσματα γι' αὐτούς. Ὁ Κιοσέ Μεχμέτ κι' ὁ Ὁμέρ Βριόνης πῆγαν στὴν Ἠπειρο καὶ ἡ Τρίπολι ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.

3. Ἡ ἐπανάσταση στὴ δυτικὴ Ἑλλάδα, στὴ Θεσσαλία, στὴ Μακεδονία καὶ στὴν Κρήτη.

Στὴ δυτικὴ Ἑλλάδα ἡ ἐπανάσταση ἄρχισε στὶς 20 Μαΐου. Στὴν ἀρχὴ οἱ ὀπλαρχηγοὶ ἦταν λίγο συλλογισμένοι γιὰ τὸ στρατὸ τοῦ Χουραΐτ, πού βρισκόταν στὴν Ἡπειρο. Ἐπειτα ὅμως τὸ παράδειγμα πού τοὺς ἔδωσε ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ ἀνατολικὴ Στερεά, τοὺς ἔδωσε θάρρος. Πρῶτα ἔδιωξαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ Αἰτωλικό, ἔπειτα ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο καὶ τελευταῖα ἔπιασαν τὸ Μακρονόρος.

Εἰκ. 13. Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσός.

Στὴ Θεσσαλία ἡ ἐπανάσταση περιωρίστηκε στὸ Πήλιο, γιὰ τὸν κάτω κάμπο ἦταν πολλοὶ Τούρκοι. Καὶ στὸ Πήλιο ὅμως βάσταξε λίγο καιρό. Οἱ Τούρκοι ἔδιωξαν τοὺς ἐπαναστάτες καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ καταφύγουν στὴ Εὐβοία.

Στὴ Μακεδονία, σηκώθηκε τὸ 1821 ἡ Χαλκιδικὴ καὶ τὸ Ἅγιο Ὄρος. Μὰ καὶ ἐκεῖ γρήγορα ἔσβυσε ἡ ἐπανάσταση, γιὰ τὴν ἔπεσαν ἀπάνω στοὺς Ἕλληνας πάρα πολλοὶ Τούρκοι. Τὸ ἴδιο ἔγινε στὴ Νιόουσα μὲ τοὺς ἀρματολούς τοῦ Ὀλύμπου. Ση-

κώθηκαν καὶ αὐτοί, μὰ τὸ κίνημά τους πνίγηκε στὸ αἷμα.

Τελευταῖα σηκώθηκε ἡ Κρήτη. Ἐκεῖ οἱ Τούρκοι ἦταν πάρα πολλοί, οἱ Κρητικοὶ ὅμως σηκώθηκαν, ὅταν εἶδαν τίς σφαγὲς πού ἔκαναν οἱ Τούρκοι στὰ κάστρα, καὶ κατῳρῶσαν στὰ Σφακιά καὶ τ' ἄλλα ὀρεινὰ μέρη ν' ἀντισταθοῦν σὲ ὅλες τίς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων.

4. Ἡ ἐπανάσταση στὰ νησιά.

Γιὰ νὰ πετύχῃ ἡ ἐπανάσταση ἔπρεπε νὰ σηκωθοῦν καὶ τὰ ναυτικὰ νησιά, γιὰ νὰ κόψουν τίς θαλασσινὲς συγκοινωνίες καὶ νὰ μὴ μπορῇ νὰ πηγαίνῃ τούρκικη βοήθεια στὰ ἐπαναστατημένα μέρη.

Εἶδαμε πὺς οἱ ναυτικὲς κοινότητες καὶ μάλιστα τὰ τρία νησιά, Ὑδρα, Σπέτσες καὶ Ψαρά, εἶχαν ἀποχτήσῃ πολλὰ καὶ μεγάλα πλοῖα καὶ ἄπειρους θησαυρούς. Μὰ καὶ ἡ φιλοπατρία τους καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς γιὰ τὴ θρησκεία τῶν πατέρων τους ἦταν τόσοι, πού ὅταν ἔμαθαν πὺς ἡ

Πελοπόννησος καὶ ἡ Στερεὰ ἐπαναστάτησαν, σηκώθηκαν καὶ τὰ τρία νησιά, καὶ τὰ πρόσφεραν ὅλα, καράβια καὶ περιουσίες, γιὰ τὴν πίστη καὶ γιὰ τὴν πατρίδα.

Πρῶτες ἀπὸ τὰ νησιά ἐπαναστάτησαν οἱ Σπέτσες στὶς 3 Ἀπριλίου, καὶ ἔστειλαν 58 πλοῖα γιὰ νὰ πολιορκί-

Εἰκ. 14. Ἡ ἐπανάσταση στὰ νησιά.

σουν τὸ Ναύπλιο ἀπὸ τὴ θάλασσα. Τὸ παράδειγμα τῶν Σπετσῶν ἀκολούθησαν σὲ μιὰ ἐβδομάδα τὰ Ψαρά. Οἱ Ψαριανοὶ ἔστειλαν ἀμέσως πλοῖα γιὰ τὴν πολιορκία τοῦ Ναυαρίνου, καὶ τῆς Μονεμβασίας, καθὼς καὶ περιπολίες στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, γιὰ νὰ πιάνουν τὰ τούρκικα καράβια πού μεταφέραν τροφές καὶ πολεμοφόδια στὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου. Τελευταία σηκώθηκε ἡ Ὑδρα. Αὐτὸ ἔγινε ὄχι γιατί οἱ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας ἀργησαν νὰ

αίστανθουν τὸ καθήκον τους, παρὰ γιατί ἤξεραν καλὰ τὶς θυσίαις ποὺ θ' ἀπαιτοῦσε ἡ ἐπανάσταση καὶ τὶς εὐθύνες ποὺ εἶχε τέτοιος ἀγώνας. Ἦθελαν λοιπὸν νὰ σηκωθοῦν, ἀφοῦ θὰ ἔκαναν τὶς ἐτοιμασίαις ποὺ ἔπρεπε.

Τὰ τρία αὐτὰ νησιά τ' ἀκολούθησαν ἀμέσως ἡ Σάμος, οἱ Κυκλάδες καὶ τὰ Δωδεκάνησα ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Ρόδο. Ὅλο τὸ βάρος ὅμως γιὰ τὸ ναυτικὸ ἀγῶνα ἔπρεπε στὰ τρία νησιά, Σπέτσες, Ὑδρα καὶ Ψαρά.

Θυσίαι τῶν τριῶν νησιῶν γιὰ τὸν ἀγῶνα. Κουντουριώτης καὶ Μισοῦλης. Ἀληθινὰ τὸ βάρος γιὰ τὸ θαλασσινὸ ἀγῶνα ἦταν μεγάλο. Πρῶτα πρῶτα ἔπρεπε νὰ θυσιάσουν οἱ νησιῶτες τὰ καράβια τους. Ἐπειτα κάθε ἐκστρατεία εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ τρόφιμα, πολεμοφόδια καὶ χρήματα γιὰ τοὺς μισθοὺς τῶν ναυτῶν. Χρειάστηκε λοιπὸν ὅλα τὰ ἑκατομμύρια ποὺ εἶχαν οἱ μεγάλες οἰκογένειαι τῶν τριῶν νησιῶν, νὰ προσφερθοῦν στὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας. Ἦταν καὶ μιὰ ἄλλη δυσκολία στὸ θαλασσινὸ ἀγῶνα, πὼς τὰ τρία αὐτὰ νησιά ἦταν ἐντελῶς ἀνεξάρτητα. Ἡ δυσκολία ὅμως αὐτὴ νικήθηκε ἀπὸ τὴ θαυμαστὴ ὁμολογία τους.

Καθένα ἀπὸ τὰ νησιά εἶχε τοὺς δημογέροντες καὶ τὸ ναύαρχό του. Ἡ Ὑδρα ὅμως ὑπερτεροῦσε τ' ἄλλα δύο στὸν ἀριθμὸν τῶν πλοίων, καὶ πάλι στὸ πλῆθος τῶν ναυτῶν καὶ τὸν πλοῦτο τῶν προκρίτων ἦταν ἴσια μὲ τὰ δύο ἄλλα νησιά μαζί. Χωρὶς λοιπὸν νὰ τὸ εἰποῦν καθαρὰ, ἔτσι σιωπηλὰ δόθηκε στὴν Ὑδρα κάποια προεδρία γιὰ τὶς ναυτικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ στὸ ναύαρχό της ὑπάκουαν ὅλα τὰ πλοῖα. Κι ἐπειδὴ πάλι στὴν Ὑδρα τὸ σπῆτι τῶν Κουντουριώτῶν ἦταν πιὸ σεβαστό, ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογένειας αὐτῆς Λάζαρος Κουντουριώτης ἀναγνωρίστηκε ἀρχηγὸς γιὰ ὅλες τὶς κοινὲς ἐπιχειρήσεις τῶν τριῶν νησιῶν.

Ἀληθινὰ ὁ Κουντουριώτης ἄξιζε τὸ ἀξίωμα ποὺ τοῦ δόθηκε. Δὲν ἦταν παραπάνω ἀπὸ τριάντα χρονῶν, μὰ ἦταν μεγαλόψυχος, φρόνιμος καὶ εὐγλωττος. Ὁ ἴδιος διηύθυνε τὸ ναυτικὸ ἀγῶνα καὶ γι' αὐτὸν θυσιάσε ἀπάνω ἀπὸ δύο ἑκατομμύρια δραχμές. Αὐτὸς στάθηκε ἀφορμὴ νὰ ἐκλέξουν ναύαρχο τῆς Ὑδρας τὸν Ἀνδρέα Μισοῦλη, ποὺ σὰ ναύαρχος τῆς Ὑδρας ἦταν καὶ ἀρχιναύαρχος ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου.

Ὁ Ἀνδρέας Μισοῦλης δὲν ἦταν μορφωμένος ἄνθρωπος, εἶχε ὅμως ἄλλες ἀρετὲς πολλὰ καὶ προπάντων ἦταν γενναῖος καὶ ἀποφασιστικός. Καὶ στὴν πιὸ ἐπικίνδυνη ἐπιχείρηση μπροστὰ ἂν βρισκόταν δὲν δειλίαζε. Ἐπειτα εἶχε μεγάλο ἐπιβλητικὸ. Κατῳρῶνε μὲ τὴ μετριοφροσύνη καὶ τὴν εὐγένειά του καὶ μὲ τὸν ἀλύγιστό του χαρακτήρα νὰ ἐπιβάλλεται στὰ ναυτικὰ πλῆθη. Τέλος ἀπόδειξε πὼς δὲν ἦταν μόνο ναυτικὸς καλὸς παρὰ καὶ ναύαρχος μεγάλος. Μὲ τὴ διοίκησή του ὁ ἑλληνικὸς στό-

λος ἔκαμε κατορθώματα ποῦ τὰ θαύμασε ὁλος ὁ κόσμος καὶ ὁλο σχεδὸν τὸν καιρὸ ποῦ κράτησε ἡ ἐπανάσταση, ὁ στόλος αὐτὸς ἦταν κύριος τῆς θάλασσης.

Πυρπολικά. Πυρπόληση τουρκικοῦ πολεμικοῦ στήν Ἑρεσὸ τῆς Λέσβου. Τὸ πρῶτο σπουδαῖο κατόρθωμα τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου ἐγίνε στὸ λιμένα τῆς Ἑρεσοῦ, στὴ Λέσβο. Ἐκεῖ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μαΐου εἶχε καταφύγει ἓνα μεγάλο τουρκικὸ πολεμικὸ μὲ 94 κανόνια καὶ 1100 ἄντρες κυνηγημένο ἀπὸ τὸν ἐλληνικὸ στόλο. Οἱ κυβερνήτες τῶν ἐλληνικῶν πλοίων ἔκαμαν συμβούλιο καὶ ἀποφάσισαν νὰ δοκιμάσουν νὰ τὸ κάψουν.

Κάποιος δάσκαλος τῆς ναυτικῆς ἀπὸ τὰ Ψαρά, ὁ Ἰωάννης Πάργιος ἢ Πατατοῦκος, πῆρε ἓνα παλιὸ καράβι καὶ τὸ ἔκαμε πυρπολικό. Τοποθέτησε στὸ μπροστινὸ καὶ στὰ πλευρά τοῦ καραβιοῦ τέσσερες κάσες γεμάτες μπαρουτι καὶ ἄλλες εὐφλεκτες οὐσίες καὶ ἔνωσε ὅσους τις κάσες μ' ἓνα φιτίλι. Ἐπειτα ὠδήγησε τοὺς ναυτικοὺς πὼς νὰ τὸ μεταχειριστοῦν.

Ἐπρεπε πρῶτα νὰ τὸ κολλήσουν μὲ γάζιους στὸ ἑξωτερικὸ πλοῖο, ἔπειτα ν' ἀνάψουν τὸ φιτίλι καὶ νὰ φύγουν γρήγορα μὲ τὴ βάρκα τους μακριὰ ἀπὸ τὸ πυρπολικό.

Στὶς 27 λοιπὸν Μαΐου, δυὸ ἥρωες Ψαριανοί, ὁ Παπανικολῆς καὶ ὁ Καλαφάτης, μὲ δυὸ τέτοια πυρπολικά πλησίασαν στὸν τουρκικὸ κολοσσό. Τὸ πολεμικὸ τοὺς πυροβολεῖ, αὐτοὶ ὅμως κολλοῦν σ' αὐτὸ τὰ πυρπολικά τους. Τὸ πυρπολικὸ τοῦ Καλαφάτη δὲν τοῦ ἔκαμε μεγάλη βλάβη. Τὸ πυρπολικὸ ὅμως τοῦ Παπανικολῆ ἔδωσε φωτιά στὸ τουρκικὸ καράβι. Οἱ Τούρκοι προσπαθοῦν νὰ τὴ σβήσουν, μὰ τοῦ κάκου, ἡ φωτιά ἀπλώνεται γρήγορα καὶ φτάνει ὡς τὴν ἀποθήκη τοῦ μπαρουτιοῦ. Γίνεται τότε μιὰ φοβερὴ ἔκρηξη καὶ τὸ πολεμικὸ τινάζεται στὸν ἀέρα. Ἀπὸ τοὺς χίλιους καὶ περισσότεροι ἄντρες τοῦ ἀπόμειναν μόνον ὀχτώ. Οἱ πυρπολητὲς γύρισαν χωρὶς νὰ πάθῃ κανένας τίποτε.

Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ εἶχε μεγάλη σπουδαιότητα, γιατί τότε γιὰ πρώτη φορὰ κατάλαβαν οἱ Ἕλληνες, πὼς μποροῦσαν μὲ τὰ πυρπολικά τους νὰ πολεμήσουν τοὺς τούρκικους κολοσσούς.

Εἰκ. 15. Ἀνδρέας Μιαούλης.

5. Πρώτη συνέλευση στην 'Επίδαυρο.

Ἀμέσως ἔπειτα ἀπὸ τῆ μάχη τοῦ Βαλτετσίου οἱ Ἑλληνες κατάλαβαν τὴν ἀνάγκη νὰ κάμουν μιὰ κεντρικὴ ἀρχὴ γιὰ νὰ διευθύνῃ τὸν πόλεμον σὲ ὅλη τὴν Πελοπόννησο. Ἐκαμαν λοιπὸν συμβούλιο οἱ πρόκριτοὶ τῆς καὶ σ' αὐτὸ διώρισαν μιὰ ἐπιτροπὴ πού ὠνομάστηκε Πελοποννησιακὴ γερουσία. Λίγες μέρες ὕστερα ἔφτασε στὴν Ἑλλάδα ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὁ μικρότερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Σὰν ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἤθελε νὰ διευθύνῃ ὁ ἴδιος τὸν ἀγῶνα. Οἱ πρόκριτοὶ τῆς Πελοποννησιακῆς γερουσίας ἀντιστάθηκαν καὶ στὸ τέλος ἐγίνε συμφωνία ν' ἀναγνωριστῇ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἀρχιστράτηγος, νὰ εἶναι ὅμως ὑποχρεωμένος νὰ συμβουλευέται τὴ γερουσία, καὶ ἅμα θὰ ἔπεφτε ἡ Τρίπολι, νὰ γίνῃ ἐθνικὴ συνέλευσις πού θὰ κανονίσῃ τὸ ζήτημα.

Εἰκ. 16. Δημήτριος Ὑψηλάντης.

Λίγο ἀργότερα ἔφτασαν στὴν Ἑλλάδα καὶ δυὸ ἐπίσημοι φαναριῶτες, ὁ Θεόδωρος Νέγρης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Αὐτοὶ ἀνάλαβαν νὰ ὀργανώσουν τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ἰδρύοντες ἐκεῖ γερουσίες καθὼς ἡ Πελοποννησιακὴ Ἰδρυσαν λοιπὸν ὁ Θεόδωρος Νέγρης στὴν ἀνα-

τολικὴ στερεὰ τὸν Ἀρειὸ Πάγον καὶ ὁ Μαυροκορδάτος στὴ δυτικὴ τὴ γερουσία τῆς δυτικῆς Ἑλλάδας.

Καθὼς ἦταν συμφωνημένο, ὁ Ὑψηλάντης ὅταν ἔπρεπε ἡ Τρίπολι, κατέσπε τὸ λαὸ νὰ στείλῃ ἀντιπροσώπους γιὰ νὰ γίνῃ ἐθνικὴ συνέλευσις. Ἡ συνέλευσις συγκλητρώθηκε κοντὰ στὴν ἀρχαία Ἐπίδαυρον. Στὸν ἴδιον καιρὸ ὅμως ἔμαθαν τὴν ἀποτυχία πού εἶχε πάθει στὴ Μολδοβλαχία ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης καὶ τότε ὁ ἀδελφὸς του παραμερίστηκε. Στὴ συνέλευσις ψήφισαν πρόεδρον τὸ Μαυροκορδάτον καὶ ὥρισαν τὸ πρῶτον πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος πού εἶχε δημοκρατικὴ μορφή καὶ ὠνομάστηκε σύ ν τ α γ μ α τῆς Ἐ π ι δ α ὕ ρ ο υ.

Σύμφωνα μὲ τὸ σύνταγμα αὐτὸ ὥρισθηκε νὰ διευθύνῃ τὴ χώρα ἓνα ὅμα ἐκτελεστικὸ ἀπὸ πέντε μέλη. Τὸ ἐκτελεστικὸ ὅμως ἦταν ὑποχρεωμένο νὰ ἐκτελῇ τίς ἀποφάσεις ἐνὸς ἄλλου σώματος, τοῦ β ο υ λ ε υ τ ι κ ο ὕ.

πού θά τὸ ἀποτελοῦσαν ἀντιπρόσωποι ἀπὸ τὶς διάφορες ἐπαρχίες. Πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἔγινε ὁ Μαυροκορδάτος καὶ τοῦ βουλευτικοῦ ὁ Ὑψηλάντης. Στὸ τέλος ἡ συνέλευση ὥρισε πὼς ἡ σημαία τοῦ ἔθνους θά ἔχῃ δυὸ χρώματα τὸ ἄσπρο καὶ τὸ γαλάζιο.

Ἡ ἐποχὴ πού γίνονταν σκορπιστὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα, πότε ἐδῶ καὶ πότε ἐκεῖ, εἶχε τελειώσει. Τώρα ἦταν ὑψωμένη ἀπέναντι στὴν Τουρκία μιὰ ἐλεύθερη ἐλληνικὴ πολιτεία. Καὶ ἡ πολιτεία αὐτὴ εἶχε ἔργο βαρὺ, νὰ ἐξασφαλίσῃ ὅσα εἶχαν ἀποκτηθῇ ὡς τώρα, καὶ ἂν ἦταν δυνατό, νὰ τ' αὐξήσῃ περισσότερο. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τώρα οἱ ἐπαναστατικοὶ ἀγῶνες ἔχουν χαρακτηρῆα περισσότερο ἀμυντικό.

Εἰκ. 17. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄.

ΑΜΥΝΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΜΕ ΤΟΥΣ ΤΟΥΡΚΟΥΣ (1822—1824)

1. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Πέτα.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ 1822 οἱ Ἕλληνες πῆραν τὴν Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν καὶ τότε ἔστρεψαν τὴν προσοχὴ τους στὴ δυτικὴ Ἑλλάδα. Ὁ Ἀλῆς εἶχε πιά παραδοθῇ καὶ σκοτωθῇ, καὶ ὁ Χουρσίτ ἦταν ἔτοιμος νὰ γυρίσῃ ὅλο τὸ στρατὸ του πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἦθελε ὁμοῦς πρῶτα νὰ ἀρῇ τὸ Σούλι καὶ αὐτὸ πρωτοχτύπησε.

Οἱ Σουλιῶτες καθὼς πάντα, πολέμησαν σὰν παλικάρια καὶ ματαίωσαν τὶς ἐπιθέσεις του. Τότε ὁ Χουρσίτ ἀναγκάστηκε ν' ἀφήσῃ τὸν Ὁμέρ Βριόννη νὰ πολιορκῇ τὸ Σούλι καὶ αὐτὸς κατέβηκε στὴ Θεσσαλία γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ

τὴν ἐκστρατεία τοῦ στὴν ἀνατολικὴ Ἑλλάδα καὶ στὴν Πελοπόννησο.

Ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις τότε ἀποφάσισε νὰ βοηθήσῃ τὸ Σούλι. Πολλοὶ εὐρωπαῖοι φιλέλληνες, ἀμέσως ἀπὸ τὸ πρῶτο χρόνον ποὺ ἄρχισε ἡ ἐπανάστασις, ἐνθουσιαστικὰν μὲ τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπὸ ἀγάπῃ γιὰ τὴν ἐλευθερίαν κατέβηκαν στὴν Ἑλλάδα ν' ἀγωνιστοῦν καὶ αὐτοὶ μαζί της. Ὅλοι μαζί ἔκαμαν ἓνα τάγμα στρατιωτικό. Μὲ τοὺς φιλέλληνες αὐτοὺς καὶ μὲ ἄλλο στρατό, ὅλους ὅλους τέσσερεις χιλιάδες, πῆγε ὁ Μαυροκορδάτος γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸ Σούλι. Φτάνοντας ὅμως στὸ Μεσολόγγι ὁ Μαυροκορδάτος ἔκαμε τὸ λάθος ν' ἀδυνατίσῃ τὸ στρατό του. Ἔστειλε πεντακόσιους Μανιάτες μὲ τὸν Κυριακούλη Μαυρομιχάλη στὸ Φανάρι, στὰ νότια τῆς Κιᾶφας, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τοὺς Σουλιώτες. Ὁ ἄλλος στρατὸς τοῦ Μαυροκορδάτου προχώρησε στὸ Πέτα, στὰ Βόρεια τῆς Ἀρτας. Ἐκεῖ ὅμως χτυπήθηκε ἀπὸ τὸ Ρεσίτ πασά ἢ Κιουταχή, ποὺ εἶχε μαζί του ἑξὶ χιλιάδες Τούρκους, καὶ καταστράφηκε ὁλότελα. Οἱ φιλέλληνες ἔπεσαν ὅλοι, μὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους λίγοι σώθηκαν. Τὴν ἴδια τύχην εἶχαν καὶ οἱ Μανιάτες στὸ Φανάρι. Χτυπήθηκαν ἀπὸ μεγαλύτερο τούρκικο σῶμα καὶ νικήθηκαν. Μέσα στοὺς νεκροὺς ἦταν καὶ ὁ ἀρχηγὸς τους Κυριακούλης.

Ἄμα ἔγινε ἡ καταστροφὴ τοῦ Πέτα, ὁ Μαυροκορδάτος μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του γύρισε στὸ Μεσολόγγι γιὰ νὰ φροντίσῃ γιὰ τὴ σωτηρίαν του. Οἱ Σουλιῶτες πολέμησαν ὥς τὸ Σεπτέμβριον, στὸ τέλος ὅμως ἀναγκάστηκαν νὰ κλείσουν συνθήκην. Ἐφυγαν μὲ τίς γυναῖκες τους καὶ τὰ παιδιὰ τους στὰ Ἐφτάνησα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔπειτα ὅσοι μποροῦσαν νὰ πολεμήσουν πέρασαν στὸ Μεσολόγγι.

2. Πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Ὅταν ἔπεσε τὸ Σούλι, ὁ Ὁμέρ Βριόνης καὶ ὁ Κιουταχὴς κατέβηκαν μὲ 14 χιλιάδες στρατό καὶ πολιορκήσαν ἀπὸ τὴ στεριὰ τὸ Μεσολόγγι. Ἀπὸ τὴ θάλασσα τὸ εἶχε ἀποκλείσει μὲ τὸ στόλο του ὁ Γιουσούφ πασὰς τῆς Πάτρας. Ἀπὸ τὴ θάλασσα τὸ Μεσολόγγι δὲν κιντύνευε, γιατί τὸ προστάτευε ἡ λιμνοθάλασσά του. Τὰ νερά της ἦταν τόσο ρηχὰ, ὥστε δὲ μποροῦσαν νὰ πλησιάσουν τὰ ἐχθρικά πλοῖα. Ἀπὸ τὸ μέρος ὅμως τῆς στεριᾶς τὰ ὀχυρώματα ἦταν πολὺ ἀδύνατα. Ἐπειτα ὁ στρατὸς τοῦ Μαυροκορδάτου μέσα στὸ Μεσολόγγι πολὺ λίγος, μόλις 380 στρατιῶτες καὶ ἀκόμη 30 Σουλιῶτες μὲ τὸ Μάρκο Μπότσαρη. Καὶ ὅμως οἱ κάτοικοι τοῦ Μεσολογγιοῦ ἔκαμαν θαύματα.

Στὴν ἀρχὴ ὁ Μάρκος Μπότσαρης ἄρχισε νὰ συζητῇ μὲ τοὺς Τούρκους γιὰ νὰ τοὺς παραδώσῃ τάχα τὴν πόλιν. Αὐτὸ τὸ ἔκαμε γιὰ νὰ κερδίσῃ καιρό. Καὶ πραγματικά, ὁ

στόλος της "Υδρας κατώρθωσε νά λύση τὸν ἀποκλεισμό τοῦ Γιουσούφ, νά φέρη στὴν πόλη τροφές καὶ πολεμοφόδια καὶ ν' ἀποβιάσῃ χίλιους Πελοποννήσιους μὲ τὸν Πετρόμπεη, τὸ Ζαΐμη καὶ τὸ Δεληγιάννη. Τότε οἱ "Ἕλληνες παράγγειλαν στὸν Ὁμέρ Βριόνη: «Ἄν θέλῃς τὸ Μεσολόγγι, ἔλα νὰ τὸ πάρῃς».

Οἱ Τοῦρκοι ὅμως εἶχαν ἀρχίσει νὰ ὑποφέρουν, γιατί λιγότευαν τὰ τρόφιμά τους καὶ ὁ χειμώνας τοὺς βασάνιζε. Ἀποφάσισαν λοιπὸν νὰ κάμουν τὰ Χριστούγεννα τὴ νύχτα ἔφοδο. Εἶχαν τὴν ἐλπίδα πὼς οἱ πολιορκημένοι θὰ εἶναι στὶς ἐκκλησίες καὶ θὰ εἶχαν ἀφήσει τὰ τείχη. Κάποιοι ὅμως "Ἕλληνες, κυνηγὸς τοῦ Ὁμέρ, εἰδοποίησε τὴν παραμονὴ τοὺς "Ἕλληνες γιὰ τὸν κίντυνο. Ἔτσι ὅταν στὶς πέντε τὸ πρωῒ ἔκαμαν τὴν ἔφοδο οἱ Τοῦρκοι, ἡ φρουρὰ ἦταν στὴ θέση της καὶ οἱ "Ἕλληνες ὄχι μόνο κατώρθωσαν ν' ἀποκρούσουν τοὺς Τούρκους παρὰ καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ φύγουν.

"Υστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀποτυχία οἱ Τοῦρκοι ἀποφάσισαν ν' ἀφήσουν τὸ Μεσολόγγι. Ἐπαθαν ὅμως καὶ στὴν ὑποχώρησίν τους μεγάλες συμφορές. Οἱ "Ἕλληνες τοὺς κυνήγησαν καὶ τοὺς ἀνάγκασαν ν' ἀφήσουν τὰ περισσότερα κανόνια τους κι' ὅλες τὶς ἀποσκευές τους. Καὶ δὲν ἔφτασε αὐτό, πνίγηκαν καὶ στὸν ποταμὸ Ἀχελῷο, ἐνῶ τὸν περνοῦσαν, ἀπάνω ἀπὸ 500.

3. Ἐκστρατεία καὶ καταστροφή τοῦ Δράμαλης.

Εἶδαμε πὼς ὅταν ἔπεσε ὁ Ἀλῆς, ὁ Χουροῖτ ἐτοίμασε στὴ Θεσσαλίᾳ στρατὸ γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὴν ἀνατολικὴ Στερεὰ καὶ τὴν Πελοπόννησο. Σὲ λίγο ὅμως τοῦ πῆραν τὴν ἀρχιστρατηγία καὶ τὴν ἔδωσαν σὲ ἄλλο στρατηγό, τὸν Μαχμουτ Πασὰ Δράμαλη.

Ὁ Δράμαλης στὰ τέλη Ἰουνίου 1822 πέρασε τὸ Σπερχειὸ ποταμό. Στὴν ἀνατολικὴ Ἑλλάδα δὲ βρῆκε καμμιὰ ἀντίσταση. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ φιλονικοῦσαν μὲ τὸν Ἀρειὸ Πάγο καὶ εἶχαν παραμελήσει τὸν πόλεμο. Χωρὶς ἐμπόδιο λοιπὸν ἐπροχώρησε ὁ Δράμαλης ὡς τὸν Ἰσθμό, ἔφθασε στὴν Κόρινθο καὶ πῆρε τὸν Ἀκροκόρινθο. Οἱ "Ἕλληνες ἔχασαν τὸ θάρρος τους. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀργολίδας ἀνέβηκαν στὰ βουνὰ ἢ ἔφυγαν σὲ μακρινές παραλίες καὶ ἡ πολιορκία τοῦ Ναυπλίου λύθηκε.

Στὴ φοβερὴ ἐκείνη περίσταση ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. Μόλις ἔμαθε ὁ Κολοκοτρώνης στὴν Πάτρα ποὺ βρισκόταν, πὼς ὁ Δράμαλης μπῆκε στὴν Πελοπόννησο, φεύγει ἀμέσως ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πάει στὴν Τρίπολη. Ἐκεῖ προσπάθησε νὰ δώσῃ θάρρος στοὺς Πελοποννήσιους γιὰ ν' ἀντισταθοῦν στὸ Δράμαλη, κι' ἔπειτα μὲ

τὸν Πετρόμπεη καὶ ἄλλους πρόκριτους ξεκίνησε γιὰ τὸ Ναύπλιο.

Στὸ δρόμο συναντήθηκε μὲ τὸ Δημήτριο Ὑψηλάντη, ποὺ πήγαινε καὶ αὐτὸς στὴν Τρίπολη, νὰ πάρῃ ἀπὸ ἐκεῖ νέο στρατὸ νὰ τὸν πάῃ στὴν Ἀργολίδα. Ὁ Κολοκοτρώνης εἶπε στὸν Ὑψηλάντη τὰ σχέδιά του. Ἔπρεπε πρῖν ἀπ' ὅλα νὰ κρατήσουν οἱ Ἕλληνες τὴν Ἀκρόπολη τοῦ Ἀργους γιὰ νὰ σταματήσουν ἐκεῖ τὸν Δράμαλη, ὥσπου νὰ ἐτοιμάσουν στρατὸ ἄξιο νὰ πολεμήσῃ. Τὸ ἔργο αὐτὸ ἀναδέχτηκε ὁ Ὑψηλάντης καὶ κλείστηκε μὲ 700 σαλικάρια στὴν Ἀκρόπολη τοῦ Ἀργους. Τὸν ἴδιο καιρὸ ὁ Κολοκοτρώνης παράγγειλε νὰ καταστρέψουν ὅλα τὰ γεννήματα καὶ ὅλες τὶς ζωοτροφίες τὶς συναγμένες στὴν Ἀργολίδα. Ὁ ἴδιος ἔφυγε γιὰ τὴν Τρίπολη, γιὰ νὰ συνάξῃ στρατό.

Ὁ Δράμαλης ἔπεσε στὴν παγίδα. Ὅταν ἔφτασε στὸ Ἀργος, ἔκαμε τὸ λάθος ν' ἀρχίσῃ νὰ τὸ πολιορκῇ. Στὸ μεταξὺ ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε μαζέψῃ ἄρκετὸ στρατὸ καὶ πῆγε στοὺς Μύλους, μιά θέσῃ ὀχυρὴ κοντὰ στὸ Ναύπλιο.

Τὸ σχέδιο τοῦ Κολοκοτρώνη πέτυχε πέρα πέρα. Πολλὲς μέρες ὁ Ὑψηλάντης ἀντιστεκόταν στὴν Ἀκρόπολη τοῦ Ἀργους στὶς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Ἐπειτα ὁ Κολοκοτρώνης εὐκόλυνε τοὺς πολιορκουμένους νὰ φύγουν μὲ τὸν ἀρχηγό τους ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη. Οἱ Τούρκοι ὅμως τότε ἄρχισαν νὰ ὑποφέρουν στὴν ἐρημωμένη Ἀργολίδα, γιατί τοὺς ἔλειπαν καὶ τροφές καὶ νερό. Αὐτὸ ἀνάγκασε τὸ Δράμαλη ν' ἀποφασίσῃ νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς τὴν Κόρινθο.

Γιὰ νὰ γελάσῃ τοὺς Ἕλληνες, ἔστειλε στοὺς Μύλους τὸ χριστιανὸ γραμματικὸ του, μὲ τὴν πρόφαση τάχα πὼς θὰ τοὺς δώσῃ ἀμνηστία, πραγματικὰ ὅμως γιὰ νὰ τοὺς πῇ, πὼς τάχα ὁ Δράμαλης ἐτοιμάζεται νὰ προχωρήσῃ στὴν Τρίπολη. Οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων γελάστηκαν. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως κατάλαβε τὸ τέχνασμα καὶ εἶπε στοὺς ἄλλους πὼς ὁ Δράμαλης δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ γυρίσῃ στὴν Κόρινθο. Γι' αὐτό, τοὺς εἶπε, εἶναι ἀνάγκη νὰ πιάσουν τὰ στενὰ ποὺ εἶναι ἀνάμεσα στὴν Κόρινθο καὶ στὸν κάμπο τοῦ Ἀργους. Οἱ ἄλλοι δὲν τὸν ἄκουσαν. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως μὲ τοὺς δικούς του πάει καὶ πιάει τὸ χωριὸ τοῦ Ἀγίου Γεωργίου ἀπάνω ἀπὸ τὸ στενὸ τῶν Δερβενακίων καὶ παραγγέλλει στοὺς φίλους του ὁπλαρχηγούς, Νικήτα, Παπαφλέσσα καὶ Ὑψηλάντη, νὰ πιάσουν τὸ ἄλλο στενὸ τοῦ Ἀγινωριοῦ, ποὺ ἦταν ἀνατολικώτερα. Οἱ ἄλλοι περίπαιζαν τὸν Κολοκοτρώνη. Ὁ Μαυρομιχάλης μάλιστα φεύγοντας εἶπε περιπαιχτικά: «Ὁ Κολοκοτρώνης πάει νὰ γίνῃ πάλι κλέφτης στὰ βουνά». Σὲ λίγο ὅμως εἶδαν ὅλοι πόσο δίκιο εἶχε.

Τὸ πρωὶ τῆς 25 Ἰουλίου φάνηκε ἓνα μέρος τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ποὺ τραβοῦσε γιὰ τὴν Κόρινθο. Βλέπον-

τας ὁ Κολοκοτρώνης τις κινήσεις τῶν Τούρκων ἐπίασε δπως μπορούσε τις ρεματιές καὶ ζήτησε βοήθεια ἀπὸ τὸ Ἑγινόρι. Ἀμα πλησίασαν οἱ Τούρκοι, ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς ρίχτηκε καὶ τοὺς ἀνάγκασε νὰ ἀφήσουν τις ἀποσκευές τους καὶ νὰ φύγουν τρέχοντας στὸ γειτονικὸ ὕψωμα τοῦ ἁγίου Σώστη. Ἀμα κατέβηκαν ὅμως ἀπὸ τὸ ὕψωμα βρέθηκαν ἐμπρὸς σ' ἄλλο ἐλληνικὸ στρατό. Ὁ Νικήτας, ὁ Παπαφλέσας καὶ ὁ Ὑψηλάντης εἶχαν φτάσει στὴν ὥραν τους καὶ εἶχαν πιάσει ἓνα βουναλάκι πέρα ἀπὸ τὸν ἅγιον Σώστη. Ἐκεῖ ἐγινε πολὺ φονικὴ μάχη. Ἐφθασε ἀπὸ πίσω καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ ὅλοι οἱ Τούρκοι τρεῖς χιλιάδες σκοτώθηκαν ἐκτὸς ἀπὸ λίγους. Στὴ μάχη αὐτὴ τὴ φοβερὴ ὁ Νικήτας ὠνομάστηκε πάλι τουρκοφάγος.

Τὴν ἄλλη μέρα ὁ Δράμαλης, φοβισμένος ἀπὸ τὴν καταστροφὴ ἔμεινε ἀργός. Στὶς 27 ἀποφάσισε νὰ προχωρήσῃ μὲ ὅλο τὸ στρατό του, μὰ ὅχι πιά ἀπὸ τὰ Δερβενάκια παρὰ ἀπὸ τὸ δυσκολώτερο δρόμο τοῦ Ἑγινωρίου.

Ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἤξερε πῶς δρόμο θὰ ἔπαιρνε ὁ Δράμαλης. Γι' αὐτὸ ἔμεινε ὁ ἴδιος στὰ Δερβενάκια κι' ἔστειλε πάλι στὸ Ἑγινόρι τὸν Παπαφλέσσα, τὸν Νικήτα καὶ τὸν Ὑψηλάντη. Αὐτοὶ πρόσβαλαν τοὺς Τούρκους μόλις τοὺς εἶδαν. Ἀν τὴν ὥραν ἐκείνην ἐρχόταν καὶ ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς ἀπὸ τοὺς Μύλους καὶ τοὺς χτυποῦσε ἀπὸ πίσω, οἱ Τούρκοι θὰ ἦταν χαμένοι. Ὁ στρατὸς ὅμως τῶν Μύλων, ἅμα ἔφυγαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸ Ἄργος εἶχε χάσει τὴν ὥρα του λεηλατώντας τις ἀποσκευοὺς τους. Γι' αὐτὸ ὁ Δράμαλης μὲ τὸ περισσότερον μέρος τοῦ στρατοῦ του κατῴρθωσε νὰ φθάσῃ στὴν Κόρινθο, χάνοντας μόνον χίλιους στρατιῶτες.

Καὶ στὴν Κόρινθο ὅμως, ὅταν ἔφτασε ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἔπαθε μεγάλες συμφορές. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπίασε ὅλους τοὺς δρόμους κι' ἔτσι κατῴρθωσε νὰ τὸν ἀποκλείσῃ ἐκεῖ. Πεῖνα καὶ ἀρρώστειες τότε ἄρχισαν νὰ τὸν θερίζουν. Ὁ ἴδιος ὁ Δράμαλης ἀπὸ τὴ στενοχώρια του πέθανε στὶς 27 Ὀκτωβρίου. Τέλος τ' ἀπομεινάρια τοῦ στρατοῦ ἀποφάσισαν νὰ πᾶνε στὴν Πάτρα, μὰ κοντὰ στὴν Ἀκράτα οἱ Ἕλληνες σκότωσαν τοὺς περισσότερους. Λίγοι μόνον σώθηκαν στὴν ἀντικρινὴ ἀκρογιαλιά.

Ἔτσι ἡ Πελοπόννησος σώθηκε ἀπὸ τὸ μεγάλο κίντυνο τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δράμαλη. Ἀμέσως ἔπειτα τὸ Ναύπλιο ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Ὅλοι τότε παραδέχτηκαν πῶς ἡ Ἑλλάδα χρωστοῦσε τὴ σωτηρίαν της στὸν Κολοκοτρώνη καὶ ἡ γερουσία γιὰ ἀνταμοιβή του τὸν ἐδιώρισε ἀρχιστράτηγο τῆς Πελοποννήσου.

4. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου

Ὅπως στὴ στεριά ἔτσι καὶ στὴ θάλασσα ὁ ἀγῶνας

ἄρχισε τὸ δεύτερο χρόνο μὲ καταστροφές καὶ τελείωσε μὲ κατορθώματα θριαμβευτικά.

Οἱ Χιῶτες ἀπὸ τὸ φιλήσυχο χαρακτηῖρα τους καὶ ἐπειδὴ γειτόνευαν πολὺ μὲ τὴν ἀσιατικὴ παραλία δὲν εἶχαν σηκωθῇ τὸν πρῶτο χρόνο ποὺ εἶχε ἀρχίσει ἡ ἐπανάσταση. Στὶς ἀρχὲς ὅμως τοῦ 1822 ὁ Λυκοῦργος Λογοθέτης ἀπὸ τῆ Σάμο πάει στὴν Χίο μὲ 2500 ἄντρες καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ ἐπαναστατήσῃ. Ὁ σουλτάνος θύμωσε πολὺ ὅταν τὸ ἔμαθε, κι ἔστειλε ἀμέσως μεγάλο στόλο ἀπὸ 46 πλοῖα, μὲ ναύαρχο τὸν Καρααλή γιὰ νὰ τιμωρήσῃ τὴν Χίο.

Ὅταν ἔφτασε στὴ Χίο ὁ τουρκικὸς στόλος ἄρχισε νὰ τὴ χτυπᾷ μὲ τὰ κανόνια του. Ἐπειτα ὁ Καρααλῆς βγάζει ἀπὸ τὰ πλοῖα 7000 στρατὸ καὶ ἀναγκάζει τοὺς Σαμιῶτες νὰ φύγουν μὲ μερικὰ ψαριανὰ καράβια. Δὲν ἔφτανε τόσος τουρκικὸς στρατός, παρὰ πέρασαν καὶ ἀπὸ τὴν ἀντικρινὴ παραλία τῆς Ἀσίας πλήθη ἀπὸ φανατισμένους Τούρκους, διψασμένους γιὰ αἷμα καὶ ἀρπαγὴ.

Ἄρχισε τότε ἡ σφαγὴ καὶ ἡ λεηλασία.

Οἱ ἀτυχοὶ Χιῶτες ἔφευγαν στὰ βουνά, στὰ σπήλαια καὶ στὰ μοναστήρια γιὰ νὰ σωθοῦν, παντοῦ ὅμως τοὺς ἔβρισκαν οἱ Τούρκοι καὶ τοὺς ἔσφαζαν. Ἀπὸ τίς 100 χιλιάδες κατοίκους, 25 χιλιάδες ἔσφαξαν καὶ 47 χιλιάδες ἔπιασαν καὶ τοὺς πούλησαν σκλάβους. Οἱ ἄλλοι σώθηκαν σ' ἐλεεινὴν κατάστασιν σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδας, καὶ μόνο 3 χιλιάδες ἔμειναν στὸ νησί. Ἀπὸ τὴν πλοῦσιαν καὶ πολυκατοικημένη πόλιν ἀπόμεινε σωρὸς ἀπὸ ἐρείπια.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου ἦταν βέβαια μεγάλη συμφορά. Καὶ αὕτῃ ὅμως καθὼς ὄλες οἱ ἄλλες θυσίες, ὠφέλησε τὴν ἐπανάσταση. Γέννησε στὴν πολιτισμένη Εὐρώπῃ τὴν συμπάθειαν γιὰ τὸν ἐλληνικὸ ἀγῶνα καὶ φανέρωσε πὼς ἡ τουρκικὴ φυλὴ δὲν μπορεῖ νὰ συμβιβαστῇ μὲ τὸν πολιτισμό.

5. Ὁ Κανάρης καίει τὴν τουρκικὴ ναυαρχίδα.

Τὴν καταστροφὴν ποὺ ἔπαθε ἡ Χίος τὴν ἐκδικήθηκε γρήγορα ὁ πυρπολητὴς Κανάρης. Ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν εἶχε προφθάσει νὰ πάῃ στὴ Χίο νὰ τὴ βοηθήσῃ. Ἐφτασε ἅμα εἶχε τελειώσει ἡ καταστροφὴ, καὶ ἅμα ἔσωσε ὅσους μπόρεσε πῆγε στὰ Ψαρά. Ἐκεῖ ἀποφάσισαν οἱ ναύαρχοι νὰ στείλουν στὸ λιμένα τῆς Χίου, ποὺ ἦταν ὁ τουρκικὸς στόλος, δύο πυρπολικά καὶ διάλεξαν γιὰ πυρπολητὴν τὸν Ὑδραῖο Πιπῖνο καὶ τὸν Ψαριανὸ Κωνσταντῖνο Κανάρη. Ὁ Κανάρης ἦταν ναύτης νέος, ἀγνωστος ὡς τότε. Στὸ ἀνάστημα ἦταν μικρός, εἶχε ἀγαθὴ φυσιογνωμία καὶ στοὺς ἐξωτερικοὺς τρόπους φαινόταν ντροπαλός. Εἶχε ὅμως ψυχὴ ἥρωϊκὴ καὶ γι' αὐτὸ ἔγινε τὸ ὄνομα του

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

περίφημο. Ὁ Κανάρης πήρε στήν ἱστορία μιὰ ἐξαιρετικὰ τιμημένη θέση κοντὰ στοὺς ναυτικούς ἥρωες τοῦ κόσμου.

Ὁ Πιπίνος λοιπὸν καὶ ὁ Κανάρης, ἀφοῦ μετὰλαβαν στήν ἐκκλησίᾳ τῶν Ψαρῶν, μῆκαν μὲ τὰ παλικάρια τους στὰ τορπιλικά καὶ τράβηξαν γιὰ τὴ Χίο. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν μιὰ μεγάλη γιορτὴ. Γι' αὐτὸ τὴν νύχτα ἐκείνη (6 Ἰουνίου) ὅλοι οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ τουρκικοῦ στόλου εἶχαν συναχθῆ στήν ναυαρχίδα καὶ ὁλόκληρος ὁ στόλος ἦταν φωταγωγημένος. Τὰ δύο πυρπολικά πέρασαν μέσα στὸ λιμάνι χωρὶς νὰ τὰ ἴδουν οἱ Τοῦρκοι. Τὸ πυρπολικὸ τοῦ Πιπίνου κόλλησε στήν ὑπονναρχίδα, ὁ ἀέρας ὅμως τὸ παρέσυρε καὶ τὸ ξεκόλλησε.

Ἔτσι κάηκε χωρὶς νὰ κάμη καμμιά ζημία. Δὲν ἔγινε ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τὸ πυρπολικὸ τοῦ Κανάρη. Ὁ Κανάρης πλησιάζει στήν ναυαρχίδα, βάζει τὸ μπροστινὸ κατάρτι, τὸ μαστοῦνι, τοῦ πλοίου του σὲ μιὰ ἀνοιχτὴ κανονιέρα (μπουκαπόρτα) καὶ τὸ δένει καλά. Ἐπειτα ἀναψε μὲ τὸ ἴδιο του χέρι τὸ φυτίλι καὶ πηδώντας στὴ βάρκα ὅπου τὸν περίμεναν οἱ σύντροφοί του, φώναξε: «Νὰ ὁμορφη φωτοχυσία παλιότουρκοι».

Ἡ φωτιά ἀπλώθηκε στὴ στιγμή στὴ ναυαρχίδα καὶ τὴν ἔκαμε καμίνι φλογισμένο. Τὰ κανόνια πυροβολοῦσαν μόνον τοὺς ἐμποδίζοντας τὰ πληρώματα τῶν ἄλλων πλοίων νὰ πλησιάσουν γιὰ βοήθεια. Οἱ Τοῦρκοι τῆς ναυαρχίδας ἔτρεξαν νὰ πάρουν βάρκες γιὰ νὰ σωθοῦν. Οἱ βάρκες ὅμως ἀπὸ τὸ πλῆθος ποὺ τίς βαραινε βουλοῦσαν. Ὁ ἴδιος ὁ Καρααλῆς, μόλις κατέβηκε σὲ μιὰ βάρκα χτυπήθηκε ἀπὸ ἓνα ἀναμμένο κατάρτι, καὶ ἅμα βγήκε στὴ στεριὰ πέθανε. Ἡ φωτιά ἔφτασε τέλος στήν ἀποθήκη τοῦ μαρτυριοῦ καὶ ἀμέσως ἡ ναυαρχίδα τινάχτηκε ὁλόκληρη στὸν ἀέρα. Ἀπὸ τοὺς 2000 ἀνθρώπους ποὺ εἶχε, γλύτωσαν μόνον 180.

Οἱ δύο πυρπολητὲς μὲ τοὺς συντρόφους των, ἀφοῦ ἀναψαν τὰ πυρπολικά τους, πέρασαν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ τουρκικὰ πλοῖα χωρὶς κανεὶς νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ καὶ γύρισαν στὰ Ψαρά. Ὁ λαὸς τοὺς δέχτηκε μ' ἐπευφημίες καὶ τοὺς συνῶδισε στήν ἐκκλησίᾳ, ὅπου πῆγαν νὰ εὐχαριστήσουν τὸ Θεὸ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τους.

Ὁ τουρκικὸς στόλος ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴ τὴ συμφορὰ δὲν τόλμησε νὰ προσβάλλῃ οὔτε τὰ Ψαρά οὔτε τὴ Σάμο,

Εἰκ. 18. Ὁ Κανάρης.

καθώς είχε πρὶν σκοπό. Πῆγε καὶ κρύφτηκε στὸν Ἑλλησποντο φοβισμένος, γιατί τὸν κυνηγοῦσε ὁ ἑλληνικός. Καὶ ὅταν πάλι σὲ λίγο ξανατόλμησε νὰ βγῇ, ὁ Κανάρης τὶναξε κοντὰ στὴν Τένεδο μὲ τὸ πυρπολικό του τὴν ὑπονau-αρχίδα μὲ 1600 ἀνθρώπους. Ἀπὸ τότε οἱ Ἑλληνες κυριάρχησαν στὴ θάλασσα.

6. Ἐκστρατεῖες τῶν Τούρκων τὸ 1823.

Μάρκος Μπότσαρης.

Ὁ σουλτάνος δὲν ἀπελπίστηκε ἀπὸ τὶς ἀποτυχίες του. Ἐτοίμασε δύο νέους στρατοὺς καὶ τοὺς πρόσταξε νὰ μποῦν ὁ ἕνας στὴν ἀνατολικὴ Ἑλλάδα καὶ ὁ ἄλλος στὴ δυτικὴ. Ὁ πρῶτος μπῆκε στὴν ἀνατολικὴ Ἑλλάδα, μὰ γύρισε πίσω χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τίποτε. Σοβαρώτερα ἀποτελέσματα εἶχε ἡ ἐκστρατεία στὴ δυτικὴ Ἑλλάδα ὅπου μπῆκαν δύο Τούρκοι στρατηγοί, ὁ Μουσταῆς πασάς καὶ ὁ Ὁμερ Βριόνης μὲ 16 χιλιάδες στρατιῶτες.

Στὴ δυτικὴ Ἑλλάδα οἱ ὀπλαρχηγοὶ μάλωναν ἀναμεταξύ τους καὶ μὲ τοὺς πολίτες. Μόνο ὁ Μάρκος Μπότσαρης, ὁ φρόνιμος, ὁ ἥμερος καὶ ὁ ἀφιλοκερδὴς Σουλιώτης, ἀδιάφορος γιὰ τὸ φθόνο τῶν ἄλλων πρόσεχε μόνον τὸ συμφέρο τῆς πατρίδας. Ὅταν τοῦ ἔστειλε ἡ κυβέρνηση δίπλωμα στρατηγοῦ καὶ εἶδε μερικοὺς στρατιῶτες νὰ πειράζονται γ' αὐτό, ὁ Μάρκος ξέσκισε τὸ δίπλωμα καὶ εἶπε: «Ὅποιος εἶναι ἄξιος παίρνει τὸ δίπλωμά του μπρὸς στὸν ἐχθρό».

Ἀμα ὁ Μάρκος ἔμαθε πὼς ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπὸ 4500 ἄντρες μὲ τὸν Τζελαλεδὶν μπέη, βρισκόταν στὸ Καρπενίσι, ἀποφάσισε μὲ 350 Σουλιῶτες νὰ ἐπιτεθῇ ἐναντίον τους τῇ νύχτᾳ. Τὰ μεσάνυχτα λοιπὸν τῆς 9 Αὐγούστου πέφτει μὲ τὰ παλικάρια του μέσα στὸ τουρκικὸ στρατόπεδο καὶ ἀρχίζει τὴ σφαγὴ. Οἱ Τούρκοι μέσα στὸν ὕπνο τους τὰ ἔχασαν καὶ ἀπὸ τὴ σύγχυσὴ τους ἄρχισαν νὰ σκοτώνωνται ἀναμεταξύ τους. Ἡ σφαγὴ ἐκείνη ἦταν φοβερή. Ἀλλὰ ὁ Μάρκος προχώρησε ὥς τὴ μάντρα, ποὺ ἦταν μέσα ἡ σκηνὴ τοῦ Τζελαλεδὶν μπέη καὶ ὅταν σκαρφάλωσε στὸν τοῖχο τῆς μάντρας γιὰ νὰ ἰδῇ μέσα μιὰ σφαῖρα τὸν βρίσκει στὸ μέτωπο καὶ τὸν ρίχνει νεκρό. Ἀμα σκοτώθηκε ὁ Μάρκος, τὰ παλικάρια του πῆραν τὸ σῶμα τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ λάφυρα ἀμέτρητα, ὅπλα καὶ πολεμοφόδια, φορτωμένα σὲ μουλάρια καὶ ἀπομακρύνθηκαν χωρὶς νὰ τοὺς ἐνοχλήσῃ κανένας.

Στὴν ἐπίθεσι αὐτὴ σκοτώθηκαν ἀπάνω κάτω 2000 Τούρκοι, καὶ τῶν Ἑλλήνων ὅμως ἡ ζημία ἦταν μεγάλη, γιατί ἔχασαν τὸν ἀρχηγό τους. Οἱ Σουλιῶτες, ποὺ ὕστερα ἀπὸ τὴν προσβολὴ αὐτὴ τοῦ Καρπενησιοῦ φο-

ροῦσαν πλούσια καὶ καταστόλιστα ὄπλα, τὰ καταριόν-
ταν γιατί τὰ εἶχαν ἐξαγοράσει
μὲ τὸ θάνατο τοῦ Μάρκου
Μπότσαρη.

Ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐπίθεση
τοῦ Καρπενησιοῦ ὁ Μουσταῆς
καὶ ὁ Ὅμερ Βριόνης προχώρη-
σαν στὴν Αἰτωλία καὶ πολιορ-
κησαν τὸ Αἰτωλικό, μὰ ἄδικα.
Τὸ Αἰτωλικό βρίσκεται ἀπάνω
σὲ μικρὸ νησί, στὸ βάθος τοῦ
κόλπου τοῦ Μεσολογιοῦ καὶ
ἦταν καλὰ ἐφωδιασμένο. Μό-
νο τὸ νερὸ τοῦ ἔλειπε, καὶ αὐ-
τὴ ὅμως ἡ ἔλλειψη διορθώ-
θηκε. Σφαῖρα τούρκικη ἔπεσε
στὴν ἐκκλησίᾳ τῶν Ταξιαρχῶν
καὶ ἄνοιξε μιὰ πηγὴ νερὸ ἄγνω-
στὴ ὥς τότε.

Ἡ πολιορκία βάσταξε δυὸ
μῆνες χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ὁ
Εἰκ. 19. Μάρκος Μπότσαρης.
ταν ἄρχισε ὁ χειμώνας οἱ Τούρκοι ἔλυσαν τὴν πολιορκία
καὶ πῆγαν στὴ Ἠπειρο.

7. Ἐμφύλιοι πόλεμοι.

Ἔπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη, ἡ Πελο-
πόννησος ἔμεινε ἥσυχη, γιατί στὰ 1823 καὶ στὰ 1824 τουρ-
κικὸς στρατὸς δὲν εἶχε πατήσει σ' αὐτή.

Γιὰ κακὴ ὅμως τύχη οἱ Ἕλληνες ἀντὶ νὰ προσπαθή-
σουν νὰ πάρουν λίγα παραθαλάσσια φρούρια ποῦ ἔμε-
ναν ἀκόμα στὰ χέρια τῶν Τούρκων, καὶ νὰ ἐτοιμαστοῦν
νὰ ἐμποδίσουν κάθε νέο κίντυνο ποῦ μπορούσε νὰ πα-
ρουσιασθῇ, ἄρχισαν τίς φιλονικίες μεταξύ τους. Φιλονι-
κοῦσαν ἀναμεταξύ τους οἱ στρατιωτικοὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸν
Κολοκοτρῶνη, καὶ οἱ πολιτικοὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸ Μαυροκορ-
δάτο.

Τὸ Μάρτιο τοῦ 1823 ἔγινε στὸ Ἄστρος νέα ἐθνικὴ
συνέλευση. Σ' αὐτὴν ἐπικράτησαν οἱ πολιτικοί.
Πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἔγινε ὁ Πετρόμπεης καὶ τοῦ
βουλευτικοῦ ὁ Μαυροκορδάτος. Ὁ Κολοκοτρῶνης ὅμως
ποῦ ψηφίστηκε κι' αὐτὸς μέλος τοῦ ἐκτελεστικοῦ πῆρε μὲ
τὸ δικό του μέρος τὸν Πετρόμπεη καὶ τ' ἄλλα μέλη τοῦ
ἐκτελεστικοῦ. Τότε τὸ ἐκτελεστικὸ καὶ τὸ βουλευτικὸ χω-
ρίστηκαν. Τὸ βουλευτικὸ ψήφισε ἄλλο ἐκτελεστικὸ μὲ
πρόεδρο τὸ Γεώργιο Κουντουριώτη ἀδερφὸ τοῦ Λάζα-
ρου Κουντουριώτη. Οἱ δυὸ κυβερνήσεις ἦρθαν σὲ σύγκρου-

ση καὶ στὸ τέλος νίκησε ἡ κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτη. Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ δεκατέσσερεις πρόκριτους φυλακίστηκε στὴν Ὑδρα, στὸ μοναστήρι τοῦ προφήτη Ἡλία.

Τότε σκοτώθηκε καὶ ὁ ἥρωας τῆς Γραβιᾶς Ὁδυσσεύς Ἀνδρουτσός. Ἡ κυβέρνησις τοῦ φέρθηκε περιφρονητικὰ γιατί ἦταν φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ὁ Ὁδυσσεύς θύμωσε μὲ τὴν κυβέρνησις. Τότε αὐτὴ ὑποψιάστηκε πὼς ὁ Ὁδυσσεύς βρίσκεται σὲ συνεννόησιν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἔστειλε τὸν Γκούραν ἄλλοτε πρωτοπαλικάρο τοῦ Ὁδυσσεύ, νὰ τὸν πιάσῃ. Ὁ Γκούρας ἔπιασε τὸν Ὁδυσσεύ καὶ τὸν ἐφυλάκισε στὸ βενετσιάνικο πύργον ἀπάνω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Σὲ λίγο ὁμως βρέθηκε τὸ σῶμα τοῦ Ὁδυσσεύ κομματιασμένο κάτω ἀπὸ τὸν πύργον. Διαδόθηκε πὼς θέλησε νὰ ξεφύγῃ καὶ γκρεμίστηκε. Μπορεῖ ὁμως καὶ νὰ σκοτώθηκε κατὰ διαταγὴν τοῦ Γκούρα, καὶ ἔπειτα νὰ πετάχτηκε τὸ πτώμα του ἀπὸ τὰ τεῖχη τοῦ πύργου.

Σ' αὐτὴ τὴν ἄθλια κατάστασιν εἶχαν φτάσει τὰ ἑσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδας, ἐνῶ κίντυνος πολὺ φοβερός κρεμόταν ἀπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλιν της. Γιὰ καλὴ τύχην στὰ χρόνια ἐκεῖνα παρουσιάστηκε δυνατὸς σύμμαχος ὁ φιλελληνισμὸς τῆς Εὐρώπης.

Ὁ φιλελληνισμός.

Στὴν Εὐρώπην, μόλις ἄρχισε ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ἀμέσως φάνηκαν πολλοὶ φίλοι τῆς Ἑλλάδας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνα, πολλοὶ φιλέλληνες, ὅπως τοὺς ὀνομάζομε. Ὁ φιλελληνισμὸς γεννήθηκε πρῶτα στὴ Γερμανίᾳ καὶ ἔπειτα στὴ Γαλλίᾳ, ἀπὸ θαυμασμὸν γιὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. Ὅταν ἄκουσαν οἱ Εὐρωπαῖοι τὰ κατορθώματα τῶν νέων Ἑλλήνων, νόμιζαν πὼς βλέπουν ν' ἀναστήνουνται ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες. Ἰδρύθηκαν λοιπὸν φιλελληνικοὶ σύλλογοι στὴ Γερμανίᾳ, στὴν Ἑλβετίαν καὶ στὴ Γαλλίαν καὶ σύναζαν χρήματα γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Οἱ σύλλογοι αὗτοι ἔδιναν τὰ μέσα σὲ φιλέλληνες στρατιωτικοὺς νὰ ἔρχωνται στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἦρθαν πολλῆς ἑκατοντάδες νὰ προσφέρουν τίς προσωπικὰς ὑπηρεσίας τοὺς καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τὸ αἶμα τους. Τὸν πῖο πραχτικὸν ὁμως χαρακτηρὰ εἶχε ὁ φιλελληνισμὸς τῶν Ἀγγλῶν.

Ἄν καὶ ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ ἦταν ἀντίθετη στὴν ἐπανάστασιν πολλοὶ ὀνομαστοὶ Ἀγγλοὶ, εἴτε ἀπὸ συμπάθειαν, εἴτε καὶ γιὰ τὰ φιλελεύθερα φρονήματά τοὺς ἐνθουσιάζονταν μὲ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Στὴν ἑλληνικὴ ἐπανάστασιν ἔβλεπαν οἱ Ἀγγλοὶ αὗτοι τὸν ἀγῶνα ἑνὸς εὐγενικοῦ λαοῦ ποὺ τὸν πίεζε ἕνας σκληρὸς τύραννος, καὶ

αὐτὸς ἀναζητοῦσε τὴν ἐλευθερίαν του. Στὸ τέλος, ὕστερα ἀπὸ τὴ σφαγὴ τῆς Χίου καὶ τῆς ἄλλης καταστροφῆς, τὸ φιλελεύθερο φρόνημα τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ ἀνάγκασε καὶ καὶ τὴν ἐπίσημην ἀγγλικὴν πολιτικὴν ν' ἀλλάξῃ γνώμην. Ἀπὸ τότε δυνάμωσε ὁ ἀγὼνας τῶν φιλελλήνων στὴν Εὐρώπην.

Στὸ Λονδίνο ἰδρύθηκε σύλλογος φιλελληνικὸς μὲ μέλη πολλοὺς σπουδαίους πολιτικούς. Ὁ σύλλογος αὐτὸς συνεννοήθηκε μὲ τοὺς φιλελληνικοὺς συλλόγους ποὺ ἦσαν σὲ ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης καὶ κατῴρθωσεν ἵνα δοθοῦν δάνεια στὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα. Αὐτὸ ἦταν κατῴρθωμα σπουδαῖο γιὰ τὸν ἑλληνικὸ ἀγῶνα. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἄναψε πολὺ τὸν φιλελληνισμόν στὴν Εὐρώπην ἦταν ὁ μεγάλος Ἄγγλος ποιητής, ὁ λόρδος Βύρων ἢ Μπάϊρον.

Εἰκ. 20. Ὁ Λόρδος Μπάϊρον.

Ὁ Μπάϊρον ἀφιέρωσε ὅλην τοῦ τῆ δύναμιν στὸν ἑλληνικὸ ἀγῶνα, καὶ ἐπὶ τέλους ἀποφάσισε νὰ κατέβῃ ὁ ἴδιος στὴν

Ἑλλάδα. Τότε ὁ φιλελληνικὸς σύλλογος τοῦ Λονδίνου τὸν ὥρισε ἀντιπρόσωπό του.

Ὁ Μπάϊρον ἔφτασε πρῶτα στὴν Κεφαλληνίαν καὶ ἀφοῦ ἔμεινε λίγους μῆνες καὶ ἔμαθε πῶς ἦταν τὰ ἐσωτερικὰ τῆς Ἑλλάδας, πέρασε τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1823 στὸ Μεσολόγγι ποὺ ἦταν καὶ ὁ Μαυροκορδάτος.

Ἀμα ἔφτασε ἐκεῖ φάνηκε ἐπιφυλαχτικὸς στὶς ἐμφύλιες διχονοίας ποὺ εἶχαν ἀναμεταξύ τους οἱ Ἕλληνες, προτρέποντάς τους ἀδιάκοπα νὰ μονιάσουν. Ἐπειτα ζήτησε νὰ ξαναοργανώσῃ τὰ λείψανα τῶν φιλελλήνων καὶ πῆρε στὴν ἰδιαίτην ὑπηρεσίαν του τοὺς Σουλιώτες ποὺ εἶχαν ἀπομείνει ἅμα πέθανε ὁ Μάρκος Μπότσαρης χωρὶς ἀρχηγό, καὶ ἐτοιμαζόταν νὰ χτυπήσῃ μὲ αὐτοὺς τοὺς Τούρκους στὴ Ναύπακτο.

Τὸ κλίμα ὅμως τοῦ Μεσολογγίου ἔβλαψε τὴν ὑγείαν τοῦ νέου λόρδου. Τὸν πρόσβαλε πυρετὸς καὶ ἓνα βράδυ στίς 7 Ἀπριλίου πέθανε.

Ὁ θάνατός του σκόρπισε μεγάλο πένθος στοὺς Ἕλ-

Εἰκ. 2083 α.
ἀπὸ τὸν Ἰ. Π.

ληνες. Ἡ Ἑλλάδα ἅμα ἐλευθερώθηκε τίμησε τὴ μνήμη
τοῦ μ' ἕνα μνημεῖο στὸ Μεσολόγγι καὶ μὲ τὸ ἄγαλμά του
στὸν κῆπο τοῦ Ζαπτείου στὴν Ἀθήνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'.

ΑΜΥΝΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΜΕ ΤΟΥΡΚΟΥΣ ΚΑΙ ΑΙΓΥΠΤΙΟΥΣ (1813 - 1827)

1. Οἱ Αἰγύπτιοι βοηθοῦν τοὺς Τούρκους.

Βλέποντας ὁ σουλτάνος πῶς δὲ μπορούσε μόνος του
νὰ πνίξη τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση, συλλογίστηκε νὰ ζη-
τήσῃ βοήθεια ἀπὸ τὸν ὑποτελεῖ του, τὸν πασὰ τῆς Αἰγύ-
πτου Μεχμέτ Ἀλή. Ὁ Μεχμέτ ἦταν σχεδὸν ἀνεξάρτητος
πληρώνοντας ἕνα μικρὸ φόρο στὸ σουλτάνο καὶ εἶχε κα-
τορθώσει νὰ ἐτοιμάσῃ μ' εὐρωπαϊκοὺς ἀξιωματικοὺς στρατὸ
γυμνασμένο εὐρωπαϊκὰ καὶ μὲ αὐστηρὴ πειθαρχία.
Ὁ σουλτάνος πρότεινε στὸ Μεχμέτ νὰ τοῦ παραχωρήσῃ
τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κύπρο καὶ νὰ διορίσῃ τὸ θετὸ του γιὸ
Ἰμπραῖμ πασὰ στὴν Πελοπόννησο, μὲ τὸν ὅρο νὰ βοη-
θήσῃ τὸ σουλτάνο νὰ πνίξη τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση.
Ὁ Μεχμέτ δέχτηκε καὶ συμφώνησαν μεταξύ τους, οἱ Αἰ-
γύπτιοι νὰ ὑποτάξουν τὴν Πελοπόννησο καὶ οἱ Τούρκοι
τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Πρὶν ὅμως ἀπ' αὐτὰ νὰ ἐνεργήσουν
ἀπὸ τὴ θάλασσα. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἀνάλαβε νὰ ὑ-
ποτάξῃ τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κάσο καὶ ὁ τουρκικὸς νὰ κατα-
στρέψῃ τὰ Ψαρά, κι ἔπειτα ἐνωμένοι οἱ δυὸ στόλοι μαζί
νὰ καταστρέψουν τ' ἄλλα ναυτικὰ νησιά, τὴ Σάμο, τὴν
Ύδρα καὶ τὴς Σπέτσες.

2. Καταστροφὴ Κρήτης καὶ Κάσου.

Καθὼς εἶδαμε, ἡ Κρήτη εἶχε ἐπαναστατήσῃ ἀπὸ τὸ
1821. Μὲ ὅλες ὅμως τὶς προσπάθειές τους, οἱ Τούρκοι δὲν
εἶχαν κατορθώσει νὰ πνίξουν τὴν ἐπανάστασή της.

Τὸ δεύτερο χρόνο ὁ σουλτάνος εἶχε ζητήσει γιὰ τὴν
Κρήτη τὴ βοήθεια τοῦ Μεχμέτ καὶ αὐτὸς εἶχε στείλῃ ἐκεῖ
στρατὸ καὶ στόλο. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν αἰγυπτιακὸ στρατὸ
δύο χρόνια ὀλόκληρα δὲν ἔσβησε ἡ ἐπανάσταση τῆς Κρή-
της. Μὲ ὅλες τὶς σκληρότητες καὶ τὶς καταστροφὰς ποὺ
ἔκαμε ὁ Αἰγύπτιος στρατηγὸς Χασάν καὶ ἔπειτα ὁ Χουσεῖν,
οἱ Κρητικοὶ ἀντιστέκονταν γενναῖα στὰ Σφακιά. Τώρα
ὅμως οἱ Αἰγύπτιοι ἔστειλαν νέον στρατὸ καὶ στόλο, καὶ τὴ
φορὰ αὐτὴ ἡ ἐπανάσταση πνίγεται στὸ αἷμα της.

Ὑστερα ἀπὸ αὐτὸ στὶς 7 Ἰουνίου ὁ αἰγυπτιακὸς στό-

λος περικύκλωσε τὴν Κάσο. Ὁ Χουσεῖν μὲ τέσσερεις χιλιάδες ἀποβιβάστηκε στὸ νησί. Οἱ Κασιώτες ἀντιστάθηκαν ἡρωικά, μὰ ὁ Χουσεῖν πῆρε στὸ τέλος καὶ τὰ τέσσερα χωριά τοῦ νησιοῦ. Τέλεια καταστροφή ἀκολούθησε. Σκότωσε τοὺς ἄντρες καὶ τίς γριές, καὶ δυὸ χιλιάδες γυναικόπαιδα τὰ ἔστειλε στὴν Ἀλεξάνδρεια, ὅπου πωλήθηκαν σκλάβοι.

3. Καταστροφή τῶν Ψαρῶν.

Ὅπως εἶχε συμφωνήσει ὁ σουλτάνος μὲ τὸ Μεχμέτ Ἀλή, ὁ τουρκικὸς στόλος μὲ 176 πλοῖα, μὲ ἀρχηγὸ τὸν Χοσρέφ πασά, πῆγε νὰ χτυπήσῃ τὰ Ψαρά τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1824.

Τὰ Ψαρά εἶχαν τότε 30 χιλιάδες κατοίκους, οἱ περισσότεροι ὅμως (ὡς 25 χιλιάδες) ἦταν πρόσφυγες ἀπὸ τὴ Χίο, ἀπὸ τίς Κυδωνίες καὶ ἀπὸ τὴ Σμύρνη, καὶ δὲν ἦταν στρατιῶτες πού νὰ ξέρουν ἀπὸ πόλεμον. Κατάλληλοι γιὰ νὰ πολεμήσουν ἦταν μόνο τρεῖς χιλιάδες καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τὸ ἓνα τρίτον ἦταν μισθοφόροι Θεσσαλοὶ καὶ Μανιάτες.

Ὡστόσο οἱ Ψαριανοὶ ἀποφάσισαν ν' ἀντισταθοῦν. Τοὺς ἔδινε θάρρος προπάντων ἡ φυσικὴ κατασκευή τοῦ νησιοῦ τους. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ὄρμον στὰ νοτιοανατολικά τοῦ νησιοῦ κοντὰ στὴν πόλιν τῶν Ψαρῶν, ὁλόκληρη ἡ παραλία ἦταν τόσο ἀπόκρημνη πού δὲ μπορούσε οὔτε βάρκα νὰ πλησιάσῃ. Ἐκάμαν ὅμως λάθος νὰ μὴ δοκιμάσουν νὰ πολεμήσουν στὴ θάλασσα. Ὁ Κανάρης τὸ πρότεινε, μὰ οἱ ἄλλοι δὲν τὸν ἄκουσαν. Μάλιστα ἐβγαλαν ἀπὸ τὰ καράβια τοὺς τὰ τιμόνια, γιὰ τὴν τοῦ ζήτησαν οἱ μισθοφόροι γιὰ ἐγγύηση πὼς οἱ Ψαριανοὶ δὲ θὰ ἔφευγαν νὰ τοὺς ἀφήσουν.

Ἀμὰ πλησίασε ὁ τουρκικὸς στόλος, ἄρχισε νὰ χτυπᾷ μὲ τὰ κανόνια τὸ νότιο καὶ τὸ δυτικὸ μέρος τοῦ νησιοῦ. Οἱ Ψαριανοὶ γιὰ 24 ὥρες ἀπαντοῦσαν. Ἐνῶ ὅμως πρόσεχαν στὸ μέρος αὐτό, μερικὰ πλοῖα τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου πῆγαν στὸ βόρειο ἀπόκρημνο μέρος τοῦ νησιοῦ καὶ ἀποβίβασαν πλῆθος στρατιῶτες. Οἱ Ἕλληνες πού ἦταν ἐκεῖ σκορπίστηκαν ἔπειτα ἀπὸ μικρὴ ἀντίσταση. Οἱ Τούρκοι τότε προχώρησαν κατὰ τὴν πόλιν γιὰ νὰ τὴν χτυπήσουν ἀπὸ πίσω. Ἡ πόλις δὲν ἦταν πιά δυνατό ν' ἀντισταθῇ.

Ἐνῶ αὐτοὶ πού ἀποβιβάστηκαν προχωροῦσαν σκοτώνοντας καὶ καίοντας, ὁ στόλος πλησίασε κι' ἐβγαλε καὶ αὐτὸς στρατεύματα. Οἱ κάτοικοι γιὰ ν' ἀποφύγουν τοὺς Τούρκους πού τοὺς κυνηγοῦσαν, ρίχνονται στὰ πλοῖα, τὰ περισσότερα ὅμως ἀπὸ τὸ πλῆθος πού τὰ βάραινε ἀναποδογύριζαν. Πολλὲς γυναῖκες μὲ τὰ παιδιὰ στὴν ἀγκαλιὰ ἔπεφταν στὴ θάλασσα γιὰ νὰ μὴ πιαστοῦν αἰχμάλωτοι.

Ἐκ τῶν πλοίων μόνο 23 κατῴρθωσαν νὰ ξεφύγουν καὶ νὰ σώσουν μερικοὺς. Οἱ σκοτωμένοι ἦταν ἀμέτρητοι. Ἀπὸ τὶς 7 χιλιάδες Ψαριανοὺς χάθηκαν 3600. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους κατοικοὺς μόνο 6 χιλιάδες σώθηκαν.

Τὸ τελευταῖο ὅμως μέρος τῆς καταστροφῆς τῶν Ψαρῶν ἦταν ἡρωϊκόν.

Στὴ νοτιανατολική ἄκρη τοῦ νησιοῦ ἦταν τὸ φρούριο Παλιόκαστρο, ἄλλοτε μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Σ' αὐτὸ ἦταν κλεισμένοι τετρακόσιοι Ψαριανοὶ μὲ πληθὸς γυναικόπαιδα. Ἄμα καταστράφηκε ἡ πόλη ὁ τουρκικὸς στρατὸς περικύκλωσε καὶ αὐτό. Δυὸ ἡμέρες τὸ Παλιόκαστρο ἀντιστάθηκε στὶς ἐφόδους τῶν Τούρκων. Στὸ τέλος, ἀφοῦ οἱ περισσότεροὶ Ψαριανοὶ σκοτώθηκαν, ὁ Ἀντώνης Βρατσάνος ἔβαλε φωτιά στὴν ἀποθήκη τοῦ μαρτυριοῦ καὶ τὸ Παλιόκαστρο τινάχθηκε στὸν ἀέρα μαζί μὲ δυὸ χιλιάδες Τούρκους ἀνεβασμένους στὰ τεῖχη του. Ψαρά δὲν ὑπῆρχαν πιά.

Οἱ λίγοι Ψαριανοὶ ποὺ σώθηκαν πῆγαν στὶς Σπέτσες, στὴν Ὑδρα, στὴ Σύρα καὶ στὴν Αἴγινα. Ἡ καταστροφή ὅμως τῶν Ψαρῶν κίνησε τὸ θαυμασμὸ τοῦ κόσμου καὶ δόξασε τ' ὄνομα τοῦ νησιοῦ. Ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς Σολωμὸς τραγούδησε τὴ δόξα του μὲ τὸ γνωστὸ ποίημά του :

*Σιῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμανον ῥάχη
περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
μελεῖτ' αὐτὰ λαμπρὰ παλικάρια
καὶ στεφάνι στὴν κόμη φορεῖ,
γινομέν' ἀπὸ λίγα χορτάρια
ποῦχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.*

4. Ναυμαχίαι κοντὰ στὴ Σάμο καὶ στὴν Κῶ.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος δὲν πρόφτασε νὰ βοηθήσῃ μῆτε τὴν Κάσο μῆτε τὰ Ψαρά. Καὶ στὰ δυὸ νησιά ἔφτασε πολὺ ἄργα, ἅμα εἶχε γίνῃ πιά ἡ καταστροφή. Ἔσωσε ὅμως τὴ Σάμο.

Ἐπειτὰ ἀπὸ τὴν καταστροφή τῶν Ψαρῶν ὁ Τουρκικὸς στόλος ξεκίνησε γιὰ τὴ Σάμο. Φτάνοντας ἐκεῖ βρῆκε στό στενόν, ἀνάμεσα στὴ Σάμο καὶ στὴν Ἀσία, τὸν ἑλληνικὸ στόλο. Στὸν πορθμὸ αὐτὸν ἀπὸ τὶς 31 Ἰουλίου ἕως τὶς 4 Αὐγούστου ἔγιναν μὲ πολὺ πείσμα διάφορες συμπλοκὲς τῶν δύο στόλων. Ὁ τουρκικὸς ἔχασε ἓνα μεγάλο καράβι, ποὺ τὸ πυρπόλησε ὁ Κανάρης, μὲ δύο ἄλλα μικρότερα πλοῖα. Στὸ τέλος ἀπελπίστηκε καὶ πῆγε στὴν Κῶ, νὰ περιμένῃ ἐκεῖ τὸν Αἰγυπτιακὸ στόλο.

Στὶς 20 Αὐγούστου ἔφτασε ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος μὲ ἀρχηγὸ τὸ θετὸ γιὸ τοῦ Μεχμέτ, τὸν Ἰμπραϊμ. Τὸν

αίγυπτιακὸ στόλο τὸν ἀποτελοῦσαν 36 πολεμικὰ πλοῖα καὶ 150 φορτηγά. Ἀπάνω σ' αὐτὰ ἦταν 16 χιλιάδες πεζοὶ καὶ 2 χιλιάδες ἵππεῖς.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος τους. Ὁ ἐλληνικὸς στόλος μὲ 80 πλοῖα καὶ ἀρχηγὸ τὸ ναύαρχο Μισαοῦλη συγκεντρώθηκε κοντὰ στὴν Πάτιμο. Στὶς 24 Αὐγούστου οἱ Ἕλληνες πρόσβαλαν τὸν τουρκοαἰγυπτιακὸ στόλο χωρὶς ἀποτέλεσμα. Οἱ Αἰγύπτιοι ὁμῶς ἐπίμεναν καὶ οἱ Ἕλληνες μὲ ὅλη τὴν τέχνη καὶ τὴν ἐπιμονή τους μόνο ἓνα μικρὸ πλοῖο κατῶρθωσαν νὰ καταστρέψουν.

Στὶς 28 Αὐγούστου ἔγινε ἄλλη ναυμαχία στὸν κόλπο τοῦ Γέροντα. Σ' αὐτὴν ὁ Μισαοῦλης ἔδειξε ὅλη του τὴν ἱκανότητα. Οἱ Ἕλληνες κατῶρθωσαν νὰ κάψουν ἓνα μεγάλο καράβι αἰγυπτιακὸ μὲ 650 ἀνθρώπους καὶ ἓνα ἄλλο τουρκικόν. Ὁ τουρκοαἰγυπτιακὸς στόλος ἀποχώρησε ντροπιασμένος στὴν Κῶ.

Σὲ λίγο ὁ τουρκοαἰγυπτιακὸς στόλος ξεκίνησε γιὰ τὴ Σάμο. Μὰ καὶ αὐτὴ τὴν ἀπόπειρα τὴν ματαίωσαν οἱ Ἕλληνες. Τότε ὁ Χοσρέφ πασὰς πῆγε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ὁ Ἰμπραῖμ ξαναγύρισε στὴν Κῶ, ἀφοῦ ἔχασε ἀκόμη δυὸ καράβια.

Ὁ Ἰμπραῖμ περίμενε νέα στρατεύματα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Ὅταν ἔφτασαν, ἀποφάσισε νὰ πάη στὴν Κρήτη καὶ νὰ περιμένῃ ἐκεῖ τὴν ἀνοιξή γιὰ νὰ ξεκινήσῃ γιὰ τὴν Πελοπόννησο. Ὁ Μισαοῦλης ὁμῶς πού τὸν ἐπιτηροῦσε, τὸν ἐχτύπησε στὴ βορειοδυτικὴ παραλία τῆς Κρήτης καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ φύγῃ μὲ ἀταξία. Ἐγίνε καὶ τὴ νύχτα μιὰ ξαφνικὴ καὶ δυνατὴ τρικυμία κι' ἔτσι ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος σκορπίστηκε. Ἀλλὰ πλοῖα ἔφυγαν στὴν Ἀλεξάνδρεια, πολλὰ βούλιαξαν, ἄλλα τὰ ἐπιάσαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἄλλα μὲ τὸν Ἰμπραῖμ πῆγαν στὸν κόλπο τοῦ Μαρμαρᾶ ἀντίκρου στὴ Ρόδο.

Τότε πιά ὁ Μισαοῦλης συλλογίστηκε πὼς ἔπρεπε νὰ γυρίσῃ στὴν Ὑδρα. Τὰ πλοῖα ἦταν σ' ἐλεεινὴ κατάστασι. Τὰ πληρώματα ὑπόφεραν ἀπὸ στερήσεις φοβερές. Ἐπειτα δὲ φανταζόταν πὼς ὁ Ἰμπραῖμ θ' ἀποφάσιζε νὰ θαλασσομαχήσῃ μέσα στὸ χειμῶνα. Δὲ λογάρισε ὁμῶς καὶ τὸ πείσμα πού εἶχε ὁ ἀντίπαλός του. Ὁ Ἰμπραῖμ περιμάζεψε τὰ σκορπισμένα πλοῖα του καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Νοεμβρίου πῆγε στὴ Σούδα τῆς Κρήτης κι' ἔβγαλε ἔξω τὰ στρατεύματά του. Ἐκεῖ ἔλαβε νέα βοήθεια ἀπὸ τὸ Μεχμέτ Ἀλὴ καὶ περίμενε εὐκαιρία γιὰ νὰ πάη στὴν Πελοπόννησο. Τέτοιο ἦταν τὸ πείσμα του, πού δὲ βγήκε στὴ στεριά, παρὰ ἔμεινε μέσα στὸ καράβι. Εἶχε εἰπῇ πὼς δὲ θὰ πατήσῃ σὲ στεριά ἄλλη παρὰ μόνο στὴν Πελοπόννησο. Καὶ τὸ ἔκαμε.

Στὶς 11 Φεβρουαρίου τοῦ 1825 πῆγε μὲ 50 πλοῖα στὴν Πελοπόννησο, ἄραξε στὸ λιμένα τῆς Μεθώνης πού τὴν

είχαν ακόμη οί Τοῦρκοι καί ἀποβιβάστηκε μέ τέσσερεις χιλιάδες πεζούς καί πεντακόσιους ἵππους.

5. Ὁ Ἰμπραῖμ στήν Πελοπόννησο παίρνει τή Μεθώνη, τήν Κορώνη καί τὸ Ναυαρίνο.

Ἄμα βγήκε στή Μεθώνη ὁ Ἰμπραῖμ ἔστειλε τὰ φορητά του πλοῖα κι ἔφεραν ἄλλες ἑξί χιλιάδες πεζούς, 500 ἵππους καί ἀρκετὸ πυροβολικό. Ἐπειτα σκόρπισε τοὺς Ἕλληνες ποὺ πολιορκοῦσαν τήν Κορώνη καί τράβηξε γιὰ τὸ Ναυαρίνο.

Ὅταν ἔμαθε ἡ ἐλληνικὴ κυβέρνησις πὼς ἔφτασε ὁ Ἰμπραῖμ στήν Πελοπόννησο ταραχίτηκε. Ἐστειλε ἐνίσχυσι στὸ Ναυαρίνο καί ἀποφάσισε νὰ κάμῃ ἐκστρατεία ἐναντίον τοῦ Ἰμπραῖμ. Τὴν ἀρχηγία σ' αὐτὴ τὴν ἐκστρατεία ἀποφάσισε νὰ τὴν ἀναλάβῃ ὁ ἴδιος ὁ πρόεδρος Κουντουριώτης. Μὰ ἡ ἐκστρατεία δὲν πέτυχε. Ὁ πρόεδρος, ἀνθρώπος θαλασσινός, κατάλαβε φθάνοντας στὶς Καλάμες πὼς δὲ θὰ μπορούσε νὰ ὑποφέρῃ τὶς κακουχίες τοῦ πολέμου στὴ στεριά καί γύρισε στήν Ὑδρα. Γιὰ στρατηγὸ ἄφησε τὸν πλοίαρχο Σκούρτη, ἕνα γενναῖο ἀληθινὰ ναυτικό, μὰ ποὺ δὲν εἶχε ὅμως καί αὐτὸς καμμιά πείρα ἀπὸ πόλεμο στὴ στεριά. Γι' αὐτὸ ὁ Σκούρτης νικήθηκε ἀπὸ τοὺς Αἰγυπτίους στὸ Κρεμμύδι, δυὸ ὧρες ἔξω ἀπὸ τὴ Μεθώνη.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν εὐκολὴ αὐτὴ νίκη ὁ Ἰμπραῖμ συγκέντρωσε ὅλη του τὴν προσοχὴ στὸ Ναυαρίνο. Ἐκεῖ εἰς Ἕλληνες ἔκαμαν τὸ λάθος νὰ πιάσουν μέ 800 ἄντρες ἕνα νησάκι στήν εἴσοδο τοῦ κόλπου, τὴ Σφακτηρία. Γιὰ νὰ κρατηθῇ ὅμως τὸ νησί, ἔπρεπε νὰ ἔχουν πάντα ἐκεῖ στόλο νὰ τὸ ὑπερασπίζῃ. καί οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν παρὰ πέντε πλοῖα. Ὁ Ἰμπραῖμ περιεκύκλωσε μέ τὸ στόλο του τὴ Σφακτηρία κι ἔβγαλε στρατὸ μέ ἀρχηγὸ τὸ φοβερὸ Χουσεῖν. Σὲ μιὰ ὥρα μέσα οἱ Αἰγύπτιοι πῆραν τὸ νησί. 350 Ἕλληνες καί μέ αὐτοὺς μαζί ὁ Ἀναγνωσταράς, ὁ Σαχίνης, ὁ Τσαμαδός, καί ὁ φιλέλληνας Σανταρόζας σκοτώθηκαν καί 200 πιάστηκαν ζωντανοί. Οἱ ἄλλοι μέ τὸ Σαχτούρη καί τὸ Μαυροκορδάτο κατῴρθωσαν νὰ σωθοῦν μέ τὰ πέντε πλοῖα ποὺ εἶχαν.

Ἀπὸ τὰ πέντε αὐτὰ πλοῖα τέσσαρα πρόφτασαν κι ἔφυγαν πρὶν κλεισθῇ τὸ στόμιο τοῦ λιμανιοῦ, ἀπὸ τὸν ἐχθρικό στόλο. Τὸ τελευταῖο ὅμως, ὁ Ἄρης, κρυμμένο μέσα στὸν καπνὸ ποὺ ἐπίτηδες ἐτοίμασαν οἱ ναῦτες του, πάλεψε παλικάρια μέ ὅλα μαζί τὰ ἐχθρικά πλοῖα τρεῖς σωστὲς ὥρες. Στὸ τέλος κατῴρθωσε μέ τεχνικὰ παραστρήματα ἄλλοτε δεξιὰ καί ἄλλοτε ἀριστερὰ νὰ ξεγλιστρήσῃ ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν αἰγυπτιακὸ στόλο καί νὰ σωθῇ.

“Αμα ἔπεσε ἡ Σφακτηρία, παραδόθηκαν καὶ τὰ φρούρια τοῦ Ναυαρίνου.

Μάταια ἔπειτα ὁ Μιαούλης ἔκασε στὸ λιμάνι τῆς Μεθώνης ἑπτὰ τουρκικὰ πλοῖα. Ὁ Ἰμπραῖμ τώρα ἀδιαφοροῦσε. Εἶχε πιάσει τ’ ὠχυρωμένο τετράγωνο ποῦ ἀποτελοῦσαν τὰ φρούρια τῆς Μεθώνης, τῆς Κορώνης, τοῦ Παλιοῦ καὶ τοῦ Νέου Ναυαρίνου καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μποροῦσε τώρα πιά μὲ ἀσφάλεια νὰ καταχτήσῃ ὁλόκληρο τὴν Πελοπόννησο.

6. Μάχη στὸ Μανιάκι. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐλευθερώνεται. Ἡ Πελοπόννησος κυριεύεται ἀπὸ τὸν Ἰμπραῖμ.

Ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου, ἔπειτα ἀπὸ τὰ πρῶτα κατορθώματα τοῦ Ἰμπραῖμ, σηκώθηκε ζητώντας νὰ βγοῦν ἀπὸ τὴ φυλακὴ ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ ἄλλοι πρόκριτοι. Ὁ ἴδιος ὁ Παπαφλέσσας, ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν, τὸ ζήτησε μὰ δὲν τὸν ἄκουσαν. Τότε ἀποφάσισε νὰ ξεκινήσῃ ὁ ἴδιος μὲ χίλιους Ρουμελιῶτες νὰ χτυπήσῃ τὸν Ἰμπραῖμ. Οἱ δύο στρατοὶ συναντήθηκαν στὸ Μανιάκι. Ὁ περισσότερος στρατὸς τοῦ Παπαφλέσα σκόρπισε ἀμέσως. Ὁ ἴδιος ὅμως μὲ τριακόσια παλικάρια προτίμησε τὸ δοξασμένο θάνατο ἀπὸ τὴν αἰσχρὴ φυγὴ καὶ ἔπειτα ἀπὸ μάχη πολύωρῃ ἔπεσαν ὅλοι.

Εἰκ. 21. Ὁ Παπαφλέσας.

Ὁ ἥρωϊκὸς θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα ξύπνησε πάλι τοὺς Πελοποννησίους καὶ δυνάμωσε τὸ φρόνημά τους. Στὸ ἀναμεταξὺ ἡ κυβέρνηση τοῦ Κουντουριώτη δέχτηκε νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὴ φυλακὴ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τοὺς ἄλλους φυλακισμένους. Στὸ Ναύπλιο δέχτηκαν τὸν Κολοκοτρώνη μ’ ἐπευφημίες καὶ σὲ λίγο διωρίστηκε πάλι ὁ γέρος τοῦ Μοριά, καθὼς ὠνόμαζε ὁ λαὸς τὸν Κολοκοτρώνη, γενικὸς ἀρχιστράτηγος. Τὸ ὄνομά του τράβηξε σὰ μαγνήτης τοὺς στρατιῶτες, καὶ χιλιάδες Πελοποννήσιοι συγκεντρώθηκαν γύρω στὶς σημαίες του. Στὸ ἀναμεταξὺ ὁ Ἰμπραῖμ ἀπὸ τὸ Ναυαρίνο, πῆγε χωρὶς νὰ βρῇ ἐμπόδια στὴ Μεσσηνία. Ἐπειτα ξεκίνησε γιὰ τὴν Τρίπολη. Ὁ Κολοκοτρώνης

νης προσπάθησε νὰ τὸν ἐμποδίῃ, μὰ δὲν τὸ κατῶρθωσε. Ὁ Ἰμπραῖμ παίρνει τὴν Τρίπολι καὶ τραβᾷ ἀμέσως γιὰ τὴν Ἀργολίδα. Ἐκεῖ ὅμως ἀντιστάθηκε σ' αὐτὸν στοὺς Μύλους ὁ Ὑψηλάντης, κι' ἔτσι ὁ Ἰμπραῖμ περιορίστηκε νὰ κάψῃ τὸ Ἄργος κ' ἔπειτα γύρισε πάλι στὴν Τρίπολι.

Ὁ Κολοκοτρῶνης προσπάθησε τότε, καθὼς καὶ τὴν ἄλλῃ φορὰ, νὰ πιάσῃ τὰ βουνὰ γύρω στὴν Τρίπολι καὶ νὰ τὸν πολιορκήσῃ, μὰ δὲν τὸ πέτυχε. Ὁ Ἰμπραῖμ κατῶρθωσε νὰ σκορπίσῃ καὶ νὰ διώξῃ τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ ὅλες τὶς θέσεις τους. Ἀπὸ τότε ὁ Κολοκοτρῶνης περιορίστηκε σὲ κλεφτοπόλεμο, ἐνῶ ὁ Ἰμπραῖμ ἔκανε ἐκστρατείες καταστρεπτικὰς στὴν Ἀρκαδία, στὴ Λακωνία, στὴ Μεσσηνία καὶ στὴν Ἠλεία.

Μὲ ὅλα αὐτὰ ὁ Ἰμπραῖμ δὲ μπόρεσε νὰ κυριαρχήσῃ στὴν Πελοπόννησο καὶ κρατοῦσε μόνο τὰ μέρη ὅπου βρισκόταν. Πίσω του ἦταν πάντα οἱ Ἕλληνες καὶ τὸν ἐνοχλοῦσαν. Γιὰ νὰ γίνῃ κύριος τῆς Πελοποννήσου ἔπρεπε νὰ ἔπιανε κάθε χωριό, κάθε βουνό, κάθε κοιλάδα, κάθε ρεματιά, κ' ἔπρεπε νὰ ἐκκληριστῇ ὅλος ὁ λαὸς τῆς καὶ νὰ ἐρημωθῇ ὁλότελα ἡ χώρα ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς. Φαίνεται πῶς αὐτὸ εἶχε στὸ νοῦ του νὰ κάμῃ ὁ Ἰμπραῖμ, μὰ δὲν πρόφτασε γιὰτὶ τὸν κάλεσαν νὰ πάῃ στὸ Μεσολόγγι.

7. Δεύτερη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Πολιορκία ἀπὸ τὸν Κιουταχῆ. Ἡ συμφωνία τοῦ σουλτάνου μὲ τὸν Μεχμέτ Ἀλῆ ἦταν νὰ ὑποτάξουν τὴν Πελοπόννησο τὰ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα καὶ τῇ Στερεᾷ τὰ τουρκικά. Γιὰ τὴν ἐκστρατεία τῆς Στερεᾶς ὁ σουλτάνος εἶχε διορίσει ἀρχιστράτηγο τὸ Ρεσίτ πασὰ Κιουταχῆ, ποὺ εἶχε κάμει μὲ τὸν Ὁμέρ Βριόνη τὴν πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. Τοῦ παράγγειλε νὰ προσέξῃ προπάντων νὰ πάρῃ τὸ Μεσολόγγι, γιὰτὶ χωρὶς αὐτὸ δὲ θὰ μπορούσε νὰ χτυπηθῇ ἡ ἐπανάστασις στὴ Στερεά.

Ὁ Κιουταχῆς λοιπὸν ἔφτασε μὲ 30 χιλιάδες στρατὸ ἐμπρὸς στὸ Μεσολόγγι τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1825, χωρὶς νὰ βρῇ πουθενὰ ἀντίστασις. Αὐτὴ τῇ φορὰ τὸ Μεσολόγγι ἦταν καλύτερα ὠχυρωμένο ἀπὸ πρὶν καὶ εἶχε τέσσερις χιλιάδες καλοὺς πολεμιστὰς. Στὴν ἀρχὴ ὁ Κιουταχῆς τὸ πολιορκήσῃ μόνον ἀπὸ τὴ στεριά. Οἱ πολιορκημένοι ὅμως ἀντιστέκονταν καλὰ καὶ ὁ ἐλληνικὸς στόλος τοὺς ἔφερνε ἄφθονα τρόφιμα καὶ βοήθειες ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, ὥσπου στὸ τέλος Ἰουνίου μεγάλος τουρκικὸς στόλος ἀπόκλεισε τὸ Μεσολόγγι καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Οἱ πολιορκημένοι δὲν ἔχασαν οὔτε τότε τὸ θάρρος τους. Τοὺς πρότειναν οἱ Τοῦρκοι νὰ παραδοθοῦν, μὰ ἐκεῖνοι προτίμησαν τὸν πόλεμο. Σὲ λίγο ὅμως ἄρχισαν νὰ τελειώνουν οἱ τροφές. Τὴ δύσκολη ἐκείνη ὥρα κατὰ τὸν Ἰούλιο, παρουσιάστηκε ὁ

έλληνικός στόλος, νίκησε καί σκόρπισε τόν τουρκικό, κι' έφοδίασε πάλι τὸ Μεσολόγγι μὲ ἄφθονες τροφές καί πολεμοφόδια.

Τότε ἄλλαξαν τὰ πράγματα. Ὁ Κιουταχῆς ἦρθε σὲ δύσκολη θέση. Καί οἱ τροφές τους ἄρχισαν νὰ τοῦ λείπουν καί ἀρρώστιες ἔπесαν στὸ στρατό του καί χειμώνας πλησίαζε. Γιὰ νὰ ὑποχωρήσῃ ὅμως δὲν ἔκανε οὔτε σκέψη.

Ἦξερε καλὰ τὴ θέληση τοῦ σουλτάνου καί εἶχε πάρει τὴν ἀπόφαση ἢ νὰ πάρῃ τὸ Μεσολόγγι ἢ νὰ πέσῃ μπρὸς τὰ τείχη του. Ἀφοῦ λοιπὸν ὅλες του οἱ ἐπιθέσεις εἶχαν ἀποτύχει, ἀποσύρθηκε στὰ ριζοβούνια τοῦ Ζυγοῦ — βουνὸ τῆς Αἰτωλίας βορειοανατολικά τοῦ Μεσολογγιοῦ — ὠχυρώθηκε ἐκεῖ καί πρόσμενε νὰ φτάσῃ ὁ τουρκικός στόλος γιὰ νὰ τοῦ φέρῃ βοήθεια. Ἄλλος ὅμως τοῦ πῆρε τὴ δόξα νὰ κυριέψῃ τὸ Μεσολόγγι.

Πολιορκία ἀπὸ τὸν Κιουταχῆ καὶ τὸν Ἰμπραῖμ. Ὅταν εἶδε ὁ σουλτάνος τὴν ἀποτυχία τοῦ Κιουταχῆ, ζήτησε ἀπὸ τὸ Μεχμέτ Ἄλῃ νὰ τὸν βοηθήσῃ καί γιὰ τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Μεχμέτ ἔστειλε τότε στὸ γιό του Ἰμπραῖμ δέκα χιλιάδες νέο στρατό, μὲ διαταγὴ νὰ συνεργαστῇ μὲ τὸν Κιουταχῆ γιὰ νὰ πάρουν τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Ἰμπραῖμ ἔφτασε μπρὸς τὸ Μεσολόγγι τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1825. Τὴν ἴδια ἐποχὴ τὸ ἔκλεισε καί ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἀπὸ τὴ θάλασσα. Στὴν ἀρχὴ ὁ Ἰμπραῖμ δὲν τὸ λογάριάζε πολὺ τὸ Μεσολόγγι καί προσπάθησε νὰ τὸ πάρῃ μόνος του. Ὅλες του ὅμως οἱ προσπάθειες πῆγαν χαμένες. Τὸ Μεσολόγγι δὲν ἔπεφτε, φτάνει μόνον νὰ τοῦ ἔφερνε τροφές ὁ ἑλληνικὸς στόλος, καί ὡς τώρα ὁ Μισαύλης τὸ εἶχε κατορθώσει συχνὰ σπάζοντας τὸν ἀποκλεισμό. Ἐτσι ὁ Ἰμπραῖμ ἀναγκάστηκε νὰ ζητήσῃ τὴ σύμπραξη τοῦ Κιουταχῆ.

Οἱ δύο στρατηγοὶ τότε σκέφτηκαν πὼς δὲ θὰ κατέρθωναν τίποτε ἂν δὲ χτυποῦσαν τὴν πόλη καί ἀπὸ τῆς θάλασσας. Ἐφεραν λοιπὸν ἀπὸ τὴν Πάτρα μικρὰ καΐκια, κατὰλληλα γιὰ τὰ ρηχὰ νερά, καί μὲ αὐτὰ κατέρθωσαν νὰ πιάσουν ὅλα τὰ νησάκια τῆς λιμνοθάλασσας.

Μόνο ἡ Κλεισόβα δὲν ἔπесе στὰ χέρια τους. Αὐτὴ τὴν εἶχαν οἱ Ἕλληνες καλὰ ὠχυρωμένη καί εἶχαν τοποθετήσῃ ἀπάνω τῆς τέσσερα κανόνια καί τριακόσια παλληκάρια μὲ ἀρχηγὸ τὸν Τζαβέλα. Καί ὁ Κιουταχῆς πού τὴ χτύπησε πρῶτος, καί οἱ Αἰγύπτιοι ὕστερα δὲν κατέρθωσαν τίποτε. Σκοτώθηκε μάλιστα καί ὁ Χουσεῖν. Στὸ τέλος ἔκαμε ὁ Τζαβέλας ἔξοδο πῆρε δώδεκα μικρὰ πλοῖα καί ἔστησε ἓνα τρόπαιο ἀπὸ 2000 ὅπλα πού εἶχε πάρει λάφυρα.

Τὸ κατόρθωμα αὐτὸ ἦταν ὁ τελευταῖος θρίαμβος τοῦ Μεσολογγιοῦ, γιατί ἡ θέση τῶν Ἑλλήνων ἄρχισε τώρα νὰ γίνεται ἀπελπιστική. Μὲ ὅλες τὶς προσπάθειές του ὁ ἑλληνικὸς στόλος δὲν κατέρθωνε πιά νὰ βγάλῃ τροφές στὴν

πόλη. Τὰ τρόφιμα ἄρχισαν λείπουν. Τὸ κρέας τῶν ποντικῶν ἦταν σπάνιο καὶ περιζήτητο. Χέλια, καβούρια καὶ ἄλλα θαλασσινὰ μποροῦσαν νὰ ψαρεύουν μόνο με κίντυνο τῆς ζωῆς τους. "Ετσι ἀναγκάζονταν νὰ τρῶνε φύκια, σκουλίκια καὶ δέρματα, ποὺ τοὺς ἔφερναν ἄρρώστειες καὶ θάνατο. Πολλοὶ ἔπεφταν στὸ δρόμο με σπασμούς. "Ολοι εἶχαν βαθουλωμένα τὰ μάτια καὶ ἦταν κίτρινοι σὰ φαντάσματα. Καὶ ὅμως με ὄλη αὐτὴ τὴν κατάσταση δὲ δέχτηκαν τὴν πρόταση τοῦ Ἱμπραῖμ νὰ παραδοθοῦν καὶ ἀποφάσισαν σὲ κοινὴ συνέλευση νὰ δοκιμάσουν νὰ περάσουν με τὰ ὅπλα τους ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν ἐχθρό.

Ἡ "Εξοδος. Γιά νὰ ξεγελάσουν τοὺς ἐχθροὺς οἱ πολιορκημένοι εἰδοποίησαν τὸν Καραϊσκάκη καὶ τοὺς ἄλλους ὁπλαρχηγούς ποὺ ἦταν στὸν Πλάτανο, νὰ χτυπήσουν ἀπὸ πίσω τοὺς Τούρκους. Γιά κακὴ ὅμως τύχη ὁ Καραϊσκάκης ἦταν ἄρρωστος καὶ οἱ ἄλλοι δὲν τολμοῦσαν νὰ ἐνεργήσουν χωρὶς αὐτόν. Μόνο ὁ Κώστας Μπότσαρης με 800 παλικάρια κατέβηκε στὶς 10 Ἀπριλίου, λίγο πρὶν βασιλέψη ὁ ἥλιος στὴν πεδιάδα τοῦ Μεσολογγίου κι' ἔκαμε τὸ συμφωνημένο σύνθημα, ρίχνοντας ἓνα δυνατὸ πυροβολισμὸ. Τὸ σύνθημα ὅμως τὸ κατάλαβαν οἱ Τούρκοι. Κάποιος Βούλγαρος προδότης τοὺς εἶχε εἰπεῖ τὸ σχέδιο καὶ αὐτοὶ εἶχαν ἐτοιμαστῇ. Μάζεψαν ὅσο στρατὸ μπόρεσαν ἐμπρὸς στὸ Μεσολόγγι, ἔστησαν καρτέρι ἀπὸ 500 ἱππεῖς μισὴ ὥρα ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, κι' ἔστειλαν 2000 Ἀρβανίτες καὶ ἀνάγκασαν τὸν Κώστα Μπότσαρη νὰ ὑποχωρήσῃ.

Οἱ πολιορκημένοι δὲν εἶχαν καταλάβει πῶς τὸ σχέδιό τους τὸ ἔμαθαν οἱ Τούρκοι καὶ πῶς ἡ βοήθεια ποὺ περίμεναν δὲ θὰ ἔφτανε. Με τὸ σχέδιο λοιπὸν ποὺ εἶχαν πετάχτηκαν τὰ μεσάνυχτα ὀρμητικὰ ἀπὸ τὰ χαρακώματά τους. Ἦταν ὅλοι-ὅλοι ἐννέα χιλιάδες ἄνθρωποι. Προπορεύονταν τρεῖς χιλιάδες πολεμιστὲς, ἀκολουθοῦσαν οἱ γέροι, τὰ παιδιὰ καὶ οἱ γυναῖκες, κι' ἔκλειναν πάλι τὴ σειρὰ ἄλλοι ἄντρες. Με φοβερὴ ὀρμὴ ἔσπασαν τὰ παλικάρια τὶς ἐχθρικές γραμμές, ἐνῶ τοὺς ἀκολουθοῦσαν οἱ ἀπόλεμοι. "Επειτα ὅμως ἔπεσαν στὸ καρτέρι τῶν ἱππέων καὶ αὐτοὶ ἔσφαξαν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀπολέμους. Τελευταῖα, στὸ Ζυγὸ τοὺς χτύπησαν οἱ Ἀρβανῖτες καὶ αὐτοὶ ἀφάνισαν τοὺς ἥρωες. Ἀπ' ὅλους μόνο 1800 ἄνθρωποι ἔφτασαν στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ καὶ ἀπὸ κεῖ πῆγαν στὸν Πλάτανο. Ἀπὸ τὸν Πλάτανο πῆγαν ἔπειτα στὴν Ἀμφισσα, μὰ καὶ ἐκεῖ πέθαναν ἀπὸ αὐτοὺς πολλοὶ ἀπὸ τὴν κούραση καὶ ἀπὸ τὴν πείνα.

Στὸ ἀναμεταξύ μέσα στὸ Μεσολόγγι ἔγιναν φοβερὲς σκηνές. "Οταν ἔσπασαν τὶς πρῶτες ἐχθρικές γραμμές, μέσα ἀπὸ τοὺς ἀπολέμους ἀκούστηκε μιὰ φωνὴ νὰ λήη δυνατὰ: «Πίσω, πίσω στὰ ὀχυρώματα». Δὲν ξέρεي κανεὶς ποίος πέταξε τὰ φοβερά αὐτὰ λόγια. Τότε οἱ περισσότεροι

απόλεμοι και τὰ παλικάρια πού ἦταν στήν ὀπισθοφυλακή γύρισαν πίσω και ξαναμπήκαν στήν πόλη. Μαζί με αὐτούς ὅμως μπήκαν και οἱ Τοῦρκοι.

Σέ ὅλη τήν ἐρειπωμένη πόλη ἄρχισαν τότε φοβερές συμπλοκές και σφαγές. Ὅλοι οἱ Μεσολογγίτες βρῆκαν θάνατο ἡρωϊκό, και τῶν Τοῦρκων ὅμως οἱ ζημιές ἦταν μεγάλες. Σέ ὅλα τὰ μέρη τοῦ Μεσολογγιοῦ οἱ Ἕλληνες ἔβαζαν φωτιά στίς ἀποθήκες τοῦ μαρτυριοῦ και τινάζονταν στὸν ἀέρα μαζί με τοὺς ἐχθρούς. Συγκινητικὸς εἶναι ὁ ἡρωϊσμός πού ἔδειξε ὁ γέρο-πρόκριτος Χρίστος Καψάλης. Αὐτὸς μάζεψε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἀπολέμους στήν κεντρικὴ ἀποθήκη τοῦ μαρτυριοῦ, και ὅταν μπήκαν πολλοὶ ἐχθροὶ ἀναζητώντας λάφυρα, ὁ Καψάλης ἔβαλε φωτιά ψέλνοντας τὸ «μνήσθητί μου, Κύριε» και τινάχτηκαν ὅλοι στὸν ἀέρα.

Τὸ Μεσολόγγι καταστράφηκε, μὰ ὁ ἡρωϊσμός του εἶχε λαμπρὰ ἀποτελέσματα γιὰ τήν ἐπανάσταση. Ὅλη ἡ πολιτισμένη Εὐρώπη ἔστρεψε τὰ βλέμματά της με συγκίνηση και θαυμασμό στὰ ἐρείπια τοῦ Μεσολογγιοῦ και ὁ ἐνθουσιασμός ξέσπασε ἀκράτητος γιὰ τὸν ἑλληνικὸ ἀγῶνα ἀναγκάζοντας και τίς δισταχτικὲς κυβερνήσεις νὰ ἐπέμβουν γιὰ τήν Ἑλλάδα.

8. Ὁ Κιουταχὴς στὴ Στερεά και ὁ Ἰμπραῖμ στήν Πελοπόννησο.

Με μεγάλη θλίψη και ἐκπληξη ἔμαθαν οἱ Ἕλληνες πὼς ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι. Ἡ κυβέρνηση τοῦ Κουντουριώτη κατηγορήθηκε πὼς ἄφησε ἀβοήθητη τὴν ἱερὴ πόλη νὰ πέση, κι' ἐγινε νέα κυβέρνηση με πρόεδρο τὸ Ζαΐμη.

Πραγματικὰ ἡ θέση τῆς Ἑλλάδας ἦταν πολὺ σοβαρὴ. Ὁ Κιουταχὴς, κυρίαρχος πιά σὲ ὁλόκληρη τὴ Στερεά, ἦρθε στήν Ἀττικὴ και πολιορκίησε τὴν Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Ἰμπραῖμ τὸν ἴδιο καιρὸ γύρισε στήν Πελοπόννησο και ἄρχισε νὰ τὴν καταστρέφει. Ἐσφαζε και αἰχμαλώτιζε τοὺς κατοίκους κι' ἐρήμωνε τὰ χωράφια και τὰ χωριά.

Στὴ δύσκολη ἐκείνη περίσταση ἔσωσαν πάλι τὴν ἐπανάσταση δυὸ ἄνθρωποι. Ὁ Κολοκοτρῶνης στήν Πελοπόννησο και ὁ Καραϊσκάκης στὴ Στερεά. Ὁ Κολοκοτρῶνης ξανάρχισε τὸν κλεφτοπόλεμο με τὸν Ἰμπραῖμ, κυνηγώντας τοὺς Αἰγυπτίους ὅπου τοὺς πετύχαινε. Ὁ Ἰμπραῖμ δυὸ φορές προσπάθησε νὰ μπῇ στὴ Μάνη, νικήθηκε ὅμως ἀπὸ τοὺς Μανιάτες και στὸ τέλος ἀναγκάστηκε νὰ περιορισθῇ στὴ δυτικὴ παραλία τῆς Πελοποννήσου.

9. Πολεμικά κατορθώματα τοῦ Καραϊσκάκη.

Ὁ Καραϊσκάκης ἦταν ἀσθενικός, κοντός καὶ ἀδύνατος, στὸ ἄρρωστο ὅμως καὶ μικρὸ τοῦ σώμα φώλιαζε καρδιά λεονταριοῦ. Ἦταν ἀκόμη ἐνεργητικός καὶ ἐξυπνος πολὺ.

Αὐτός, ἐνῶ σὲ ὅλη τὴν ἐπανάσταση ὡς τώρα δὲν εἶχε κάμει τίποτε τὸ ξεχωριστό, τώρα τὴν ἔσωσε μὲ τὴ μεγάλη του στρατηγικὴ ἱκανότητα. Στὴ γενικὴ ἀπελπισία ὄλων τότε, ὁ Καραϊσκάκης μόνον φύλαξε τὸ θάρρος του καὶ σ' αὐτὸν στήριξε τὶς ἐλπίδες τῆς ἡ κυβέρνηση καὶ τὸν ἐδιώρισε ἀρχιστράτηγον τῆς Στερεᾶς. Ὁ Καραϊσκάκης ἀμέσως μόλις διορίστηκε ἀρχιστράτηγος τὸν Ἰούλιο τοῦ 1826, πῆγε στὴ Σαλαμίνα. Ἐκεῖ συγκεντρώθηκαν 3500 ἄντρες καὶ μαζί μ' αὐτοὺς ὁ Κριεζώτης, ὁ Βάσος, ὁ Πανουριάς καὶ ἕνα σῶμα ταχτικῶν, ὠργανωμένο ἀπὸ ἕνα φιλέλληνα, τὸ Γάλλο συνταγματάρχη Φαβιέρο. Στὴν ἀρχὴ νικήθηκαν αὐτοὶ ἀπὸ τὸ τουρκικὸ ἵππικὸ στὸ Χαϊδάρι (κοντὰ στὸ Δαφνὶ τῆς Ἀττικῆς). Ἐπειτα ὅμως ὁ Κριεζώτης μὲ 500 ἄντρες κατορθώνει νὰ μπῇ στὴν Ἀκρόπολη καὶ νὰ δυναμώσῃ τὴ φρουρά τῆς (τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1826) ποὺ εἶχε χάσει τὸ θάρρος τῆς γιατί σκοτώθηκε ὁ ἀρχηγός τῆς ὁ Γκούρας.

Ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε τότε τὸ σχέδιο νὰ ζωογονήσῃ τὴν ἐπανάσταση στὴ Στερεὰ γιὰ ν' ἀποκλείσῃ τὸν Κιουταχὶ στὴν Ἀττική.

Γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦ αὐτὸν ἀποφάσισε νὰ προσβάλλῃ ὁ ἴδιος τοὺς Τούρκους στὴ Δόμπραινα καὶ ἔστειλε τὸν Κωλέτη ἀπὸ τὴ θάλασσα στὴν Ἀταλάντη. Ὁ Κιουταχὶς ὅμως ἔστειλε στὴν Ἀταλάντη τὸ Μουσταφάμπεη μὲ δυὸ χιλιάδες διαλεχτοὺς Ἀρβανίτες καὶ ὁ Κωλέτης ἀναγκάστηκε νὰ μπῇ πάλι στὰ πλοῖα καὶ νὰ φύγῃ.

Ὁ Καραϊσκάκης πληροφορήθηκε τότε πὼς ὁ Μουσταφάμπεης τραβᾷ γιὰ τὰ Σάλωνα (Ἀμφισσα), καὶ στέλνει προτύτερα τὸ Γαρδικιώτη Γρίβα καὶ πιάνει τὴν Ἀράχοβα. Ὅταν ἔφτασε ἐκεῖ ὁ Μουσταφάμπεης ἀπὸ τὴ Λεβαδεία, προσπάθησε νὰ δώξῃ τοὺς Ἕλληνες, αὐτοὶ ὅμως ἀντιστάθηκαν γενναῖα σὲ ὅλες τὶς προσβολές του.

Αὐτὸ ἔδωσε καιρὸ στὸν Καραϊσκάκη νὰ βάλλῃ σ' ἐνέργεια τὸ σχέδιό του. Πιάνοντας κατάλληλες θέσεις ἔκοψε στοὺς Ἀρβανίτες τὴ συγκοινωνία μὲ τὴν Ἀμφισσα καὶ μὲ τὴ Λεβαδεία. Ἐπειτα χτυπώντας τοὺς ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τοὺς ἀποκλείνει σ' ἕνα λόφο, κοντὰ στὴν Ἀράχοβα, χωρὶς ἀποσκευές καὶ τροφές. Ὁ Μουσταφάμπεης πληγώνεται. Τὸ κρῦο καὶ τὸ χιόνι ἦταν ἀνυπόφορο. Οἱ Ἀρβανίτες λοιπὸν ἀποφάσισαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὶς κλεισοῦρες τοῦ Παρνασσοῦ. Οἱ Ἕλληνες τότε τοὺς ρίχτηκαν μὲ τὰ σπαθιά καὶ τοὺς ἔσφαξαν ὅλους ἐκτὸς ἀπὸ τριακοσίους πού γλίτωσαν (Νοέμβριος 1826).

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

“Υστερ’ ἀπὸ τῆ λαμπρῆ αὐτῇ νίκη καὶ ἄλλη μιὰ ὅμοια στὸ Δίστομο, ὁ Καραϊσκάκης ξαναζωντάνεψε τὴν ἐπανάσταση στὴ Στερεά. “Ὀλη ἡ Στερεὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Βό- νισσα, τὸ Αἰτωλικό, τὸ Μεσολόγγι καὶ τὴ Ναύπακτο, ἔπεσε πάλι στὰ χέρια τῶν Ἑλ- λήνων. Ἀκόμη, ὁ Φα- βιέρος ἔπειτα ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Ἀράχωβας εἶχε κατορθώσει νὰ ἐφοδιάσῃ τὴν Ἀκρό- πολη μὲ μπαρουτι. Εἶχε κατορθώσει δη- λαδὴ μὲ πεντακόσιους ἄντρες, πού καθέννας τοὺς εἶχε στὸν ὦμο του ἓνα σακὶ μπα- ρουτι, νὰ περάσῃ ἀ- νάμεσα ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἀπὸ τὸ μέρος πού εἶναι τὸ θέατρο τοῦ Ἡρώδη τοῦ Ἀττικοῦ ν’ ἀνέβῃ στὴν Ἀκρόπολη.

Εἰκ. 22. Γεώργιος Καραϊσκάκης.

Μ’ ὅλα αὐτὰ ὁ Κιουταχῆς ἐξακολου- θοῦσε νὰ πολιορκῇ τὴν Ἀκρόπολη. Ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Κιουταχῆ ἀνάγκασε τὴν κυβέρνησιν νὰ καλέσῃ τὸν Καραϊσκάκη στὴν Ἀττικὴ. Ὁ Καραϊσκάκης ἦρθε ἀμέσως στὴν Ἀττικὴ, ἔπιασε τὸ Κερατίνι καὶ ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζει στενότερο ἀποκλεισμό τοῦ Κιουταχῆ. Τὸ ἔργο του ὅμως τὸ ματαίωσε ἡ παρέμ- βαση τῶν ξένων.

10. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. Καταστροφὴ τῶν Ἑλλήνων στὸ Φάληρο.

Ἡ νέα ἐθνικὴ συνέλευσις τῆς Τροιζήνας εἶχε ἐκλέξει δυὸ Ἀγγλους, τὸ Τζόρτζ ἀρχιστράτηγο καὶ τὸν Κόχραν ἀρχιναύαρχο, πού εἶχαν διακριθῇ καὶ οἱ δύο ὡς τότε σὲ πολλοὺς πολέμους. Αὐτοὶ πρότειναν νὰ ἐτοιμασθῇ νέος στρατὸς γιὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν Κιουταχῆ, καὶ ἡ κυβέρνησις δέχτηκε.

Ὁ Κόχραν καὶ ὁ Τζόρτζ ἀποβιβάσθηκαν μὲ τὸ νέο στρατὸ στὸ Φάληρο. Στὸν τρόπο ὅμως πού ἔπρεπε νὰ ἐ- νεργήσουν δὲ συμφωνοῦσαν μὲ τὸν Καραϊσκάκη. Ὁ Κα-

ραϊσκάκης ζητούσε νά μὴν κάνουν ἐπίθεση στὸν Κιουταχή, παρὰ τὸν κυκλώσουν, νά τοῦ κόψουν τὶς συγκοινωνίες καὶ μὲ τὴν πείνα νά τὸν ἀναγκάσουν νά παραδοθῇ. Οἱ "Αγγλοὶ ὅμως ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἐπιμέναν ἀντίθετα νά κάμουν ἀμέσως τὴν ἐπίθεση. Ὁ Καραϊσκάκης ἀναγκάστηκε στὸ τέλος νά ὑποχωρήσῃ.

"Εδῶξαν λοιπὸν τοὺς Τούρκους ἀπ' ὅλες τὶς ὀχυρὲς θέσεις ποὺ κρατοῦσαν ἀπὸ τὸ Κερατσίνι ὡς τὸ Φάληρο, καὶ ὥρισαν νά γίνῃ ἡ ἐπίθεση στίς 23 Ἀπριλίου. Τὴν παραμονὴ ὅμως τῆς ἡμέρας αὐτῆς βρῆκε τοὺς "Ελληνες μεγάλη συμφορά. Χάθηκε ἑξαφνα ὁ Καραϊσκάκης χωρὶς νά τὸ περιμένη κανεῖς. Τὴν ἡμέρα ἐκείνη εἶχε ἀπαγορευτὴ αὐστηρὰ στοὺς στρατιῶτες νά κάμουν συμπλοκὴ μὲ τοὺς Τούρκους. Μερικοὶ ὅμως Κρητικοὶ καὶ Ὑδραῖοι μεθυσμένοι πιάτηκαν μ' ἓνα ἀπόσπασμα τουρκικοῦ ἱππικοῦ. Ὁ Καραϊσκάκης ἔτυχε ἐκείνη τὴν ἡμέρα νά κοιτεται ἄρρωστος μὲ δυνατό πυρετό. Ἀκουσε τοὺς πυροβολισμοὺς, πετάχτηκε ἔξω ἀπὸ τὴ σκηνή του καὶ βλέποντας τοὺς "Ελληνες νά φεύγουν πηδᾷ ἀμέσως στὸ ἄλογό του. Μὲ τὸ γιαταγάνι στὸ χέρι ρίχνεται μὲ ὄρους βρῆκε γύρω του στοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἀναγκάζει νά ὑποχωρήσουν στὰ ὀχυρώματά τους. Μὲ τὴν ἑξαψη ὅμως τοῦ πυρετοῦ φαίνεται πὼς τοῦ ἔλειψε ἡ ουνηθισμένη του φρόνηση καὶ προχώρησε περισσότερο ἀπὸ ὅσο ἔπρεπε. Τότε μιὰ σφαῖρα ἀπὸ Τοῦρκο ἱππὰς τὸν βρίσκει στὴν κοιλιά. Οἱ γύρω του τὸν ἐσήκωσαν ἀμέσως καὶ τὸν ἔφεραν στὸ πλοῖο τοῦ Τζόρτζ. Ὁ γιατρὸς προσπάθησε νά τοῦ κρύψῃ τὸν κίντυνο ποὺ ἔτρεχε ἡ ζωὴ του, μὰ ὁ Καραϊσκάκης κατάλαβε πὼς λίγες ὥρες τοῦ ἔμειναν νά ζήσῃ, καὶ ἄφησε τὶς τελευταῖες του παραγγέλεις. Παράγγειλε στοὺς παλιούς του συναγωνιστὰς νά τὸν θάψουν στὴ Σαλαμίνα καὶ προπάντων νά μὴν ὑποχωρήσουν. Στίς 4 τὸ πρωὶ πέθανε ὁ ἥρωας καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἐγίνε ἡ κηδεῖα του στὴ Σαλαμίνα.

"Η λύπη καὶ ἡ ἀπελπισία τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ δὲ λέγεται. Προσπαθοῦσε ὁ Τζόρτζ νά παρηγορήσῃ τοὺς "Ελληνες, λέγοντας πὼς αὐτὸς θὰ τοὺς ὀδηγήσῃ στὴ μάχη, μὰ τοῦ κάκου. Τὴν πεποίθησιν ποὺ εἶχαν στὸν Καραϊσκάκη δὲνμποροῦσαν πιά νά τὴν ἔχουν σὲ κανένα, καὶ ὅσα ἔγιναν ὕστερα ἔδειξαν πὼς οἱ στρατιῶτες εἶχαν δίκιο.

"Η ἐπίθεση ἔτσι ἀναβλήθηκε μιὰ μέρα καὶ ἄρχισε τὴ νύχτα τῆς 23 πρὸς τὶς 24 Ἀπριλίου. Οἱ "Αγγλοὶ ὅμως στρατηγοὶ τόσο κακὰ τὴν εἶχαν κανονίσει, ὥστε δὲμποροῦσε παρὰ νά γίνῃ ἡ καταστροφή. Χωρὶς σχέδιο καὶ χωρὶς καμμιὰ τάξη οἱ "Ελληνες διετάχθησαν νά προχωρήσουν ἀπὸ τὸ Φάληρο καὶ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ πρὸς τὴν Ἀθήνα. Ὁ Κόχραν καὶ ὁ Τζόρτζ ἔμειναν στὰ πλοῖα τους. Οἱ Τοῦρκοι ρίχτηκαν στοὺς "Ελληνες καὶ τοὺς ἐξόντωσαν πέρα πέρα.

Τὸ λάθος τοῦ Κόχραν καὶ τοῦ Τζόρτζ ἔδωσε στὸν Κι-
ουταχὴ ἕναν εὐκολο θρίαμβο καὶ στοὺς Ἕλληνες μιὰ ἀνε-
πανόρθωτη συμφορά. Ὑστερα ἀπὸ τὴν καταστροφή τὸ ἑλ-
ληνικὸ στρατόπεδο διαλύθηκε καὶ ἡ Ἀκρόπολις παραδό-
θηκε μὲ τὴ συμφωνία νὰ βγοῦν οἱ πολιορκημένοι καὶ νὰ
πᾶνε ὅπου θέλουν μὲ τὰ ὅπλα τους καὶ τὶς ἀποσκευές
τους.

Μὲ τὴν Ἀκρόπολις ὅμως ποὺ ἔπεσε, ἔσβησε ὁλότελα ἡ
ἐπανάσταση στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Το ἔργο τοῦ Καραϊ-
σκάκη χάθηκε ἀπὸ ἕνα λάθος καὶ ἡ ἐπανάσταση περιορι-
ζόταν τώρα στὴν ἀνατολικὴ γωνία τῆς Πελοποννήσου. Καὶ
τὸ χειρότερο, ἄρχισαν πάλι τὰ μαλώματα καὶ οἱ ἐμφύλιοι
χωρισμοί. Στὴ δύσκολη ἐκείνη περίστασις ἔσωσαν τὴν Ἑλ-
λάδα οἱ εὐρωπαϊκὲς δυνάμεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄.

ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ (1827-1832)

1. Ἡ πολιτικὴ τῶν Δυνάμεων ὡς τὰ 1827.

Οἱ κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης δὲν εἶδαν στὴν ἀρχὴ μὲ
συμπάθεια τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση. Ἰσία Ἰσία μάλιστα
τῆς ἔδειξαν πολλὴ δυσμένεια.

Ἡ Αὐστρία πάντοτε ἐχθρευόταν τὴν Ἑλλάδα. Ἐχον-
τας ἡ Ἰδια ὑποδουλωμένους λαοὺς δὲν ἤθελε νὰ ἐπανα-
στατοῦν οἱ ὑπόδουλοι.

Ἡ Γαλλία, ὕστερ' ἀπὸ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση, εἶχε
γίνει μοναρχικὴ καὶ ἀκολουθοῦσε τὴν Αὐστρία.

Ἡ Ἀγγλία πάλι, νομίζοντας πὼς ἡ ἐπανάσταση εἶχε
ὑποκινηθῇ ἀπὸ τὴ Ρωσία γιὰ δική της ὠφέλεια, ἦταν φιλό-
τουρκη.

Ἡ Ρωσία τέλος, ἂν καὶ συμπαθοῦσε τοὺς Ἕλληνες
σὰν ὁμόδοξους στὴ θρησκεία, ὅμως γιὰ νὰ μὴν τὴν ὑπο-
ψιαστοῦν οἱ ἄλλες δυνάμεις, πὼς αὐτὴ ὑποκίνησε τὴν
ἐπανάσταση, ἀποδοκίμασε τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντη. Ὁ
φόνος ἔπειτα τοῦ Πατριάρχου καὶ οἱ σφαγὲς τῶν χριστι-
ανῶν ἔκαμαν τὴ Ρωσία ν' ἀλλάξῃ καὶ νὰ κόψῃ κάθε σχέση
τῆς μὲ τὴν Τουρκία. Ἐπειδὴ ὅμως φοβόταν τὶς ἄλλες ду-
νάμεις, δὲν τολμοῦσε ὁ τσάρος νὰ κηρύξῃ πόλεμο τῆς
Τουρκίας.

Ἐπρεπε οἱ Ἕλληνες νὰ κάμουν τὰ μεγάλα ἐκεῖνα

κατορθώματα, ἔπρεπε νὰ δείξη ἡ ἐπανάσταση τέτοια ἀντοχή σὲ ὅλες τὶς ἐπιθέσεις τῆς Τουρκίας, ἔπρεπε νὰ δυναμώσῃ τόσο πολὺ ὁ φιλελληνισμὸς στὴν Ἀγγλία γιὰ ν' ἀλλάξῃ ἐπὶ τέλους καὶ ἡ διάθεση τοῦ ἀγγλικοῦ κράτους. Γιὰ καλὴ τύχη στὴν Ἀγγλία εἶχε γινεὶ τότε πρωθυπουργὸς ὁ φιλέλληνας Κάνινγκ καὶ στὴ Ρωσία πάλι πέθανε ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἔγινε τσάρος ὁ ἀδελφὸς του Νικόλαος τολμηρότερος ἀπὸ ἐκεῖνον.

Ὑπογράφηκε λοιπὸν τότε (τὸ Μάρτιο τοῦ 1826) συμφωνία μυστικὴ Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας νὰ μεσολαβήσουν γιὰ νὰ ἰδρυθῇ κράτος ἐλληνικόν. Στὴ συμφωνία αὕτῃ ἐνώθηκε σὲ λίγο καὶ ἡ Γαλλία, γιὰτὶ παρασύρθηκε ἀπὸ τὸ φιλελληνισμό, καὶ ἔτσι ἔγινε ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου στὰ 1827. Ἀφοῦ ἔκαμαν τὴ συνθήκη αὕτῃ οἱ τρεῖς δυνάμεις, ἔδωσαν διαταγὴ στοὺς ναυάρχους τῶν στόλων τους στὴ Μεσόγειο νὰ ἐπιβάλουν καὶ στὰ δύο μέρη ἀνακωχή.

2. Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου.

Οἱ Ἕλληνες δέχτηκαν τὴν ἀνακωχὴ ἀμέσως, ὅχι ὅμως καὶ οἱ Τοῦρκοι. Οἱ ναῦαρχοι Κόδριγκτον τῆς Ἀγγλίας καὶ Δεριγνὺ τῆς Γαλλίας ἔφτασαν μὲ τοὺς στόλους των στὴν Πύλο καὶ ζήτησαν ἀπὸ τὸν Ἰμπραῖμ νὰ σταματήσῃ τὶς ἐχθροπραξίες. Ὁ Ἰμπραῖμ τὸ ὑποσχέθηκε ὥσπου νὰ λάβῃ ὁδηγίες ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Καὶ ἦταν καιρὸς νὰ γίνῃ αὐτό, γιὰτὶ ὁ Ἰμπραῖμ εἶχε λάβει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, νέες μεγάλες βοήθειες καὶ ἐτοιμαζόταν νὰ χτυπήσῃ τὴν Ὑδρα.

Οἱ δύο ναῦαρχοι ἀφοῦ πῆραν τὴν ὑπόσχεση τοῦ Ἰμπραῖμ, τραβήχτηκαν μὲ τοὺς στόλους των καὶ πῆγαν ὁ Δεριγνὺ στὰ Ἐλαφονήσια καὶ ὁ Κόδριγκτον στὴ Ζάκυνθο.

Ἀπὸ τὴ μεσολάβηση αὕτῃ οἱ Ἕλληνες πῆραν θάρρος. Ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶχαν δεχτῇ τὴν ἀνακωχή, ἡ Πύλη ὅμως δὲν τὴν εἶχε δεχτῇ ἀκόμη, ἦταν ἐλεύθεροι στίς ἐνέργειάς τους. Ἀποφάσισαν λοιπὸν νὰ ἀπλώσουν τὴν ἐπανάσταση. Ὁ Τζορτζ πῆγε μὲ στρατὸ στὴ δυτικὴ Ἑλλάδα καὶ ὁ Ἀγγλος πλοίαρχος Ἀστιγξ μὲ τὸ ἀτμόπλοιο «Καρτερία» καὶ πέντε ἄλλα πλοῖα κατὰστρεψε στὸ λιμάνι τῆς Ἰτέας τουρκικὸ στόλο ἀπὸ ἑπτὰ μεγάλα καράβια*.

Αὐτὸ ἔκαμε τὸν Ἰμπραῖμ νὰ θυμώσῃ φοβερά. Προ-

* Μὲ χρήματα τοῦ ἀγγλικοῦ δανείου εἶχε γίνεῃ ἓνα ἀτμόπλοιο, τὸ πρῶτο πολεμικὸ βαπόρι ποὺ κατασκευάστηκε, μὲ τ' ὠραῖο ὄνομα «Καρτερία» καθὼς καὶ ἓνα μεγάλο καράβι ἢ «Ἑλλάς» μὲ 64 κανόνια. Τὰ πλοῖα αὐτὰ ἔφτασαν στὴν Ἑλλάδα στίς ἀρχὰς τοῦ 1827. Κυβερνήτες διωρίστηκαν τῆς «Καρτερίας» ὁ φιλέλληνας Ἀγγλος ναύαρχος Ἀστιγξ καὶ τῆς «Ἑλλάδας» ὁ ναύαρχος Μιαούλης.

σπάθησε νά πάη με μερικά πλοῖα νά τιμωρήσῃ τὸν "Αγ-
γλο πλοίαρχο, μὰ ὁ Κόδρικτον τὸν ἐμπόδισε. "Αρχισε λοι-
πὸν νά καταστρέφῃ καὶ νά ἐρημώνῃ τὴ Μεσσηνία, τὴν
"Αρκαδία καὶ τὴν Λακωνία. Στὸ ἀναμεταξύ πῆγε καὶ ὁ
γαλλικὸς στόλος στὴ Ζάκυνθο κι' ἔφτασε καὶ ὁ ρωσικὸς
μὲ τὸ ναύαρχο "Εὐδεν.

Οἱ τρεῖς ναύαρχοι ἔκαμαν συμβούλιο καὶ συμφώνη-
σαν πῶς δὲν πρέπει νά ἀνεχτοῦν περισσότερο τὴν κακοπι-
στία τοῦ "Ιμπραῖμ. Τράβηξαν λοιπὸν με τοὺς στόλους
των (27 πολεμικὰ πλοῖα) στὸ λιμάνι τοῦ Ναυαρίνου, γιὰ
νά ζητήσουν ἀπὸ τὸν "Ιμπραῖμ νά φύγῃ με τὸ στρατό του
ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Δὲν εἶχαν ὅμως ἀκόμη προφτάσει
οἱ στόλοι τῶν συμμάχων νά τακτοποιηθοῦν μέσα στὸ λι-
μάνι καὶ οἱ Τοῦρκοι περήφανοι γιὰ τὴν ὑπεροχὴ τοῦ στό-
λου των, ποὺ εἶχε 82 πολεμικὰ, πυροβόλησαν μιὰ βάρκα
ἀγγλική.

"Ο Κόδρικτον ἔδωσε ἀμέσως τὸ σύνθημα τῆς μάχης.
Σὲ τέσσερις ὥρες μέσα ἀπὸ τὰ 120 πολεμικὰ καὶ φορτη-
γὰ πλοῖα τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου δὲν ἀπόμειναν
παρὰ μόνο 20 μικρά.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου ἦταν
μεγάλο. Οἱ πρέσβεις τῶν δυνάμεων, ἀπὸ τὴ θρασύτητα
ποὺ ἔδειχναν οἱ Τοῦρκοι, ἀναγκάστηκαν νά φύγουν ἀπὸ
τὴν Πόλῃ. "Η Ρωσία κήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας καὶ
ὁ ρωσικὸς στρατὸς μπῆκε στὴν Τουρκία. Οἱ στόλοι τῶν
τριῶν δυνάμεων ἀποκλείονοντας τὴν Πελοπόννησο, ἔκοψαν
κάθε συγκοινωνία τοῦ "Ιμπραῖμ με τὴν Αἴγυπτο καὶ ἡ
Γαλλία ἔστειλε 14 χιλιάδες στρατὸ με τὸ στρατηγὸ Μαι-
ζόν, ποὺ ἀνάγκασε τὸν "Ιμπραῖμ ν' ἀδιάσῃ τὴν Πελοπόν-
νησο καὶ νά φύγῃ στὴν Αἴγυπτο.

3. "Ο "Ιωάννης Καποδίστριας.

"Η ἐθνικὴ συνέλευσις τῆς Τροιζήνας γιὰ νά σταματή-
σῃ ὁ ἐμφύλιος σπαραγμὸς ψήφισε κυβερνήτῃ τῆς "Ελλά-
δας τὸν "Ιωάννη Καποδίστρια. "Απὸ τὸν καιρὸ ποὺ ἄρχισε
ἡ ἐπανάστασις, ὁ "Ιωάννης Καποδίστριας εἶχε προσπαθήσῃ
νά πείσῃ τὸν τσάρο νά πάη με τὸ μέρος τῶν "Ελλήνων
χωρὶς νὰ τὸ κατορθώσῃ. Γι' αὐτὸ στὰ 1822 παρατῆθηκε
ἀπὸ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας καὶ ἔμενε στὴν
"Ελβετία. "Εκεῖ ἐξάκολούθησε καὶ ἰδιώτης ποὺ ἦταν νά ἐρ-
γάζεται γιὰ τὸν ἐλληνικὸ ἀγῶνα.

"Αμα ἔμαθε πῶς τὸν ψήφησαν κυβερνήτῃ, δὲν ἤρθε
ἀμέσως στὴν "Ελλάδα. Ταξίδεψε πρῶτα στὶς πρωτεύου-
σες τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν γιὰ νά καταλάβῃ τί διάθεσις
εἶχαν γιὰ τὴν πατρίδα του, κι' ἔπειτα στὶς 6 "Ιανουαρίου
1828, ἔφτασε με πλοῖο στὸ Ναύπλιο.

Ἡ Ἑλλάδα ἦταν τότε σ' ἐλλεινὴ κατάστασιν. Ἡ Στερεὰ ἐρημωμένη ἦταν ἀκόμη στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Ἡ Πελοπόννησος ἦταν καὶ αὐτὴ καταστραμμένη καὶ τὰ δύο τρίτα τῆς χώρας τὰ κρατοῦσαν ἀκόμη Αἰγύπτιοι. Τὰ νησιά βρίσκονταν σὲ φτώχεια φοβερή. Ὁ λαὸς καὶ πρὸ πάντων οἱ γεωργοὶ ἦταν ἀπελπισμένοι. Τριάντα ὡς σαράντα χιλιάδες στρατιῶτες καὶ ναῦτες δὲν εἶχαν οὔτε ψωμί. "Ἐτσι

Εἰκ. 23. Ἰωάννης Καποδίστριας.

ἀναγκάζονταν γιὰ νὰ ζήσουν νὰ καταφύγουν στὴ ληστεία καὶ τὴν πειρατεία. Παντοῦ βασιλεὺς αὐθαίρεσις καὶ ἀναρχία. Τὸ δημόσιο ταμεῖο ἦταν ὀλότελα ἄδειο. Καὶ ἐνῶ ἡ κατάστασις ἦταν τόσο ἀπελπιστικὴ, ὁ κυβερνήτης δὲν εἶχε στὰ χέρια του παρὰ μόνο 600 χιλιάδες φράγκα ἀπὸ ἐράνους τῶν ὁμογενῶν τῆς Ρωσίας.

Καὶ ὅμως ὁ γενναῖος ἐκεῖνος ἄνθρωπος δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Εἶχε μεγάλη φιλοπατρία, πολιτικὴ ἱκανότητα καὶ ἄλλες ἀρετὲς προσωπικές. Ἦταν γλυκὸς στοὺς τρόπους του καὶ σύμφωνα μὲ τὴ χρηματικὴ ἀθλιότητα τοῦ λαοῦ ζοῦσε μιὰ ζωὴ ἀπλὴ καὶ ἐγκρατεστάτη. Ἦταν φειδωλὸς μὰ καὶ σπλαχνικὸς καὶ ἀφιλοκερδής. Ἀκόμη ἦταν ἐργατικὸς πολὺ καὶ θρησκός. Μὲ τίς ἀρετὲς αὐτὲς ἀπόχτησε ἀμέσως τὸ σεβασμὸ στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ.

Τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Κράτους ἄρχισε ἀπὸ τὰ οἰκονο-

μικά. Ίδρυσε τράπεζα πού ἔβγαλε χαρτονομίσματα, ἔκοψε ἀσημένια καί χαλκὰ νομίσματα, ταχτοποίησε τὰ ἔσοδα τοῦ κράτους καί κατώρθωσε νά πάρη ἀπό τίς δυνάμεις δάνεια. Μαζί διοργάνωσε καί τὰ στρατιωτικά. Μοίρασε τὸ στρατὸ σὲ χιλιαρχίες καί ὥρισε νά πληρώνεται ὁ μισθὸς τῶν στρατιωτῶν ἀπὸ τὴν κυβέρνησι καί ὅχι ὅπως πρὶν ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς των. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπον θὰ ἔλειπαν οἱ καταχρήσεις τῶν ἀρχηγῶν, καί οἱ στρατιῶτες θὰ καταλάβαιναν πὼς δὲν ἀνήκουν στὸν ἀρχηγὸ παρὰ στὸ ἔθνος. Ἐπειτα ὁ Καποδίστριας φρόνισε γιὰ τὴν παιδεία τοῦ λαοῦ. Ἐκαμε πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα, ὀρφανοτροφεῖο καί διδασκαλεῖο στὴν Αἴγινα, στρατιωτικὴ σχολὴ κοντὰ στὸ Ναύπλιο, ἱερατικὴ στὸν Πόρο καί γεωργικὴ στὴν Τίρυνθα.

Προπάντων ὅμως ἀπασχόλησε τὸν Καποδίστρια τὸ ζήτημα, πὼς νά μεγαλώσῃ τὰ ὅρια τοῦ κράτους.

4. Οἱ Τούρκοι φεύγουν ἀπὸ τὴ Στερεά. Ἡ μάχη τῆς Πέτρας.

Ὁ Καποδίστριας ἤθελε νά μεγαλώσῃ τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδας, γιατί ἔβλεπε πὼς αὐτὸ θὰ εἶχε μεγάλη ἐπίδραση στὶς ἀποφάσεις τῆς Εὐρώπης.

Καθὼς εἶδαμε ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο εἶχε διώξει τοὺς ἐχθροὺς ὁ γαλλικὸς στρατός. Ἐπρεπε ὅμως νά φύγουν καί ἀπὸ τὴ Στερεά. Στὴ δυτικὴ Ἑλλάδα, πρὶν ἀπὸ τὴν ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, εἶχε πάει ὁ Τζὸρτζ καὶ προσπαθοῦσε νά πάρῃ πίσω τὸ Μεσολόγγι. Ὁ Καποδίστριας τώρα ἔστειλε στὴν Ἀνατολικὴ Ἑλλάδα τὸ Δημήτριο Ὑψηλάντη μὲ 8000 στρατιῶτες. Ὁ Τζὸρτζ στὴ δυτικὴ καὶ ὁ Ὑψηλάντης στὴν ἀνατολικὴ Ἑλλάδα κατώρθωσαν σιγὰ σιγὰ νά διώξουν τοὺς Τούρκους ἀπ' ὅλη τὴ Στερεά. Δὲν ἔμεινε στὰ χέρια τῶν Τούρκων παρὰ ἡ Ἀκρόπολις τῶν Ἀθηνῶν. Στὶς 12 Σεπτεμβρίου 1829 ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης πολέμησε μὲ τοὺς Τούρκους στὴν Πέτρα τῆς Βοιωτίας καί τοὺς νίκησε. Αὐτὴ ἦταν ἡ στερνὴ μάχη. Τώρα πιά ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδας κρεμόταν ἀπὸ τὴ διπλωματία.

5. Ἀναγνwrίζεται ἡ Ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία.

Ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ρωσσία, καὶ ἀφοῦ ἄρχισε ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος, δὲ σταμάτησαν τίς διαπραγματεύσεις γιὰ τὸ ἑλληνικὸ ζήτημα. Ἐπειτα ἀπὸ πολλὰς συνεννοήσεις ἀποφάσισαν νά κάμουν τὴν Ἑλλάδα ἡγεμονία ὑποτελεῖ, μὲ κληρονομικὸ ἡγεμόνα χριστιανό.

Τὸν ἡγεμόνα αὐτὸν συμφώνησαν νὰ τὸν ἀναζητήσουν στὶς ἄλλες βασιλικὲς οἰκογένειες τῆς Εὐρώπης, ὅχι ὅμως στὶς δυναστείες τῶν τριῶν δυνάμεων. Τὰ βόρεια σύνορα τοῦ κράτους ὠρίζονταν ἀπὸ τὸν Παγασητικὸ ὡς τὸν Ἀμβρακικὸ κόλπο, καὶ μαζὶ μὲ τὸ κράτος θὰ πῆγαιναν καὶ ἡ Εὐβοία καὶ τὰ νησιὰ τῶν Κυκλάδων.

Ἡ Τουρκία στὴν ἀρχὴ δὲ δεχόταν, ὅταν νικῆθηκε ὅμως ἀπὸ τὴ Ρωσία ἀναγκάστηκε νὰ δεχτῇ. Τότε μὲ τὴν ἐπέμβαση τῆς Ἀγγλίας ἡ Ἑλλάδα ἐγίνε κράτος ἀνεξάρτητο, περιωρίζονταν ὅμως τὰ βόρεια τῆς σύνορα στὴ γραμμὴ ποὺ εἶναι ἀνάμεσα στὶς ἐκβολὲς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τοῦ Ἀχελώου.

Ἡγεμόνα τοῦ νέου κράτους διάλεξαν οἱ δυνάμεις τὸν πρίγκηπα τοῦ Κοβούργου Λεοπόλδο, ποὺ ἐγίνε ὕστερα βασιλεὺς τοῦ Βελγίου. Ὁ Λεοπόλδος στὴν ἀρχὴ δέχτηκε. Ὅταν ὅμως ἔλαβε ἔπειτα γράμματα τοῦ Καποδίστρια καὶ ἔμαθε τὴν πραγματικὴν κατάστασιν ποὺ βρισκόταν ἡ χώρα καὶ τὴ δυσαρέσκεια τῶν Ἑλλήνων, γιατί δὲν ἦταν μέσα στὸ κράτος τοὺς ἡ Ἀκαρνανία, ἡ Σάμος καὶ ἡ Κρήτη, παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ θρόνο τῆς Ἑλλάδας.

6. Ἡ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια.

Μὲ ὅλη τὴ φιλοπατρία ποὺ εἶχε ὁ Καποδίστριας καὶ μὲ ὅλη τὴ διάθεση νὰ ἐργαστῇ γιὰ τὴν Ἑλλάδα, βρῆκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μεγάλη ἀντίστασιν.

Ὁ Καποδίστριας καθὼς εἶχε ὑπηρετήσῃ τόσα χρόνια στὴ Ρωσία εἶχε φρονήματα μοναρχικά. Πίστευε πὼς δημοκρατικὸ πολίτευμα δὲν ἦταν ἀκόμη κατάλληλο γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ λοιπὸν ἀνάγκασε τὴ βουλὴ νὰ παραιτηθῇ καὶ κυβερνοῦσε μόνος του σὰν ἀπόλυτος κύριος. Ἀκόμη κατάργησε τὸ κοινοτικὸ σύστημα καὶ διαίρεσε τὸ κράτος σ' ἐπαρχίες μ' ἐπάρχους ποὺ τοὺς διώριζε ὁ ἴδιος.

Οἱ πρόκριτοι ὅμως, ποὺ τόσα χρόνια εἶχαν ἀγωνισθῇ καὶ εἶχαν προσφέρει ὅλα γιὰ νὰ ἐλευθερωθῇ ἡ πατρίδα τοὺς, δυσαρεστήθηκαν μὲ τὸν Καποδίστρια. Ὅχι μόνον ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὴν ἐξουσία, παρὰ ἔχασαν καὶ ἀπὸ τὰ προνόμια ποὺ εἶχαν τὸν καιρὸ τῆς σκλαβιάς. Ἐπειτα δὲν ἔπαιρναν καὶ καμμιά χρηματικὴ ἀνακούφιση γιὰ τίς θυσίες ποὺ εἶχαν προσφέρει.

Ἡ δυσαρέσκεια αὐτὴ αὖξηση, ὅταν ἔμαθαν οἱ Ἕλληνες πὼς ἐξ αἰτίας τοῦ Καποδίστρια παραιτήθηκε ἀπὸ τὸ θρόνον ὁ Λεοπόλδος. Νόμισαν πὼς τὸ ἔκαμε ὁ Καποδίστριας γιὰ νὰ μείνῃ ἰσόβιος κυβερνήτης.

Ἀπὸ τὴ δυσαρέσκεια αὐτὴ δημιουργήθηκε μεγάλη ἀντιπολίτευση, ποὺ στὸ τέλος ξέσπασε σ' ἐπανάστασιν. Ἡ Ὑδρα καὶ ἡ Μάνη σηκώθηκαν. Τότε ὁ Καποδίστριας πρό-

σταξε νά φυλακίσουν τόν Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, πού ἔμεινε στό Ναύπλιο, γιατί τάχα αὐτός ἦταν αἷτιος γιά τήν ἐπανάσταση τῆς Μάνης. Ὁ οἰκογένεια τῶν Μαυρομιχαλαίων θεώρησε αὐτό προσωπική της προσβολή. Ὁ ἀδερφός τοῦ Πετρόμπεη Κωνσταντῖνος καί ὁ γιός του Γεώργιος, παραφύλαξαν τήν ὥρα τῆς λειτουργίας ἔξω ἀπό τόν ἅγιο Σπυρίδωνα, στό Ναύπλιο, καί μόλις παρουσιάστηκε ὁ κυβερνήτης, τόν πυροβόλησαν. Ὁ Καποδίστριας ἔπεσε νεκρός (27 Σεπτεμβρίου 1831).

7. Ἰδρύεται τὸ ἐλληνικὸ βασίλειο.

Ἐνδεκάμηνος ἀπὸ τῆς δολοφονίας τοῦ Καποδίστριας ἄρχισε στήν Ἑλλάδα ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Ἡ ἀναρχία πού ἀπλώθηκε τότε στήν Ἑλλάδα ἀνάγκασε τίς τρεῖς δυνάμεις νά φροντίσουν μὲ περισσότερη δραστηριότητα γιά τὸ ζήτημά της, καί ἐπειδὴ ἅμα παραιτήθηκε ὁ Λεοπόλδος ἦταν δύσκολο νά βροῦν ἄλλον ἡγεμόνα, ἀποφάσισαν ν' ἀλλάξουν τὴν ἀπόφασή τους. Ἐκαμαν τὴν Ἑλλάδα βασίλειο, μὲ σύνορα τῇ γραμμῇ πού ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Βόλο καί τελειώνει στήν Ἄρτα καί πρόσφεραν τὸ θρόνο τῆς Ἑλλάδας στὸ δευτερότοκο γιὸ τοῦ βασιλέα τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου, τὸν Ὅθωνα, 17 χρονῶν τότε. Μιὰ συνθήκη τοῦ Λουδοβίκου καί τῶν τριῶν δυνάμεων ὥρισε μὲ ποιὸς ὄρους θὰ γινόταν βασιλέας ὁ γιός του. Θὰ ἦταν ἀνεξαρτητος κληρονομικὸς μονάρχης, καί ὅσο νά γίνη ἐνῆλικος θὰ κυβερνοῦσαν τὴ χώρα τρεῖς ἀντιβασιλεῖς πού θὰ τοὺς δῶριζε ὁ πατέρας του. Οἱ δυνάμεις ἀκόμη ὑποσχέθηκαν νά ἐγγυηθοῦν γιά δάνειο 2.400.000 λιρῶν.

Ἡ Σάμος καί ἡ Κρήτη ἔμειναν ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους. Τῇ Σάμῳ τὴν ἔκαμαν ὑποτελεῖ χριστιανικὴ ἡγεμονία, ἡ Κρήτη ὅμως δόθηκε στὸ Μεχμέτ Ἀλῆ πασά τῆς Αἰγύπτου μὲ μερικὰ προνόμια.

Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Ὅθωνα στήν Ἑλλάδα, στίς 25 Ἰανουαρίου, ἔβαλε τέλος στήν ἀναρχία. Ὁ ἐλληνικὸς λαὸς τὸν ἐδέχτηκε μὲ ἐνθουσιασμὸ σὰ σωτῆρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'.

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ

1. Ἡ ἀντιβασιλεία.

Ὅταν βγήκε στο Νάυπλιο ὁ Ὀθωνας, ἡ χαρὰ ἦταν γενικὴ σὲ ὅλους τοὺς Ἑλλήνες. Εἶχαν τὴν ἐλπίδα πὼς ἡ χώρα ἔπειτα ἀπὸ τὶς ἐμφύλιες ταραχὲς θὰ εὑρίσκε ἐπὶ τέλους τὴν ἡσυχίαν της. Ἀλλὰ οἱ ἄντρες ποὺ ἐγιναν ἀντιβασιλεῖς δὲν ἦταν κατάλληλοι. Αὐτοὶ ἦταν ὁ ἄλλοτε ὑπουργὸς τῆς Βαυαρίας Ἀρμανσμπεργ, ὁ καθηγητὴς τῆς νομικῆς Μάουερ καὶ ὁ στρατηγὸς Ἐυδεκ.

Δὲν ἤξευραν καλὰ τὴ χώρα καὶ γι' αὐτὸ ἔκαμαν λάθη πολλὰ. Τὸ πρῶτο τοὺς λάθος ἦταν στο ζήτημα τῶν πολιμιστῶν. Οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἀγωνιστῇ δέκα χρόνια γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδας τους. Ἐπειτα ἀπὸ τόσον καιρὸ εἶχαν χάσει πιά τὴ συνήθειαν νὰ ἐργάζωνται καὶ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς, καθὼς οἱ Σουλιῶτες, οἱ Κρητικοί, οἱ Μακεδόνες, οἱ Θεσσαλοὶ δὲν εἶχαν ποῦ νὰ ἐργαστοῦν, γιατί οἱ πατρίδες τους δὲν εἶχαν ἐλευθερωθῇ. Τὸ φυσικὸ ἦταν νὰ τοὺς δώσουν ἓνα μισθὸ καὶ νὰ τοὺς κρατήσουν στο στρατό. Ἀντὶ νὰ κάμῃ ὅμως ἡ ἀντιβασιλεία αὐτὸ, καταρτίζει τάγματα καὶ συντάγματα ἀπὸ Βαυαρούς, καὶ τοὺς Ἑλλήνες ἀγωνιστὲς τοὺς διαλύει. Τότε οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς ἀναγκάστηκαν νὰ γίνουν ληστὲς στὰ βουνά.

Τὸ δεύτερο λάθος τῆς ἀντιβασιλείας ἦταν ὅτι χωρὶς νὰ κοιτάξουν καθόλου τὸ χαρακτηρὰ τῶν Ἑλλήνων, χωρὶς νὰ ρίξουν καμιὰ ματιά στο πὼς εἶχε διοικηθῇ τὸ ἔθνος ἀπὸ τὸ εἰκοσιένα, ὥρισαν γιὰ πολιτεῖα τοῦ ἐλληνικοῦ κράτους τὴν ἀπόλυτη μοναρχίαν. Σύμφωνα μὲ αὐτὴ ὁ βασιλεὺς εἶχε στὰ χέρια του ὅλη τὴν ἐξουσία καὶ ἔκανε αὐτὸς ὅ,τι ἤθελε. Καὶ δὲ φθάνει αὐτό, παρὰ ὅπως ὁ Καποδίστριας, δὲ σεβάστηκαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν κοινοτήτων. Μοίρασαν τὸ βασίλειο σὲ νομοὺς, ἐπαρχίες καὶ δήμους, ποὺ διοικητὲς τοὺς διώριζε ὁ βασιλεὺς ὅποιους ἤθελε.

Καὶ γιὰ τὰ δικαστήρια καὶ γιὰ τὰ σχολεῖα ἔκαμε πολλὰ λάθη ἡ ἀντιβασιλεία. Δὲν πρόσεξε ποιὲς ἦταν οἱ ἀνάγκες τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ, παρὰ θέλησε νὰ ἐφαρμόσῃ ὅσα γίνονταν στὴ Βαυαρία, συστήματα δύσκολα νὰ ἐφαρμοσθοῦν ἄλλοι καὶ μάλιστα τότε στὴν Ἑλλάδα.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ ὁ λαὸς ἦταν δυσареστημένος, κουρασμένος ὅμως πιά ἀπὸ τὶς ἀδιάκοπες ταραχὲς ἤθελε λίγη ἡσυχίαν καὶ ὑποτάχθηκε χωρὶς νὰ φανερῶν τὰ παράπονά του.

Τὸ χειρότερο ὅμως ἀπὸ τὰ λάθη τῆς ἀντιβασιλείας ἦταν πῶς οἱ τρεῖς ἀντιβασιλεῖς δὲν συμφωνοῦσαν μεταξύ τους, καὶ ἀντὶ νὰ φροντίσουν νὰ μονιάσουν τὰ διάφορα κόμματα, προσπαθοῦσε ὁ καθένας νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος τοῦ ἑνα ἀπὸ τὰ κόμματα αὐτά.

Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἐξακολουθοῦσε ἡ χώρα νὰ ὑποφέρει ἀπὸ ἐμφύλιες ταραχές, καὶ ἀκόμη τῇ βασιάνιζε καὶ ἡ ληστεία. Ἐπὶ τέλους στίς 20 Μαΐου τοῦ 1835 ἀνακηρύχθηκε ὁ "Ὁθωνας ἐνῆλικος στὴν Ἀθήνα, ὅπου λίγο προῦτερα εἶχε μεταφερθῇ ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου. Ὁ λαὸς εἶχε τὴν ἐλπίδα ὅτι τώρα πιά θὰ τελείωναν τὰ δεινά του.

2. Ἡ αὐταρχία.

Ὁ "Ὁθωνας ἦταν ἄνθρωπος ἀγαθὸς καὶ ἀγάπησε μὲ εὐλικρίνεια τὴν Ἑλλάδα. Φρόντισε νὰ γιατρέψῃ πολλές τῆς πληγὲς καὶ προστάτεψε τὶς τέχνες καὶ τὰ γράμματα. Ὁ ἴδιος ἱδρυσεν καὶ τὸ Πανεπιστήμιον. Εἶχε ὅμως χαρακτηριστὴ ὄχι πολὺ σταθερὸ καὶ χανόνταν συχνὰ σὲ λεπτολογίες. Ἡ γυναῖκα του Ἀμαλία, Γερμανίδα ποὺ τῇ στεφανώθηκε τὸ 1836, ἦταν τολμηρὴ καὶ ἐνεργητικὴ, εἶχε ὅμως χαρακτηριστὴ δεσποτικὴ καὶ κατῴρθωσε νὰ ἐπιβάλλεται στὸν "Ὁθωνα.

Ὁ "Ὁθωνας ἀφοῦ ἐνηλικιώθηκε, ἔδωκε τοὺς ἀντιβασιλεῖς καὶ πῆρε ὑπουργοὺς Ἕλληνας, δὲν παραχώρησε ὅμως στὸ λαὸ τὸ σύνταγμα ποὺ ζητοῦσε. Τὰ μεγάλα στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ ἀξιώματα ἐξακολουθήσαν νὰ τὰ κρατοῦν οἱ Βαυαροὶ. Δὲν ἔλειψε λοιπὸν οὔτε τότε ἡ δυσαρέσκεια τοῦ λαοῦ γιὰ τοὺς ξένους, στράφηκε μάλιστα καὶ πρὸς τὸν "Ὁθωνα.

Ἡ Ἀγγλία συμβούλευε τὸν "Ὁθωνα νὰ δώσῃ στὸ λαὸ σύνταγμα. Αὐτὸς ὅμως οὔτε νὰ τὸ ἀκούσῃ δὲν ᾔθελε. Τὰ παράπονα τοῦ λαοῦ γιὰ τὸ βασιλεῖα του μεγάλωσαν, ὅταν ἀπότυχε ἡ Κρητικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1841. Γιὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς αὐτῆς ὁ λαὸς θεωροῦσε ὑπεύθυνον τὸν "Ὁθωνα. Ἔτσι ὁ "Ὁθωνας ἔγινε περισσότερο ἀντιδημοτικὸς καὶ αὐτὸ ἔδωσε ἀφορμὴν στὴν ἐπανάστασιν τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843, ποὺ ὑποκίνησε ἡ Ἀγγλία.

Οἱ ἀντιπολιτευόμενοι κατῴρθωσαν τότε νὰ τραβήξουν μὲ τὸ μέρος τους τοὺς συνταγματάρχες Δημήτριο Καλλέργη καὶ Ἰωάννη Μακρυγιάννη. Αὐτοὶ κατήχησαν τὸ στρατό, καὶ τὴ νύχτῃ τῆς 2 πρὸς τὴν 3 Σεπτεμβρίου τὸν ὠδήγησαν στὴν πλατεία τοῦ παλατιοῦ, ὅπου συνάχτηκε καὶ πλῆθος λαοῦ. Ζήτησαν τότε ἀπὸ τὸν βασιλεῖα νὰ συγκαλέσῃ ἐθνὸσυνέλευσιν, γιὰ νὰ ψηφίσῃ σύνταγμα καὶ νὰ δώσῃ ὅλους τοὺς ξένους ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς παλιοὺς φιλέλληνες.

Ὁ Ὅθωνας ἀναγκάστηκε νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ νὰ ὑπογράψῃ τὰ κατάλληλα διατάγματα. Ἡ βαυαρικὴ αὐταρχία τελείωσε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, καὶ ἡ πρώτη ἔθικὴ συνέλευσις ψήφισε τὸ σύνταγμα τοῦ 1843.

3. Ἡ συνταγματικὴ βασιλεία.

Καὶ ἀφοῦ ὅμως ψηφίστηκε τὸ σύνταγμα, ὁ Ὅθωνας ἤθελε νὰ κυβερνᾷ αὐταρχικά. Σχημάτιζε τὴν κυβέρνησιν ποὺ ἤθελε ὁ ἴδιος καὶ παραβίαζε τὶς ἐκλογὰς γιὰ νὰ ἔχῃ τὴν πλειοψηφίαν τῆς βουλῆς μὲ τὸ μέρος του. Αὐτὰ ἔκαναν τὸ λαὸ νὰ εἶναι πάντα δυσαρεστημένος μαζί του.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχε πιά ἐπικρατήσῃ σὲ ὁλόκληρην τὴν Εὐρώπῃ ἡ ἰδέα πὼς ὁ βασιλεὺς δὲν ἔχει ἀπὸ τὸ Θεὸ τὸ δικαίωμα νὰ κυβερνᾷ ὅπως θέλει παρὰ πὼς σὲ κάθε ἔθνος κυρίαρχος εἶναι ὁ λαός, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς εἶναι καὶ αὐτὸς ὑπῆρέτης τοῦ ἔθνους. Στὴ Γαλλίαν μάλιστα γιὰ τὶς ἰδέας αὐτὰς εἶχαν γίνῃ δυὸ ἐπαναστάσεις καὶ στὸ τέλος εἶχαν ἀνακηρύξει αὐτοκράτορα τὸν Ναπολέοντα Βοναπάρτη. ἀνεψιὸ τοῦ μεγάλου Ναπολέοντα. Μὲ ὅλα αὐτὰ ὁ Ὅθωνας χωρὶς νὰ προσέχῃ τὶς ἰδέας τῆς ἐποχῆς του καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ λαοῦ, ἐννοοῦσε νὰ κυβερνᾷ αὐταρχικά παραβιάζοντας τὸ σύνταγμα.

Αὐτὸ τὸν ἔκαμε δυσάρεστο καὶ στὴν Ἀγγλίαν καὶ γι' αὐτὸ τοῦ ἔκανε πάντοτε διάφορες ἐνοχλήσεις.

Ἡ δυσἀρέσκεια τοῦ λαοῦ γιὰ τὸν Ὅθωνα ἐλαττώθηκε τὸν καιρὸ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου, ποὺ ἔγινε στὰ 1854. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἔγινε ἀπὸ τὴν ἀκόλουθον αἰτία: Στὰ Ἱεροσόλυμα φιλονικοῦσαν πάντοτε ἀναμεταξύ τους οἱ ὀρθόδοξοι καὶ οἱ καθολικοί, ποῖος νὰ κατέχῃ τὰ Ἱερά προσκυνήματα. Αὐτὴ τὴ φορὰ ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἔδωσε τὸ δικαίωμα στοὺς καθολικοὺς, καὶ ἡ Ρωσία, σὰν προστατὴς τῶν ὀρθοδόξων, κήρυξε τὸν πόλεμον τῆς Τουρκίας (1854).

Ὁ ρωσικὸς στρατὸς μῆκε στὴ Μολδοβλαχίαν. Ἡ Γαλλία ὅμως καὶ ἡ Ἀγγλία συμμάχησαν τότε μὲ τὴν Τουρκίαν καὶ ἔστειλαν στὴν Κριμαίαν στόλους καὶ στρατοὺς, γιὰ νὰ χτυπήσουν μαζί μὲ τοὺς Τούρκους τὴν Ρωσίαν. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ὠνομάστηκε Κριμαϊκὸς καὶ τελείωσε μὲ νίκην τῶν Ἀγγλογάλλων.

Οἱ Ἕλληνες πῆγαν στὸν πόλεμον αὐτὸν μὲ τὸ μέρος τῆς ὁμόδοξης Ρωσίας νομίζοντας πὼς ἦταν κατάλληλη ἡ περίστασις νὰ μεγαλώσουν τὰ ὅρια τοῦ κράτους των. Ἀρχίσαν λοιπὸν νὰ στέλνουν ἐπαναστατικὰς συμμορίας στὴ Θεσσαλίαν καὶ διατάχτηκε ὁ στρατὸς νὰ εἶναι ἐτοιμὸς νὰ προχωρήσῃ στὰ σύνορα. Τότε ὅμως ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία ἐπεμβήκαν προσπαθώντας νὰ πείσουν τὸν Ὅθωνα νὰ

παραιτηθῇ ἀπὸ τὰ φιλοπόλεμα σχέδιά του. Ἐπειδὴ δὲν τὸ κατῳρθωσαν, ἔκαμαν ἀπόβασιν στὸν Πειραιᾶ μὲ κοινὸ στρατό, καὶ ἀνάγκασαν τὸν Ὅθωνα νὰ δηλώσῃ ὅτι θὰ κρατήσῃ αὐστηρῇ οὐδετερότητα.

Ἡ ἀγγλογαλλικὴ κατοχὴ στὸν Πειραιᾶ ἐξακολούθησε ὡς τὸ 1857 καὶ ἔκαμε τὸν Ὅθωνα μὲ τοὺς ἐξευτελισμοὺς ποὺ τοῦ ἔκαναν οἱ ξένοι πιὸ ἀγαπητὸ στὸ λαό του. Ἀπὸ τὴν κατοχὴ αὐτὴ ἦρθε στὴν Ἀθῆνα καὶ ἡ χολέρα ποὺ ἐρήμωσε τὴν πόλιν γιὰ πέντε μῆνες.

Ἀλλὰ ὅμως γεγονότα εὐρωπαϊκὰ ἀργότερα ἔγιναν αἰτία νὰ χάσῃ πάλι ὁ Ὅθωνας τὴ δημοτικότητά του. Τὰ γεγονότα αὐτὰ εἶναι ὁ πόλεμος Αὐστρίας καὶ Ἰταλίας τοῦ 1859.

Ἡ Ἰταλία ἦταν ὡς τότε χωρισμένη σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη ἀνεξάρτητα ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Λομβαρδία καὶ τὴ Βενετία, ποὺ τίς κρατοῦσε ἡ Αὐστρία. Ὁ Καβούρ, πρωθυπουργὸς στὸ Πεδεμόντιο, ἔκαμε τὸ σχέδιον νὰ ἐνώσῃ ὅλη τὴν Ἰταλία σ' ἓνα κράτος. Μὲ τίς ἐνέργειές του οἱ φιλελεύθεροι ποὺ ἦταν στὰ μικρὰ κράτη ἔδιωξαν τοὺς ἡγεμόνες τοὺς καὶ ἐνώθηκαν μὲ τὸ Πεδεμόντιο. Τὸν ἴδιον καιρὸ οἱ Γάλλοι πῆγαν νὰ βοηθήσουν τὸ Πεδεμόντιον, νίκησαν τοὺς αὐστριακοὺς καὶ τοὺς ἀνάγκασαν ν' ἀδειάσουν τὴ Λομβαρδία. Ὁλοῦν ἡ Ἰταλία τότε ἀνεγνώρισε βασιλεῖα τῆς τὸν βασιλεῖα τοῦ Πεδεμοντίου, τὸ Βικτώρα Ἐμμανουήλ. Μόνο ἡ Βενετία ἔμεινε ἀκόμῃ στὴν κατοχὴ τῶν Αὐστριακῶν καὶ ἡ Ρώμη στὴν ἐξουσία τοῦ πάπα. Ἡ Βενετία ἐνώθηκε μὲ τὴν Ἰταλία στὰ 1866, ὅταν οἱ Αὐστριακοὶ εἶχαν πόλεμον μὲ τοὺς Πρώσους. Ἡ Ρώμη ἐνώθηκε τὸ 1870.

Στὸν Ἰταλικὸ λοιπὸν πόλεμον, ἐνῶ ἐδῶ ὁ λαὸς ἦταν ἐνθουσιασμένος γιὰ τὸν ἀγῶνα τῶν Ἰταλῶν, ποὺ προσπαθοῦσαν ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν τους, ὁ Ὅθωνας, σὰ Γερμανός, συμπαθοῦσε τὴν Αὐστρία. Αὐτὸ ἔγινε αἰτία νὰ χάσῃ τὴ δημοτικότητά του καὶ νὰ πάρουν μεγάλο θάρρος ὅσοι τὸν ἀντιπολιτεύονταν.

4. Ἡ ἔξωση.

Στὴν ἀντιπολίτευση ποὺ μὲ τὸν καιρὸ μεγάλωνε, προτέθηκε στὸ τέλος καὶ ἡ νεολαία ἐπηρεασμένη ἀπὸ τίς ἀντιδυναστικὰς ἰδέας ποὺ εἶχε σκορπίσει ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1848. Τότε εἶχε ἐκλεχτῇ βουλευτὴς στὸ Μεσολόγγι ὁ Ἐπαμεινώνδας Δεληγεώργης καὶ ἄλλοι νέοι σὲ ἄλλες ἐπαρχίες. Τέλος γιὰ μεγαλύτερη ἐνίσχυση ἡ ἀντιπολίτευση ἀναγνώρισε ἀρχηγὸ τὸ γέροντ' ἀνάρχον Κανάρη.

Ὁ Ὅθωνας γιὰ νὰ περιορίζῃ τὴν ἀντιπολίτευση μεταχειριζόταν βίαια μέτρα ποὺ τὴν ἐξερέθιζαν ἀκόμῃ περισσότερο. Ξέσπασαν τότε στάσεις στὸ Ναύπλιο, στὸ

"Αργος, στήν Τρίπολη, στήν Κυπαρισσία καί στή Σύρα, πού ζητοῦσαν νά ὑπακούη στό σύνταγμα ὁ βασιλέας, νά γίνωνται ἐλεύθερες οἱ ἐκλογές καί νά ἐκλεχτῇ ὀρθόδοξος διάδοχος, γιατί ὁ "Οθωνας δέν εἶχε ἀποχτήσῃ παιδιά.

"Αἷμα οἱ στάσεις αὐτὲς ἔσβησαν, ὁ βασιλέας ἀποφάσισε νά κάμῃ περιοδεία στίς ἐπαρχίες. Ξεκίνησε λοιπὸν μὲ πλοῖο ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ μαζὶ μὲ τὴν βασίλισσα τὴν 1η Ὀκτωβρίου 1862. "Υστερα ὅμως ἀπὸ τρεῖς ἡμέρες ὁ Θεόδωρος Γρίβας σήκωσε στὴ Βόνιτσα τὴ σημαία τῆς ἀποστασίας. Τὸ Μεσολόγγι, ἡ Πάτρα καὶ ἄλλες πόλεις ἀκολούθησαν τὸ παράδειγμά του.

Ὁ "Οθωνας τὰ ἔμαθε αὐτὰ ἐνῶ ἦταν στίς Καλάμες καὶ ἔφυγε βιαστικά γιὰ νά γυρίσῃ στὴν Ἀθήνα. Πρὶν φτάσῃ ὅμως ἡ πρωτεύουσα εἶχε ἐπαναστατήσῃ. Τῇ νύχτῃ 10 Ὀκτωβρίου ἐπαναστάτησε ἡ φρουρά. Τὸ πρῶτ' οἱ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ πού διεύθυναν τὴν ἐπανάσταση, συνανοήθησαν νὰ παραπήγματα πού ἦταν οἱ στρατῶνες καὶ ἔβγαλαν προκήρυξη πὺς καταλύοταν ἡ βασιλεία τοῦ "Οθωνα. "Επειτα ἔκαμαν προσωρινὴ κυβέρνησις ἀπὸ τὸν ἐνεργητικὸν πολιτικὸν Βούλγαρη, τὸν Κανάρη καὶ τὸν Ροῦφο γιὰ νὰ κυβερνήσῃ τὴ χώρα ὥσπου ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις νὰ ἐκλέξῃ βασιλέα.

Γιὰ δυὸ μέρες ἔγινε μεγάλη ἀταξία στὴν πόλιν. "Ανθρώποι ὡπλισμένοι πυροβολοῦσαν στοὺς δρόμους γιὰ νὰ δείξουν τὴ χαρὰ τους, ἀρκετοὶ ἀθῶοι σκοτώθηκαν, καταστήματα λεηλατήθηκαν καὶ ἀνοίχτηκαν τῶν φυλακῶν οἱ πόρτες.

Τὸ βράδυ τῆς 11 Ὀκτωβρίου ἔφτασε στὸν Πειραιᾶ ἡ βασιλικὴ θαλαμηγός. Πλήθος ἀπὸ ἐπαναστάτες συνάχτηκαν τότε στὴν παραλία γιὰ νὰ μὴν ἀφήσουν τὸ βασιλέα νὰ βγῇ ἀπὸ τὸ πλοῖο. Ἐκεῖνος βλέποντας αὐτά, σύμφωνα μὲ τὴ συμβουλὴ πού τοῦ ἔδωσαν οἱ πρέσβεις Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, ἀποφάσισε ν' ἀφήσῃ τὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ μὴ γίνῃ αἵματοχυσία. "Επειτα πέρασε σὲ πλοῖο ἀγγλικόν, πῆγε μὲ αὐτὸ στὴ Βενετία καὶ ἀπὸ κεῖ προχώρησε στὴ Βαυαρία.

Ὁ "Οθωνας δέν ἦταν μέγας ἡγεμόνας. Ἦταν ὅμως ἄνθρωπος ἀγαθὸς καὶ ἀγάπησε πολὺ τὴν Ἑλλάδα. "Όταν πέθανε παράγγειλε νὰ τὸν θάψουν μὲ τὴν ἐλληνικὴ φουστανέλλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'.

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α'
ΩΣ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΓΟΥΔΙ

1. 'Η β' έθνική συνέλευση.

"Όταν έφυγε ο "Όθωνας έγιναν εκλογές για έθνοσυνέλευση. "Επειτα έγινε δημοψήφισμα και εκλέχτηκε βασιλέας σχεδόν με παμψηφία, ο 'Αλφρέδος δευτερότοκος γιός της βασίλισσας της 'Αγγλίας Βικτόριας.

'Η 'Αγγλία δέν εδέχτηκε την εκλογή, γιατί την εμπόδιζε προηγούμενη συμφωνία με τη Γαλλία και τη Ρωσία, που ο βασιλέας της 'Ελλάδας δέν έπρεπε νά είναι από τις βασιλικές οικόγένειες των τριών δυνάμεων που προστατεύαν την 'Ελλάδα. Εύχαριστήθηκε όμως ή 'Αγγλία για την εκλογή του 'Αλφρέδου και φρόντισε νά βρῇ νέον ήγεμόνα. Πρότεινε τότε για βασιλέα τὸ δευτερότοκο γιό του Χριστιανοῦ, διαδόχου και ὕστερα βασιλέα της Δανίας, τὸν πρίγκηπα Γεώργιο, 17 χρονῶν ἀκόμη. 'Η συνέλευση ψήφισε ὁμόφωνα τὸ Γεώργιο για βασιλέα με τὸν ὅρο οἱ διάδοχοί του νά ἔχουν τ' ὀρθόδοξο δόγμα.

Τότε ή 'Αγγλία παρεχώρησε στήν 'Ελλάδα την 'Επτάνησο που την κρατοῦσε ὡς την ἐποχή ἐκείνη.

'Ο Γεώργιος ἔφτασε στὸν Πειραιᾶ τὸν 'Οκτώβριο τοῦ 1863 και ἔπειτα ή ἐθνοσυνέλευση ψήφισε τὸ νέο σύνταγμα.

2. 'Η Κρητική ἐπανάσταση τοῦ 1866.

"Επειτα ἀπὸ τὴ μεγάλη ἐπανάσταση οἱ Κρητικοὶ ἐπαστάτησαν και τὸ 1841 και τὸ 1858. Καὶ οἱ δυὸ ὅμως αὐτὲς ἐπανάστασεις δὲ βᾶσταξαν. Πιὸ σπουδαία ἦταν ή νέα ἐπανάσταση τοῦ 1866.

Στις 21 Αὐγούστου γενικὴ συνέλευση τῶν Κρητικῶν στὰ Σφακιά ψήφισε τὴν κατάλυση τῆς ὀθωμανικῆς κυριαρχίας και κήρυξε τὴν ἔνωση τῆς Κρήτης με τὴ μητέρα 'Ελλάδα.

'Η ἐλεύθερη 'Ελλάδα συγκινήθηκε φυσικὰ ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τῆς Κρήτης, ἦταν ὅμως πολὺ ἀδυνατισμένη. Μόλις εἶχε συνέρθει ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1862. Καὶ ἀπὸ τότε οἱ συχνὲς ἀλλαγὲς τῶν ὑπουργείων δέν τῆς ἄφισαν καιρὸ νά διορθῶσιν τὰ ἐσωτερικά της και προπάντων τὰ ὀικονομικά. Γι' αὐτὸ περιορίστηκε τότε σὲ στάση παθητικῆς ἀπέναντι σὴν ἐπανάσταση τῆς Κρήτης. Δηλαδή ἄφηνε μόνον ἐλεύθερους τοὺς ἐθελοντὲς νά πηγαίνουν σὴν Κρήτη. Τὴν ἐπανάσταση σὴν Κρήτη διεύθυναν τώρα "Ελ-

ληνες αξιωματικοί, ὁ Κορωνάτος καὶ ὁ Ζυμβρακάκης. Καὶ τὸ μικρὸ βοποράκι «Πανελλήνιο» σποῦσε ἄφοβα τὸν ἀποκλεισμό πού εἶχαν κάμει οἱ Τοῦρκοι στὴν Κρήτη μεταφέροντας στοὺς ἐπαναστάτες ἐθελοντές, τροφές καὶ πολεμοφόδια.

Ἡ ἐπανάσταση ἀπλώθηκε σὲ ὅλο τὸ νησί. Στὴν ἀρχὴ οἱ Κρητικοὶ νικήθηκαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὸ Βαφέ. Ἐπειτα ὁμως ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδιοῦ ἀναζωογόνησε τὴν ἐπανάσταση.

Στὸ μοναστήρι τοῦ Ἀρκαδιοῦ, κοντὰ στὴ Ρέθυμνο εἶχαν καταφύγει πολλὰ γυναικόπαιδα. Οἱ Τοῦρκοι ὥρμησαν μὲ λύσσα νὰ τὸ πάρουν. Οἱ λίγοι πολεμιστές πού ἦταν μέσα καὶ οἱ καλόγεροι τὸ ὑπερασπίστηκαν γενναῖα δυὸ ἡμέρες. Ὅταν ὁμως στὸ τέλος οἱ Τοῦρκοι ἔσπασαν τὴ σιδερένια πόρτα καὶ μπήκαν στὴν αὐλὴ, ὁ ἡγούμενος Γαβριὴλ ἔβαλε φωτιά στὴν ἀποθήκη τοῦ μπαρουτιοῦ καὶ τίναξε στὸν ἀέρα καὶ τὴ φρουρὰ καὶ τοὺς Τούρκους πού τὸ εἶχαν πατήσει. Ὅσοι χριστιανοὶ ἔμειναν ζωντανοὶ σφάχτηκαν ἔπειτα ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδιοῦ συγκίνησε τὴ κοινὴ γνώμη καὶ στὴν ἐλεύθερῃ Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἀγγλία. Στὸ Λονδῖνο ἄρχισαν νὰ γίνονται ἔρανοι γιὰ τοὺς Κρητικούς καὶ μεγάλο πλῆθος ἀπὸ ἐθελοντές πήγαινε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὴν Κρήτη. Μάταια ὁ σουλτάνος ἔστειλε νέο στρατὸ γιὰ νὰ σβύσῃ τὴν ἐπανάσταση. Μάταια ξανάρχισαν οἱ Τοῦρκοι τίς συνηθισμένες σφαγές καὶ τίς καταστροφές. Τὸ «Ἀρκάδιο» καὶ ἡ «Ἐνωση» δυὸ ἀτμόπλοια πού ἀγόρασαν οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀγγλίας, ἔκαναν ἀδιάκοπα ταξίδια ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα στὴν Κρήτη μεταφέροντας πολεμοφόδια καὶ ἐθελοντές.

Ἀπελπισμένος ὁ σουλτάνος πὼς θὰ πνίξῃ τὴν ἐπανάσταση ζήτησε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ μὴν τὴν ὑποστηρίξῃ. Ἀλλοιῶς φοβέρισε πὼς θὰ ἔδιωχνε ἀπὸ τὴν Τουρκία τοὺς Ἕλληνες ὑπηκόους. Ἡ Ἑλλάδα ἀπόρριψε τίς ἀξιώσεις αὐτές, καὶ ἡ Τουρκία ἄρχισε νὰ διώχνῃ τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὴ χώρα της κι' ἔκοψε τίς ἐπίσημες σχέσεις της μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ πόλεμος Ἑλλάδας καὶ Τουρκίας ἦταν ἔτοιμος νὰ ξεσπάσῃ.

Τότε ἔγινε στὸ Βερολίνο συνέδριο τῶν δυνάμεων. Αὐτὸ ἀξίωσε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα νὰ μὴν ὑποστηρίξῃ τὴν κρητικὴ ἐπανάσταση καὶ ἀπὸ τὴν Τουρκία νὰ μὴ διώχνῃ τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὴ χώρα της. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὸ ἡ ἐπανάσταση ἔσβυσε.

Ὑστερ' ἀπὸ τὴν κρητικὴ ἐπανάσταση, γιὰ δέκα χρόνια ἡ Ἑλλάδα κατατριβόταν σ' ἐσωτερικὲς πολιτικὲς διαμάχες. Φιλονικοῦσαν ἀναμεταξύ τους γιὰ τὴν ἀρχὴ οἱ πολιτικοὶ Α. Κουμουνδοῦρος, Θ. Ζαΐμης, Δ. Βούλγαρης, Ε. Δεληγιώργης καὶ Χαρίλαος Τρικούπης. Στὸ ἀναμεταξύ

αυτό ή Εύρώπη συγκλονίστηκε από τὸ Γαλλογερμανικὸ πόλεμο τοῦ 1870, καί ή Ἑλληνική χερσόνησος ἀπὸ τὸ Ρωσσοτουρκικὸ τοῦ 1877.

3. Ὁ γαλλογερμανικὸς πόλεμος.

Ἀπὸ τὴν ἐποχή πού εἶχε γίνει ή γαλλική ἐπανάσταση, ή Γερμανία ἦταν χωρισμένη σὲ πολλὰ κράτη ἀνεξάρτητα, ἐνωμένα μεταξύ τους μὲ κάποια χαλαρή ὁμοσπονδία. Ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ δύο, τὰ δυνατώτερα, ή Αὐστρία καί ή Πρωσία, φιλονικοῦσαν ἀναμεταξύ τους, ποιοὶ θὰ διευθύνῃ ὅλη τὴ Γερμανία. Στὸ τέλος πολέμησαν γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ μεταξύ τους (1866), καί ή Πρωσία νικήτρια ἀνάγκασε τὴν Αὐστρία νὰ βγῇ ἀπὸ τὴν ὁμοσπονδία.

Ὅλα τὰ ἐπίλοιπα γερμανικὰ κράτη ζήτησαν τότε νὰ ἐνωθοῦν σ' ἓνα μόνο κράτος μὲ ἀρχηγὸ τὴν Πρωσία. Ἡ ἐνωσις ὅμως αὕτη ἦταν μεγάλος κίνδυνος γιὰ τὴ Γαλλία καί τὸν αὐτοκράτορά της Ναπολέοντα Γ' καί αὐτὸς ἐκήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Πρωσίας (1870). Τὰ γερμανικὰ κράτη τότε συνενώθηκαν γύρω ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Πρωσίας, μπῆκαν στὴ Γαλλία, νίκησαν τοὺς γαλλικοὺς στρατοὺς καί πολιορκήσαν τὸ Παρίσι.

Ἡ ἀποτυχία αὕτη ἔκαμε τοὺς Γάλλους νὰ καταργήσουν τὴν αὐτοκρατορία καί νὰ ξαναφέρουν τὴ δημοκρατία. Ἐπειτα ἔκαμαν εἰρήνὴ μὲ τοὺς Γερμανοὺς καί ἀναγκάστηκαν νὰ παραχωρήσουν στὴν Γερμανία τὶς γαλλικὲς ἐπαρχίες Ἀλσατία καί Λοραίνη. Τότε ὅλα τὰ γερμανικὰ κράτη συνενώθηκαν σὲ μιὰ αὐτοκρατορία καί ἀνακήρυσαν αὐτοκράτορα τὸ βασιλέα τῆς Πρωσίας Γουλιέλμο.

4. Τὰ βαλκανικὰ κράτη καί ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος.

Ἀπὸ τὰ βαλκανικὰ κράτη ή Σερβία εἶχε ἀποκτήσει τὴν ἀνεξαρτησία της ἀπὸ τὸ 1830, ὕστερα ἀπὸ ἀγῶνες πολλοὺς, μὲ ἡγεμόνες ἀπὸ δυὸ ντόπιες οἰκογένειες, τῶν Καραγεώργηδων καί τῶν Ὀβρένοβιτς. Οἱ δύο ὅμως αὐτὲς οἰκογένειες φιλονικοῦσαν πάντοτε γιὰ τὸν θρόνο κι ἐπικρατοῦσαν πότε ή μιὰ καί πότε ή ἄλλη.

Ὁ λαὸς τοῦ Μαυροβουνίου ζοῦσε πάντοτε ζωὴ ἀνεξάρτητη στὰ δυσκολοπάτητα βουνά του μὲ ἡγεμόνα τὸν ἀρχηγὸ μιὰς ἱερατικῆς οἰκογένειας, πού ἦταν καί ἐπίσκοπος στὴ χώρα. Τὸ 1859 ὁ ἡγεμόνας Δανῆλος, ἄφησε τὸ κληρικὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου καί ἔγινε ἡγεμόνας κληρονομικός. Ὁ γιὸς τοῦ Δανήλου, ὁ Νικόλαος, ἔγινε τὸ 1878 ἀνεξάρτητος, τὸ 1903 παραχώρησε στὸ λαὸ τὸ σύνταγμα καί τὸ 1910 ἀνακηρύχτηκε βασιλέας.

Ἡ Ρουμανία. ὡς τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση ἦταν χωρισμένη σὲ δυὸ ἡγεμονίες αὐτόνομες, τὴ Μολδαβία καὶ τὴ Βλαχία, πού τις διοικοῦσαν Ἕλληνες φαναριῶτες. Ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση ἐπειδὴ οἱ ἡγεμόνες αὐτοὶ τάχτηκαν μὲ τὸ μέρος της, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἔδωσε τὸ δικαίωμα στοὺς λαοὺς τῶν ἡγεμονιῶν νὰ ἐκλέγουν τοὺς ἡγεμόνες τους. Στὰ 1859 ἐνώθησαν οἱ δυὸ ἡγεμονίες κι ἔκαμαν ἡγεμόνα τὸν Ἀλέξανδρο Κούζα. Ὁ Κούζας ὅμως ἦταν αὐταρχικός. Γι' αὐτὸ τὸν ἔδιωξαν κι ἔκαμαν τὸ 1866 ἡγεμόνα τὸν Κάρολο ἀπὸ τὴν βασιλικὴ οἰκογένεια τῆς Πρωσίας. Ὁ Κάρολος ἔδωσε στὴ χώρα του τὸ σύνταγμα καὶ τὸ 1870 ἀνακηρύχθηκε βασιλεὺς.

Οἱ Βούλγαροι ὡς τὰ χρόνια αὐτὰ δὲν εἶχαν συνείδηση ἐθνικὴ. Στὰ 1878 ὅμως μὲ τὴ βοήθεια τῆς Ρωσίας κατάρθωσαν νὰ πάρουν ἐκκλησιαστικὴ αὐτονομία. Ἐπαυσαν δηλαδὴ νὰ εἶναι ἐξαρτημένοι ἀπὸ τὸν πατριάρχη καὶ ἔκαμαν δικό τους Βούλγαρο ἀρχιεπίσκοπο, τὸν ἔξαρχο. Πέτυχαν ἀκόμη καὶ αὐτό, νὰ μὴν ὑπάγεται στὸν ἔξαρχο μόνο ἡ Βουλγαρία, δηλαδὴ ἡ χώρα πού εἶναι μετὰξὺ τοῦ Δούναβη καὶ τὸν Αἴμο, παρὰ καὶ οἱ πόλεις τῆς Μακεδονίας πού θὰ τὸ ζητοῦσαν τὰ δύο τρίτα τῶν κατοίκων της.

Ἀπὸ τότε κηρύχθηκε ὁ πόλεμος πατριαρχικῶν καὶ ἐξαρχικῶν στὴ Μακεδονία. Οἱ Βούλγαροι προσπαθοῦσαν μὲ ἀπειλὲς καὶ μὲ φόβους νὰ παρασύρουν τοὺς χωρικοὺς μὲ τὸ μέρος τῆς ἐξαρχίας. Ἐπὶ τέλους στὰ 1876 οἱ Βούλγαροι ὑποκινημένοι ἀπὸ τὴ Ρωσία ἐπαναστάτησαν καὶ μὲ τὴν ἀφορμὴ πού οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν σφαγὲς στὴ Βουλγαρία, ἡ Ρωσία κήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας (1877).

Ὁ ρωσικὸς στρατὸς πέρασε τὸ Δούναβη μπῆκε στὴ Βουλγαρία καὶ ἔφτασε στὸν Αἴμο. Ἐκεῖ βρῆκε ἀντίσταση ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὸ φρούριο τῆς Πλεύνας. Βοήθησε ὅμως τοὺς Ρώσους ὁ ρουμανικὸς στρατὸς καὶ νίκησαν. Πέρασαν ἔπειτα οἱ Ρώσοι τὸν Αἴμο καὶ προχωροῦσαν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολι.

Οἱ Τοῦρκοι τότε ζήτησαν ἀμέσως εἰρήνην καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ὑπογράψουν τὴ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου (1878). Μὲ τὴ συνθήκη αὕτη ἡ Σερβία, τὸ Μαυροβούνιο καὶ ἡ Ρουμανία ἀναγνωρίζονταν κράτη ἀνεξάρτητα, καὶ ἀκόμη γινόταν μιὰ μεγάλη βουλγαρικὴ ἡγεμονία, πού εἶχε μέσα στὰ σύνορά της ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πραγματικὴ Βουλγαρία τὴ μισὴ Θράκη καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς Μακεδονίας.

Ἀν ἐφαρμοζόταν ἡ συνθήκη αὕτη θὰ ἦταν καταστροφὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα πού δὲν ἀναμείχτηκε στὸν πόλεμο, ἐπειδὴ τὴν εἶχε ἐμποδίσαι ἡ Ἀγγλία. Γιὰ καλὴ τύχη ὅμως ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου δὲν ἄρесе στὴν Ἀγγλία. Γι' αὕτη ἡ Βουλγαρία τοῦ Ἀγίου Στεφάνου δὲν

θά ἦταν ἄλλο παρὰ ρωσικὴ ἐπαρχία, καὶ ἡ Πόλη θά κιν-
τύνευσεν νὰ πέσῃ στὰ χέρια τῶν Ρώσων. Μὰ οὔτε στὴ Γαλ-
λία οὔτε στὴν Αὐστρία ἄρесе ἡ συνθήκη αὐτή. Γι' αὐτὸ
οἱ τρεῖς δυνάμεις ζήτησαν νὰ κανονιστοῦν τὰ βαλκανικὰ
ζητήματα σὲ συνέδριο εὐρωπαϊκό.

Ἔτσι ἐγένετο τὸ συνέδριο τοῦ Βερολίνου.
Στὴ θέσῃ τῆς μεγάλης Βουλγαρίας τοῦ Ἀγίου Στεφάνου
τὸ συνέδριο ἔκαμε μιὰ μικρὴ ὑποτελὴ βουλγαρικὴ ἡγεμο-
νία, ἀνάμεσα στὸ Δούναβη καὶ στὸν Αἰμο. Τῇ βόρειο
Θράκῃ τὴν ὥρισε αὐτόνομη ἐπαρχία μὲ τὸ ὄνομα Ἀνα-
τολικὴ Ρωμυλία. Ἀναγνώρισε ἀκόμη πῶς ἦταν δίκαιη ἡ
ἀξίωση τῆς Ἑλλάδας νὰ πάρῃ τὴ Θεσσαλία καὶ τὴν
Ἥπειρο. Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν ἀδύνατη ἡ Ἑλλάδα, μόνο
ἔπειτα ἀπὸ τρία χρόνια δέχτηκε ἡ Τουρκία νὰ τῆς παρα-
χωρήσῃ τὴ Θεσσαλία ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἑλασσόνα καὶ ἀπὸ
τὴν Ἥπειρο μόνο τὴν περιφέρεια τῆς Ἀρτας.

5. Τὸ βουλγαρικὸ πραξικόπημα.

Ἡγεμόνας τῆς Βουλγαρίας εἶχε γίνεῖ ὁ Ἀλέξανδρος
Βάτεμπεργ, ἀνεψιὸς τοῦ τσάρου καὶ ἀξιωματικὸς τοῦ ρω-
σικοῦ στρατοῦ. Στὴ χώρα εἶχε δοθεῖ σύνταγμα, ἐξακολου-
θοῦσαν ὅμως νὰ τὴν κυβερνοῦν Ρώσοι ἀξιωματικοί. Ἐπειτα
ὅμως λαὸς καὶ ἡγεμόνας συνεννοήθηκαν κι' ἔδωξαν τοὺς
Ρώσους.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη εἶχε ὀργανωθεί καὶ ἡ Ἀνατολικὴ
Ρωμυλία. Εἶχε κυβερνήτη χριστιανό, συνέλευση ἀπὸ ἀντι-
προσώπους τῶν κατοίκων καὶ στρατὸ ἀπὸ ντόπιους χρι-
στιανούς μὲ ἀρχηγούς ἀνώτερους Εὐρωπαίους ἀξιωμα-
τικούς.

Τὸ Σεπτέμβριο ὅμως τοῦ 1885 οἱ Βούλγαροι μῆταν
στὴν Ἀνατολικὴ Ρωμυλία, ἔδωξαν τὸν ἡγεμόνα τῆς καὶ
κῆρυξαν τὴν ἑνωσί της μὲ τὴ Βουλγαρία.

Ἡ ἀγγελία αὐτὴ τάραξε καὶ τὴ Σερβία καὶ τὴν Ἑλ-
λάδα. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σερβίας Μιλάνος μῆκε μὲ στρατὸ
στὴ Βουλγαρία, ἀλλὰ ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς νίκησε τοὺς
Σέρβους καὶ τοὺς ἔδιωξε ἀπὸ τὴ χώρα του.

Ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδας Θ. Δεληγιάννης
ἔκαμε ἐπιστράτευση καὶ ζήτησε νὰ παραχωρηθοῦν στὴν
Ἑλλάδα τὰ σύνορα ποῦ τῆς ἀναγνώριζε τὸ συνέδριο τοῦ
Βερολίνου. Οἱ δυνάμεις ὅμως ὅλες ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Γαλλία
ἔκαμαν ἀποκλεισμό τῶν ἐλληνικῶν παραλίων. Ἡ κυβέρ-
νησις Δεληγιάννη παραιτήθηκε καὶ ἡ κυβέρνησις Τρικούπη
ποῦ τὴ διαδέχτηκε, διάλυσε τὴν ἐπιστράτευση.

Ἡ Ρωσία ὅμως δὲν ξεχνοῦσε τὴ θρασύτητα τοῦ Ἀλε-
ξάνδρου τῆς Βουλγαρίας. Μὲ τίς ραδιουργίες τῆς ἐγένε
συνωμοσία, ποῦ κατάρθωσε νὰ τὸν διώξῃ ἀπὸ τὸν θρόνο
στὰ 1885. Ἡγεμόνας τῆς Βουλγαρίας ἐγένετο ὁ πρίγκιπας

τοῦ Κοβούργου Φερδινάνδρος, καί στὰ 1895 τὸν ἀναγνώρισαν καὶ ἡ Ρωσία καὶ οἱ ἄλλες δυνάμεις.

Στὰ χρόνια αὐτὰ τὴν Ἑλλάδα διοικοῦσε ὁ μεγάλος πρωθυπουργός της Χαρίλαος Τρικούπης. Αὐτὸς μεγάλωσε τὸ πολεμικὸ ναυτικὸ της, ἔκαμε σιδηροδρόμους καὶ δαπάνησε πολλὰ γιὰ τὰ δημόσια ἔργα.

6. Ἡ νέα Κρητικὴ ἐπανάσταση.

Ὁ ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897.

Στὸ συνέδριο τοῦ Βερολίνου εἶχε ἀποφασιστῇ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα νὰ δοθῇ αὐτονομία καὶ στὴν Κρήτη. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως δὲν ἔπαυαν νὰ παραβιάζουν τὰ προνόμια τῶν Κρητικῶν, καὶ οἱ Κρητικοὶ δὲν ἄφηναν εὐκαιρία νὰ μὴ φανερῶσουν τὸν πόθο τους νὰ ἐνωθοῦν μετὰ τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ 1895 ἡ Τουρκία γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς χριστιανοὺς διώρισε χριστιανὸ διοικητὴ στὴν Κρήτη. Αὐτὸ ὅμως δυσaráστησε τοὺς Τουρκοκρητικοὺς καὶ μετὰ τὴν ἀφορμὴ αὐτὴ ἐσφαξαν πολλοὺς χριστιανοὺς. Τότε ξέσπασε νέα ἐπανάσταση καὶ οἱ χριστιανοὶ κήρυξαν τὴν ἐνωση μετὰ τὴν Ἑλλάδα (1897).

Ἡ εἶδηση πὼς ἐπαναστάτησε ἡ Κρήτη προκάλεσε στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα μεγάλον ἐνθουσιασμό. Γιὰ κακὴ ὅμως τύχη ὁ Τρικούπης ποὺ θὰ μπορούσε νὰ συγκρατήσῃ τὸ λαό, εἶχε πεθάνει στὶς Κάννες τῆς Γαλλίας τὸ 1895. Στὴν ἐξουσία ἦταν πάλι ὁ φιλοπόλεμος πρωθυπουργός τοῦ 1894 Δεληγιάννης. Ὁ Δεληγιάννης παρασύρθηκε ἀπὸ τὴ γνώμη τοῦ λαοῦ καὶ ἔστειλε στὴν Κρήτη τὸν συνταγματάρχην Βάσο μετὰ στρατὸ νὰ τὴν καταλάβῃ. Δὲν πρόφθασε ὅμως γιατί οἱ στόλοι τῶν δυνάμεων πῆραν σὸ μεταξὺ τὰ Χανιά κι' ἔκαμαν ἀποκλεισμό τῆς Κρήτης.

Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ δὲ μπορούσε πιά παρὰ νὰ ξεσπᾷ ὁ ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος. Ἡ Τουρκία κήρυξε στὴν Ἑλλάδα τὸν πόλεμον στὶς 5 Ἀπριλίου. Ὁ ἀγῶνας ἦταν ἄνιστος. Ἡ Ἑλλάδα δὲν εἶχε καμμιά πολεμικὴ προετοιμασία. Τὸ ἀντίθετο, ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἦταν καλὰ ὀργανωμένος ἀπὸ Γερμανοὺς ἀξιωματικούς. Ἡ Ἑλλάδα λοιπὸν νικήθηκε, τράβηξε τὸ στρατὸ της ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ ὑποχρεώθηκε νὰ πληρώσῃ στὴν Τουρκία ἀποζημίωση 100 ἑκατομμύρια φράγκα.

Τὸ κρητικὸ ζήτημα λύθηκε ὕστερα μετὰ διαπραγματεύσεις ποὺ βάσταξαν ἐνάμιον χρόνον. Ἡ Κρήτη ἐγίνε αὐτόνομη μετὰ τὴν προστασία τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας, Ρωσίας καὶ Ἰταλίας καὶ μετὰ ὕπατο ἀρμοστὴ στὴν ἀρχὴ ἔνα βασιλόπαιδο, τὸ Γεώργιο, καὶ ἔπειτα ἀφοῦ αὐτὸς παραιτήθηκε, τὸν Ἀλέξανδρον Ζαΐμη. Ἐτοί ἡσύχασε ἡ Κρήτη. Ἡ ἡσυχία ὅμως αὐτὴ βάσταξε μόνο ὡς τὸ 1908.

7. Ἀνταγωνισμός τῶν βαλκανικῶν κρατῶν στή Μακεδονία. Ἡ ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων.

Ἀπὸ τὰ πρὸ παλιὰ χρόνια ἡ Μακεδονία ἦταν χώρα ἑλληνική. Στοὺς τελευταίους ὅμως αἰῶνες τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἶχαν ἐγκατασταθῇ σ' αὐτὴ διάφορες σλαβικές φυλές καὶ μάλιστα στὴ βόρεια καὶ στὴ δυτικὴ Μακεδονία. Οἱ φυλές αὐτές, ἔπειτα ἀπὸ τὴν τουρκικὴν κατάχτησιν διατήρησαν τὴ γλῶσσαν τοὺς καὶ τὴν ἔδωσαν καὶ σὲ μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ ντόπιο πληθυσμὸ τῆς Μακεδονίας, δὲν ξεχώριζαν ὅμως τοὺς ἑαυτοὺς τῶν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ εἶχαν καὶ οἱ ἴδιοι, καθὼς καὶ οἱ Ἕλληνες, τὴν προσίτασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πατριαρχείου.

Ἀπὸ τὸν καιρὸ ὅμως πού ἱδρύθηκε ἡ βουλγαρική ἐξαρχία, οἱ Βούλγαροι προσπαθοῦσαν μὲ ἀπειλές καὶ φόβους νὰ πείσουν τοὺς σλαβόφωνους κατοίκους τῆς Μακεδονίας πὼς εἶναι Βούλγαροι καὶ νὰ τοὺς παρασύρουν μὲ τὴν Ἐξαρχίαν. Τότε ἄρχισαν νὰ κάνουν τὸ ἴδιο καὶ οἱ Σέρβοι. Ἀκόμη καὶ οἱ Ρουμάνοι ὠνόμασαν τοὺς Κουτσόβλαχους Μακεδονορουμάνους καὶ ἄρχισαν νὰ ἐργάζονται καὶ αὐτοὶ γιὰ νὰ ἱδρῦσουν ρουμανικὴ ἐκκλησίαν, γιὰ νὰ πετύχουν τὸ σκοπὸ τοὺς Βούλγαροι, Σέρβοι καὶ Ρουμάνοι ἔχτιζαν στὴ Μακεδονία ἐκκλησίες καὶ σχολεῖα,

Ὑστερα ὅμως ἀπὸ τὸν ἄτυχον πόλεμον τοῦ 1897 οἱ Βούλγαροι πῆραν πολὺ θάρρος. Συστήθηκε στὴ Σόφια μακεδονικὸ κομιτάτο καὶ αὐτὸ ἔστειλε στὴ Μακεδονία συμμορίες (κομιτατζήδες). Οἱ κακοποιοὶ αὐτοὶ προξενοῦσαν στοὺς ντόπιους διάφορες καταστροφές, ἀναγκάζοντας μὲ τὴ βία καὶ τὸν τρόμον τοὺς σλαβόφωνους Ἕλληνας νὰ ὑποτάσσωνται στὴν ἐξαρχίαν.

Τότε καὶ οἱ Ἕλληνες γιὰ νὰ προστατέψουν τοὺς πληθυσμοὺς τῶν στὴ Μακεδονία, ὠργάνωσαν ἀνταρτικὰ σώματα μὲ ἀρχηγοὺς Ἕλληνας ἀξιωματικούς.

Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς εἶναι καὶ ὁ ἐθνικός ἥρωας Παύλος Μελάς, πού ἔπεσε στὴ Μακεδονία πολεμώντας μὲ τοὺς Βουλγάρους κομιτατζήδες.

Τὰ ἑλληνικὰ σώματα ἔφεραν ἀποτελέσματα μὲ τοὺς ἀγῶνες τοὺς στὴ Μακεδονία. Χτύπησαν γιὰ καλὰ τοὺς Βουλγάρους κομιτατζήδες. Γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τότε τὴν Ἑλλάδα οἱ Βούλγαροι κατὰστρεψαν τὶς ἑλληνικὲς κοινότητες στὴν Ἀγχίαλον καὶ στὴ Φιλιππούπολη.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ τῆς Μακεδονίας ἔκαμε τὶς εὐρωπαϊκὰς δυνάμεις νὰ ἐπέμβουν γιὰ νὰ φέρουν σ' αὐτὴ διοικητικὰ μεταρρυθμίσεις. Τότε ἄρχισε στὴν Τουρκίαν ἡ ἐπανάστασις τῶν Νεοτούρκων.

Οἱ Τούρκοι πού ἤθελαν νὰ νεωτερίζουν, οἱ Νεό-τούρκοι, καθὼς ὀνομάστηκαν, βλέποντος πὼς τὸ τουρ-

κικό κράτος πήγαινε ὅλο καὶ χειρότερα, ἔκαμαν μιὰ ἐπιτροπή, ἓνα κομιτάτο, μὲ τὸ σκοπὸ νὰ σώσουν τὴν Τουρκία καὶ νὰ τὴν κάμουν καθὼς τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη.

Ἡ ἐπιτροπή αὐτὴ κατῴρθωσε νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος τῆς τὸ στρατὸ καὶ στὶς 10 Ἰουλίου 1908 ὁ ταγματάρχης Ἐμβέρμπεης κήρυξε τὸ σύνταγμα σὲ διάφορες πόλεις τῆς Μακεδονίας. Ὁ σουλτάνος Χαμίτ ὑποχώρησε κ' ἔδωσε σὺνταγμα. Ἐκαμε ὑπουργεῖο πού εἶχε μαζί μὲ τοὺς Τούρκους ὑπουργοὺς ἓναν Ἕλληνα κι ἓνα Ἀρμένιο καὶ συγκάλεσε βουλή.

Στὶς 31 Μαρτίου ὅμως τοῦ 1909 οἱ Παλαιότουρκοι ἔκαμαν στὴν Πόλῃ ἀντεπανάσταση καὶ ξανάφεραν τὴν ἀπολυταρχία. Τότε τὰ στρατεύματα τοῦ κοιμιτάτου προχώρησαν στὴν Πόλῃ ἔβγαλαν ἀπὸ τὸ θρόνο τὸ Χαμίτ καὶ ἀνακήρυξαν σουλτάνο τὸν ἀδελφὸ του Μωάμεθ Ε'. Ὅλη τὴν ἐξουσία τὴν πῆραν ἔτσι στὰ χέρια τους οἱ Νεότουρκοι.

Ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση αὐτὴ βγῆκαν ὠφελημένες ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ἡ Αὐστρία προσάρτησε στὸ κράτος τῆς τῆ Βοσνία καὶ Ἑρζεγοβίνη. Ἡ Βουλγαρία κηρύχτηκε ἀνεξάρτητὴ ἀπὸ τὴν Τουρκία καὶ ὁ Φερδινάνδος ὠνομάστηκε τσάρος τῶν Βουλγάρων.

Λίγο καιρὸ ὕστερα (1911) ἡ Ἰταλία κήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας. Τὸ τέλος τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἦταν νὰ πάρῃ ἡ Ἰταλία τὴν Τριπολίτιδα καὶ τὴν Κυρηναϊκὴ στὴν Ἀφρικὴ καὶ νὰ κάμῃ προσωρινὴ κατοχὴ στὰ Δωδεκάνησα, πού τὰ βαστᾷ ὡς σήμερα.

8. Τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης.

Ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων θέλησαν νὰ ὠφεληθοῦν καὶ οἱ Κρητικοί. Κήρυξαν τὴν ἑνωσὴ τους μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὕστερα ἀπὸ λίγο ὕψωσαν στὸ φρούριο Φιρκά, στὴν εἴσοδο τοῦ λιμανιοῦ τῶν Χανίων τὴν ἑλληνικὴ σημαία ἀντὶ τῆς κρητικῆς.

Τὸ περιστατικό αὐτὸ προφασιζόμενοι οἱ Τοῦρκοι ἄρχισαν μὲ διαδηλώσεις λαϊκὲς νὰ ζητοῦν τὸν πόλεμο κι' ἔκαμαν ἀκόμῃ ἐμπορικὸ ἀποκλεισμό τῆς Ἑλλάδας ἀπὸ τοὺς τουρκικοὺς λιμένες. Ὁ τουρκικὸς στόλος ἄρχισε νὰ ἐτοιμάζεται καὶ ὁ πρέσβυς τῆς Τουρκίας στὴν Ἀθήνα ζήτησε ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησιν, νὰ ἀποδοκιμᾷ τὸ τόλμημα πού ἔκαμαν οἱ Κρητικοί.

Ἡ Ἑλλάδα βρισκόταν τότε σὲ ἀδυναμία νὰ δεχτῇ τὴν ἑνωσιν. Μὲ τοὺς κομματικοὺς ἀνταγωνισμοὺς δὲν εἶχε γίνῃ καμιά σοβαρὴ στρατιωτικὴ ὀργάνωσις τῆς χώρας. Ἐτοὶ ζήτησε τὴ βοήθειαν τῶν δυνάμεων γιὰ νὰ ἐμποδιστῇ ὁ πόλεμος καὶ δήλωσε πὼς ἡ Ἑλλάδα δὲν ἀνακατεύεται στὸ κρητικὸ ζήτημα.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Οί δυνάμεις είπαν στην Τουρκία νά ήσυχάση, ζήτησαν όμως νά κατεβαστή από τὸ Φιρκά καί ἡ ἑλληνική σημαία. Καί ἐπειδὴ δὲ βρισκόταν Κρητικὸς χριστιανὸς νά κατεβάσῃ τὴ σημαία, βγήκαν ναυτικά ἀγήματα τῶν Εὐρωπαίων κι ἔκοψαν τὸ κοντάρι της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'.

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗΣ ΙΔΕΑΣ

1. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1909.

Ἐξασθενημένο καθὼς ἦταν τὸ ἑλληνικὸ κράτος ἀναγκάστηκε νά δέχεται τοὺς ἐξευτελισμοὺς τῆς Τουρκίας. Αὐτὸ όμως πείραζε τὴ φιλοτιμία τοῦ λαοῦ καί προκάλεσε στὸ τέλος τὴ δυσἀρέσκεία του μὲ τοὺς πολιτικοὺς τῆς χώρας. Ὁ λαὸς κατηγοροῦσε τοὺς πολιτικοὺς πὼς γιὰ τὰ καμματικά τους συμφέροντα ὄφησαν νά παραλύσουν ὅλες οἱ δημόσιες ὑπηρεσίες καί παραμέλησαν τὰ ἔθνικά συμφέροντα καί προπάντων τὴ στρατιωτικὴ ὀργάνωση τῆς χώρας.

Τὴν ταπείνωση αὐτὴ τοῦ ἔθνους ἐνίωθαν βαθύτερα οἱ ἀξιωματικοί, καί μάλιστα οἱ νεώτεροι. Αὐτοὶ εἶχαν νά κάμουν ἀκόμη καί μὲ τὸ παλάτι. Τὰ βασιλόπουλα εἶχαν τὸ προνόμιο νά παίρνουν τίς ἀνώτερες στρατιωτικὰς θέσεις καί εἶχαν διαιρέσει τοὺς ἀξιωματικούς σὲ εὐνοούμενους καί μὴ. Πεντακόσιοι λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς αὐτοὺς ἐσύστησαν ἓνα στρατιωτικὸ σύνδεσμο καί τὴ νύχτα τῆς 14 πρὸς τὴ 15 Αὐγούστου 1909 βγήκαν ἀπὸ τοὺς στρατῶνες τῶν Ἀθηνῶν μὲ ὅλη τὴ φρουρά καί κατασκήνωσαν στὴ θέσῃ Γουδί, κάτω ἀπὸ τὸν Ὑμηττό. Ἀρχηγὸν τὸν ἀνακήρυσαν τὸν συνταγματάρχην Νικόλαο Ζορμπά, καί διακήρυσαν πὼς ζητοῦν νά διορθωθοῦν οἱ διαφορὲς ὑπηρεσίες τοῦ κράτους, ν' ἀπομακρυνθοῦν οἱ βασιλόπαιδες ἀπὸ τὸ στρατὸ καί ἀπὸ τὸ στόλο καί πρὸ πάντων νά συγκροτηθοῦν ἀξιόμαχες πολεμικὲς δυνάμεις.

Ὅλες οἱ προσπάθειες γιὰ νά διαλυθῇ ὁ σύνδεσμος ἀπότυχαν. Ἡ κυβέρνησις ἀναγκάστηκε νά παραιτηθῇ κι' ἐγίνε πρωθυπουργὸς ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, πού θὰ κυβερνοῦσε σύμφωνα μὲ τίς ἀρχὰς τοῦ συνδέσμου.

Τότε οἱ ἐπαναστάτες ξαναγύρισαν στὴν πόλιν καί σὲ λίγες μέρες μεγάλη διαδήλωση τοῦ λαοῦ στὴν πρωτεύουσα καί ὅμοιες διαδηλώσεις στίς ἐπαρχίες ἔδωσαν τὴν ὑποστήριξιν τοὺς στὸ σύνδεσμο.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἡ βουλή ψήφισε σύμφωνα με τις ἀρχές τοῦ συνδέσμου πολλοὺς νόμους καὶ μέσα σ' αὐτοὺς τὴν ἀπομάκρυνση τῶν βασιλοπαίδων ἀπὸ τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο. Ἀμέσως ἐγίναν ἀρκετὲς παραγγελίες γιὰ ὑλικὸ πολέμου. Ἡ πιὸ σπουδαία ἦταν ἡ παραγγελία τοῦ θωρηκτοῦ «Ἀβέρωφ», ποὺ μᾶς ἔκαμε στὴ θάλασσα δυνατώτερους ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἡ κατάσταση ὅμως αὐτὴ, κυβέρνησις καὶ βουλή νὰ ἐργάζωνται σύμφωνα με τις ἀξιώσεις τοῦ συνδέσμου, δὲ μποροῦσε νὰ διατηρηθῇ πολὺν καιρὸ. Ἐπρεπε νὰ διαλυθῇ ὁ σύνδεσμος γιὰ νὰ ξαναγυρίσῃ τὸ κράτος στὸν κανονικὸ του δρόμο καὶ νὰ ἡσυχάσῃ ἡ χώρα.

Ὁ σύνδεσμος ὅμως δίσταζε, μήπως ὕστερα ἀπὸ τὴ διάλυσή του χαλοῦσαν οἱ πολιτευόμενοι τὸ ἔργο του.

Στὴν περίστασι αὐτὴ βρῆκε μιὰ διέξοδο ὁ Κρητικὸς Ἐλευθέριος Βενιζέλος. Αὐτὸν εἶχαν γνωρίσῃ στὴν Κρήτη ἀρκετοὶ ἀξιωματικοὶ καὶ τὸν ἤξεραν πὼς εἶναι πολιτικὸς δυνατὸς καὶ τολμηρὸς. Αὐτὸν λοιπὸν προσκάλεσε ὁ σύνδεσμος ἀπὸ τὴν Κρήτη γιὰ σύμβουλό του. Ὁ Βενιζέλος πρότεινε γιὰ μόνη λύση νὰ γίνῃ ἐθνικὴ συνέλευσις καὶ νὰ ἀναθεωρηθῇ τὸ σύνταγμα.

Ὁ βασιλέας καὶ οἱ πολιτευόμενοι δέχτηκαν αὐτὴ τὴ λύση. Ὁ ἄλλοτε συνεργάτης τοῦ Τρικούπη Στέφανος Δραγούμης ἐγίνε πρωθυπουργὸς καὶ προκήρυξε ἐκλογές γιὰ τὴ συνέλευσις. Ὁ στρατιωτικὸς σύνδεσμος διαλύθηκε καὶ ὁ Ζορμπὰς ἐγίνε ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν.

Ἀμα καταρτίστηκε ἡ συνέλευσις ὁ Δραγούμης παραιτήθηκε. Ὁ βασιλέας τότε σύμφωνα με τὴν ἀπαίτησι τοῦ λαοῦ κάλεσε πρωθυπουργὸ τὸ Βενιζέλο ποὺ εἶχε ἐκλεχθῇ βουλευτὴς Ἀθηνῶν καὶ ἐπειδὴ ἡ συνέλευσις δὲν τοῦ ἔδωσε ψῆφον ἐμπιστοσύνης, τὴν διάλυσε.

Στὶς ἐκλογές ποὺ ἐγίναν τότε καὶ στὶς ἄλλες ποὺ ἐγίναν ὕστερα γιὰ τὴν ταχτικὴ βουλή, ὁ λαὸς ἔδωσε στὸ Βενιζέλο μεγάλη πλειονοψηφία. Ἀναθεωρήθηκε τὸ σύνταγμα, ὠργανώθηκε ὁ στρατὸς καὶ ταχτοποιήθηκε ἡ ἐσωτερικὴ διοίκησις.

Ἔτσι τὸ ἔθνος βρέθηκε ἕτοιμο γιὰ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους ποὺ ἀκολούθησαν σὲ λίγο.

2. Ὁ βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος.

Ἀμα πῆραν τὴν ἀρχὴ οἱ Νεότουρκοι στὴν Τουρκία, δείχτηκαν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς Παλαιότουρκους. Ζήτησαν νὰ ἐξαφανίσουν τὸν ἐθνισμό ὅλων τῶν λαῶν ποὺ ζοῦσαν στὴ χώρα τους. Αὐτὸ ἀνάγκασε τὰ τέσσερα βαλκανικὰ κράτη, Ἑλλάδα, Βουλγαρία, Σερβία καὶ Μαυροβούνιο νὰ συνεννοηθοῦν ἀναμεταξύ τους.

Οἱ συνεννοήσεις ἐγίναν με τὴν μυστικότητα, ποὺ δὲ ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

μπόρεσαν να καταλάβουν τίποτε ούτε η Τουρκία ούτε οι Δυνάμεις. "Εξαφνα οι τέσσερεις σύμμαχοι ζήτησαν από την Τουρκία να έφορμήσει στις εύρωπαϊκές της έπαρχίες, μεταρρυθμίσεις, κι' έπειδή αυτή άρνήθηκε της κήρυξαν τόν πόλεμο τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1912.

Οί βαλκανικοί στρατοί προχώρησαν στο τουρκικό έδαφος και ή προέλασή τους ήταν μιὰ σειρά από νίκες αλληλεπάλληλες.

Έλληνικὲς νίκες. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ ἀρχιστράτηγο τὸ διάδοχο Κωνσταντῖνο προχωρώντας ἀπὸ τὴ Θεσσαλία στὸ ἑχθρικό ἔδαφος νίκησε τὸν τουρκικὸ στρατὸ ποὺ βρῆκε στὴν Ἐλασσῶνα, πῆρε τὴν πόλη αὐτὴ (6 Ὀκτωβρίου) καὶ προχώρησε στὸ Σαραντάπορο, στενὰ ποὺ ἦταν ὠχυρωμένοι 30 χιλιάδες Τούρκοι μὲ δυνατὸ πυροβολικόν. Ἐπειτα ἀπὸ πολύωρη μάχη οἱ Ἕλληνες ἀνάγκασαν τοὺς Τούρκους ν' ἀδειάσουν τὰ στενὰ καὶ νὰ φύγουν. Ἐπειτα ἀπ' αὐτὸ οἱ Ἕλληνες παίρνουν τὰ Σέρβια, τὴν Κοζάνη, τὰ Γρεβενὰ καὶ τὴ Βέροια. Τὶς ἴδιες μέρες μιὰ ἑλληνικὴ μεραρχία νίκησε ἄλλο τουρκικὸ στρατὸ καὶ πῆρε τὴν Αἰκατερίνη.

Στὸ ἀναμεταξύ οἱ Τούρκοι γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴ Θεσσαλονίκη εἶχαν συγκεντρώσει στὰ Γενίτσα ὅλο τὸ στρατὸ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας, σαράντα χιλιάδες καὶ περισσότερο.

Ὅταν τὸ ἔμαθε αὐτὸ τὸ κύριο σῶμα τοῦ ἑλληνικοῦ, στρατοῦ, τρέχει ἀπὸ τὴ Βέροια στὰ Γενίτσα. Ἐκεῖ ἔγινε δυὸ ἡμέρες (19 καὶ 20 Ὀκτωβρίου) μεγάλη μάχη, καὶ σ' αὐτὴν οἱ Ἕλληνες νίκησαν καὶ ἀνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ φύγουν. Ἀπὸ τὴ νίκη αὐτὴ κρίθηκε ἡ τύχη τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπὸ τὰ Γενίτσα προχώρησε στὴ Θεσσαλονίκη. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ποὺ ὑποχώρησε ἐκεῖ, ἦταν ἀπάνω ἀπὸ 30 χιλιάδες, ἀνίκανος ν' ἀντισταθῇ πιά στὸν ἑλληνικὸ στρατό. Παραδόθηκε λοιπὸν ἡ Θεσσαλονίκη τὴν 30 Ὀκτωβρίου καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς μεταφέρθηκε αἰχμάλωτος στὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα. Ὁ βασιλεὺς Γεώργιος πῆγε ἀμέσως στὴ πρωτεύουσα κι' ἐγκαταστάθηκε ἐκεῖ σὰ φρουρὸς τῆς περιπόθητης Θεσσαλονίκης.

Μόλις ὅμως παρεδόθηκε στοὺς Ἕλληνες ἡ Θεσσαλονίκη, παρουσιάστηκε ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη βουλγαρικὸς στρατός. Ὁ Βούλγαρος στρατηγὸς Θεόδωρῳ εἶχε ἐπωφεληθῇ ποὺ ἦταν ἄδεια ἀπὸ τουρκικὸ στρατὸ ἡ ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ μὲ μιὰ μεραρχία ἔφτασε χωρὶς ἐμπόδιο μπροστὰ στὴ Θεσσαλονίκη. Οἱ Ἕλληνες τοὺς μῆνυσαν πῶς ἡ πόλη καὶ ὁ τουρκικὸς στρατὸς παραδόθηκαν σ' αὐτοὺς. Ἐκεῖνος ὅμως μ' ἐπιμονὴ καὶ πανουργία κατόρθωσε νὰ μπῇ καὶ ὁ βουλγαρικὸς στρατὸς στὴ Θεσσαλονίκη. Παρακάλεσε τοὺς Ἕλληνες νὰ ἐπιτρέψουν σὲ δυο τάγματα ποὺ

ήταν τάχα κουρασμένα, νά μπουδ νά ξεκουραστοδν, μὰ άντὶ δύο τάγματα μπήκε όλόκληρη ή μεραρχία από 33 χιλιάδες στρατιώτες. Τό έπεισόδιο αὐτό προκάλεσε προστριβές Έλλήνων καὶ Βουλγάρων καὶ προετοίμασε τὸν Έλληνοβουλγαρικό πόλεμο.

Τὶς ίδιες μέρες μιὰ ἄλλη ἑλληνική Μεραρχία ποὺ προχώρησε στοὺ Μοναστήρι, συναντήθηκε στὴ Μπάνιτσα μὲ διπλάσιο τουρκικό στρατό, ποὺ κατέβαινε ἀπὸ τὸ Μοναστήρι. Νικήθηκε ὅμως καὶ ὑποχώρησε στὴν Κοζάνη (21-25 Ὀκτωβρίου). Τότε ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος ἔφυγε μὲ τὸν περισσότερο στρατό ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη κι' ἔφτασε στὴ Φλώρινα. Ἀπὸ ἐκεῖ δὲν προχώρησε στοὺ Μοναστήρι, γιατί τὸ εἶχαν καταλάβει πιά οἱ Σέρβοι. Κυνήγησε ὅμως τοὺς Τούρκους ποὺ ἔφευγαν ἀπὸ ἐκεῖ. Ἀπὸ τὶς 30 χιλιάδες στρατιώτες τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, 20 χιλιάδες σώθηκαν στὰ Γιάννενα, 5 χιλιάδες πιάστηκαν αἰχμάλωτοι καὶ οἱ ἄλλοι σκοτώθηκαν. Ἡ Κορυτσά ἔμεινε στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.

Ἐνῶ ὁ στρατὸς ποὺ εἶχε ξεκινήσει ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη προχωροῦσε νικηφόρος στὴ Μακεδονία, ὁ στρατὸς ποὺ ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Ἄρτα μὲ τὸ στρατηγὸ Σαπουντζάκη, πήρε τὴν Πρέβεζα, τὰ Πέντε Πηγάδια καὶ τὸ Μέτσοβο. Τελευταῖα προχώρησε στὰ Γιάννενα καὶ τὰ πολιορκήσε. Τὴν ἴδια ἐποχὴ σώματα ἑθελοντικά κυρίεψαν τὴ Χειμάρρα. Τὸν ἴδιο καιρὸ ὁ ἑλληνικὸς στόλος, μὲ ναύαρχο τὸν Παῦλο Κουντουριώτη, πήρε τὰ νησιά Λήμνο, Θάσο, Ἰμβρο, Τένεδο, Σαμοθράκη, Ψαρά, Χίο, Λέσβο, καὶ ὕψωσε τὴν ἑλληνικὴ σημαία στὴ χερσόνησο τοῦ Ἁγίου ὄρους. Ἀποκλείοντας συγχρόνως τὰ Δαρδανέλια ἐμπόδιζε τὸν τουρκικὸ στόλο νὰ βγῇ καὶ δὲν ἄφινε νὰ μεταφερθοῦν ἀπὸ τὸ Ἀγαῖο τουρκικὰ στρατεύματα.

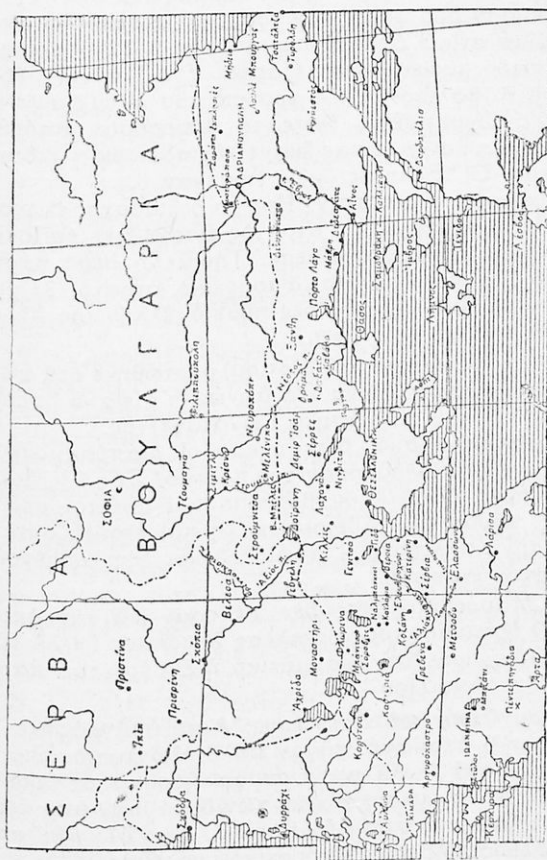
Νίκες τῶν συμμάχων. Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες προχωροῦσαν νικηφόροι στὴ Μακεδονία καὶ τὴν Ἠπειρο, νικοῦσαν ἐπίσης καὶ οἱ σύμμαχοι στὰ ἄλλα πολεμικά μέτωπα. Οἱ Μαυροβούνιοι προχώρησαν πῆραν τὸ Ἰπέκ καὶ πολιορκήσαν τὴ Σκόδρα.

Οἱ Σέρβοι προχώρησαν στὴν παλαιὰ Σερβία καὶ νίκησαν τὸν τουρκικὸ στρατὸ στοὺ Κουμάνοβο, σὲ μάχη, ποὺ βάσταξε τρεῖς μέρες. Ἐπειτα πῆραν τὰ Σκόπια τὴν Πριστίνα καὶ τὴ Πρισρένη καὶ προχώρησαν στοὺ Μοναστήρι. Ἀφοῦ τὸ πῆραν ἔπειτα ἀπὸ σημαντικὴ μάχη, τράβηξαν κατὰ τὸ Δυρράχιο καὶ τὸ πῆραν κι αὐτό.

Οἱ Βούλγαροι προχώρησαν στὴ Θράκη πῆραν τὸ Μουσταφάπασα καὶ τὶς Σαράντα Ἐκκλησιές. Ἐπειτα στοὺ Λουλὲ Μπουργὰς νίκησαν ὁλοτελὰ ἄλλο τουρκικὸ στρατὸ καὶ πολιορκήσαν τὴν Ἀδριανούπολη.

Ἀνακωχὴ τῆς Τουρκίας μὲ τοὺς τρεῖς συμμάχους.
Συζητήσεις γιὰ τὴν εἰρήνη. Σὲ λίγες ἑβδομάδες οἱ Τοῦρ-

και είχαν χάσει δηλ την Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία. Στὰ χέρια τους ἔμεναν ἀκόμη ἡ Ἀδριανούπολη, τὰ Γιάννενα καὶ ἡ Σκόδρα, πού τὰ πολιορκοῦσαν οἱ Βούλγαροι, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Μαυροβουνιώτες. Ἐμεναν ἀκόμη στοὺς Τούρκους

Εἰκ. 24. Οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι.

ἡ Καλλιπόλλη καὶ ἡ ἄκρη ἀπὸ τὸ Βόσπορο ὡς τὴ Τσατάλτζα.

Στὴ Τσατάλτζα ὁμως βρῆκαν οἱ Βούλγαροι γερὴ ἀντίστασιν καὶ δὲ μπόρεσαν νὰ προχωρήσουν. Τότε ἐγινε ἀνακωχὴ τῆς Τουρκίας μὲ τὰ τρία σλαβικά κράτη. Ἡ Ἑλλάδα ἐξακολούθησε τὶς ἐχθροπραξίες. Στις 3 Δεκεμβρίου ἐγινε στὸ Λονδίνο συνδιάσκεψιν τῶν πέντε ἐμπολέμων κρατῶν γιὰ τὴν εἰρήνην, πού ἔμεινε ὁμως χωρὶς ἀποτέλεσμα. Οἱ Τούρκοι ἔφερναν δυσκολίες γιὰ νὰ κερδίζουν

καιρό καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν συμμάχων σταμάτησαν τὶς διαπραγματεύσεις.

Οἱ ἐχροπραξίαις ξαναρχίζουν. Πέφτουν τὰ Γιάννενα, ἡ Ἀδριανούπολη καὶ ἡ Σκόδρα. Ἐξακολουθοῦν ἀκόμη οἱ διαπραγματεύσεις Τουρκίας καὶ συμμάχων, ὅταν οἱ Ἕλληνες νίκησαν δυὸ φορὲς τὸν τουρκικὸ στόλο ἔξω ἀπὸ τὰ Δαρδανέλια στὶς 3 Δεκεμβρίου καὶ στὶς 5 Ἰανουαρίου, καὶ στὴν Ἡπειρο κυρίεψαν τὴν Πάργα. Στὰ Γιάννενα ἐξακολουθοῦσε ἡ πολιορκία. Τὸ φρούριό του Μπιζάνι ἦταν τόσο καλὰ ὠχυρωμένο, ὥστε τὸ θεωροῦσαν ἀπόρητο. Ἐπειτα ὁ βαρὺς χειμώνας ἔκανε τὴν πολιορκία ἀκόμη δυσκολώτερη. Οἱ Ἕλληνες ὁμῶς ἐπιμέναν.

Ἐπιτέλους πῆγε στὴν Ἡπειρο ὁ διάδοχος Κωνσταντῖνος μὲ δυὸ μεραρχίες, ὁ στρατὸς ἐνισχύθηκε καὶ στὶς 20 Φεβρουαρίου τὸ Μπιζάνι ἔπεσε. Τὴν ἄλλη μέρα παραδόθηκαν τὰ Γιάννενα μὲ ὅλο τὸ τουρκικὸ στρατό, 33 χιλιάδες. Ὑστερα ἀπὸ δέκα ἡμέρες πῆρε ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς καὶ τὸ Ἀργυρόκαστρο.

Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη (5 Μαρτίου) σκοτώθηκε στὴ Θεσσαλονίκη ἀπὸ κάποιο Σχινὰ γιὰ ἄγνωστη αἰτία ὁ βασιλέας Γεώργιος καὶ τὸν διαδέχτηκε Κωνσταντῖνος.

Οἱ σύμμαχοι ἅμα διακόπηκαν οἱ διαπραγματεύσεις τῆς εἰρήνης ἐξακολουθήσαν τὸν πόλεμο. Στὶς 23 Μαρτίου οἱ Βούλγαροι, ἀφοῦ τοὺς βοήθησε καὶ ἀρκετὸς σερβικὸς στρατός, πῆραν τὴν Ἀδριανούπολη καὶ ἐτοιμάζονταν νὰ πάρουν τὴν Καλλίπολη. Τότε οἱ Τούρκοι, ἐξηντλημένοι πιά, ὑπόγραψαν ἀνακωχή.

Οἱ Μαυροβουνιώτες δὲν θέλησαν νὰ τὴν ὑπογράψουν. Ὁ ἡρώϊκός τους βασιλέας Νικόλαος ἤθελε νὰ κυριέψῃ τὴ Σκόδρα. Καὶ πραγματικὰ ἡ Σκόδρα τοῦ παραδόθηκε στὶς 9 Ἀπριλίου.

Ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου. Ἄμα ὑπογράφηκε στὴν Καλλίπολη ἡ ἀνακωχή, πῆγαν πάλι οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐμπολέμων στὸ Λονδίνο, νὰ συμφωνήσουν τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης. Μὲ τὴ μεσολάβηση τῶν δυνάμεων ὑπογράφηκε στὶς 17 Μαΐου ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου, καὶ μὲ αὕτὴ τελείωσε ὁ βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος.

Σύμφωνα μὲ τὴ συνθήκη αὕτῃ, ὁ σουλτάνος παραχώρησε στοὺς συμμάχους τὴν Κρήτη καὶ ὅλη τὴν εὐρωπαϊκὴ Τουρκία ὡς τὴ γραμμὴ Αἴνου—Μηδείας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ἀλβανία ποὺ ἀπαίτησαν Αὐστρία καὶ Ἰταλία νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητη. Ἡ Σερβία ὑποχρεώθηκε ν' ἀφήσῃ τὸ Δυρράχιο, καὶ τὸ Μαυροβουνιο τὴ Σκόδρα.

Τὰ σύνορα τῆς Ἀλβανίας καὶ τὴν τύχη τῶν νησιῶν τοῦ Αἰγαίου πελάγους θὰ κανόνιζαν οἱ μεγάλες δυνάμεις. Ἐμενε ἀκόμη νὰ μοιραστοῦν ἀναμεταξύ τους αἱ σύμμαχοι τὰ κέρδη τοῦ πολέμου. Ἡ μοιρασιά ὁμῶς αὐτὴ προ-

κάλεσε πόλεμο μεταξύ τους από την άπληστία των Βουλγάρων.

3. Ο συμμαχικός πόλεμος.

Ἐνῶ βαστοῦσε ἀκόμη ὁ βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος, οἱ Βούλγαροι εἶχαν δεῖξει τὴ διάθεσίν τους.

Εἶδαμε πῶς μπῆκαν μὲ δόλο στὴ Θεσσαλονίκη καὶ πῶς λογάριζαν νὰ τὴν κρατήσουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους. Ἐπειτα γίνονταν συχνὰ ἐπεισόδια μαζί τους, πού τελείωναν μὲ συγκρούσεις Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων στὴν ἀνατολικὴ Μακεδονία.

Ζητοῦσαν ὅμως οἱ Βούλγαροι νὰ πάρουν καὶ ἀπὸ τοὺς Σέρβους ἀπὸ τὰ μέρη πού εἶχαν αὐτοὶ στὴ Μακεδονία.

Ὅλες οἱ προσπάθειες πού ἔκαναν Ἑλλάδα καὶ Σερβία γιὰ νὰ τακτοποιηθοῦν εἰρηνικὰ τὰ ζητήματα αὐτὰ ναυάγησαν.

Οἱ Βούλγαροι εἶχαν τὴν ἰδέα πῶς μπορούσαν νὰ χτυπήσουν Σέρβους καὶ Ἕλληνες μαζί, καὶ νὰ πάρουν τὸ μεγαλύτερο μερίδιο ἀπὸ τὰ κοινὰ κέρδη τοῦ πολέμου.

Ὁ πόλεμος λοιπὸν δὲ μπορούσε νὰ μὴ γίνη καὶ μόλις πρόφτασαν Σερβία καὶ Ἑλλάδα νὰ συνεννοηθοῦν.

Ἐξαφνα στὶς 17 Ἰουνίου χτύπησαν οἱ Βούλγαροι τοὺς Σέρβους στὴ Γευγελή καὶ τοὺς Ἕλληνες στὴ Νιγρίτα. Ὁ σκοπὸς τους ἦταν νὰ χωρίσουν τοὺς δύο συμμάχους καὶ στὴν ἀρχὴ τὸ πέτυχαν. Ὅταν ἔφτασαν στὴ Θεσσαλονίκη τὰ νέα αὐτά, οἱ Ἕλληνες πολιορκήσαν ἀμέσως τοὺς Βουλγάρους πού ἦταν ἐκεῖ καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ παραδοθοῦν. Τὴν ἄλλη μέρα ἄρχισε νὰ προχωρῇ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ ἀρχηγὸ τὸ βασιλεῖα Κωνσταντῖνο.

Οἱ Ἕλληνες προχωροῦν στὸ Κιλκίς ὅπου ἦταν ὠχυρωμένες μεγάλες βουλγαρικὲς δυνάμεις. Τρεῖς μέρες βάσταξε ἡ ἐπίθεση τοῦ Κιλκίς καὶ τελείωσε στὶς 21 Ἰουνίου μὲ μεγάλη νίκη τῶν Ἑλλήνων. Οἱ μάχες ἔγιναν ἐκεῖ μὲ φοβερὸ πείσμα. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μὲ ὑπεράνθρωπο ἥρωισμό ἔβγαλε ἀπὸ τίς θέσεις του τὸν ἐχθρὸ μὲ τὴ λόγχη καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ φύγῃ. Μὲ τὴν ἴδια γενναιότητα ἀγωνίστηκαν οἱ Ἕλληνας καὶ στὸ Λαχανά πού τὸν πῆραν ὕστερ' ἀπὸ μάχη δύο ἡμερῶν. Πῆραν ἀκόμη οἱ Ἕλληνες τὴ Γευγελή καὶ τὴ Νιγρίτα. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ Σέρβοι. Μαζί μὲ τοὺς Μαυροβουνιώτες νίκησαν τοὺς Βουλγάρους σὲ μάχη πού κράτησε τρεῖς ἡμέρες.

Τότε καὶ ὁ ρουμανικὸς στρατὸς μπῆκε στὴ Βουλγαρία καὶ προχώρησε ὡς ἔξω ἀπὸ τὴ Σόφια, χωρὶς νὰ ρίξῃ τουφεκιά. Στὸ τέλος ξεκίνησαν καὶ οἱ Τοῦρκοι γιὰ νὰ πάρουν πίσω τὴ Θράκη.

Στὸ ἀναμεταξύ οἱ Ἕλληνες ἐξακολουθοῦσαν νὰ προ-

χωροῦν. Τὸ κύριο σῶμα τοῦ στρατοῦ τῶν πῆρε τὴ Δοῦράνη καὶ τὴ Στρώμνιτσα, ὅπου ἐνώθηκε μὲ τοὺς Σέρβους. Ἔπειτα μὲ μάχη δύο ἡμερῶν κυρίεψε τὸ Δεμίρ-Ἰσάρ, ἐνὼ τὸ δεξιό του ἔμπαινε στὶς Σέρρες.

Δὲν ἔμεινε ὅμως ἀργὸς καὶ ὁ ἑλληνικὸς στόλος. Ὁ ναύαρχος Κουντουριώτης πῆρε τὴ Καβάλα κι ἔστειλε ναυτικὸ ἄγημα στὴ Δράμα.

Οἱ Βούλγαροι ἀποχώρησαν ὁλότελα ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴ Μακεδονία καὶ δὲν ἄφησαν πίσω τους παρὰ ἐρήμωσιν καὶ καταστροφὴν. Ἐκαμαν φοβερὲς διαρπαγές, ἀτίμασαν γυναῖκες, σκότωσαν ἄοπλους καὶ ἔκαψαν πολλὰς πόλεις καὶ χωριά. Προπάντων μένει ἀξέχαστη ἡ βουλγαρικὴ θηριωδία στὴ Νιγρίτα, στὶς Σέρρες, στὸ Δοξάτο, καὶ στὴ Δράμα.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἔπειτα ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Δεμίρ-Ἰσάρ προχώρησε καὶ πῆρε τὸ Μελένικο κι ἔπειτα τὸ Νευροκόπι. Ὑστερα χτύπησε τοὺς Βουλγάρους στὰ στενὰ τῆς Κρέσσας. Ἡ μάχη βάσταξε ἀρκετὲς ἡμέρες, μὰ καὶ ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες νίκησαν καὶ κυρίεψαν τὴν Κρέσνα.

Τὴν τελευταία τους ἀντίσταση ἔκαμαν οἱ Βούλγαροι στὴν Τζουμαγιά, κοντὰ στὰ παλιὰ τους σύνορα. Οἱ Ἕλληνες ὅμως τὴν πῆραν καὶ αὐτήν.

Στὸ ἀναμεταξύ ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἶχε καταλάβει τὸ Δεδεαγάτς, τὸ Πόρτο—Λαγὸ καὶ τὴ Μάκρη. Οἱ Σέρβοι νίκησαν καὶ ἐκεῖνοι σὲ πολλὰς μάχας τὸ βουλγαρικὸ στρατὸ καὶ μῆκαν στὴν παλιὰ Βουλγαρία. Οἱ Τοῦρκοι ξαναπῆραν εὐκόλα τὴν Ἀδριανούπολη καὶ τὶς Σαράντα ἐκκλησιές.

Ἔτσι μέσα στὸ βουλγαρικὸ ἔδαφος πατοῦσαν Ἕλληνες, Σέρβοι, Ρουμάνοι καὶ Τοῦρκοι.

Ἀπελπισμένοι οἱ Βούλγαροι ζήτησαν εἰρήνη. Στὶς 17 Ἰουλίου συνεδρίασαν στὸ Βουκουρέστι οἱ πρῶθυπουργοὶ τῆς Ἑλλάδας, τῆς Σερβίας, τοῦ Μαυροβουνίου καὶ τῆς Ρουμανίας μὲ ἀντιπροσώπους τῆς Βουλγαρίας κι ἔκαναν τὴ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου.

Μὲ τὴ συνθήκη αὕτῃ οἱ Ρουμάνοι πῆραν τὴ Δοβρουτσά, οἱ Σέρβοι μεγάλωσαν τὰ σύνορά τους πρὸς τὴ Βουλγαρία καὶ τὰ ἑλληνικὰ σύνορα ἔφτασαν ἀνατολικά ὡς τὸν ποταμὸ Νέστο καὶ βόρεια ὡς τὸ βουνὸ Μπέλες.

Ἔπειτα ἡ Βουλγαρία ἔκαμε συνθήκη ἰδιαίτερη μὲ τὴν Τουρκία καὶ τῆς ἄφησε τὴν Ἀδριανούπολη καὶ τὶς Σαράντα ἐκκλησιές.

Ἔτσι τιμωρήθηκε ἡ Βουλγαρία γιὰ τὴν ἀπληστία καὶ τὸ θράσος της. Ἐχασε δηλαδὴ ὅλα σχεδὸν ὅσα εἶχε πάρει στὸ βαλκανοτουρκικὸ πόλεμο.

Ἡ Ἑλλάδα μεγάλωσε στὸ διπλάσιο σχεδὸν καὶ ἔγινε σημαντικὸ κράτος στὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο.

4. Τὰ ζητήματα τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν νησιῶν.

Ἡ συνθήκη τοῦ Λονδίνου εἶχε ἀφήσει στίς δυνάμεις νὰ λύσουν τὰ ζητήματα τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν νησιῶν.

Τὸ ζήτημα τῶν νησιῶν λύθηκε εὐνοϊκὰ γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὑποχρεωθήκαμε ὁμῶς νὰ φύγωμε ἀπὸ τὴ βόρειο Ἠπειρο γιὰτὶ Αὐστρία καὶ Ἰταλία ἀξίωσαν νὰ δοθῇ ἡ βόρειος Ἠπειρος στὴν Ἀλβανία. Οἱ Βορειοηπειρώτες τότε μὲ ἀρχηγὸ τὸ Γεώργιο Ζωγράφο ἐπαναστάτησαν καὶ κατάρθωσαν νὰ ἀναγνωριστῇ τοῦλάχιστο στὴν πατρίδα τους κάποια αὐτονομία.

Τὰ Δωδεκάνησα ὁμῶς τὰ κράτησαν οἱ Ἴταλοι μὲ τὴν πρόφαση πὼς ἡ Τουρκία δὲν εἶχε ἐκπληρώσει τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης πού εἶχαν κλείσει μαζί της.

5. Ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος.

Ἀπὸ τὸ βαλκανικὸ πόλεμο ζημιώθηκε πολὺ ἡ Αὐστρία. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἔχασε κάθε ἐλπίδα πὼς θὰ μπορούσε νὰ πάρῃ τὴ Θεσσαλονίκη. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μεγάλωσε πολὺ ἡ Σερβία πού γειτόνευε μαζί της. Γι' αὐτὸ ἡ Αὐστρία ζητοῦσε ἀφορμὴ νὰ ταπεινώσῃ τὴ Σερβία.

Τὴν ἀφορμὴ τὴν ἔδωσε ἡ δολοφονία τοῦ αὐστριακοῦ διαδόχου καὶ τῆς γυναίκας του πού ἐγίνε στὶς 15 Ἰουνίου ἀπὸ ἓνα Σέρβο φοιτητῇ. Ἡ Αὐστρία κήρυξε ἀμέσως ὑπεύθυνες τὶς σερβικὲς ἀρχὲς γιὰ τὴ δολοφονία αὐτὴ καὶ ζήτησε νὰ ἐξετελέσῃ τὴ Σερβία μὲ ὅρους ταπεινωτικούς.

Ἡ Σερβία παρακινημένη ἀπὸ τὸν Τσάρο τῆς Ρωσίας, ἀρνήθηκε νὰ ὑποκύψῃ σ' αὐτοὺς τοὺς ὅρους.

Ἡ Γερμανία, πού ἀπὸ πολὺ καιρὸ ἦταν προετοιμασμένη γιὰ πόλεμο, γιὰτὶ πάντα εἶχε σχέδια ν' ἀπλώσῃ τὴν κυριαρχία της, παρακίνησε τὴν Αὐστρία, πού ἦταν σύμμαχός της, νὰ κηρύξῃ τῆς Σερβίας τὸν πόλεμο.

Ἀπὸ τὸ περιστατικὸ αὐτὸ ἄρχισε ὁ μεγάλος εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, πού ἀπὸ πολὺν καιρὸ τὸν περίμενε μὲ φόβο ὁ κόσμος.

Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος βρέθηκαν ἐνωμένες Γερμανία, Αὐστρία, Βουλγαρία καὶ Τουρκία. Ἀπὸ τὸ ἄλλο, Γαλλία, Ἀγγλία καὶ Ρωσία, καὶ ὕστερ' ἀπὸ λίγο καὶ Ἰταλία, πού παράτησε τοὺς συμμάχους της ὡς τότε, Γερμανία καὶ Αὐστρία.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγο καιρὸ ἐγίνε στὴ Ρωσία ἐπανάσταση. Ἡ αὐτοκρατορία ἔπεσε, ὁ τσάρος καὶ ἡ οἰκογένειά του σκοτώθηκαν κι ἐπεκράτησαν ἐκεῖ οἱ μπολσεβίκοι. Αὐτοὶ ἔκαμαν εἰρήνῃ μὲ τὴ Γερμανία. Στους Ἀγγλογάλλους ὁμῶς προστέθηκαν ἔπειτα οἱ Ἐνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικής.

Ἡ Ἑλλάδα μὲ ὅλη τὴν ἐπιμονὴ τοῦ Βενιζέλου κράτησε στὴν ἀρχὴ οὐδετερότητα σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ βασιλέα Κωνσταντίνου. Στὸ τέλος ὁμως ὁ Βενιζέλος ἔκαμε ἐπανάσταση στὴ Θεσσαλονίκη γι' αὐτό, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ, ἀφήνοντας τὸ θρόνο στὸ δευτερότοκο γιό του, τὸν Ἀλέξανδρο. Τότε ἡ Ἑλλάδα

Εἰκ. 25. Πῶς αὐξήθηκαν

ἐνώθηκε μὲ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν, γιὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς παλαιούς ἐχθρούς της, Τουρκία καὶ Βουλγαρία.

Ὁ πόλεμος κράτησε ὡς τὸ 1918 καὶ νίκησαν οἱ Ἀγγλογάλλοι καὶ οἱ σύμμαχοί τους. Ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἦταν ἡ ταπείνωση τῆς Γερμανίας καὶ ἡ διάλυση τῆς Αὐстроουγγαρίας.

Ἡ Ἑλλάδα εἶχε τὴν εὐτυχίαν νὰ ἰδῇ συμπληρωμένη τὴ μεγάλη ἰδέαν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Τὰ παλιά της ὄνειρα ἀλή-

θεψαν. Μὲ τὸ αἷμα τῶν παιδιῶν τῆς ἔγραψε νέες σελίδες θριαμβευτικὰς στὶς πεδιάδες τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ Μ. Ἀσίας.

Μὲ τὴ συνθήκη τοῦ Νεϊγὺ πῆρε ἀπὸ τὴ Βουλγαρία τὴ

τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος.

δυτικὴ Θράκη κι' ἔτσι τὴν ἀπόκλεισε ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο. Μὲ τὴ συνθήκη τῶν Σεβρῶν πῆρε ἀπὸ τὴν Τουρκία ὅλη τὴν ἀνατολικὴ Θράκη ὡς τὴν Τζατάλτζα, καὶ στὴ Μ. Ἀσία τὴ Σμύρνη μὲ μεγάλη περιοχὴ. Ἕνας ὅρος τῆς συνθήκης αὐτῆς ἀκόμη ἔλεγε καθαρά, πῶς ἂν δὲν ἡσύχαζε τὸ κίνημα τοῦ Κεμάλ, ποὺ εἶχε ἀρχίσει τότε στὴν Ἀγκυρα, θὰ ἔχανε ἡ Τουρκία καὶ τὴν Πόλη. Ἔτσι ἡ ἐλληνικὴ σημαία εἶχε φτάσει ἔξω ἀπὸ τὴν Πόλη στὴν Εὐρώπη καὶ πέρα ἀπὸ

τὴν Προύσσα στὴν Ἀσία. Ἀπὸ ὥρα σὲ ὥρα περίμεναν οἱ Ἕλληνες νὰ ἴδουν τὴ γαλανόλευκη στὰ φρούρια τῆς Πόλης.

Ἐξαφνα τότε πέθανε ὁ βασιλέας Ἀλέξανδρος. Ἐγιναν ἐκλογὲς καὶ τὸ κόμμα τῶν Φιλελευθέρων, ποὺ εἶχε ἀρχηγὸ τὸ Βενιζέλο, ἔχασε τὴν ἐξουσία. Ὁ ἴδιος ὁ Βενιζέλος δὲ βγήκε οὔτε βουλευτὴς. Εἶχε κουρασθῇ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἀπὸ τοὺς πολέμους καὶ νομίζοντας πῶς τὰ ἔθνη καὶ τοὺς ζητήματα εἶχαν πιά λυθῇ, καταψήφισε τὸ Βενιζέλο ποὺ τὸν θεωροῦσε φιλοπόλεμο. Ἡ ἀποτυχία αὐτὴ τοῦ Βενιζέλου στίς ἐκλογὲς ξανάφερε τὸν Κωνσταντῖνο στὸ θρόνο. Ἀλλὰ οἱ σύμμαχοι δὲν εἶχαν ἐμπιστοσύνη στὸ βασιλεῖα αὐτοῦ οὔτε στοὺς ὑπουργοὺς του καὶ παραμερίζοντας τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τὴν παράτησαν μόνη τῆς.

Ἔτσι χωρὶς φίλους ἢ Ἑλλάδα, χωρὶς ὑποστήριξη χρηματικὴν, ὑποχρεωμένη ν' ἀγωνιστῇ ἀκόμη στὴ Μ. Ἀσίαν μὲ τὸν Κεμάλ, μὲ ὅλες τὶς θυσίας τῆς δὲ μπόρεσε νὰ κρατηθῇ ἐκεῖ. Ὁ κεμαλικὸς στρατὸς στὸ ἀναμεταξύ δυνάμωσε καὶ ὁ ἑλληνικὸς ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀσίαν.

Γιὰ μιὰ στιγμή αὐτὴ ἡ συμφορὰ κόντεψε νὰ τραβήξῃ στὴν καταστροφὴν ὅλοκληρο τὸ κράτος. Ἐγινε τότε στρατιωτικὴ ἐπανάσταση καὶ αὐτὴ ἀνάγκασε τὸν Κωνσταντῖνο νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὸ θρόνο. Ἡ ἐπανάσταση κατῴρωσε νὰ ξαναοργανώσῃ τὸ στρατὸ καὶ νὰ περιορίσῃ στὴ συνθήκῃ τῆς Λωζάνης τὶς ἑλληνικὲς ζημίαι. Ἐχασε ἡ Ἑλλάδα μόνον τὴν ἀνατολικὴν Θράκην καὶ τὴ Μ. Ἀσίαν. Μὰ καὶ ὁ ἑλληνισμὸς ποὺ ἦταν ἀπὸ αἰῶνες στίς χῶρες αὐτές, ξεριζώθηκε καὶ ἀπάνω ἀπὸ ἓνα ἑκατομμύριο Ἕλληνες ζήτησαν σωτηρίαν στὴν Ἑλλάδα.

Ὅταν ἔφυγε ὁ Κωνσταντῖνος, πῆρε τὸ θρόνον τοῦ ὁ πρῶτος τοῦ γιός, ὁ Γεώργιος. Ἐγιναν ὅμως ἐκλογὲς καὶ ἡ συνέλευσις κήρυξε ἑκπρωτῇ τὴν δυναστείαν καὶ ἀνακήρυξε τὴν δημοκρατίαν στίς 23 Μαρτίου 1923.

Τὴν ἀπόφασιν αὐτὴ ἀναγνώρισε σὲ λίγο καὶ ὁ λαὸς σὲ δημοψήφισμα μὲ μεγάλη πλειονοψηφίαν.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ

- 1453 29 Μαΐου. Οί Τοῦρκοι παίρνουν τὴν Πόλη.
 1764 Ἐπανάσταση τοῦ Ὀρλώφ.
 1788 Ἀγῶνες τοῦ Λάμπρου Κατσόνη.
 1814 Ἰδρύεται ἡ Φιλικὴ εἰταιρεία.
 1821 Φεβρουάριος. Ὁ Ὑψηλάντης ἀρχίζει τὴν ἐπανάσταση στὴ Μολδοβλαχία. — Μάρτιος: Οἱ Ἕλληνες κυριεύουν τὶς Καλάμες. Ὁ Παλαιὸν Πατρὼν Γερμανὸς ὑψώνει τὴ σημαία τῆς ἐπανάστασεως στὴ μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας. — Ἀπρίλιος: Οἱ Τοῦρκοι κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη. — Μάιος: Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετισιοῦ. — Σεπτέμβριος: Οἱ Ἕλληνες κυριεύουν τὴν Τρίπολη.
 1822 Καταστροφὴ τῆς Χίου. Ὁ Κανάρης καίει τὴν τουρκικὴ ναυαρχίδα.
 1824 Καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν. Ὁ Μιαούλης νικᾷ τὸν τουρκικὸ στόλο στὴν Κῶ καὶ στὴ Σάμο.
 1825 Ὁ Ἰμπραὶμ ἀποβιβάζεται στὴν Πελοπόννησο.
 1826 Ἐξοδος τοῦ Μεσολογγιοῦ.
 1827 Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη.
 1828 Ὁ Καποδίστριας φτάνει στὴν Ἑλλάδα.
 1829 Τελευταία μάχη στὴν Πέτρα τῆς Βοιωτίας.
 1831 Δολοφονία τοῦ Καποδίστρια.
 1833 Ὁ Ὄθωνας φτάνει στὴν Ἑλλάδα.
 1843 Ἀνακήρυξη τοῦ συντάγματος.
 1862 Ἐξώση τοῦ Ὄθωνα.
 1863 Ὁ Γεώργιος ἔρχεται στὴν Ἑλλάδα. Ἐνωση τῆς Ἑπτανήσου.
 1881 Ἐλευθερώνεται ἡ Θεσσαλία.
 1912—1913 Βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος.
 1913 Συμμαχικὸς πόλεμος.
 1914—1918 Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος.
 1920 Συνθήκη τῶν Σεβρῶν.

ΕΙΚΟΝΕΣ

1. Λάμπρος Κατσόνης	Σελὶς 17
2. Ρήγας ὁ Φεραῖος	» 20
3. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης	» 26
5. Ὁ πατριάρχης Γρηγόριος Ε'	» 29
6. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης	» 31
7. Τὸ Λάβαρο τῆς Ἀγίας Λαύρας	» 32
9. Πετρόμπεης Μαυροδιχάλης	» 35
10. Ὁ Παλαιὸν Πατρὼν Γερμανὸς	» 36
12. Θανάσης Διάκος	» 39
13. Ὁδυσσεὺς Ἀνδρουτσὸς	» 40
15. Ἀνδρέας Μιαούλης	» 43
16. Δημήτριος Ὑψηλάντης	» 44
17. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος	» 45
18. Ὁ Κανάρης	» 51

19.	Μάρκος Μπότσαρης	Σελίς 53
20.	Ὁ λόρδος Μπάϊρον	» 55
21.	Ὁ Παπαφλέσας	» 61
22.	Γεώργιος Καραϊσκάκης	» 67
23.	Ἰωάννης Καποδίστριας	» 72

ΧΑΡΤΕΣ

1.	Εἰκ. 4	Ἡ ἐπανάσταση στὴ Μολδοβλαχία	» 27
2.	» 8	Ἡ ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο	» 33
3.	» 11	Ἡ ἐπανάσταση στὴ Στερεά, Θεσσαλία καὶ Μακεδονία	» 37
4.	» 14	Ἡ ἐπανάσταση στὰ νησιά	» 41
5.	» 24	Οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι	» 93
6.	» 25	Πῶς αὐξήθηκαν τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδας	98—99

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο Α'.

Ὁργάνωση τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ.—1. Πῶς ζοῦσαν οἱ Ἕλληνες μετὰ τοὺς Τούρκους. 2. Τί ὑπόφεραν οἱ Ἕλληνες στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς. 3. Πῶς ὀργανώθηκε ἡ ἐκκλησία στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς. 4. Οἱ Φαναριῶτες. 5. Οἱ κοινότητες. 6. Ἡ πολεμικὴ δύναμις τοῦ ἑλληνισμοῦ στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς. 7. Τὰ σχολεῖα καὶ τὰ γράμματα στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς. Σελ. 3—12

Κεφάλαιο Β'.

Ἐπαναστατικὰ κινήματα τῶν Ἑλλήνων στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς.—1. Τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη καὶ οἱ Ἕλληνες ὥς τὰ 1800. 2. Οἱ Ρῶσοι καὶ οἱ πρῶτες τοὺς ἐνέργειες στὴν Ἀνατολή. 3. Ἡ ἐπανάσταση στὰ 1770. 4. Οἱ ἀγῶνες τοῦ Λάμπρου Κατσόνη. 5. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάσταση καὶ οἱ Ἕλληνες. 6. Ὁ Ρήγας Φεραίος. 7. Οἱ Σουλιῶτες πολεμοῦν τὸν Ἀλῆπασά. Σελ. 12—25

Κεφάλαιο Γ'.

Πῶς προετοιμάστηκε ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση.—1. Φιλικὴ ἐταιρεία. 2. Ἡ ἐπανάσταση στὴ Μολδοβλαχία. 3. Οἱ Τούρκοι κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη. Σελ. 25—30

Κεφάλαιο Δ'.

Πῶς ἀναψε καὶ πῶς ἀπλώθηκε ἡ ἐπανάσταση (1821).—1. Ἡ ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο. 2. Ἡ ἐπανάσταση στὴν ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. 3. Ἡ ἐπανάσταση στὴ δυτικὴ Ἑλλάδα, στὴ Θεσσαλία, στὴ Μακεδονία καὶ στὴν Κρήτη. 4. Ἡ ἐπανάσταση στὰ νησιά. 5. Πρῶτὴ ἐθνικὴ συνέλευσις στὴν Ἐπίδαυρο. Σελ. 30—45

Κεφάλαιο Ε'.

Ἀμυντικοὶ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων μετὰ τοὺς Τούρκους (1822—1824).—1. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Πέτα. 2. Πρῶτὴ πολιορκία τοῦ Μεσολογίου. 3. Ἐκστρατεία καὶ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη. 4. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου. 5. Ὁ Κανάρης καίει τὴν τουρκικὴ ναυαρχίδα. 6. Ἐκστρατεία τῶν Τούρκων τὸ 1823. Μάρκος Μπότσαρης. 7. Ἐμφύλιοι πόλεμοι. 8. Ὁ φιλελληνισμός. Σελ. 45—55

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Κεφάλαιο 5'.

Ἀμυντικοὶ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων μετὰ Τούρκους καὶ Αἰγυπτίους (1824—1827). 1. Οἱ Αἰγύπτιοι βοηθοῦν τοὺς Τούρκους. 2. Καταστροφή Κρήτης καὶ Κάσου. 3. Καταστροφή τῶν Ψαρῶν. 4. Ναυμαχίες κοντὰ στὴ Σάμο καὶ στὴν Κῶ. 5. Ὁ Ἱμπραῖμ στὴν Πελοπόννησο παίρνει τὴ Μεθώνη, τὴν Κορώνη καὶ τὸ Ναυαρίνο. 6. Ἡ μάχη στὸ Μανιάκι. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐλευθερώνεται. Ἡ Πελοπόννησος κυριεύεται ἀπὸ τὸν Ἱμπραῖμ. 7. Δεύτερη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. 8. Ὁ Κιουταχὴς στὴ Στερεὰ καὶ ὁ Ἱμπραῖμ στὴν Πελοπόννησο. 9. Πολεμικὰ κατορθώματα τοῦ Καραϊσκάκη. 10. Θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη. Καταστροφή τῶν Ἑλλήνων στὸ Φάληρο. Σελ. 56—68

Κεφάλαιο 5'.

Ἐπέμβαση τῶν δυνάμεων. Πολιτικὴ ἀποκατάσταση τοῦ νέου ἑλληνισμοῦ.—1. Ἡ πολιτικὴ τῶν δυνάμεων ὡς τὸ 1827. 2. Ἡ Ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου. 3. Οἱ Τούρκοι φεύγουν ἀπὸ τὴ Στερεὰ. 4. Ἡ μάχη τῆς Πέτρας. 5. Ἀναγνωρίζεται ἡ ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία. 6. Δολοφονία τοῦ Καποδίστρια. 7. Ἰδρύεται τὸ ἑλληνικὸ βασιλεῖο. Σελ. 69—75

Κεφάλαιο Η'.

Ἡ βασιλεία τοῦ Ὁθωνα.—1. Ἡ ἀντιβασιλεία. 2. Ἡ αὐταρχία. 3. Ἡ συνταγματικὴ βασιλεία. 4. Ἡ ἐξέωση. Σελ. 76—80

Κεφάλαιο Θ'.

Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου Α' ὡς τὴν ἐπανάσταση τοῦ Γουδί.—1. Ἡ β' ἐθνικὴ συνέλευσις. 2. Ἡ κρητικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1866. 3. Ὁ γαλλογερμανικὸς πόλεμος. 4. Τὰ βαλκανικὰ κράτη καὶ ὁ ρωσοτουρκικὸς πόλεμος. 5. Τὸ βουλγαρικὸ πραξικόπημα. Νέα κρητικὴ ἐπανάσταση. 6. Ὁ ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897. 7. Ἀνταγωνισμὸς τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν στὴ Μακεδονία. Ἡ ἐπανάσταση τῶν Νεοτούρκων στὰ 1908. 8. Τὸ ζήτημα τῆς Κρήτης. Σελ. 81—89

Κεφάλαιο Ι'.

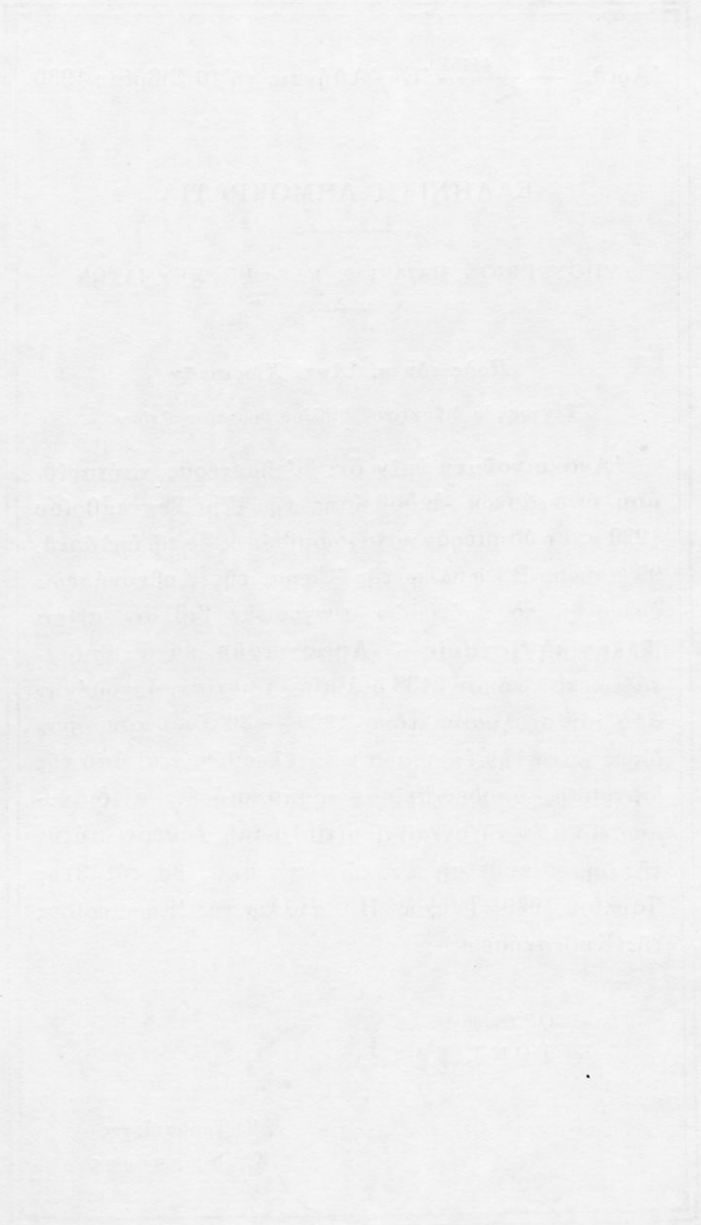
Πρὸς τὴν πραγματοποιήσειν τῆς μεγάλης ἰδέας.—1. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1909. 2. Ὁ βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος. 3. Ὁ συμμαχικὸς πόλεμος. 4. Τὰ ζητήματα τῆς Ἀλβανίας καὶ τῶν νησιῶν. 5. Ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Σελ. 89—100
Κυριώτερες χρονολογίαι καὶ περιεχόμενα. Σελ. 101—103

0020561191

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Εθνικό Κέντρο Πολιτικής

Ἀριθ. $\frac{\text{Πρωτ. 44451}}{\text{Διεκπ.}}$ Ἐν Ἀθήναις τῇ 10 Σ)βρίου 1930

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Πρὸς τὸν κ. Ἀντ. Χωραφᾶν

Συγγραφέα διδακτικοῦ βιβλίου δημοτ. σχολείων

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι δι' ἡμετέρας ταύταριθμου ἀποφάσεως ἐκδοθείσης τῇ 17ῃ Σεπτεμβρίου 1929 καὶ αὐθημερόν καταχωρηθείσης ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 99 (τεῦχος Β') φύλλῳ τῆς Ἐφημ. τῆς Κυβερνήσεως ἐνεκρίθη τὸ ὑφ' ὑμῶν συγγραφέν βιβλίον «**Νέα Ἑλληνικὴ Ἱστορία 5' Δημοτικοῦ**», κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου 3438 διὰ μίαν τριετίαν, ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1929 — 30 ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν ἐκτελεσθῶσιν αἱ ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδειχθεῖσαι τροποποιήσεις αἱ διατυπωθεῖσαι ἐν τῇ σχετικῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει αὐτῆς τῇ δημοσιευθείσῃ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 88 τῆς 31ης Ἰουλίου 1929 (Τεῦχος Β') φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ Ὑπουργὸς
Κ. ΓΟΝΤΙΚΑΣ

Ὁ Τμηματάρχης
Κ. Καμπέρης